ADAM öykü

KASIM

ARALIK

1995

1

ÖYKÜ

Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana ***Yaşar Kemal*** • Demirel'den Şellefyan'a Mektup ***Aziz Nesin*** • Rabia'nın Dönüşü ***Adalet Ağaoğlu*** • Bir Odanın Dört Görünüşü ***Demir Özlü*** • İbrahim'in Oğlu İbrahim'in Öyküsü ***Ferit Edgü*** • Labirent Mektup ***Zeynep Aliye*** • Yanık Fotoğraflar ***Feride Çiçekoğlu*** • Karşılaşma ***Mehmet Günsür*** • Tahtacılık, Pezevenklik ve "Dostun Jim"e Dair ***Norman Maclean*** • E. M. Forster'ın Öldüğü Gün ***A. S. Byatt***

BU SAYININ KONUŞMASI

Tarık Dursun K. ile Dünden Bugüne

YAZILAR

ONAT KUTLAR'IN HİKÂYELERİ ***Fethi Naci*** • BORGES ÖYKÜCÜLÜĞÜ ***Uğur Kökden*** • KÖPÜK ***Selim İleri*** • YOLDA : İNSANCIL BİR ÖYKÜ ***Semih Gümüş*** • SAPTAMALAR, YÖNELİMLER, BULUŞMALAR ***Feridun Andaç*** • NEDEN ÖYKÜ DERGİSİ ***Mustafa Balel*** • "ASIL YİTİRİLENİN HEYECAN OLDUĞUNA İNANIYORUM..." ***Mario Levi***

SORUŞTURMA

Başlangıcından bugüne, öykücülüğümüzde unutulmuş ya da yeterince üstünde durulmamış değerler var mıdır? Nedenleri nelerdir?
Salim Şengil, Necati Cumalı, Zeyyat Selimoğlu, Mehmet H. Doğan, Tarık Dursun K., Tahsin Yücel, Konur Ertop, Doğan Hızlan, Alpay Kabacalı, Güven Turan, Selim İleri

unutulmuş öyküler

İhtiyar Elma Ağacı Mahmut Özay

BİR KİTAP BİR YAZI

BÖYLE YAŞIYORUZ ARTIK ***Susan Sontag*** • ZAMAN ZEMAN ÖYKÜLERİ ***Süreyyya Evren***

Yaşar Kemal

Sarı Sıcak

Birinci basımı Sarı Sıcak adıyla 1952 yılında yapılan bu kitap, başka öyküler eklenerek genişletilmiş ve Sarı Sıcak - Bütün Hikâyeler adıyla ilk olarak 1967 yılında yayımlanmıştır.

"Korkunç bir duyarlık ve acımasız bir şiir..."

(*Observer*, İngiltere)

"Sadelik ve dürüstlükle anlatılan bu öyküler insanın belleğine kazınıyor."

(*The Milwaukee Journal*, ABD)

"Yoksulluk, boş inanlar, sinekler, toz, ölümüne çalışma, uçsuz bucaksızlık, bitkinlik, yabanlık, yılmazlık. (...) Çaresizlikten doğan acıma ve duyarlığın evrensel boyutları."

(*The Guardian*, İngiltere)

Çıktı

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

KASIM 1995 SAYI: 120 80.000 LİRA (KDV dahil)

SANAT ADAM

GEÇMİŞE BAKMAK / *Memet Fuat*
DÖNÜP BAKTIĞIMDA... / *Fethi Naci*
REFİK HALİD'İN İSİM TUTKUSU / *Uğur Kökden*
BIYIĞIMI KESTİKTEN SONRAKİ İLK YAZIMDIR / *Timur Selçuk*
KORKU GÜZELLERİ / *Orhan Barlas*
TURGUT UYAR, ŞİİR VE SINIF MÜCADELESİ / *Roni Margulies*
RESMİN EDITH PIAF'I SUZANNE VALADON / *Ayfer Coşkun*
PARİS / *Gürhan Tümer*
MARKSÇILIK VE SANAT IV / *Ateş Süphandağlı*
NASIL BİR DEMOKRASİ? / *Vakur Kayador*
CHARLES BAUDELAIRE'DE SANAT VE UYUŞTURUCU İLİŞKİSİ / *Yakup Şahan*
CRISTEFANO ALLORI'NİN SORUSU / *Ziya Gürel*
YAĞMURUN ALTINDA / *Yüksel Pazarkaya*

Şiir: Nahit Ulvi Akgün, Salâh Birsel, Bertolt Brecht, Halil İbrahim Bahar, Henrik Nordbrandt, Ercüment Uçarı, Jon Stallworthy, Teoman Aktürel, Yeşim Salman, Ersin Salman, İnci Asena, Müslim Çelik, Abdülkadir Budak, Sina Akyol, Tarık Günersel, Roni Margulies, Turgay Fişekçi, Suat Vardal, Rıfat İnkaya, Sunay Akın, Ece Aykız, Hakan Savlı.

Bu Ayın Ressamı : Suzanne Valadon

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi : Büyükdere Caddesi, Üçyol Mevkii. 57/3. Maslak 80725 İstanbul; Tel: (0212) 285 21 52; **Abone Koşulları** : Yıllık (12 sayı) 960.000 TL Altı aylık 480.000 TL Yurtdışı 60 DM; **Abone ve Eski Sayılar İçin Hesap No** : Anadolu Yayıncılık A.Ş. adına 662 720 no'lu posta çeki.

ADAM
değerli kitaplar yayımlar.

Adam Öykü
İki Aylık Öykü Dergisi
Sayı 1
Kasım-Aralık 1995
ISSN 1300-7556

Anadolu Yayıncılık A.Ş. Adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü :
İnci Asena

Genel Yayın Yönetmeni :
Semih Gümüş

ADAMÖYKÜ

ÖYKÜ

Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana *Yaşar Kemal* 5
Demirel'den Şellefyan'a Mektup *Aziz Nesin* 12
Rabia'nın Dönüşü *Adalet Ağaoğlu* 17
Bir Odanın Dört Görünüşü *Demir Özlü* 50
İbrahim'in Oğlu İbrahim'in Öyküsü *Ferit Edgü* 53
Tahtacılık, Pezevenklik ve "Dostun Jim"e Dair *Norman Maclean* 77
Labirent Mektup *Zeynep Aliye* 107
Yanık Fotoğraflar *Feride Çiçekoğlu* 114
E. M. Forster'ın Öldüğü Gün *A. S. Byatt* 125
Karşılaşma *Mehmet Günsür* 139

BU SAYININ KONUŞMASI

Tarık Dursun K. ile Dünden Bugüne 29

YAZILAR

Onat Kutlar'ın Hikâyeleri *Fethi Naci* 37
Borges Öykücülüğü *Uğur Kökden* 65
Köpük *Selim İleri* 71
Yolda : İnsancıl Bir Öykü *Semih Gümüş* 120
Saptamalar, Yönelimler, Buluşmalar *Feridun Andaç* 147
Neden Öykü Dergisi? *Mustafa Balel* 148
"Asıl yitirilenin heyecan olduğuna inanıyorum..." *Mario Levi* 149

SORUŞTURMA

Başlangıcından bugüne, öykücülüğümüzde unutulmuş ya da yeterince üstünde durulmamış değerler var mıdır? Nedenleri nelerdir?
Salim Şengil, Necati Cumalı, Zeyyat Selimoğlu, Mehmet H. Doğan, Tarık Dursun K., Tahsin Yücel, Konur Ertop, Doğan Hızlan, Alpay Kabacalı, Güven Turan, Selim İleri 93

UNUTULMUŞ ÖYKÜLER

İhtiyar Elma Ağacı *Mahmut Özay* 143

BİR KİTAP BİR YAZI

Böyle Yaşıyoruz Artık, Susan Sontag 152
Zaman Zeman Öyküleri, Süreyyya Evren 153

Kapak ve iç tasarım : Tülay Ulukılıç • **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi :** Büyükdere Caddesi. Üçyol Mevkii, 57/3, 80725 Maslak-İstanbul. Tel : (0212) 285 21 52 • **Fiyatı :** 350.000 TL (KDV içinde) - Kıbrıs 400.000 TL • **Abone Koşulları :** Yıllık (6 sayı) 1.750.000 TL - Altı Aylık (3 sayı) 1.000.000 TL - Yurtdışı Yıllık 100 DM • **Abone İçin Hesap No :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. adına, 662720 numaralı posta çeki. • **İlan Koşulları :** Tam sayfa (siyah-beyaz) 30.000.000 TL; yarım sayfa 15.000.000 TL; çeyrek sayfa 8.000.000 TL • **Dizgi :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. Dizgi Birimi • **İç Baskı :** Şefik Matbaası • **Kapak Baskı :** Ana Basım • **Dağıtım :** Birleşik Basın Dağıtım A.Ş. • Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın, geri verilmez.

NEGATİF'ten herkese çizgi roman eki: GÜLİVER'İN SEYAHATLERİ

- Burçak Evren, Mehmet Aslantuğ'la konuştu
- Polemiğin Polemiği
- Altın Portakal ve Altın Koza için ne dediler?
- Cool takılıyor, face to face görüşüyoruz!
- Ahmet Altan: "Entelektüellerle barış dönemindeyiz."
- Ebru Gündeş, sanat için soyunmaya inanmıyormuş!
- İrfan Külyutmaz, Züllü ve Mümtaz Beylere fena takıl!
- Zeliha Berksoy, Matmazel Julie'de devleşiyor!
- Batman, Superman ve Bizim Çocuklar!
- Resim Ölmedi, Yaşasın Heykel!
- Alengirli Bir Laf Et Bari!
- Jak Deleon Yusuf İzzeddin Efendi Köşkü'nü yazdı
- Ajan Restoran Keto'nun peşindeydi...

YAŞAR KEMAL

Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana*

ADALARDAKİ, kıyılardaki Rum köylerinde yemek masada yenirdi. Belki Türklerden kapıp yer sofrasında yemek yiyenleri de çıkardı aralarından. Bütün bunlara karşın Karınca Adalılar yemeklerini masada yerlerdi. Yalnız pazar, çarşamba balık şölenleri hep yer sofrasındaydı.

Bu şölenlerde balıklar közde kızartılırken denizde olanlar uzaktan yanmış mis gibi balık yağının kokusunu alırlar, dümeni adaya kırar, kim olursa olsunlar, ister yedi kat yabancı olsunlar, gelir babalarının sofrası gibi sofranın başına geçer otururlar, ilk kızarıp nar gibi olmuş balıklar da onların sofrasına konurdu.

Bu akşamki şölen bütün şölenlerden daha görkemli geçti. Hiç kimse ne gitmekten, ne kalmaktan söz etti. Bir kapkara düşten bile uyandıklarını unutmuş gitmişlerdi.

Böyle güzel bir günün sabahında, kilisenin öbür yanındaki evlerden bir patırtı, bir gürültüdür ortalığı aldı. Kıyamet kopuyordu. Çınarın altındaki kanepelerde oturanlar oraya koşuştular, vardılar ki Haris Kondoğluyla Petros Politisin ellerinde birer kalın sopa, birbirlerine veryansın ediyorlar. Yüzleri, elleri, başları kan içinde kalmış, öldürürcesine birbirlerine vurup duruyorlar. Beş altı güçlü genç onları birbirlerinden zorla ayırıyor, ötekiler sopalarını kaptıkları gibi birbirlerinin başına, omuzlarına, yüzüne, artık Allah ne verdiyse, nereleri rastgelirse var güçleriyle öldüresiye vuruyorlardı.

Sonunda ikisi de yorulmuş olacak ki, oturtuldukları sandalyelerden bir daha kalkamadılar.

Haris Kondoğlu, kana bulanmış mendiliyle elinin yüzünün kanlarını siliyor, Petros Politis de başını önüne eğmiş, yarılmış alnından akan kanlara aldırmıyordu bile.

Haris Kondoğlu hem kanlarını siliyor, hem de bağırıyor :

"Doymuyor bu adam, doymuyor," diyordu. "Hiç doymuyor. Bu sabah uyandım baktım ki, bu adam benim çitimi sökmüş, bahçesinin sınırını üç adım getirmiş, benim bahçenin içine. Üç adımdan daha da çok. On beş yıldır böyle yapıyor. Önce bir karışla başladı, ertesi yıl yarım adım, ertesi yıl bir kulaç, baktım, nerdeyse bütün bahçemi alacak."

Ayağa kalktı, ter içinde kalmış, terleri daha durmayan kanlarına karışıyordu.

"Bu sabah uyandım baktım bu, bahçemin çitini sökmüş. Ben de koşarak evden aşağı indim, özür dileyeceği yerde bana o kalın sopayla vurdu, başımı yardı, kan fışkırttı başımdan. Ben de bir sopa kaptım."

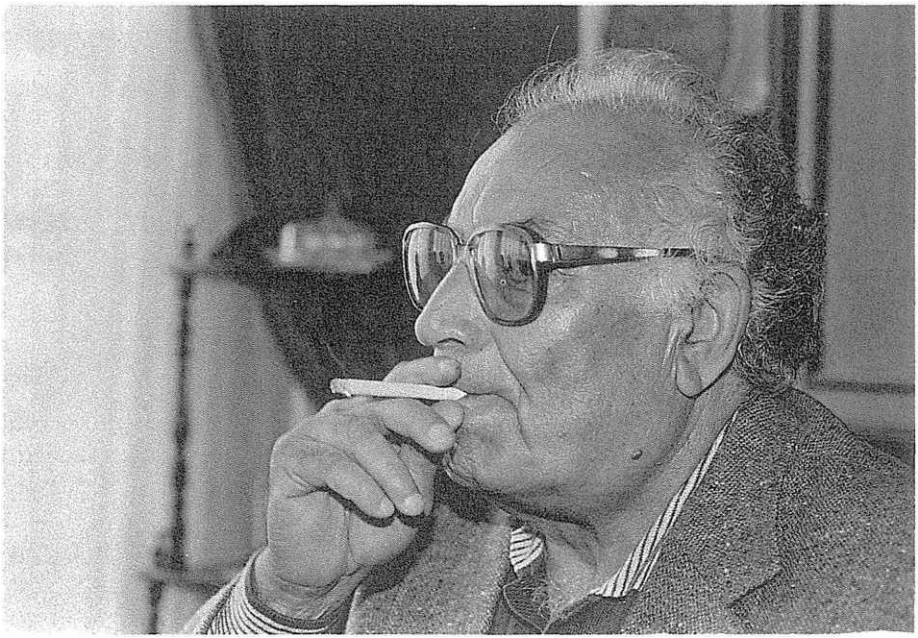

Fotoğraf : Feridun Andaç

Bağırması gittikçe artıyor, boyun damarları da parmak parmak şişiyordu. Haris, Politisin üstüne yıldırım gibi atlarken onu tuttular.

"Öldüreceğim bu köpeği öldüreceğim, yirmi yıldır bahçemi yağma ediyor. Doymuyor. Gözünü toprak doyursun, doymuyor."

Petros başını önüne eğmiş susuyor, Haris bağırdıkça bağırıyor, oysa ne başını kaldırıp onun yüzüne bir kere olsun bakıyor, ne de bir sözcük çıkıyordu ağzından.

Köylüler hiçbir şey söylemeden, üzüntülü, başları önlerinde oradan ayrılırlarken, kavgacıları da delikanlılarla evlerine gönderdiler.

Ve beklenen kuşlar da geldi. Büyüklerin hiçbirisi bu yıl kuşlara ilgi göstermedi. Oysa geçen yıl adanın, en azından erkeklerinin yarısı, kadınlarının da birçoğu, çocukların hemen hepsi ağlarla, lüks lambalarıyla kuş avına çıkmışlardı.

Nisanın sonuyla mayıs başları birkaç günlüğüne adaya binlerce, on binlerce sayısız türde kuş, nereden gelirlerse her yıl gelirler iki tepenin arasını üst üste doldururlar. Yeryüzü, gökyüzü kuşa keser. Bütün adayı bir kuş cıvıltısıdır alır. Kuş cıvıltısından, deniz ne kadar dalgalı olursa olsun, dalgaların sesi bile duyulmaz. Koyağın zeytin ağaçları, yabangülleri, incirleri, narları, otları, çiçekleri kuştan gözükmez. Koyakta kuşlardan, hortumlaşarak, dönerek, savrularak göğe ağan, inip çıkan, parlak, koskocaman bir top ışık olarak çakan, çakınca da göğü baştan başa ikiye biçen, inip çıkarak, koyağı bir uçtan bir uca bir anda geçip denize inen, iner inmez de, denizin üstüne varır varmaz da tam kıyıda zınk diye duran, orada birbirlerinin üstüne yığılan, sonra da, o anda arkaya savrulan, dönerken denizin üstünde, kıyıda çakıl taşlarında ölüler, çırpınan, kanatlarını açıp da uçamayan yaralılar bırakan kuşlardan başka hiçbir şey gözükmez. Adalılar, kendilerini bildi bileli bu hep böyledir. Kuşlar ne çok gelirlerse, gökten yağmur gibi, ne kadar çok

yağarlarsa yağsınlar bu tansık kimseyi şaşırtmaz. Yalnız binlerce kuşun renkleri, dünyayı doldurmuş, saçılan renkleri herkesi büyüler. Herkes uykuda olsun, gözleri açık olsun renk düşleri görür. İliklerine kadar, en ince damarlarına kadar renklerle dolar, bu büyü alır onları başka, sarhoş, baş döndürücü, sevinçten deli eden dünyalara götürür. Kuşlara ağlar kurulur. İnce balık ağlarıdır bu ağlar. Yüzlerce kuş bu ağlara takılırlar, kızlar, kadınlar ağlardan kuşları toplarlar. Geceleri de ellerinde lüks lambaları koyağa bütün adalılar gelirler. Kuşlar, ışıklara çokuşurlar, ellerine uzun zeytin dalları almış kişiler ellerindeki dallarla dalga dalga gelen kuş sürülerine vururlar. Yüzlerce, binlerce kuş cansız yere yığılır. Ve gün ışırken genç kızlar deniz kıyısına iner, çuvallar dolusu küçücük küçücük, parmak kadar kuşları temizlerler. Küçücük kuşların içinde büyük kuşlar da vardır. Temizlenen kuşların bağırsakları, ciğerleri kıyıya sıralanmış kedilere atılır, bu işte en çok sevinen, düğün bayram eden kedilerdir. Yıllar yılı balık yemekten bıkmışlardır.

Çınarların altına ateşler yakılır, ateşlerin üstüne kazanlar konur, kuş eti pilavı yapılır. Dünyada bu kuş eti pilavı kadar lezzetli bir yemek, bütün ada ant içer İncile el basar ki, dünyanın hiçbir yerinde yapılamaz.

Şölen üç gün sürer. Üç gün sonra adalılar bakarlar ki, koyağı doldurmuş kuş kümeleri dörtte üçünü adada bırakmış çekmiş gitmişler.

Adadaki olaylar boyunca ortada hiçbir çocuk gözükmüyordu. Ne kalabalıklarda, ne deniz kıyısında, ne değirmenin oralarda, ne koyakta, ne bahçelerde, ne de evlerde. Ya da çocukları her yerde görüyorlardı da, kimse onları fark etmiyordu bu hayuhuy içinde. Ya da çocuklar başlarını almışlar çekmiş gitmişlerdi.

Karınca Adasında üç gün üç gece süren kuş kırımı, kuşların küme küme uğradıkları birçok yerde de, tıpkısı, yaşanır. Örneğin Torosların birçok bölgesinde...

Adadaki olaylar boyunca ortada hiçbir çocuk gözükmüyordu. Ne kalabalıklarda, ne deniz kıyısında, ne değirmenin oralarda, ne koyakta, ne bahçelerde, ne de evlerde. Ya da çocukları her yerde görüyorlardı da, kimse onları fark etmiyordu bu hayuhuy içinde. Ya da çocuklar başlarını almışlar çekmiş gitmişlerdi. Belki bir kayık ele geçirmişler, belki büyük bir motora el koymuşlar, ver elini dünyanın öteki ucu, demişlerdi. Belki de yüzbaşı gelip gittikten sonra bir mağaraya, bir kuytuya, bir tünele, yedi denizlerin dibindeki peri padişahının sarayına, başka bir adaya, İda dağına, belki de yalnız kendilerinin bildikleri bir sihirler ülkesine sığınmışlardı.

Birdenbire, hiç yoktan, çocukların ortada gözükmeleri, ellerinde birer uzun yeşil zeytin dalı, omuzlarında ağlar, on beş yirmi çocuğun bir ağı taşımaları, gülüşlerinin sevinç ve şamatalarının kuş seslerine karışması, adalıları kendilerine getirdi ya hiçbiri kuş avlamak için, kilisenin papazının dışında çocuklara katılmadı. Oğlanlar, kız çocuklarıyla birlikte, büyüklerden daha güzel ağ gerdiler.

Lüks lambalarını daha uygun yerlere koydular. O kadar çok kuş avladılar ki, kuşları kıyıya un torbalarıyla taşıyabildiler. Çınarların altına kazanlarını kurdular, büyüklerden daha lezzetli pilav yaptılar, yediler, doydular. Gene papazdan başka hiçbir büyük onlara katılmadı. Çocuklar da bir tek büyük kişiyi şölenlerine çağırmadılar. Büyükler de, çocukların cümbüşünü uzaktan seyrettiler.

Kuşlar gittikten sonra çocuklar gene yitiklere karıştılar, bir varmış, bir yokmuşa döndüler.

Vakit çabuk geçti, göz açıp kapayıncaya kadar mayıs ayına gelindi. Bütün bahçeler düzenlenmiş, çiçekler, sebzeler ekilmiş, elma, kiraz, zeytin, şeftali fidanları dikilmiş, güllerin, ağaçların dipleri doldurulmuş, kayıklar, tekneler onarılmış, boyanmış, yeni ağlar örülmüş, eski ağlar elden geçirilmiş, damların kiremitleri aktarılmış, suyolunun üstü açılmış, kırılmış pöhrenkleri değiştirilmiş, her şey yerli yerine konmuş, balık avınaysa daha nisanın başında çıkmaya başlamışlardı. Bu yıl da o kadar çok kılıç vardı ki, ha maşallah, suyun yüzüne serilmiş uyuyan balıkların yeleleri aydınlık denizleri doldurmuştu. Akşamüstleri denizden dönen balıkçıların tekneleri elli okkalık, yetmiş, seksen, yüz okkalık kılıçlarla ağızlarına kadar dolu geliyorlardı adaya. Ve balıkları büyük şehre götüren tekneler, o kadar çok balığın hepsini bir seferde götüremiyorlardı. Karınca Adasına olukla para akıyordu. Deniz şimdiye kadar böylesine verimli, cömert olmamıştı. Balıkçılar sevinçlerinden uçuyorlardı. Böylesine bir çalışma, böylesine bir hayuhuy içinde vaktin gelip de geçtiğinin kimsecikler farkında olmadı. Yüzbaşı, arkasında on iki candarmayla birlikte adaya ayak basıncadır ki herkes donup kaldı. Hançeri alıp da teker teker her birini bıçaklayacak olsaydın hiçbirisinden bir damla kan akmazdı. Yüzbaşının arkasından da tekneden esnaflar, tüccarlar, zengin çiftlik sahibi köylüler, zengin kasabalılar indiler. Bunların her birisi, gereksinmesi olan bir öteberiyi alacaktı. Gelenlerin bir bölüğü salt ticaret için gelmişti. Alıcılar hemen köyün içine yayıldılar. Önlerine gelen eve dalıyorlar, uzun evin içindeki halıları, kilimleri, koltukları, duvardaki resimleri elleriyle yokluyorlar, beğenirlerse, fiyatını soruyorlardı. Hepsinin aldığı cevap da aynıydı.

Balıkçılar sevinçlerinden uçuyorlardı. Böylesine bir çalışma, böylesine bir hayuhuy içinde vaktin gelip de geçtiğinin kimsecikler farkında olmadı. Yüzbaşı, arkasında on iki candarmayla birlikte adaya ayak basıncadır ki herkes donup kaldı.

"Bizim satacak bir çöpümüz bile yok."

"Ne yapacaksınız bunları, gidiyorsunuz işte. Yolda hepsini denize atacaksınız."

"Geri geleceğiz."

Alıcıların çoğu, nah gelirsiniz, diye sert konuşuyor, kimi gülüp alay ediyor, kimi de üzülüyordu.

"Nah gelirsiniz. Doğru, şimdiden hazırlıklara başladık, sizi zafer alaylarıyla karşılama için."

"Toy düğünle, yirmi bir pare top atışıyla karşılayacağız sizi."

"Geri döneceğiz."

"Bugünü de kaçırırsanız, bu fırsatı da, mallarınızı meccanen verseniz kimse almayacak, denize dökeceksiniz."

"Denize dökmeyeceğiz. Bu kasabada dostlarımız var, onlara bırakacağız.

"Dönemezsiniz, mübadelesiniz. Mübadiller geriye dönemezler. Satın şunları. Yazık size. Bu güzel şeyleriniz ziyan olmasın. Mallarınızı dostlarınız, siz gider gitmez satacaklar."

"Varsın satsınlar. Dostlarımıza helali hoş olsun. Onlar bizim dostlarımız. Bunca yılın tuz ekmek hakkı var. Varsın onlarda kalsın. Tuz ekmek..."

Alıcıların çoğu eli boş döndü. Yalnız adada arkadaşı olan birkaç kişi koltuklar, Isfahan, Kula, Yağcı Bedir, Isparta halıları, dededen kalma eski, işlenmiş ikonlar, çiçekli porselen tabaklar, karpuzu büyük pembe, mavi üstü güllü lambalar alabildiler. Eli boş dönenlerin kimisi öfkelenip, Rumlara ağız dolusu küfrediyor, kimisi şaşırmış, ne söyleyeceğini bilemiyor, kimisi ikircikli, bir tuhaf olmuş, kimisi de bu hükümetlerin işleri belli olmaz, belki de geri dönecekler diye düşünüyorlardı.

Adadakilerin son sözleri bu oluyordu. "Bunca yılın... tuz ekmek... Varsın onlarda kalsın. Analarının sütü gibi helal olsun mallarımız bizim dostlarımıza. Bunca yıllık tuz ekmek hakkı için... Helal olsun."

Alıcıların çoğu eli boş döndü. Yalnız adada arkadaşı olan birkaç kişi koltuklar, Isfahan, Kula, Yağcı Bedir, Isparta halıları, dededen kalma eski, işlenmiş ikonlar, çiçekli porselen tabaklar, karpuzu büyük pembe, mavi üstü güllü lambalar alabildiler. Eli boş dönenlerin kimisi öfkelenip, Rumlara ağız dolusu küfrediyor, kimisi şaşırmış, ne söyleyeceğini bilemiyor, kimisi ikircikli, bir tuhaf olmuş, kimisi de bu hükümetlerin işleri belli olmaz, belki de geri dönecekler diye düşünüyorlardı. Böylece, düş kırıklığına uğramış kişiler teknelerine döndüler, kasabanın yolunu tuttular.

Alıcılar gittikten sonra, artık bütün baharlık işleri bitmişti, adalılar, her sabah tanyerleri ışır ışımaz çınarların önüne, yanlardaki tümseklere sıralanıp oturuyor, gözlerini ötelere dikiyor, gelecekleri bekliyor, akşam olunca da büyük ateşlerini çınarların altına yakıyorlar, balıkçıların her akşam daha çok getirdikleri balıkları közlerde kızartıyor, ulu şölenlerini sürdürüyor, bütün ada közlerden savrulan balık dumanıyla mis gibi kokuyordu.

Bir akşamüstü, gene böyle çınarların altında bir köz harmanı olurken, pişen balıkların yanan yağlı dumanları adanın üstüne savrulur, ortalık mis gibi kokarken, yüzbaşı iskeleye yanaşan bir tekneden arkasında on iki candarmayla indi. Hasırların üstüne oturmuş köylüler kadın, erkek, çoluk çocuk ayağa fırlayıp onları karşıladılar, yüzbaşıyı başköşeye oturtup, önüne kocaman bir gümüş tepside kızarmış balıklar, ekmek, bir büyük şişe de mastika koydular. Yüzbaşı coştukça içti, içtikçe coştu. Tok, candan, inandırıcı sesiyle, "döneceksiniz," diyordu. "Abdülvahap Beyin dediği gibi, siz üç bin yıllık toprağınıza ve hem de on bin yıllık

denizinize geri döneceksiniz. Abdülvahap çok iyi insandır. O, kırmızı kordelalı İstiklal Harbi madalyasıyla taltif edilmiştir. O, Vali olacakken, böyle bir köşede mal müdürlüğünde kalmıştır. O, mağdur edilmiş bir zatı şeriftir. Sizler, güle güle gidin arkadaşlar. Mutlaka geriye döneceksiniz, ve hem de pek yakında, çünkü muhterem, bilgili, kahraman bir zat olan Abdülvahap bendenize de küçük bir çiftlik sattılar, efendim. Ben yakında emekli olup da kasabada kalacağım siz yakında dönünce de, hep birlikte kardeş gibi yaşayacağız. Ben sizin dostunuz muyum?"

"Dostumuzsun, dostumuzsun, dostumuzsun."

"Öyleyse şerefe. Yunanistana götüremediğiniz eşyalarınızı bizim eve bırakabilirsiniz. Allah razı olsun Abdülvahap bana büyücek bir ev satmak nezaketinde bulundular. O büyük bir kahramandır. O, Ankaradaki büyüklerin hepsinin arkadaşıdır. Üzeyir Han da sizin döneceğinizi söyledi. O, gerçek bir handır ve hem de bize sığınmıştır. Onun dedelerinin Kafkas dağlarında sırça sarayları vardır. Bu kasabada saklanıyor. Nüfus Memurluğu bahane. Ben sizin dostunuzum. Evet, Yunanistana götüremeyeceğiniz çok kıymetli eşyalarınızı, altınlarınızı, gümüşlerinizi yere gömeceğinize benim büyük eve bırakabilirsiniz. Eski kutsal ikonlarınızı, halılarınızı bana bırakabilirsiniz. Dönünce koyduğunuz gibi, el değmemiş bulacaksınız. Çünkü sizler benim dostlarımsınız. Şerefe."

Hepsi de eski balıkçı arkadaşlardı. Kıyıdaki Türkmen köylerindeki, kasabadaki balıkçıların, hangisi duymuşsa arkadaşlarının sürüldüğünü koşup gelmişti. Hepsi de evlerinden birer ölü çıkmışçasına yaslıydı. Ağızlarını bıçaklar açmıyordu. Bir çocuğun göz çukurlarında yaşlar birikmişti. Denizin dostluğu da hiç başka bir dostluğa benzemez. Eninde de, sonunda da mutlu bir dostluktur. Kıyamete kadar unutulmaz.

Kadehini eli uzadığı kadar yükseğe kaldırdı, "şerefe, şerefe! Böyle ziyafetlere ölünceye kadar devam edeceğiz. Şerefe."

"İnşallah, inşallah."

"Döndüğünüz gün gene burada, bu çınarların altında böyle bir toy düğün kuracağız, üç gün üç gece."

"Kırk gün, kırk gece."

"Ben sizin dostunuzum. Bunu hiç unutmayın. Döndüğünüzde burada şarap, rakı mastika, uzo su gibi akacak."

"Akacak," dediler.

Gidecekleri güne kadarki zaman, her gece balık şölenleriyle, yüzbaşının candan, içten, sevgi dolu nutuklarıyla çarçabuk geçti. Adalılar da şölenlerde yüzbaşıyı içkide yalnız bırakmadılar. Böyle candan, dilinden ballar akan bir konuk, hem de dost bir konuk hiç yalnız bırakılır mıydı. Köydeki küplerde ne kadar mor şarap

varsa çınarın altına taşıdılar. Şişe şişe rakı, mastika, uzo getirdiler. Savaştan önce gemilerden aldıkları, köşe bucakta kalmış Rus votkası bile buldular. Bütün köy, o geceden sonra yüzbaşıyla, candarmalarla birlikte, kadın erkek, adada her ağacı, her çiçeği, her otu, taşı toprağı okşayarak, kedi gibi her köşe bucağı koklayarak dolaştılar. Pazar günü de kiliseyi üst üste doldurdular. Kilise kalabalığı almadı. Çoğu avluda kaldı. Papaz, şimdiye kadar okuduğu duaları okudu. Şimdiye kadar hiç böylesine güzel dua okumamış, sesi böylesine yanık çıkmamıştı. Hep bir ağızdan söyledikleri ilahiler de başka türlüydü. Kilise avlusunun dışında duran, sıkı bir Müslüman yüzbaşıyı bile ağlattılar.

Gidecekleri gün, daha deniz beyazken, köylülerin bütün öteberileri çınarların altına yığılmış, gelecek dost tekneleri bekliyorlardı. Gün burnuna teknelerin motor sesleri duyuldu, arkasından da gözüktüler. Gelenler, bir iki, beş on tekne değil, bir balıkçı filosuydu. Hepsi de eski balıkçı arkadaşlardı. Kıyıdaki Türkmen köylerindeki, kasabadaki balıkçıların, hangisi duymuşsa arkadaşlarının sürüldüğünü koşup gelmişti. Hepsi de evlerinden birer ölü çıkmışçasına yaslıydı. Ağızlarını bıçaklar açmıyordu. Bir çocuğun göz çukurlarında yaşlar birikmişti. Denizin dostluğu da hiç başka bir dostluğa benzemez. Eninde de, sonunda da mutlu bir dostluktur. Kıyamete kadar unutulmaz.

Teknelere çabuk taşındılar. Ve motorlar hep birden çalıştı. Denizi bir kalabalık filo motorlarının sesleri doldurdu. Ve Karınca Adalılar, güvertede yönleri uzaklaşıp giden adada, ada bir duman arkasında kalıncaya, silinip gidinceye kadar gözlerini adalarından alamadılar. ❁

---

*Bu bölüm, Yaşar Kemal'in şimdilerde yazdığı *Bir Ada Hikayesi* adlı romanının "Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana" adlı birinci kitabından seçildi.

AZİZ NESİN

Demirel'den Şellefyan'a Mektup

Yahya Demirel
İthalat, İhracat, Mümessillik
Çankaya Ankara
... Eylül 1975

M. Arden Şellefyan
Inter-Tradimpex & Comamar Com. Ltd.
Vaduz 4
Liechtenstein

Aziz Dostum Şellefyan,

Elden gönderdiğiniz ... 9. 1975 tarihli mektubunuzu dün aldım. Çok teşekkür ederim. Cevabımı hemen yazıyorum. Çünkü kaybedecek vaktimiz yoktur. Burdaki solcular yine her zamanki gibi ortalığı karıştırmaktadırlar. Sanki çok büyük bişeymiş gibi, şimdi de Merkez Bankası'ndan vergi iadesi olarak geri aldığımız 20 milyon lirayı dillerine doladılar. Altyanı hepsi hepsi 20 milyon lira bu, lâfını bile etmeye değmez ama, gel de anlat hayatlarında para yüzü görmemiş olan bu solculara; bunlar 20 milyon değil, 20 bin lirayı bile bir arada görmemişlerdir. İyi ki, duydukları yalnız bu...

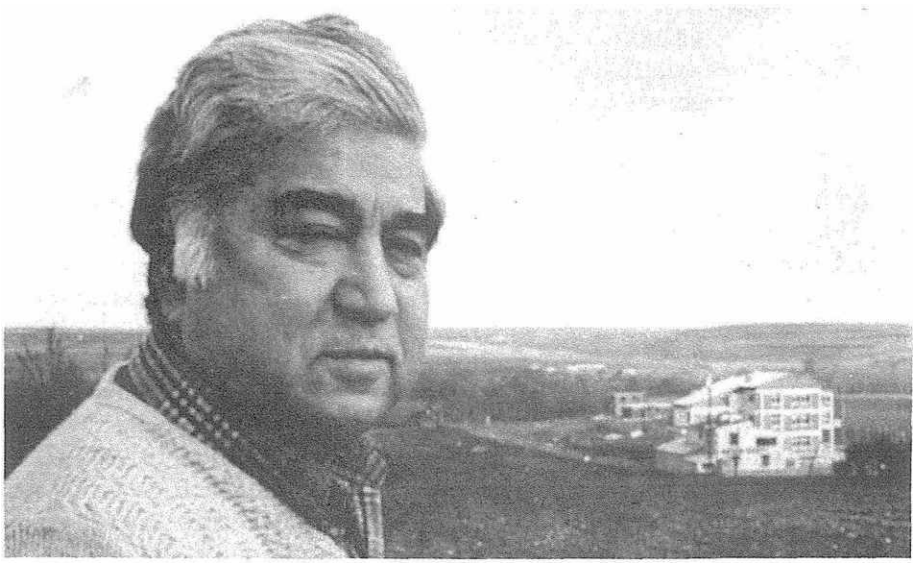

Kanunsuz bir iş ve bir işlem yapmadık. Allah'a şükür yüzümüz ak ve alnımız açıktır. Her ne yaptıksa kanunlara uygun yaptık. Sülüman amcam diyor ki, "Biz önce kanun yaparız, sonra da her işimizi o kanuna uygun olarak yaparız." Sülüman amcam nasıl yapıyorsa, Sultan Süleyman da öyle yaptığı için, Sultan Süleyman'a Kanunî derlermiş. Sülüman amcam da gayet kanunîdir, ama şimdi ne yazık ki Cumhuriyet zamanı olduğundan sultan değildir. Ama Sülüman amcam gene de İkinci Kanunî Süleyman sayılır.

Evet, kanunlardan kıl payı ayrılmadığımızdan hiçbir açığımızı, falsomuzu bulamayacaklardır. Boşuna uğraşıyorlar. Kanunlara uyduğumuzdan başka, herşeyi ve ilerisini düşünerek, bu 20 milyon lirayı Merkez Bankası'ndan Sülüman amcamın başbakanlığı zamanında almadık ki, Sülüman amcam soyunu sopunu, kardeşini, yiğenini koruyor demesinler. Bekledik, zamanını kolladık ve vergi iadesini Ecevit'in başbakanlığı zamanında aldık. Böylece bir taşla üç kuş birden vurmuş olduk : hem hiçbir kanunsuzluk yapmadık, hem Merkez Bankası'ndan 20 milyon lirayı aldık, hem de Sülüman amcama toz kondurmadık.

Sanki ortada bir yolsuzluk varmış gibi gazeteciler her saat telefon ediyor, eşik aşındırıyorlar. Ben de kendimi yok dedirtiyorum ama geçende yapışkan bir gazetecinin elinden kurtulamadım. Neymiş? Sözde biz hazineyi soymuşuz! Yahu, ortada kanun var! Kanun ne diyor? Sülüman amcam da böyle diyor. İhracatı teşvik için, ihracatçıdan alınan verginin yüzdeyetmişbeşi geri verilecek ki, o da gayrete gelip gelecek yıl daha çok vergi iadesi alsın Merkez Bankası'ndan da, böyle böyle memleket kalkınsın! Kanunsuzluk bunun neresinde? Bu sefer de, bizim mobilyaları ihraç ettiğimiz aracı üç firma yok diye tutturdular. Gösterdiğimiz adreste firmaları bulamıyorlarmış. Firmalar varmış yada yokmuş, bundan ne çıkar, elimizde sapasağlam belgeler var ya, siz ona bakın. İşte belgeler... Pulları yerli yerinde, harcı yatırılmış, mühürleri basılmış, imzaları atılmış... Nah işte belgeler diye gözlerine gözlerine sokuyoruz.

Sanki ortada bir yolsuzluk varmış gibi gazeteciler her saat telefon ediyor, eşik aşındırıyorlar. Ben de kendimi yok dedirtiyorum ama geçende yapışkan bir gazetecinin elinden kurtulamadım. Neymiş? Sözde biz hazineyi soymuşuz! Yahu, ortada kanun var! Kanun ne diyor? Sülüman amcam da böyle diyor.

Lakin Şellefyan kardeşim, siz de firmaların adlarını o kadar güzel uydurmuşsunuz ki, sahici firma bile olsa adı bu kadar ciddi olamazdı vallahi... Biri Inter-Tradimpex, biri Etablissement Mopar, biri de Commar Com. Ltd. Sülüman amcam zati her zaman babanız Mıgırdıç'ın çok büyük bir iş adamı olduğunu söyler durur.

Solcu gazeteler, firmalar hayalî diye tutturdular. İster hayalî, ister hakiki, ben mal ihraç etmişim ya, sen ona bak. Mal ihraç ettiğimi gösteren elimde Ticaret Bakanlığı'nın kapı gibi belgeleri var.

Firmaların yerlerini aramışlar, adres olarak gösterilen Lihtenştayn prensliğinin ne merkezi Vaduz'da, ne başka yerde bulamamışlar. Yahu, ne meraklı insanlar var şu dünyada! Lihtenştayn prensliği 22 bin nüfusluymuş da, orda adam başına 22 naylon firma düşermiş de, Lihtenştayn'da bu adda firmalar yokmuş da, daha da neler neler... Bu sefer de, Libya'ya, Kıbrıs'a ve İtalya'ya, neden Lihtenştayn'daki firmalar aracılığıyla mobilya ihraç ettiğimizi soruyorlar. Bu bir ticaret sırrı diyoruz, anlamıyorlar. Biz yine bu mobilya işinde dört-beş aracıyla iş gördük; ticarette gerektiğinde yirmi otuz aracıyla iş yapıldığını bunlara nasıl anlatalım, bilmem. Ne kadar çok aracı araya girerse, malın kârı da o kadar arttığı gibi, o kadar da çok firma kâr sağlar. Zaten ticaret denilen şey de budur. Başkaları herhangi bişey yapacak, tüccar da o şeyi durduğu yerde bundan ona, ondan öbürüne, öbüründen berikine, berikinden ötekine satarak para kazanacak. Hatta bu gazetecilere dedik ki, bizim Lihtenştayn'daki üç firma aracılığıyla Libya'ya, Kıbrıs'a ve İtalya'ya sattığımız mobilyaları, oralardaki tüccarlar da Amerika'ya satmışlardır; Amerika da Meksika'ya, Meksika Brezilya'ya, Brezilya Hindistan'a, Hindistan da Japonya'ya satmıştır. Hatta biz aynı malları Japonya'dan memleketimize ithal edebiliriz bile. Böyle olaylar çok olmuştur ve olmaktadır. Üç beş yıl önce ithal edip sonra ihraç ettiğimiz bir malı, tekrar ithal edebiliriz. Hatta bir ticaret firmamız Brezilya'dan ithal ettiği kahveleri İngiltere'ye satmış, fakat içine yüzdeelliden fazla kum ve toprak karıştırdığı için kahveler geri gönderilmiştir. Bu açıklamalarım karşısında gazeteciler, bu kadar zahmete neden gerek olduğunu soruyorlar. Kardeşim Şellefyan, bunlar ticareti kolay ve zahmetsiz para kazanılan bir iş zannediyorlar. Elbet o kadar zahmete katlanacağız ki, bu kadar çok para kazanalım.

İş yaptığımız bir Amerikan firmasının sahibi olan bir dostumuz, Türkiye kadar ticarete uygun başka hiçbir memleket görmediğini söyledi. Aslında, Müsü Mıgırdıç'ın kaçmasının önemi yoksa da gazetelerin diline düşmemiz kötü. Herneyse, olan olmuştur. Şimdi siz dışardan, biz içerden, ticaretimizi yürütmemize bakalım.

Bir gazeteci de, mobilyaların o kadar çok memleketten memlekete gönderilirken yollarda, taşıtlarda kırılıp dökületeceğini söyleyince, kendimi tutamayıp kahkahaları bastım. Yahu bunlar adamı çıldırtırlar be! Ortada gerçekten mobilya filan olmadığını, satış işlemlerinin kâğıt üzerinde yapıldığını, faturaların ve profaturaların memleketten memlekete, firmadan firmaya gönderildiğini anlatmaya çalıştım. Onlar, bizim gerçekten mobilyaları tirenlere, gemilere, kamyonlara yükleyip gönderdiğimizi sanıyorlarmış. Ne kadar güldüm anlatamam. "Baylar," dedim, "siz herkesin ticaretten anladığını zannettiğiniz için yanılıyorsunuz. Nasıl mesela elektronik beyinden, sibernetikten herkes anlamazsa, ticaretten de herkes anlamaz. Esas olan mobilyanın yada fasulyanın ihraç edildiğine dair belgelerin elde bulunmasıdır. Siz

kasaba tüccarıyla bir ithalatçı ve ihracatçı firmayı birbirine karıştırıyorsunuz. Biz ithal ve ihraç ettiğimiz malların yüzlerini bile görmeyiz. Üstelik, sonradan ithal edeceğimiz malları, başka memleketlere yollamak akla mantığa sığar mı?"

Benim bu açıklamam karşısında, "Demek ihraç edilen mobilyalar hayalî mobilya!" diye şaştılar. Canım faturası olan mobilya hayalî olur mu hiç! Kızdım. "Evet, hayalî..." dedim. Çünkü ne desem boş, anlamaları imkansız. Bu sefer de Lihtenştayn'daki aracı firmaların adreslerinde bulunmadığını, hiçbir kayıtları da olmadığını, o firmaların da hayalî olduğunu söylediler. İnsan taş olsa çatlar kardeşim Şellefyan. Yahu hayalî mobilyaları satan şirket de elbet hayalî olur. Tepem attı : "Peki o hayalî, bu hayalî, elimizdeki bu belgeler ne!" diye bağırdım.

Bu mektubumu, bu boş şeylerle kafanızı şişirmek için yazmadım. Asıl maksadım başka. Elimizde, ihraç etmek için bol miktarda atom bombası, hidrojen bombası ve füze, ayrıca sekiz adet reaktör, bin traktör, iki kondüktör, uzay araçlarının kenetlenme kilidi, ay'a yumuşak iniş tekerlekleri, astronot kemerleri, ses duvarı sıvası, lehim havyası, vapur dumanı, füze rampası, elektrik pompası, tuvalet zımparası...

Kardeşim Şellefyan, doğrusu, bütün bu işlerde bizim de bazı falsolarımız var. O da eski DP milletvekillerinden olup sayın Celal Bayar büyüğümüzün dostu bulunan ve Sülüman amcanın da yakın arkadaşı olan ve daha pekçok meşhur Türk büyüklerinin ve ilerigelenlerimizin ruhberaber arkadaşı babanız Mıgırdıç Şellefyan'ın piyasayı kasıp kavurarak, vergilerini de hiç ödemeyerek, sağdan soldan krediler alarak, düşmanlarının dedikodularına göre büyük vurgunlar vurarak Türkiye'den kaçmış olmasıdır. Ne vardı kaçacak? Burdan daha iyi ticaret yapılacak memleket mi var? Hem de herbişeyi kanun dairesinde ve gayetle demokratik kanunlar çıkartılarak yapmak mümkünken, hiç böyle bir memleketten kaçılır mı? İş yaptığımız bir Amerikan firmasının sahibi olan bir dostumuz, Türkiye kadar ticarete uygun başka hiçbir memleket görmediğini söyledi. Aslında, Müsü Mıgırdıç'ın kaçmasının önemi yoksa da gazetelerin diline düşmemiz kötü. Herneyse, olan olmuştur. Şimdi siz dışardan, biz içerden, ticaretimizi yürütmemize bakalım.

Bu mektubumu, bu boş şeylerle kafanızı şişirmek için yazmadım. Asıl maksadım başka. Elimizde, ihraç etmek için bol miktarda atom bombası, hidrojen bombası ve füze, ayrıca sekiz adet reaktör, bin traktör, iki kondüktör, uzay araçlarının kenetlenme kilidi, ay'a yumuşak iniş tekerlekleri, astronot kemerleri, ses duvarı sıvası, lehim havyası, vapur dumanı, füze rampası, elektrik pompası, tuvalet zımparası, sokak zamparası, motopomp boyası, tırnak cilası, bekâret kemeri, nüfus kontrol hapları, büzmelik şapları, kazma sapları gibi daha pekçok araç ve eşyanın satılmak üzere listesi ve profaturaları bulunmaktadır. Kendileri burda olmayan bu malların gayet sağlam olan ithal belgeleri, hiçbir muammelesi ek-

siksiz olarak elimizdedir. Bıınların çoğu Amerika'dan İsrail'e, İsrail'den İspanya'ya, İspanya'dan Uganda'ya ve ordan daha pekçok memleketlere satılarak sonunda – tabii kâğıt üstünde ← Sudan'dan da bize satılmıştır. Hatta dostumuz Amerika'da CIA, FBI ve Central Bank'ın ortak kurdukları bir şirket bize külliyetli miktarda hakikisinden hiç farkedilmeyecek kadar mükemmel taklit edilmiş sahte dolar satmayı teklif etmişse de, kanunlarımız müsait olmadığı için, bu teklif şimdilik kaydıyla nazikâne bir şekilde reddedilmiştir.

Yukarda saydığım kalem malları firmalarımız aracılığıyla satışa çıkarmak istiyoruz. İyi müşteriler bulursanız lütfen bildiriniz.

Yalnız sizden önemli bir ricamız var. Burdaki solcuların yeniden ortalığı gürültüye boğmamaları için, sahibi olduğunuz firmaların mevcut olmayan yerlerini ve uydurma adreslerini değiştirerek, başka yerlerde ve yine uydurma adreslerde yeni firmalar kuramaz mısınız? Lihtenştayn prensliği gibi kimsenin pek bilmediği yerde kurduğumuz adresi yok firmalar iyiydi ama artık onlar afişe oldu. Aynı firmalarla iş yapmamız dedikodulara yolaçar. Yalnız bu sefer uydurma firmaları öyle uydurma yerlerde kurunuz ki, harita ve atlaslarda da yeri olmasın da kimse aramaya kalkmasın.

Acele cevabınızı bekliyorum. Sülüman amcanın da babanız Mıgırdıç Şelleffyan'a çok selamları var.

Dostunuz
Yahya Demirel

P.S.

Bize malları ithal eden firma şimdi aldığım mektubunda bildirdiğine göre, adlarını mektubumda saydığım mallardan, fiyat artışı olur ümidiyle uzun zamandır depolarda bekletilmekte olan bekâret kemeriyle nüfus kontrol haplarının bozulma ihtimali bulunduğundan, işbu malların bir an önce satılmasına aracılığınızı rica ederim. Çok az kârla bu malları elden çıkarmaya, yani size fatura etmeye razıyız. Yine aynı mektupta atom bombalarından birinin de, yine depoda uzun zaman bekletilmekten sinirleri bozularak patladığı bildirilmektedir. Buyüzden atom bombalarının çok ucuza verileceğini bildiririm.

Not : Burdaki dört ortaklı bir şirketin ortaklarından birinin elinde külliyetli miktarda paslı anahtar bulunduğunu, aslında bunların anahtar olmayıp maymuncuk olduğunu öğrendik. Burda bu maymuncuklarla cennetin kapısının açılabileceği reklamı yapılmaktadır. Aynı reklamı oralarda yaptırarak satışını sağlayabilirseniz, paslı maymuncukları satın alıp size yollayabiliriz. ❁

---

* Bu yazı, Aziz Nesin'in arkada bıraktığı yüzlerce dosyadan biri olan "Size Bir Mektup Var" başlıklı dosyada bulunmuştur. Yazı başlıksızdır. "Size Bir Mektup Var" dosyasındaki yazılar kurgusal mektuplardan oluşuyor. Aziz Nesin'in, bu mektupları, bir kitap olacak kadar çoğaldıktan sonra, bir kitapta toplamayı amaçladığı anlaşılıyor.

Mektupların ikisi dışında herbirinin daha önce çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış olduğu kesindir. Biri elinizdeki bu mektup olmak üzere iki mektubun daha önce yayımlanıp yayımlanmadığını bilmiyorum.

– Ali Nesin

ADALET AĞAOĞLU

Rabia'nın Dönüşü

RABİA dönmüş, dediler.
Ses tonları kaygıyla yüklü : Rabia dönmüş...
Gitmiş miydi? Nereye? Onu unutmuşuz.

Rabia'nın dönüş haberi, kırk yıllık gizli düşmanları bile dost kılmış sanki. Herkes, özellikle de kadınlar, hemen dayanışıp, dönüşüne bir felâket gözüyle baktıkları kimseye karşı aşılmaz bir duvar kurmak istiyorlar duygusuna kapıldım. Az önce yani, çağrıldığım yemekli toplantıda. Ortalıktaki, kaygıdan öte bir çeşit dehşete düşmüşlük havası beni rahatsız etti. Başağrısı bahanesiyle evsahibinden izin isteyip toplantıdan erken ayrıldım.

Yalan da değil. Yemekte içtiğim iki küçük bardak şaraptan ağzım yapış yapış, başımda ağırlık, bir çeşit bulanıklık.

Dosdoğru eve gitmek istemedim. Aşağı inip, Boğaz'ın bu mevsimde pek sessiz, geceleri çok az aydınlatılmış bir kıyısında, işte buralarda yürümeye başladım.

Önümü iyi göremiyorum. Yavaş yürüyorum. Kendimi denizle kara tarafındaki ağaçların iri gövdelerinden çekilme kanal içinde güvene alınmış duyuyorum. Daha ilerde, Boğaz köyünün yakınlarındaki balıkçı lokantalarından taşan balık tava, rakı ve is karışımı koku, kaba dokunmuş koyu renk bir kumaşa sinercesine gecenin dokusuna işliyor. Yine de biliyorum : Az sonra karayeli çıkar, bu koku yerini ıslak yaprak, yosun, iyot karışımı kokuya bırakır ve en koyu duman, en yapışkan nem bile kaygan yüzeye çarpmış yağmur damlacıkları benzeri, hemen akar gider; gece, doğal karanlığıyla pırıldar.

Rabia'nın sesi için, Allah vergisi, denirdi. Olmayabilir de.

Çağrılı bulunduğum yemekte çoktandır görmediğim arkadaşlar, tanışlar vardı. Onlardan birinin yıllar önce bir Fransızla evlendiğini biliyordum. Bir süre kocanın ülkesinde yaşamışlar, ama arkadaşım sonra sonra, oralarda bir hiçim, kendimi yerleşik hissedemiyorum, ah yurdum, deyip dönmüş. Boşanmadığına göre, tam da dönmüş sayılmazmış. Kendisi boşveren bir gülüşle öyle dedi. Havası nasıl eserse, yarı orda, yarı burda... Çocukları Amerika'da okuyormuş. Beriki bir erkek arkadaşımdı. O da Norveçli bir arkeologla evli. Kadın, zaten burda çalışıyordu, o sırada tanışıp evlendiler. Sonra da hep burda kalmışlar. Norveç'e arada sırada gidip geliyorlarmış. Noellerde falan... Arkadaşımın karısı, buranın güneşine, denizine doyamadığını söylüyor. Çocukları İngiltere'de okumuş; herbiri, dünyanın bir yerinden evlenmiş. Nerde artık Rabia evliliğinin ortalığı birbirine kattığı günler?.. Evsahipleri, bir İngiliz haber ajansı temsilcisi ile buradan evlen-

diği karısı. Onu bu akşam tanıdım. Üniversitede sanat tarihi dersi veriyormuş. Benim önden tanıdığım İngiliz kocaydı, ama her pazar kiliseye gittiğini bilmiyordum. Gidermiş, hattâ karısı da yanısıra. Sanat tarihi uzmanı, bunu söylerken gülmüş, "Oysa ne kendi dinimle, ne başka bir dinle alışverişim var, ama gidiyorum işte..." demişti.

Medeni hallerdeki genel görünüme bakınca, Rabia ve onun dönüşüyle neden o kadar ilgilendiklerini anlamak bir bakıma pek güç değil. Rabia, Doğu ile Batı gibi iki ayrı toplumdan, özellikle de iki ayrı dinden kadınla erkeğin önlerindeki birleşme engelinde bir gedik açmıştı. Hem de onunki gibi kapalı bir aile, kapalı bir çevre önünde. Eğer geleneklere fazlasıyla bağlı o mahallede bukadar içine kapalı bir Rabia bile yabancı bir erkek tarafından istenmiş, onunla evlenmişse, bu konuda çok sıkı bir yasak yasası tam dipten delinmiş demekti. Kısacası Rabia, müslümanla hıristiyan evliliklerinin öncüsü. Bunun da ötesinde onun evliliği, iki kültür bileşiminin 'mutlu son' simgesi. Yıllarca hep böyle bilindi. Bu yolda atılmış ve atılacak adımlarda hep o 'mutlu son' ışığına bakıldı. Hem de, bu türden evlilikler doğallaşıp, simge, simge olmaktan çıkasıya, unutulasıya... Artık birçok beyaz atlı prensle birçok peri padişahının kızının muradlarına erdikleri bir zamanı yaşıyoruz. Ancak, işte şimdi, bilinen ilk 'mutlu son'un üstüne kara gölgeler düşüyor : Rabia dönmüş...

Evlendiği adam... Haa, tabii, 'bir İspanyol grandisinin oğluydu. Madrid'de doğmuş, orda büyümüştü. Babasını bilmiyor, onu annesi büyütmüş. Baştan nihayete kadar zıt ihtirasların elinde şekilden şekile giren bir adam'dı. Vehbi Dede'ye, annesinin onu hem dini, hem aşırı sevgisiyle mahvettiğini söylermiş. Milano'da müzik öğrenimi görmek istemiş de, annesi de onunla gelmiş. Madrid'deki konaklarını satmış, Papa İtalyandır diye, İtalyan uyruğuna geçmiş. Tabii oğlunu da, aynen... Varlarını yoklarını katolik kilisesi yolunda tüketmiş. İtalyan Peregrini. İstanbul'da zengin çocuklarına piyano dersi veriyordu. Sesi güzel Rabia'ya vuruldu.

Rabia'nın dönüşü, birbirinden farklı iki dünyanın birleşmesinden beklediklerini bulamayanların yüzüne tutulmuş bir ayna mı yoksa? Bundan mı o tedirginlik?

Aklıma şu da geliyor : Rabia'nınkini izleyen öbür evliliklerin hiçbirinde erkekler din değiştirmemiş. Eğer değiştirdilerse, genelde adlarını da, dinlerini de değiştirenler kadınlar. Belki de bu nedenle Rabia'nın erkeği çekebildiği nokta, farkında olmadan ötekilerin içine bir kıskançlık tohumu ekti. Rabia'nın adının geçmesinden bile bukadar rahatsızlık duymaları bundan belki.

Yalnızca piyano öğretmenini bakkal dükkânının önünde ya da güzel sesi için çağrılı gittiği yüksek tabaka insanlarının evlerinde görüverdiğinde hiç gülmeyen yüzünde güller açılıveren Rabia... Babasız geçen çocukluğu ardından ona kavuşalı daha nekadar olmuştu? O baba şimdi de memleketten sürüldü işte. Fakat o arada bakkalı sinekli mahalle de, Emine'yle Tevfik'ten boşalan aşk destanının yerine çok daha harlısıyla Rabia-'İtalyan Osman' yangınını koymuştur bile. Ama büyük bir farkla : Herkesleri hoşgörülü olmaya çağıran hepimizin Vehbi Dede'si dışında kimse, Osman'a yüz vereceğe, onu hoşgöreceğe benzemiyor. Rabia ise sürekli göz-kulak denetiminde. Piyano hocası, kız için din bile değiştirmiş, adını da! Sakın, öyle yaptı diye, Rabia?... Yok, yok, Rabia, adı Osman da olsa, müslümanlığa da geçse, evlilik mümkün değil, diyesi. Ah, öyle sanıyorsunuz, mahalleden yüz bulsa, elin gâvurunun derhal girecek koynuna! Sesine nasıl bir kıvraklık düştü, farkında değil misiniz? Ayol, sakın anası gibi bu da bohçasını alıp gitmesin adama?.. Boş laf sizinkiler, kızcağız, beni onun parası için evleniyor sanırlar, ben ömrümün sonuna kadar kendi ekmeğimi kendim kazanacağım, babam sürüldüyse bile, dükkânı ben açıp kapayacağım diyor, öyle de yapıyor, baksanıza bir! Allah vergisi sesiyle kazandıkları da... Aç değil, açık değil, ne diye varsın bir yabancıya? Doğru ya, ben de Müdürlerin evine temizliğe giden kadından işittim, Rabia'ya çalgıcı hocanın teklifini onlar bildirmişler de, o, alnını şöyle bir dikip : Benim yabancıdan gelecek yardım eline ihtiyacım yoktur efendim, demiş. İnanmıyorum. Eğer Rabia, bugüne kadar bu yeryüzünde canlı iki şey sevdiyse, biri babası Tevfik, öteki de bu adam işte. Görürsünüz...

Dönmüş.

Gizemli sesi içlere işleyen küçük Rabia... Onun hüzünlü yüzü, bu dünyaya değil, ölümden sonrasına bakan sır dolu gözleri... Yıllar sonra, şimdi yalnız bunlar var aklımda. Boğaz gecesinin loşluğunda titreşen yine o ses. Sesi olmasaydı Rabia büsbütün yok sayılabilirdi. Oysa, işte bu ses nedeniyle o hüzünlü yüzü ne yana çevirse, üstüne türlü yorumlar yapılıyordu. Oysa, hayatı neydi ki? Adını mahalleye vermiş sinekli bir bakkalla sevinci de, sevindirmeyi de, sevgiyi de hiç bilmeyen tutucu bir dedenin evi arasındaki dar alanda, gerçekten de sırtını bu yeryüzüne dönmüş gibi yaşamıştır o. Hattâ, bakkalın oyuncu oğluna kaçan annesi yüzünden, başı hep önüne eğik durmak zorundaymış gibi...

Rabia'yı şimdi yine o küçük kız haliyle görüyorum. Annesiyle sığındıkları dede İlhami Efendi konağından çıkmış, daha sekiz yaşında başı bir yemeniyle bağlı, üstünde ta ayak bileklerine kadar uzanan soluk basma bir entari, mahallenin gölgeli çeşmesinde güğümünü dolduruyor. Dedesine şifalı su. Güğümse, ço-

cukcağızın boyuna göre nekadar büyük! Biz, onun çocuk olmasına hiç izin verilmediğini, güvenli bir baba kucağını da hiç tanımadığını unutu unutuverirdik ya da kimbilir, belki unutmuşa getiriyorduk. Birkaç iyi niyetli insan : kızın sesi hiç ağlayamadığı için o kadar yanık çıkıyor, ağlamadığından her şeyi içine atıyor, derdi. Düğünlerde, sünnetlerde ve ölümlerde birkaç parça, birkaç dua söyleten herkes, o sesle kendinden geçerdi.

Hacı İlhami Efendi, kızının Tevfik'le macerasından dili yandığı için, torununu büsbütün sıkıdenetim altında tutuyordu. Hoş, Emine'yi o kadar sıkmıştı da ne olmuştu sanki? Gönül işlerinden tamamen uzak kalması istenmişti ama, işte Emine, bakkalın oyuncu yeğenine tutulmuştu. Tevfik de onu köşebaşlarında bekler dururdu. Emine ve Tevfik. Hiçbir Eylül, böyle yangın görmemiştir. O zamanlar, buralarda, bu Boğaz köylerinde yaşanan aşklar hiçbir zaman, öteki mahallelerdeki aşklar kadar gözüpek olamamıştır. Hiçbir gönül yangını kendini o kadar ortaya vurmamıştır. Meselâ Suad, bohçasını alıp Necip'e kaçmadı; Necip, Suad'ı bir tekneye atıp götürecek kadar yürekli davranmadı. Hoş, Necip'in rüzgârı da öyle hayalleri pupayelken coşturacak, çatı baca uçurtacak güçte değildi ya. 'Bir yazlık gönül maceraları' onlar. Emine ise, babasının 'bir oyuncu parçasına kız vermeyeceğini' bile bile kendini Tevfik'in kollarına attı. Çünkü, Tevfik, o Tevfik'ti. Daha çocukluğundan beri muzip, 'uzun bacaklı, gürbüz, kestane rengi gözleri bir kız çocuğunki gibi tatlı, kırmızı dudakları durmadan söyler, yaramaz, maskara bir oğlan...' Herkes onu havai bulurdu ama, Tevfik'te de 'Allah vergisi' bir halk sanatçısının bütün özellikleri vardı. Gereğinde kadın kılığına bile girer, sahneye fırlar, herkesin yöneticiler hakkında söyleyemediği, ama duymak istediği ne varsa hepsini söyler, onları hicveder, kadın erkek, milletin gönlünü çalardı. Böyle bir Tevfik Emine'ye vurulsun da, Emine olmazlansın... Mümkün değil! Ancak, aynı Emine, yine aynı mahallelinin deyişiyle 'üç gün sonra gününü görmüştü.' Sorumsuz, aklı fikri oyunda, oyunculukta, havai bir kocayla ev bark kurulamayacağını anlayıp, süngüsü düşük, baba evine dönmüştü. Bir düşbozumu ile sonuçlanan Emine-Tevfik destanından geriye bir çocuk kalmıştı. Emine, hacı babasının evine döndüğünde Rabia'ya hamile... Hacı İlhami Efendi'ye gelince, üstüne inmeler inecek hallerde, ama ne yapsın, kız çocuk, atsa atılmaz, satsa artık satılmaz. Emine'yi içeri aldı, kapıları pencereleri kapadı. Oyuncuya da doğan kızını görmeyi yasakladı. Taaa kendi gibi kızı da mezara girecek de, hoşgörü uzmanı Vehbi Dede, Rabia'yı babasıyla kucaklaştıracak. Derler ki, Rabia o zaman bile tek damla gözyaşı dökememiş!.. Hep içine, hep içine... Ta, sevgi yoksunu büyükbabanın oyuncak bebeğini ateşe atıp yaktığı

Derler ki, Rabia o zaman bile tek damla gözyaşı dökememiş!.. Hep içine, hep içine... Ta, sevgi yoksunu büyükbabanın oyuncak bebeğini ateşe atıp yaktığı günden beri öyleymiş. Gözyaşları dışa akamayacak kadar çokmuş. Sesi o yüzden o kadar derinlerden, o kadar yoğun tınlarmış.

günden beri öyleymiş. Gözyaşları dışa akamayacak kadar çokmuş. Sesi o yüzden o kadar derinlerden, o kadar yoğun tınlarmış.

Rabia dönmüş...

Sesi hâlâ öyle boğuk, o kadar etkileyici mi acaba?

Boğaz esintisi henüz çıkmadı. Beni yoran o geçmiş değil, bu nemli hava. Yoksa, eskinin içinde kaç adım attım ki daha, bukadar yorulmuş olayım?

İnsanlar hep doğdukları evi bir kere daha yeniden görmek, bir kere daha çocukluk, ilkgençlik günleri içinde yürümek istemezler mi? Buralara yerleştiğim günlerde benim de birinci işim, bana göre öteki adları da Eylül'ün Dökülmüş Yaprakları olan Suad'la Süreyya ve Necip'in Boğaz'da oturdukları, gezindikleri yerleri görmeye gitmek olmuştu. Çünkü onları o zamanlar, bütün bir yaz, ben de izlemiştim. Suad ve Süreyya. Genç evliler. Necip. Aile dostları, havai delikanlı. Ama onun oyunculuğu sadece gönül işlerine ayarlı. Genç evliler aile büyükleriyle birlikte yaşadıkları köşkten, onların göz hapsinden uzakta bir yaz geçirmek istemiş, Boğaz'da bir yalı kiralamışlardı. Yalıyı onlara bulan da, nerde ne var, ne yok haberli olan Necip tabii. İşte o yalıyı aramaya gittim. Suad'ın bir özgürlük rüyasıyla Necip'e sevdalandığı yaz. Necip'in bu sefer 'imkânsızda' yaşadığı mevsimlik aşkı. Suad, her iki erkek için de vazoya konmuş bir çiçek. Alınıp koklanmayı bekleyen... Sonuçta, bir yazlığına kiralanmış yalı, özgürlük rüyasına dalanlarla birlikte yanıp kül olmuştur.

Bizler, o zamanlar, şehrin her semtini, oralarda yaşananları bilirdik. Hayatlar gözlerimizin önünden bir romanın sayfaları gibi teker teker açılır, sürüklenip geçerdi.

Bir ara, yanan yalı sahiplerinin, günahından ötürü yandığına inanarak, burayı sattıklarını, bir yabancı tarafından da eskisine uygun biçimde yeniden yaptırıldığını ise işittim mi, yoksa ben mi öyle kurdum kuruşturdum, ne olduysa, yalı orda öyle alevli bir aşk meşalesi gibi duruyor sandım. Oysa değil yalıyı, yerini, çevresini dahi tanıyamadım, bulamadım. O yangın Eylül'ünden geriye artakalan yine akıntılı sular, yine o anafor...

Şimdi durmadan geçmişe iççekiliyor, geçmiş o yalıları, o aşklarıyla isteniyor, ama dün yananların yandıkları yerde kalmaları, dönüp bugünkü hayatımızın içine hiç bulaşmamaları koşuluyla, yemekte beni asıl rahatsız eden, her yanımı çevirmiş bu hava oldu galiba. Hayatlar unutulsun gitsin, ahşap konaklar ve yalılar bizim olsun.

Şimdi durmadan geçmişe iççekiliyor, geçmiş o yalıları, o aşklarıyla isteniyor, ama dün yananların yandıkları yerde kalmaları, dönüp bugünkü hayatımızın içine hiç bulaşmamaları koşuluyla. Yemekte beni asıl rahatsız eden, her yanımı çevirmiş bu hava oldu galiba. Hayatlar unutulsun gitsin, ahşap konaklar ve yalılar

bizim olsun.

Rabia dönmüş.

Hakkında en son bildiğim, annenin ve dedenin ölümünden sonra boşalan konağın kiraya verilmesini istememesi. Kocası Osman'la oraya yerleştiği. Tabii evlendi 'İtalyan Osman'la; Vehbi Dede'nin hoşgörü felsefesi, hem her ikisine, hem herkese yardımcı oldu. Vehbi Dede'ye de görünmez bir elin destek verdiği söyleniyor, ama ben ancak romanların büyüsüne, efsununa inanırım, gerçek hayatınkine değil. Onun için şimdi, bu karanlıkta hep sorup duruyorum : Rabia, o kadar istekle yerleştiği eski ahşap konaktan niye gitsin? Babasının sürgünden dönüşünü bile orda karşılamışken, nereye gitmiş olsun ki, dönsün?

Biz. Bütün serüveni rahat koltuklarda roman okur gibi sayfa sayfa izleyenler. Tevfik Bey, artık bir özgürlük kahramanı. Dönem değişti öyle karşılandı. Özgürlük kahramanı. Ama yaşlı ve yorgundu. Rabia'nın kocası, hepimizin diline yerleşmiş yeni adıyla 'İtalyan Osman' rıhtımdaydı.

Yemekteki arkadaşlarım, tanışlarım Rabia'nın dönüş haberini salt kaygı ya da düşmanlıkla karşılamıyorlardı galiba; biraz da küçümsüyorlardı. Hem korku, hem küçük görüş. Ne tuhaf! Rabia dönmüşse dönmüştür. Hayatın ve kaçınılmazın yönünü değiştirememişsen, iççekmenin, boş inadın ne yararı olur ki? Fırtınanın kırdığı dallara birkaçını daha eklemekten başka?

İçimden böyle bir şeyler geçerken çıktı esinti.

Boğaz'ın kış geceleri zaman zaman yazdan daha berrak olur. Yazları Karadeniz rüzgârı nem taşır, pus kalıcılaşır. Karayel ise pusu ara ara sırtına yükler, sürükler götürür. Suyun akıntısıyla havanın akıntısı böyle zamanlarda yumuşacık bir uyum içine girer. Şu anda akıntı, yüzeyde, rüzgârla elele aşağılara doğru kaymakta. Yukarda parçalı bulutlar, aynı kızak üstüne konmuş martı kanatları. Derinlerde ise anafor, yine o anafor...

Paltoma sarınıyorum. Alnıma serin serin çarpan hava, bende şarabın yapamadığı bir sarhoşluk hali yaratıyor. Kıyının bu yanlarındaki solgun, yayvan ışıkları bile sulara düştükçe serpilip büyüyor. Önümü, denizden yansıyan aydınlıkta görebiliyorum.

Az ötemde art arda iki tekne, direkle küpeşteler arasına gerili kablolara dizilmiş renkli ampulleriyle geçiyor. Otellerin yüzer lokantaları ya da yeni zenginlerin suyun omzunda taşıttıkları barları... Denizle gökyüzü arasına çekilen bu renkli ışıklı üçgenleriyle tekneler, Karagöz oyunlarındaki Karagöz evine benziyor. Kız Tevfik. Aksi suratlı dayısının bakkalını, o tozlu sinekli yeri bile muziplikleriyle şenlendirirdi. Oyuncu Tevfik. İşte yine o. Perde kurup şem'a yakarak mahalleliye Karagöz oyunları oynatan, ortaoyunlarını takliden de zenne rolüne çıkan Tevfik. Sonraları yöneticileri daha zehirli oklarla hicveden ünlü bir kabare oyuncusu olmuştu. Ama, herkesçe görülen, bilinen ve artık 'halkın sesi' olan bu ünlü oyun-

cuyu bir tek kızı görmüyordu. Rabia. Dönmüş.

Yıllar geçti. Derken biz... Öyle ya, sürgünlüğü bile kadın kılığına girişinden. Sonra biz, Tevfik Bey'i – artık ona öyle deniyordu – af çıkınca, sürgünlük dönüşü, Galata Rıhtımı'nda karşıladık. Biz. Bütün serüveni rahat koltuklarda roman okur gibi sayfa sayfa izleyenler. Tevfik Bey, artık bir özgürlük kahramanı. Dönem değişti öyle karşılandı. Özgürlük kahramanı. Ama yaşlı ve yorgundu. Rabia'nın kocası, hepimizin diline yerleşmiş yeni adıyla 'İtalyan Osman' rıhtımdaydı. Herkesin Vehbi Dede'si sonra. Ama asıl, o büyük kalabalık. Tanımadığımız, kimlerden olduklarını bilmediğimiz o büyük kalabalık. Özgürlük bayramını bir de böyle kutlamak ister gibi, rıhtımı doldurmuş, nice özlem dolu yıl ardından yurduna nihayet dönebilenlere alkış tutuyor...

Rabia'nın sesi, yine o tok, derin, içe işleyen tınısıyla kalabalığın uğultusunu bastırıyor. Ama bu ses şimdi, kendini hep o sesin ardında gizlemiş küçük Rabia'nın değil, dünyayı duygusuyla olduğu kadar aklıyla da kuşatan genç bir kadının sesi. Bu yeni resim, belleğimde çoktandır öylece durmakta. Ta o karşılama gününden beri : Ninni söyleyen genç anne sesi. Meme veren genç anne sesi. Gitgide kocayı yoran ses...

Yalnız Rabia için değil, babası Tevfik Bey için de nihayet artık geride kalan acılı günlerin 'Göz Patlatan Muzaffer'i de rıhtımda, karşılayıcılar arasındaydı. Onu, sürgünden dönenlere övgü söylevleri çekerken görüveren Tevfik Bey, çok bozulmuştu. Her şey, o sahne, dün gibi gözümün önünde. Damadı Osman'a : "Bu adamın burda ne işi var?" diye sormuştu. Daha sürgüne gönderilmeden, hapishanede türlü işkenceler altındayken 'gözlerinin önünde binbir yıldızlar uçuran ve o ânda bile hâlâ kulak tozunda çınlayan eller, Muzaffer'in şimdi karşılayıcı kalabalığa Tevfik Bey'i göstererek, "Sen eyy özgürlük ve eşitlik âşığı, bu devrime ve kurucularına kim el uzatırsa onu ben bu ellerle gırtlağından sıkacağım," diye kükreyerek öne uzattığı aynı kısa parmaklı, geniş, kıllı elleriydi. Damadı, kayınpederinin daha ilk adımda uğradığı düş kırıklığından onu uzaklaştırmak istemişti; kolundan tutup öte yana çekerek, "Gelin bu kalabalıktan çıkalım," dediğini işittim. Tevfik Bey'in gözleri, alkışlayanlar, şapka mendil sallayanlar arasında birini arıyordu, sonunda dayanamayıp sordu : "Rabia nerde?"

Rabia dönmüş, dediler...

Ahh, ama benim bu ıssız loş Boğaz gecesinde dönüşünü görebildiğim, bilebildiğim tek kimse Tevfik Bey. Nerde Rabia?

"Rabia torununu süslüyor senin. Ana-oğul mahallemizin kahramanını bekliyorlar."

Böyle söyleyen Vehbi Dede'ydi. Gözlerinde nem : Hey gidi hayat! Dile kolay. Daha evlâdına kavuştun kavuşmadın, kadın kılığında postaneden yönetime karşı örgüt bildirilerini çekerken yakalan da sen... Genç gittiniz, yaşlı geldiniz.

O sırada Tevfik Bey de : "Torun... Torun..." diye iniltili bir ses çıkarmıştı, çok iyi hatırlıyorum. Onun da gözleri ıslanmıştı. Hepimizin... Vehbi Dede, her zamanın bu mütebessim yüzü, bu fazla hüzünlü karşılama-kavuşma havasına neşe katmak için, ellerinin tersini gözlerinden şöyle bir geçirip : "Hayal takımına bir de çocuk ilâve edersin artık Tevfik," diye takıldı. Hepimiz güldük.

Hava açıldı.

Boğazlarda düğümler çözüldü.

Tevfik Bey, torununu bir an önce görmek için adımlarını sıklaştırdı. Vehbi Dede, gençliğinde 'Kız Tevfik'in kurduğu kabare tiyatro topluluğuna, daha çocuk yaşlarında sergilediği Karagöz-Ortaoyunu gösterilerinden galat, Hayal Takımı, derdi de... Doğru ya, yıllar öncesinin büyük hiciv ustası, topluluğuna hiç çocuk katmamıştı. Dede evinde babasız dünyaya gelen Rabia'dan ötürü kendini çocuklara karşı suçlu mu duyuyordu acaba? Yoksa bu, büyük amaçlar peşindeyken günlük sorumluluklardan kaçışın, onları dikkate alamayışın bir sonucu muydu? Bu soru şimdi aklıma geliyor.

Artık arabalara biniyorlardı. Onlardan bu noktada ayrıldım.

Tevfik Bey, Rabia'yı hep aynı, kalın, yanık sesiyle torununa ninni söylerken gördükçe ne yaptı acaba? Sonra ne oldular? Onun bir ara yeni bir topluluk mu kurduğunu, kuracağını mı işitmiştim, ama bir yolculuğumdan dönerken uçakta verdikleri gazetede evinde ölü bulunduğunu okudum. Sanki içimde büyük, çok derin bir oyuk açıldı. Sakın, yalnız, yapayalnız mı ölmüştü? Öyle böyle, derken hıristiyanlıktan müslümanlığa dönme Osman, Rabia'yı ve çocuğunu alıp kendi memleketine mi götürmüştü? Kimbilir, belki temelli yerleştiler oraya. Nihayet, piyano öğretmenine de evlerinde piyano dersleri verdirtecek kaç aile kalmıştı ki şehirde?

Evlilik ertesi İmam dede konağına yerleşmek isteyen Rabia idi. Bunu bilenler biliyor. Evlenmelerinden hemen sonra – tıpkı öncesinde, dükkânı çalıştırır, kendi hayatımı kendim kazanırım, diye dayatması gibi – o eski ahşap evde oturmak için kocasına dayatmıştı. Bu birleşmeyle Doğu'nun gizemli dünyasına girdiğini hisseden, yücelere erdiğine inanan 'İtalyan Osman', ben görmedim ama, o eski evi kimbilir Rabia için ne kadar güzel onartmıştı! Herhalde içini baştan sona değiştirmiştir; İtalyan mermerleri, fayansları getirtmiştir; 'gusulhane'ye de eski usul mermer bir kurna koydurttuğunu işitmiş miydim, yoksa ben mi öyle hayal ettim, şimdi çıkaramıyorum.

Rabia çocuğunu o evde doğurdu. Babasını orda karşıladı.

Ya sonra?

Patlamalar işitiyorum. Eskilere öyle dalmışım ki, bu patlamalarla irkiliyor, yakınımdaki bir ağaca tutunuyorum. Orda öyle durmaktayım. Derken karanlığa yaldızlar, yıldızlar dökülüyor.

Patlamalar işitiyorum. Eskilere öyle dalmışım ki, bu patlamalarla irkiliyor, yakınımdaki bir ağaca tutunuyorum. Orda öyle durmaktayım. Derken karanlığa yaldızlar, yıldızlar dökülüyor.

Karşıda, büyük beton otelin rufunda, denize doğru havai fişekler patlatıyorlar. Şimdi bütün düğünler, doğum günleri, maç zaferleri böyle kutlanıyor; sesli bir ışık seli, sahiden bombaların patlayıp durduğu, her köşebaşında birkaç can aldığı günlerin üstünü örtüyor. İşte, şimdi de... Işık bombaları, art arda patlıyor, ilkin hiç görünmeden karanlıkta

yükseliyor ve orda parçalanıyor, ışıklı demetlere ayrışıyor; yıldız yıldız aşağılara yağarak suların üstünde eriyip gidiyor. Denizde, Karagöz evindekiler, bu ışık yağmurunu sularda yitmeden yakalayabilmek istercesine çığlıklar atıyor. Tekneden bazıları, ellerindeki içki bardaklarını gökyüzünde kırılan billurlara fırlatıyor. Birçok yıldız kayıyor. Dikilip durduğum bu noktada bir ses, kulaklarıma, kayan her yıldızın bir ömür olduğunu fısıldıyor, ama gözlerim fısıldananı doğrulayacak hiçbir şey görmüyor : Kayan yıldızlar evrenin çatısından dökülmüyor ki; varolmamış hayatların kayan yıldızları onlar. Katıldığım yemekli toplantıda sözler kopuk kopuktu. Açık olan tek şey; kimse Rabia'nın yakasını koyvermek istemiyordu : İnsan öyle bir kocayı nasıl bırakır, niye döner? Nankörlük değilse bu, nedir?

Böyle bir şeyler denmek isteniyordu. Fransızla evli olan arkadaşım mıydı, evet oydu, nihayet bütün bir cümle kurmuştu : "Osman bir hârikaydı!" Bunu işitenlerin kocalarına sitemle bakarken içlerinde yankılanan şöyle bir şeyler olmalı : Hârikaydı ya! Rabia ile evlenebilmek için her şeyinden vazgeçmişti, sünnet olmuş, kurânı ezberlemişti...

Rabia'nın zaten kendi hayatı olmadığı, alan değil, alınan olduğu... Aklımdan geçenleri dışa vursaydım, bana dudak bükülürdü : Kim tam kendisidir sanki? Sonra altı kalınca çizilirdi : Kimin kendi hayatı var ki?

Uzakta bir yakıt tankeri, Anadolu kıyılarını hemen hemen tarayarak aşağılara doğru kayıyor. Ağır akıyor. Gövdesi yarıdan fazla denize batmış. Demek hayli yüklü bir tanker. Aman yine bir kaza olmasın da! Boğaz suları yine yanıp tutuşmasın da! Böyle yangınlar, Suad'la Necip'in bir yazboyu birbirleri için, İspanyol asıllı İtalyan bir müzik öğretmeninin de gizemli sesi, esrar dolu bakışları karşısında Rabia için yanıp tutuşmasına benzemiyor tabii. Burda tek mutlu son, Boğaz'ın havaya uçmaması, şehrin küller altında kalmaması... Ama bütün bu yıllar boyunca Rabia-İtalyan Osman birleşmesinin küller altında kalması da anlaşılır gibi değil. Sanki o uzun serüven hiç olmamıştı.

Tanker, sis düdüğü çalıyor. Buna yanıp sönen, yanıp sönen gemi ışıldağı ekleniyor. Sahil muhafız motorlarından biri, tankerin uzağında, ummana düşmüş fındık kabuğu telaşıyla dönüp korka titreye bir tur attıktan sonra, canavardan hızla uzaklaşıyor. Işıldak hep yanıp sönüyor. Benim de gözlerimde yanıp sönen ışık benekleri. İçimin karanlığına dağılan sarı, yeşil, kırmızı benekler...

Başım dönüyor, sendeliyorum. Kıyı kanepelerinden birinin ucuna ilişiyorum. Sisler içinde. Rabia başta, bakkalı sinekli mahallenin bütün insanları çoktan sisler içinde yalının penceresinden denizdeki erkeklere bakan Suad. Sisler içinde. Ara ara karanlıkta çakan ışıklı benekler, her şeyi hem var, hem yok kılıyor. Şimdi şurası aydınlık, derken, orası karanlıklara batıyor. Geçmiş, tam da, işte tuttum, yakaladım, derken avuçlarımdan kayıp gidiyor. O mahalle gibi, o mahallenin hiciv ustası da, bir Doğu-Batı evliliği de hem var, hem yok.

Hoş, bana göre Rabia'nın hayatı ve ona bağlı bütün serüven zaten kurgusu hayli zorlanmış bir roman değil miydi? Hayatlar hep, görünmez bir el tarafından yazılıyor, bozuluyor, yeniden kurulup, yeniden dağıtılıyordu. Bir bakıyordunuz, Rabia'nın daha ta küçüklükten derin titreşimli, gizemli sesi, gittikçe yanıklaşıyor, 'okuyuşu hem klasik, hem arap' karışımı kendine has bir üslûp ediniyor; bir bakıyordunuz, himayesine girdiği yüksek bürokrat evinde isteneni söylüyor, beklenen yapıyor, kendini hep geri çekiyor, hiçbir zaman kendisi olamıyor, kendini yaşayamıyor.

Rabia... El değmemiş temiz ruh.

O, böyle tanımlanırdı. Esrarını hıristiyanlıktan dönme Osman çözecekti. Tertemiz, ak bir kâğıt üstüne yabancı erkek eliyle yazılacak satırlar... Düşünüyorum da, o kadar erkeklik düşkünü mahallemiz, ne kadar da edilgendi, dişiydi.

Yemekte içimden geçen bunlardı asıl. Rabia'nın zaten kendi hayatı olmadığı, alan değil, alınan olduğu... Aklımdan geçenleri dışa vursaydım, bana dudak bükülürdü : Kim tam kendisidir sanki? Sonra altı kalınca çizilirdi : Kimin kendi hayatı var ki?

Ama o zaman, neden insanların kendi yazdıkları tarihlerinden sözaçıyorlar? "Kimin kendi hayatı var ki?"

Bu deyişteki iççekişin, bir çeşit kırgınlığın ayrımındayım. Kırgınlığın altına gizlenmiş isyanın, hattâ tehdidin de. Çünkü, ne olsa soru, kendi sorum. Yanıt da benim. Bu tını, benim iç sesimin tınısı. Aynı zamanda, havai fişeklerle aşağılara kayan yıldızlar nekadar sahiden yaşamışların kayan ömürlerine işaretse, bu tını da o kadar benim sahiciliğimin işareti.

Hayal perdesindeki Karagöz evini andıran yüzer lokantalardan biri daha, kendini petrol tankerinden sakınarak bu kıyıya çok yakın geçiyor. Teknenin, bir öncekinden çok daha renkli, parlak ışıkları gözlerimi alıyor. Birden, iliştiğim kanepede ışık ve sesten yoğrulma bir aylâyla çevriliyorum. Sırtımı denize, yüzümü ağaçların koyuluğuna çevirirken bir gülüş işitir gibi oluyorum. Değil, herhalde içine düştüğüm ışık tozundan, öyle sanıyorum.

Silkiniyorum. Tam kalkacağım sırada, aynı gülüşü bu sefer daha açık seçik işitiyorum. Karanlığa daha dikkatlice bakıyorum. Demek az önceki keskin aydınlık nedeniyle gözkamaşmasına uğramışım. Oturduğum kanepenin bir ucunda da hayalet benzeri sallanarak oturan gölgenin ayrımında olmamışım. Karanlığa çıkmış bir ikinci karanlık! İri bir denizanası : Şekilsiz, yüzsüz, bakışsız kara-mavi kitle.

Rabia dönmüş, dediler...

Gülüyor.

Yanıbaşımda usul usul sallanan kara kitle. Bu gülüş ordan geliyor!

İlerde bir kıyı kahvesinin ışıkları. Kalkmalıyım. Burdan uzaklaşmalıyım. Yoksa korkuyor muyum? Bu şekilsiz, bakışsız kara-mavi kitlenin beni kendi kuyusuna çekmesinden ya da şu ısırıcı gülüşten?

Bu gülüş, biraz alay, çokça kin yüklü. Değil, daha çok küstahlıkla çınlayan bir gülüş...

Sessizce doğruluyorum. Ama sanki aynı kitle beni kolumdan tutuyor. Du-

daklarımdan kendiliğinden dökülen ad : Rabia?.

Benim tabii, benim Allahın izniyle...

Karanlıkta bu ses biraz da arsızca çınlıyor.

Duymazlanıyorum. Işıklı kahveye doğru yürüyorum. Kara gölge de kalkmış, beni izliyor. Belki de yanılıyorum. "Rabia dönmüş," dediklerini işittiğimden beri, ne olsa eski bir mahallenin, oradaki hayatların hayalleriyle doluyum. Yoksa, çoktan tarihe karışmış bir Rabia nereden çıksın şimdi? Adımlarımı sıklaştırmalıyım. Ancak, peşimden gelen, kolumu tutan gölge beni bırakmıyor. Parmaklar bileğimi daha sıkı kavrıyor. Görmüyorum, salt hissediyorum. Ayrıca işitiyorum : Dinleyeceksiniz, işte burdayım, kaçmayın, diyor.

Nekadar Rabia olduğunu söylese de, bu madensel tınılarla yüklü ses, Rabia'nın sesi olamaz. Böyle sözler onun ağzından bukadar bir küstahlık, hattâ bir çeşit bayağılıkla dökülemez.

Hızla dönüyorum. Neden kaçayım ki, demek istiyorum. O zaman, yanımda, ardımda artık hep beni izleyen kara mavi kitlenin bir yerinden yırtıldığını görüyorum. Karanlığa açılan iri bir yaprak genişliğindeki pencere. Bu aralıktan sadece bir çift göz bakıyor. Bir zamanların derin bakışlı, esrarlı gözleri, gecenin içine zehirli oklar fırlatıyor. Bunu, iliklerime dek böyle algılıyorum. Bileğimi yakalamış el, beni hoyrat bir hareketle durduruyor. Sesi, Boğaz esintisinin içinde ıslık gibi çınlayarak yankılar yapıyor :

Bildiğimiz aşk destanlarının yaldızları, sedefleri çoktan dökülmüştü. Rabia ile Osman evliliği de nasıl olsa romanlarda yaşayacaktı. Anlattıklarından hiç şaşkınlık duymadığımı biraz kederle algıladım. Yanımdaki ise hâlâ sürdürüyor...

Dönmüşüm ha, dönmüşüm? Nereye gitmiştim ki? Hiçbir yere gitmedim. Hep buradaydım. İtildiğim yerde. Piyano öğretmeni kimsesizliğimden, dayanaksızlığımdan yararlanıp sabrım üstünde hora teperken burdaydım. Sizlerle balolara, konserlere gittiği zamanlar onu kapalı kapılar, örtülü perdeler gerisinde uysallıkla beklerken, dönüşünde ayaklarını sıcak sulara koyarken de burdaydım, gömlek yakalarını kolalarken...

Bildiğimiz aşk destanlarının yaldızları, sedefleri çoktan dökülmüştü. Rabia ile Osman evliliği de nasıl olsa romanlarda yaşayacaktı. Anlattıklarından hiç şaşkınlık duymadığımı biraz kederle algıladım. Yanımdaki ise hâlâ sürdürüyor :

Gâvurun Osman'ı bana sahiden tutkun sandınız! Onu görünce benim de yüreğim pırpırlanırmış gibi şeyler uyduruldu. Allah şahidim, ta baştan bildiğim şu·ki, onun tek aşkı, tek tutkusu insanı istediği şekle sokabilmektir. Kendini beğenmişin biri!. Bütün isteği, kolayca şekillenebilecek malzemeden dilediği heykelleri yapmak?

Ta baştan biliyordunuz da, neden?.. diye araya girecek oldum, dinlemedi bile! Sesini biraz daha yükseltti, ezberlenmiş kitap sûreleri gibi art arda dizdi sözcükleri :

Âşıkmış da, mâşukmuş da!. Ben öyle şeylere inanır mıyım? Annemin sevda-

sından ne çıkmış da, elin Osman'ından hayr-ü vefa çıksın? Onu bilir, onu söylerim, adamın bütün istediği yumuşakbaşlılık... Kendi yerinde yurdunda insanlar, hürriyet diye diye çok dikbaşlı, çok ele avuca sığmaz olmuşlar. Hele anası! Bizimki o kadar sert, o kadar ısırgan kimseleri nasıl tam keyfine göre çekip çevirebilir, şekillendirebilir ki? Mahallede kimse bunun farkında olamadı, kimse!. Vehbi Dede mi? Hıh hıh, bırakın Allahaşkına şu hım hım barış güvercinini... Onun tekkesi, elin çatısında bacasında dem çekmeye yarar ancak!

Az önce bu karanlık gölgenin Rabia olduğuna nerdeyse inanıyordum. Ama, dinlemeyi hiç tanımamış, bilmiyor havasında çan çan çan durmadan konuştukça, bu düşünceden büsbütün uzaklaşıyorum. Her şeyini borçlu olduğu iyi yürekli Vehbi Dede'den bile nasıl böyle sözedebilir? Değil, bu Rabia değil. Bir sınama yapsam mı? Nasılsa bir aralık yakalıyor, soruyorum : Eskiden hiç böyle konuşkan değildin Rabia?

Şimdi ise, kilidi kırılmış, içindekiler bütün dışa dökülmüş eski bir sandık gibisin, de diyecek, sözde şakayollu havayı yumuşatacaktım ama, karanlığa açılan bakışlarda öyle küçültücü bir pırıltı yandı ki, bu durumda karşılıklı konuşabilmenin olanaksızlığını anladım. O ise hep sürdürüyor : İşte, diyor, işte, sevabına ara yapıcıların, nikâh kıyıcıların ve hepsine amin diyenlerin bana yaptığı tek iyilik. Üstümde hora tepilir, ruhum ve bedenim bana hiç sorulmadan kılıktan kılığa sokulurken sabır taşım çatladı. Dilim çözüldü, Allahıma şükür! Uzanıp alan ben miydim, düşünsenize! İstenip alınan değil miydim?

Tam bu sırada denizden Karagöz evlerinin en büyüğü, en şatafatlısı geçiyor? İnsanlar, serin havaya aldırmadan bir kıyamet, bir şamata, güverteden kıyıya el çırpıyor, kimileri göbek atıyor; daha Boğaz köyünün kahvesine varamadan her şey bana, buraların o sevdiğim ıssızlığını, düşünmeye fırsat tanıyan dinginliğini artık kışları da bulamayacağımı haykırıyor.

Bu patırtıda yanımdaki gölgenin sesinde hafif bir kırılma oldu. Bir şey mırıldandı, tam anlayamadım. Oğlum da orada, aralarında, bana nisbet yapıyorlar, mı dedi, yoksa öyle dediğini mi sandım? Sözde, o da onlara nisbet, karanlığı örtünüyormuş. Bakın işte, bunu çok açık işittim. Rabia dönmüş...

Köyün kahvesine girdim, bir çay söyledim.
Bu böyle, geceyi geceyle kaçıncı yürüyüşüm?

Tarık Dursun K. ile Dünden Bugüne

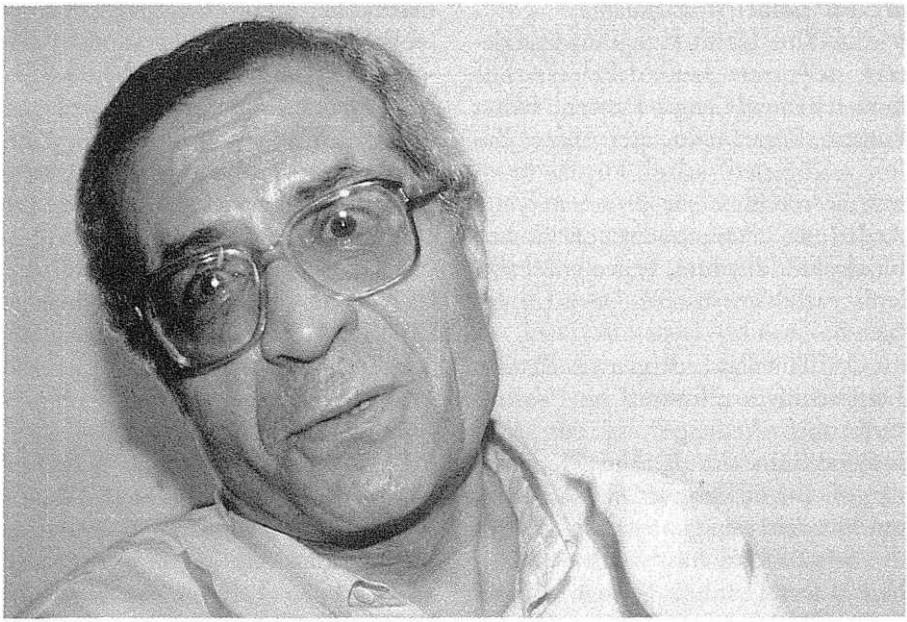

"Yaşama dönüklük. Doğru tanı."

Hiçbir hikâyemi baştan sona bütün yanlarıyla tasarlamadım. Bu, belki bir kusur, bilemiyorum. Yazmak, bana göre, benim için bir içsel dürtüdür. Bu dürtü hikâye yazmaya yönlendirir beni. Kafamdaki hikâye deposunda geçmiş birikimler olgunlaşmış (biraz tepeden mi konuşuyorum?) yazım sırasına gelmiştir (diyelim).

Konuşanlar :
Feridun Andaç ve Semih Gümüş

F. A. *: Öyküde kırkıncı yılınız. "Hasangiller" 1955'te yayımlanmıştı; yaş yirmi dörttü. "Devr-i Âlem" (1951) adlı ortak şiir kitabınızdaki şairlik hevesinizin de ötesine uzanalım... "Şiirle ilişkim yoktu başlarda. Hikâye düşlüyordum. İlk yazdıklarımı gönderecek yer bulamıyordum," dediğiniz çizgiye gelişinize..*

– Şiir, benim "harcım" değildi, hiçbir zaman da olmadı. Şiiri türler içinde en "zor" olanı diye biliyorum. Gençlikte, özellikle benim kuşağımın

gençliğinde şiir baştacı ediliyor; hikâye, "ikinci sınıf muamele" görüyordu. Yine bizim kuşağımızda... demek istiyorum. İzmir'deki çevremde hemen herkes (Cengiz Tuncer, Nedret Gürcan, Ziya Metin, Esat Ahmet Balım ve diğerleri) şairdi; küçük, tıksoluk, acemi birer şiir şeytanları yani. Aralarında hikâyeci adayı olarak hep bir eksiklik duydum, bence güzel şiirlerdi yazdıkları; üstelik, yayınlatıyorlardı da.

O '50'li yıllarda dergi sayısı da azdı. Düşünebiliyor musunuz, bir "Varlık" vardı, bir "Yeditepe", bir de Avni Dökmeci'nin şiir ağırlıklı "Kaynak" dergisi. Bu üç dergiden ikisine bizim önümüzdeki kuşağın ustaları egemendi : Sait Faik, Halikarnas Balıkçısı, İlhan Tarus, Samim Kocagöz, Bekir Sıtkı, Orhan Hançerlioğlu, Ümran Nazif, Naim Tiralı en üretken dönemlerindeydiler. Salim Şangil'in "Seçilmiş Hikâyeler Dergisi" de yine o ustaların sayfalarını hikâyeleriyle doldurdukları bir dergiydi.

Hikâyelerim yazıldı ve yazıldı yazıldı, elimde kaldı. Birkaç kez yüreklenip o dergilere göndermedim değil tabii, ama hiç karşılık alamadım. Gençlik, insanın özgüveninin doruklarda olduğu bir dönemidir. Farklı ya da iyi bir hikâyeci değil ama, bir hikâyeci olduğuma inanıyordum. Dergileri zorlamayı düşündüm ve gerçekleştirme yollarını aradım. Önce, adımı o dergilerin sayfalarına geçirmeliydim. Bunun en kestirme yolu diye şiiri gördüm. İşin hoşu, bütün "kötü" şiirlerim birbiri ardına yayımlandı, şaşırdım fakat renk vermedim. Sözde şair yanımı pekiştirmek için Cengiz Tuncer'le bir şiir kitabı bile yayımladık. İkimiz de çok gençtik ve dünyanın kendi çevremizde döndüğüne inanıyorduk.

***F. A.** : Yine de öyküyü bırakmadınız?*

– Şiirin hikâyeyi ya da hikâyenin şiiri etkilediği tartışılabilir mi? Benim o şiirlerim genelde kelime ekonomisine dayandırılmış, küçük hikâyecikleri anlatıyordu. Tam olarak "manzum hikâye" değillerdi kuşkusuz, ne var ki, her biri bir hikâyecikti.

Burada şiirin hikâyeye olan katkısını belirtmeliyim : Şiiri denemiş, yolunu şiirden geçirerek hikâyeye gelmiş olanlara bakın, yer yer bu "eksik" kalmış şair yanlarını hikâyelerinde (ve kaşla göz arasında) harmanlarlar. Orhan Kemal, Fahri Erdinç, Sabahattin Ali, Yaşar Kemal birer şiir geçmişine sahip hikâyecilerdir. Şiirden gelmek ya da şiiri denemiş olmak hikâyeciye (demin de söyledim sanıyorum) kelime

Tarık Dursun K. (d. 1931), öykü edebiyatımızın yaşayan önemli adlarından biri. Pek çok gazetede çalıştı, yayınevi yönetti, Koza Yayınları'nı kurdu, Günümüzde Kitaplar dergisini on sayı çıkardı. Cengiz Tuncer ile ortak bir şiir kitabı yayımladıktan (*Devr-i Âlem*, 1951) hemen sonra öyküyü öne aldı ve çok üretken bir yazarlık yaşamı sürdü. Gençlik serüvenlerinden, işçilerin yaşantılarından yola çıktıktan sonra kenti aydınların sıradan yaşamlarını, ayrıntılı gözlemlerle öyküledi. Birçok romanı yanı sıra, şu öykü kitapları yayımlandı : *Hasangiller* (1955), *Vezir Düşü* (1957), *Güzel Avrat Otu* (1960), *Sevmek Diye Bir Şey* (1965), *Yabanın Adamları* (1966), *36 Kısım Tekmili Birden* (1970), *Bağrıyanık Ömer ile Güzel Zeynep* (1972), *Bahriyeli Çocuk* (1976), *İmbatla Dol Kalbim* (1982), *Ona Sevdiğimi Söyle* (1983), *Ömrüm Ömrüm* (1987).

ekonomisini öğretir. Şiir, kelimeleri değiştirmek, onlara şiirin kendine özgü debremiyle yeni anlamlar yüklemek sanatıdır, bunun üstesinden gelme becerisidir. Benim bu yukarıda saydıklarım, gerçekte şairdiler, ama kötü şairdiler. Şiirdeki başarısızlıkları, hikâyedeki başarılarına "yatak"lık etmiştir.

***S. G.** : Üstelik uzun da süren bir çıraklık geçirdiğinizden söz ediyorsunuz.*

– Evet, bence bu çıraklık evresi uzun sürdü. Bu evrenin çilesini de en çok Yaşar Nabi Nayır çekti. '52-54 yılları arasında aşağı yukarı her hafta (askerdim ve çok boş zamanım vardı) "Varlık"a hikâye yolluyordum. Çıraklığımı sürekli yüzüme vuruyordu o da. Çıraklığımı ve bir türlü kurtulamadığımı başıma kaktığı, falan ve filanca ustalara öykünüyor olmamı.. İki yıl boyunca hikâye yolladım, iki yıl boyunca her birini eleştirip cevapladı, fakat birini olsun yayımlamadı dergisinde.

***S. G.** : Bu çıraklık döneminde sizi geliştiren, ustalığa hazırlayan yazarlar kimlerdi? Elbette okumalardan söz ediyorum, ama bu arada belki kurduğunuz ilişkilerden de söz edebilirsiniz.*

– Hikâyede sizi geliştirecek, size kendi hikâyenizi bulduracak tek yöntem uygulaması; bence, sizin önünüzde yer almış ustaları okumak ve onların hikâyeyi nerden alıp nereye götürdüklerini gözlemlemektir. Geleceğin ustası "iyi" çıraklar, "iyi" usta seçmesini de bilirler. Bu "iyi" ustalar, "iyi okur"lukla bulunurlar. "İyi okur"luk sizi hem seçmeci yapar, hem seçkin. Ben, Orhan Kemal'i "usta" belledim. Gerçi, Sait Faik'in izini sürdüğüm de söylenmiştir, katılmıyorum buna. O sıralar Orhan Kemal hikâyemizde "yepyeni"ydi; Sait Faik'ten, Sabahattin Ali'den "farklı"ydı : bir tür Hemingway, Steinbeck ya da Gorki benzeriydi, ben öyle görüyordum. (Bu, belki de aynı yazarları kendi ustalarım arasında sayıyor olmaktan da kaynaklanabilir.)

Ben o ustalara hiç hikâyeci olmamalarına karşılık, İstrati'yle Remarque'ı da kattım. Çehov'la Maupassant, oburu olduğum hikâyecilerdi.

İlişki konusuna gelince.. Ustalardan bir Orhan Kemal, bir Oktay Akbal ve bir İlhan Tarus çıraklığımda bana arka çıkmış yazarlardı; özellikle Orhan Kemal. Muzaffer Buyrukçu ile bana âdeta sahiplenmişti.

***F. A.** : Öyküye yönelişinizin etkileyici kaynakları neler oldu? Yazdığınız ortamda öncül ya da sizce gözde olan bir öykücü/kuşak var mıydı?*

– Hikâyeci, hikâyeye hangi etkileyici kaynaklar aracılığında yönelir? Hikâye, bir "şey"i sizin dışınızda bir başkasına (başkalarına) anlatmak, bu anlattığınız "şey"in içerdiğini, özünü (söylemek istediği ne ise, onu) yine bir başkası ya da başkalarıyla paylaşmak, bunu onlara iletmekle yükümlendirilir.

Ne etkiler bir hikâyeciyi, hangi kaynaklar? Gerçekte yaşamın kendisi... İnsanın kendisi... Bu ikisinin arasında, içinde oluşan gerçek... Tabii, bir de hikâyeciyi hikâyeci yapan anlatma, aktarma tutkusu. (Buna en iyi örnek, Sait Faik'in ünlü hikâyesinde karşılaştığı pay haksızlığına duyduğu başkaldırı çırpınışı ve bir koşu gidip kâğıt kalem alarak bunu hikâyeye dökmesi gösterilebilir bence. "Yazmasaydım ölecektim", her hikâyeci için yaşama ve insana (dünyaya da) bakış açısıyla eşdeğerlidir.

Kısa hikâyede yoğunlaştım, evet. Hikâyede "birçok teknik" denemedim, "birkaç teknik" denedim. Bu da (klasik deyimle söyleyeyim) o hikâyenin okura ulaşabilmesi yolunda bence en gerekli "teknik"ti. Kısa an'lar, durum'lar Tarık Dursun K. hikâyesini Tarık Dursun K. hikâyesi yapan öğelerdir. Yiğit ve yoğurt örneği gibi.

"Öncül" ya da "gözde" bir hikâyeci ya da bir kuşak var mıydı? Vardı. Hikâyemizin "altın çağı"ydı ve hikâyeciler olağanüstü bir üretkenliği sürdürüyorlardı. "Baş"lar; Sait Faik, M.Ş.E., Sabahattin Ali, Orhan Kemal, Kenan Hulusi, Refik Halid, İlhan Tarus, F. Celatettin, Oktay Akbal, Samim Kocagöz, Fahri Erdinç'ti.

***F. A.** : Birbirlerine pek de benzemeyen öykücüler bunlar.*

– Doğru. Her biri kendine özgü bir "kulvar"ın hikâyecisiydi ve birbirlerine çok az benziyorlardı. Sözgelişi, insan ve toplum gerçeği açısından Sabahattin Ali, Refik Halid, İlhan Tarus, Samim Kocagöz ve Fahri Erdinç (anlatım biçimi bakımından dikkate almazsanız) pek "farklı" değillerdi. "Farklı" olan, M.Ş.E., Sait Faik, Halikarnas Balıkçısı ve Orhan Kemal'di. Hikâyeye uzaktan bakmaları nedeniyle bir Abdülhak Şinasi'yi, Halide Edip'i, Reşat Nuri'yi burada anmam gereksiz.

***F. A.** : Bugün on iki öykü kitabınız var. Özellikle kısa öyküde yoğunlaştığınız gözleniyor. Öyküde birçok tekniği denediniz. Kısa an'lar/'durum'lar öykü evreninizin tematik yanları oldu. Buradan bakarak kısa öyküye tanım getirsek...*

– Bir yazarın kendini, kendi hikâyesini, onun aracılığında yine kendine pay biçerek bir "tür"e tanım getirmesini sevmiyorum. Ayrıca, bu denli bir tanım getirmek benden çok başkalarına (edebiyat incelemecilerine, tarihçilerine ve eleştirmenlere) düşer.

Ben şunların altını çiziyorum : Kısa hikâyede yoğunlaştım, evet. Hikâyede "birçok teknik" denemedim, "birkaç teknik" denedim. Bu da (klasik deyimle söyleyeyim) o hikâyenin okura ulaşabilmesi yolunda bence en gerekli "teknik"ti. Kısa an'lar, durum'lar Tarık Dursun K. hikâyesini Tarık Dursun K. hikâyesi yapan öğglerdir. Yiğit ve yoğurt örneği gibi.

***S. G.** : Öykülerinizde çıkış noktanız genellikle nedir?*

– Anlamadım.

***S. G.** : Bir konudan, bir yaşantıdan mı yola çıkarsınız?*

– Bunu ben de pek kestirmiş değilim. Yaşantı.. Evet, mümkün. Bir konu? Acaba hikâye için "konu" gerekli midir?

***S. G.** : Yazdığınız öyküleri baştan bütün yanlarıyla tasarlayabiliyor musunuz?*

– Benim böyle bir hikâye ya da hikâyeci alışkanlığım yok, hiç olmadı. Hiçbir hikâyemi baştan sona bütün yanlarıyla tasarlamadım. Bu, belki bir kusur, bilemiyorum. Yazmak, bana göre, benim için bir içsel dürtüdür. Bu dürtü hikâye yazmaya yönlendirir beni. Kafamdaki hikâye deposunda geçmiş birikimler olgunlaşmış (biraz tepeden mi konuşuyorum?) yazım sırasına gelmiştir (diyelim). Nasıl başlaya-

cağımı bilemem. Benim için önemli olan, ilk cümledir, hikâyeyi başlatan ilk cümle. Konunun ne önemi var? Dürtü, ilk cümleyi buldurur bana, yazmaya oturtur. Yazdıkça da gelişir hikâye. Oluşumunu düşünmediğimden gelişim olgusundaki zigzaglar şaşırtıcı olmaz. (Biliyorum, elbette kural mural değil bu. Başkalarına bakarak böyle de hikâye mi yazılırmış... denilebilir.)

***F. A.** : Yaşamın/yaşamanın nabzı öykülerinizin soluğu gibidir. Bir yanınız hep geçmişte ve kalbiniz olan kentte : İzmir'de. Öykücünün yurdu, mekânı var mıdır sizce? Bir de neyin tanıklığını yapar; yazının mı, coğrafyanın mı, hayatın mı, bireyin mi?*

– Herkes yaşadığını, yaşamının dünüyle bugününden birikimine aldığını (tarihiyle, coğrafyasıyla, insanlarıyla birlikte) yanı sıra tanıklığını da yaparak aktarır. (Burada "herkes" dedim, bunu "yazar" olarak kabul edin.) Sait Faik bir İstanbul hikâyecisidir; M.Ş.E. ilk dönem Ankara'sının, Halikarnas Balıkçısı Bodrum'un... Kimileri de Anadolu'yu parselleyip anlatırlar. Çünkü en iyi bildikleri coğrafya oralarıdır; gerçek, o mekânlardadır. Tanıdık insanlar da.

Tanıklığına gelince.. Yazarın çağına tanıklık etmesi işlevine katılıyorum. Tanıklığı hem edebiyatındır, hem coğrafyanın, hem hayatın, hem de bireyin. Hikâyeciler insanın "kesit" tanıklarıdır. Romancılar, "bütün"lerin.

***S. G.** : Nedir sizin öykülerinizde asıl önemli koan : konu mu, kişiler ya da yaşantılar mı, dil mi, öykü tekniği mi ya da kurgu mu?*

– Bunu cevaplandırmam kolay : Konuyu pek önemsemediğimi, çünkü geleneksel hikâyeye bilerek aykırı durduğumu söylemeliyim. Kuşkusuz, öncelikle dil'i kullanma becerisidir benim "ciddi"ye aldığım. Hikâyeci, dil'i şairlerden de çok daha bir hünerle kullanma zorunluğu duymalıdır. Üstelik, şiir okuruna (ya da roman okuruna) tanınan kişisel imgelem gücü, hikâyeye tanınmamıştır. Dil'i size özgüleştirerek kullanırsanız, gerisini getirirsiniz : yani, kişileri, yaşantıları, hikâye tekniğini de.

Konuyu pek önemsemediğimi, çünkü geleneksel hikâyeye bilerek aykırı durduğumu söylemeliyim. Kuşkusuz, öncelikle dil'i kullanma becerisidir benim "ciddi"ye aldığım. Hikâyeci, dil'i şairlerden de çok daha bir hünerle kullanma zorunluluğu duymalıdır. Üstelik, şiir okuruna (ya da roman okuruna) tanınan kişisel imgelem gücü, hikâyeye tanınmamıştır.

***F. A.** : Burada yine ilk yıllarınıza dönmek istiyorum : O yıllarda yazdıklarınızı yayımlama sıkıntınıza...*

– Direnince, yaptığınız uğraşa gönülden bağlanınca... Sıkıntıları aşıyorsunuz. İnsan "hikâyeci olacağım" diye hikâyeci olmaz, ama "hikâyeci olacağım" deyip diretince sonunda hikâyeci olur. Tabii, "hamur"unda hikâyecilik varsa...

***F. A.** : Yalnız önemli bir saptamanız var : "O dönemin ünlüleri, kendilerinden sonra gelen kuşağı da sevmiyorlardı zaten. Biz buna inanıyor, kızıyor, Orhan Veli, Melih Cevdet, Oktay Rifat*

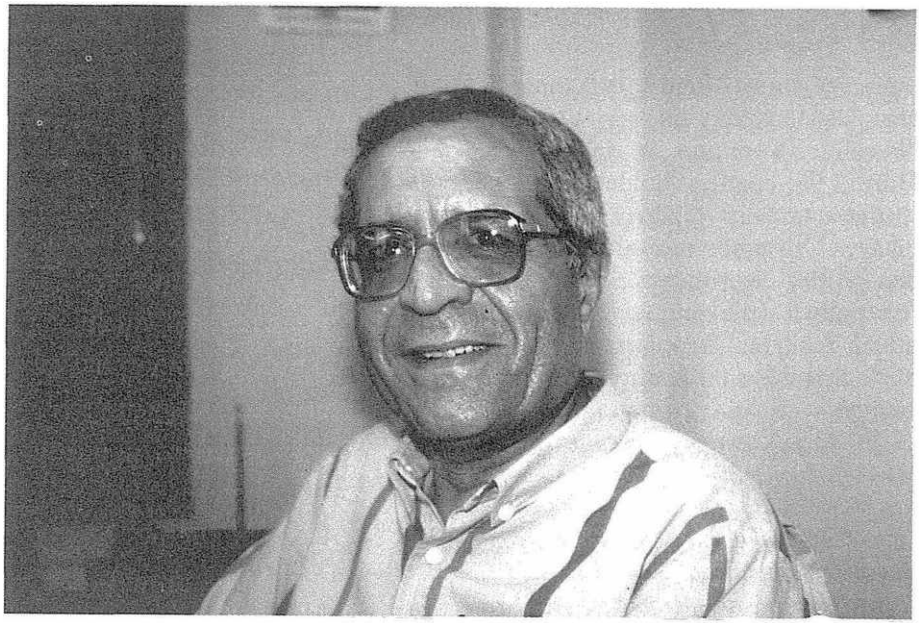

Tarık Dursun K. : Yeni olmak; önce sınırsız bir kendine güven duymak, benzersizliğine inanmak, kimseleri beğenmemek ve kendi sırça köşküne kendini tutsak etmek demektir. (Fotoğraf : Feridun Andaç)

üçgeninin başkaldırı örneğini tazelemek için fırsat kolluyorduk."

– Doğru! Çünkü her yeni gelen kuşak benzer duygular içindedir. Önlerinde tek engel olarak eski kuşağı görürler; beğenmez, (pek de yakışıklı olmayan) tepki gösterirler. Bence onları "yeni" kuşak yapan da budur.

***F. A.** : Ben şunu sormak istiyorum, kuşağınızın öyküde böylesi bir işlevi oldu mu?*

– Hayır, olmadı. Belki küçük türden kimi şeyler. Etkili değildi hiçbiri.

***F. A.** : Bugünün ünlüleri ile yeni öykücüler arasındaki diyalog/suz/luk/da böyle bir yan var mı? Önce sizin cephenizden bakalım.*

– Yeni olmak; önce sınırsız bir kendine güven duymak, benzersizliğine inanmak, kimseleri beğenmemek ve kendi sırça köşküne kendini tutsak etmek demektir. Her kuşağın başına gelir bu, her kuşak da bu yollardan geçer. Zaman yürür, köprülerin altından çok sular akar ve yeni kuşak "olgunlaşır", yeteneğinin ölçütlerine kavuşur, hangi türde ise o türdeki yerini beller. Başlardaki bir önce gelmiş kuşakla diyalog kopukluğu sonradan karşılıklı diyaloga dönüşür.

Ben, benim önümdeki kuşaktan başlarda değil, adımı duyurmaya başladığım sıralarda gerçekten destek gördüm. Katkıları da oldu bana. Orhan Kemal'i hep iyilikle anıyorum. Aynı yakınlığı ardımız sıra gelen kuşaklara göstermekte, onlarla diyalog kurmakta yabancılık çekmiyorum. Orhan Kemal'in bana gösterdiği kimi yakınlığı onlara, birçoğuna gösterdim, gösteriyorum. Ama bu tepeden bakışlı, usta-çırak ilişkisinde değil elbet. Hırçın olanlarına gelince... Bu, haklarıdır, ama haklılıkları değil.

***S. G.** : Belki burada şunu sorabilirim : Sait Faik'in başkalarına olmadığı gibi, Esendal'a da benzemediğini öne sürüyorsunuz. Oysa tam tersine, Sait*

Faik ile Esendal'ı öykü anlayışları bakımından aynı düzlemde değerlendirmek gerekmez mi? İkisi de öykü edebiyatımızın yenilikçi atılımını gerçekleştiren ilk öncüler değil mi? İkisi elbette her bakımdan özdeşlenemez ama birbirlerine düpedüz koşut çizgiler çizmiyorlar mı?

– Bu, benim değerlendirmem. Öncüler oldukları tartışılmaz. Hikâye anlayışları şu noktadan birbirlerine benzemez onların : Sait Faik şiirselдir, Esendal kuru anlatımcı ve "karışmasız" bir gözlemci. Biri "bütüncü"dür, öbürü "kesitçi". Koşutluk, bence öncü oluşlarıdır, o kadar. Sizin değerlendirmeniz elbette benimkinden değişiktir, çünkü siz hikâyeci olmak yerine bir eleştirmeci gözüyle bakıyorsunuz onlara. Benim göremediğimi ya da yanlış gördüğümü, siz, doğru görüyor olabilirsiniz pekâlâ.

***F. A.** : Öykücülüğünüzün ait olduğu yer, bağlandığı yer neresi diye sorsam...*

– Kendimle, hikâyeciliğimle ilgili değerlendirmeler, yargılar biçmek, saptamalar yapmak benim "iş"im değil diye düşünüyorum. Karar, benim dışımdakilerin, okurların, edebiyat tarihçileriyle eleştirmenlerin olmamalı mı?

***F. A.** : Yaşama dönüklüğünüzün öykünüzü sırlayan bir yanı var; her dem okunduğunda yeni bir iz bırakıp soluk aldırıyor. Bu, belki, iyi bir ustaya mesleğinizin sırlarını açıklayın demek gibi olacak. Ama yine de bunu sormadan edemeyeceğim Tarık Dursun K.*

– Bu, bir "sır" değil. Hele meslek sırrı hiç değil. Sır, zaten tarafınızdan da kenarından köşesinden açıklanmış : Yaşama dönüklük. Doğru tanı.

***F. A.** : Bir çok öykünüzde tanıklık yanınız ağır basıyor. Öyküde kalıcı olan nedir sizce : yansıtılan gerçeklik mi, biçimlenen yazı gerçeği mi?*

– Yansıtılan gerçeğe tanıklık. Tanıklık aracılığında yansıtılan (hikâyeye aktarılan) gerçek.

***F. A.** : Öykücülüğümüzün bugünkü görünümü üzerinde duralım biraz da. Kendi kuşağınıza, oradan da bugüne bakalım.*

– Gerçeği söylemek gerekirse, biz, tam olarak "bir kuşak" değildik, değiliz. Biz, bir "ara kuşak"ız. Önce gelen kuşağın en gençleriyle "hemhal" olan bir ara kuşak işte. Sözgelişi Oktay Akbal yetmiş yaşında, ama ben de altmış dört yaşındayım. Buyrukçu altmış beş. Orhan Duru, Demir Özlü, Ferit Edgü biraz genç, Fakir Baykurt, Mahmut Makal, Talip Apaydın daha yaşlı. Özyalçıner ve Kutlar da ortanın temsilcileridir.

Çeşitli kurumlarda seçici kurul üyeliği, gençlerle en gençleri okumak fırsatı veriyor bana. "Farklı" olma kaygıları (ama bunu pek beceriksizce yapıyorlar) hemen öne çıkıyor. Cinsellikleri de. Ortaklaşa unuttukları nokta, hikâyenin (aslında tümüyle edebiyatın) bir dil olayı olduğu. Savruk, densiz, özensiz bir dil anlayışları var. Gerçi, bir Halikarnas Balıkçısı (Şahap Sıtkı'nın yargısıyla) "dilsiz" bir hikâyeciydi ama, ondaki büyük ve engellenemez coşku, hikâyesinde onun bu kusurunu örtüyordu. Halide Edip'i o kılçıklı dili ile okumak sıkıntı verir insana. Dili önemsemiş bir M.Ş.E., bir Refik Halid, bir Reşat Nuri Güntekin (hatta hızla dil eskimesine uğramasına karşılık) bir Abdülhak Şinasi Hisar, Nahit Sırrı Örik... dilin "hakkı"nı vermiş ustalarımızdır.

***S. G.** : Şunu öğrenmek ilgi çekici olabilir : Hangi yazarların hangi kitaplarını yeniden ve yeniden okuyabiliyor,*

başucunuzda tutuyorsunuz?

– Gorki'yi, Maupassant'ı, Hemingway'la Steinbeck'i, Wilde'ı, Şolohov'u, Simonov'u, Çehov'u, O.Henry'yi, London'ı, İstrati'yle Remarque'ı (gençliğimin ilk gözağrılarıdır onlar) "soluklanmak" amacıyla okurum. Çağdaş ABD yazarlarını da. Başka geri kalmış ülke yazarlarını, Latin kökenlileri de.

Bizden M.Ş.E., Orhan Kemal, Kemal Tahir, (ve dişimi sıkarak) Yaşar Kemal, İlhan Tarus, Sadri Ertem ve Kenan Hulusi sıkça okuduklarım arasındadır. Sait Faik'in dili, Sabahattin Ali'nin insan gerçeği eskiyor.

***S. G.** : Bu arada genç, en yeni öykücüleri okuyor musunuz? Var mı özellikle beğendikleriniz? Kendisine zar atacağınız?*

– Zar atmak.. Ataç gibi mi? Ben, herkesi okurum, okuyorum, çünkü bir başka yazı uğraşım gereği bu. Bir de kendim dışında herkes benim için bana "rakip"tir. Hikâyeyi nereye getiriyorlar, beni geçiyorlar, geride mi bırakıyorlar... diye de okurum onları. Gençlerden (ne kadar gençlerse) Mahir Öztaş var, Mario Levi, Sulhi Dölek, Mustafa Balel, Aysel Özakın, Afşar Timuçin, Latife Tekin, Ümit Kıvanç, Ahmet Yurdakul, Tomris Uyar, Mehmet Güreli, Güven Turan, Hulki Aktunç ve Ayşe Kilimci var. Buket Uzuner de tabii. Bunların büyük çoğunluğu "ergin" hikâyeciler oldular. Zar'sız üstelik.

***F. A.** : Bugün Tarık Dursun K. öyküsü dediğimizde ilkten akla tanıklık / duygu yoğunluğu / hüzün / yaşanmışlık... geliyor. Bu bağlamda kendi öykü evreninize dönük belirlemeleri daha da somutlaştırırsak, siz neleri ekleyebilirsiniz buna.*

– Beni (ve hikâyemi) benim kadar ya da mek parmak ileri anlamış olduğunuzu. Başka ne ekleyebilirim ki? ❁

ONAT KUTLAR'IN HİKÂYELERİ

FETHİ NACİ

Onat Kutlar, 36 yıl önce yayımladığı İshak'la, İshak'taki dokuz hikâye ile bugün de yaşıyor. Bunu akıldan çıkarmamak gerek. Ve Onat'ın bütün çalışmalarını yeniden değerlendirmek gerek. Dokuz hikâyesi ile yaşayan başka bir hikâyeci anımsıyor musunuz?

I

ONAT Kutlar'ın doğum tarihi, 1936; *İshak*'ı 1959'da, 23 yaşındayken yayımlıyor, 1960'ta Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nü alıyor.

1959'da iki hikâye kitabı daha yayımlanıyor : Onat Kutlar'ın yaşıtı Ferit Edgü'nün *Kaçkınlar*'ıyla Orhan Duru'nun (1933) *Bırakılmış Biri* adlı kitabı. Bir yıl önce de Demir Özlü'nün (1935) *Bunaltı* adlı hikâye kitabı yayımlanmıştı. *Kaçkınlar* ve özellikle *Bunaltı*, varoluşçuluktan etkiler taşır; *Bırakılmış Biri,* Orhan Duru'nun cümle yapısını altüst eden anlatımıyla ilgi çeker.

Orhan Kemal, Oktay Akbal, Yaşar Kemal, Vüs'at O. Bener, Nezihe Meriç, Tahsin Yücel, Tarık Dursun K., o yılların tanınmış hikâyecileri.

Soyadı sırasına göre Adalet Ağaoğlu, Hulki Aktunç, İnci Aral, Oğuz Atay, Sevim Burak, Leylâ Erbil, Füruzan, Bilge Karasu, Sevgi Soysal, Tomris Uyar, Bekir Yıldız, vb. henüz hikâye kitabı yayımlamamışlar. (Kaynak : *Türk Yazınından Seçilmiş Kısa Öyküler,* Derleyen Semih Gümüş, 1992, Adam Yayınları)

İshak'taki hikâyeleriyle Onat Kutlar'ın, aynı yıllarda ilk kitaplarını yayımlayan hikâyecilerle, o yılların tanınmış hikâyecileriyle, daha sonra hikâye kitabı yayımlayan hikâyecilerle en küçük bir benzerliği yok. Daha önceki hikâyecilerle de.

İshak, "uzakta bir başına" duruyor – bir ada gibi. Çünkü Onat Kutlar, doğup büyüdüğü Gaziantep'i yazarken, Gaziantep hikâyelerini yazarken, gönlünce bir Gaziantep yaratmış, kendi Gaziantep'ini; yeniden yarattığı kendi Gaziantep'i içinde yarattığı kişilerle, olaylarla kendine özgü, gizemli bir dünya kurmuş, zaman zaman nerdeyse salt kendi için yarattığı, bu yüzden dışardakilere yer yer kapalı bir dünya...

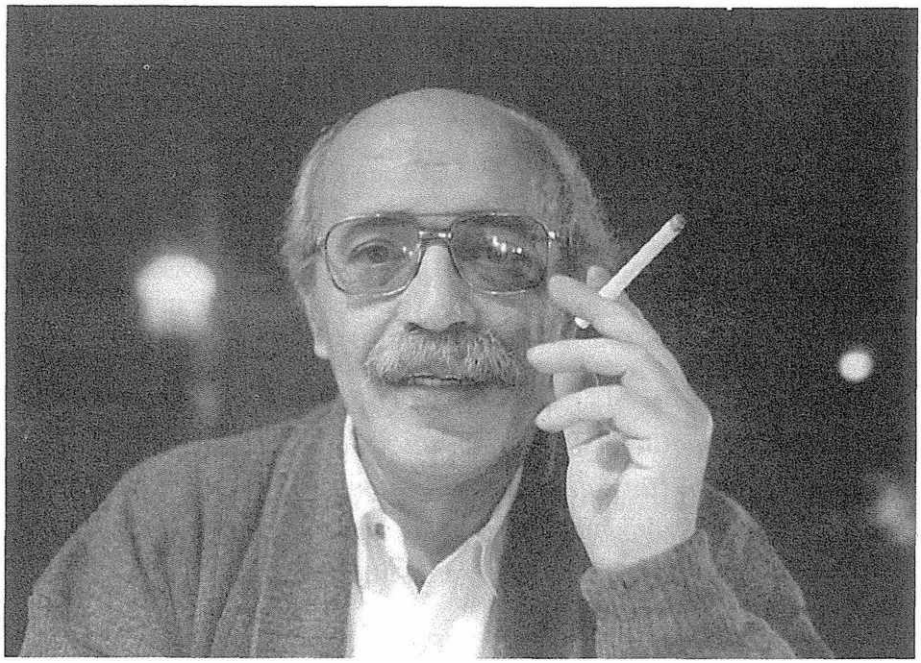

Onat Kutlar : İshak, bir Anadolu kentindeki gerçeklerin ne yorumudur, ne de sorunlarının çözümü : Küçük, alçakgönüllü kesitlerdir bu öyküler.

II

Onat Kutlar, *İshak*'ın 1977'de yapılan ikinci baskısına yazdığı "On Yedi Yıl Sonra" adlı önsözde, *İshak*'taki hikâyeler için şöyle diyor : "İshak, bir Anadolu kentindeki gerçeklerin ne yorumudur, ne de sorunlarının çözümü : Küçük, alçakgönüllü kesitlerdir bu öyküler. O kenti tanımaya çalıştım yıllar önce. Mevsimlerine, yapı taşlarının çeşitlerine, toprağının kokusuna ve tüm sokaklarına, insanlarına, çocuklarına dikkat ettim. (...) *Ve hoşnut değildik o karanlıktan. Kaçıp kurtulmak isterdik.* Nemli çukurlarda çürüyüp kıla ve yüne kesen çulhalara, kapalı kemerlerin altından eşek sürüleriyle geçen tozlu, yorgun taş yontucularına, cami avlularına yığılmış kuru ve küflü peksimetleri askerlerle birlikte suya batırıp kemiren kör hasırcılara bakar, isyan ederdik. *İshak'ta bu utangaç ve bilinçsiz başkaldırıştan izler bulacaksınız.* (İtalikler benim. -F.N.) (...) Şimdi *İshak* gibi yazmıyorum. İlk gençlik yıllarının hatalarını çok iyi görüyorum." (Can Yayınları, 4. baskı, 1994, ss.8-11)

Önsöze eleştirinin sonunda döneceğim.

III

Dokuz hikâyeden ilk dördünün kahramanları "çocuk" : "Horozlar"la "Hadi" yazarın ağzından yazılmış; "Yunus"la "Çatı" benöyküsel. (Kitabın son hikâyesi "Kül Kuşları"nın iki kahramanından biri çocuk, ama "hala" daha ağırlıklı.)

Horozlar

"Horozlar"ın anlatıcısı, zaman zaman "çocuk"un sözcüklerini kullanıyor; "çocuk", "büyükanne" mi diyor, anlatıcı da "büyükanne" diyor; "oğul", istediği kadar "anne" desin, anlatıcı "büyükanne" demeyi sürdürüyor. Onat Kutlar'ın belki de yaşamından gelen bir etkinin hikâyeye yansıması... Belki bilinçli, belki bilinçsiz... (Oysa "Hadi"de anlatıcı, "anne" demeyip "kadın" derken, sözcük seçimini bilinçli olarak yapmaktadır.)

Hikâye, çocuğun, "Yirmi dakika varmış büyükanne!" cümlesiyle başlıyor. Ramazandır, büyükanne oruçludur, acıkmıştır; torununu dinledikten sonra, "avlunun kiler kapısına açılan kuytu köşesine gözlerini" diker, bekler. Kiler, yiyeceklerin bulunduğu yer; Onat Kutlar, açlık duygusunu daha da belirginleştiriyor.

Onat'ın yaptığını Marquez yapınca buna "büyülü gerçekçilik" diyorlar. Marquez'in adını bile duymadığımız yıllarda (Sanırım o yıllarda Kolombiya'da da tanıyanı pek yoktu!), yirmi yaşlarındaki Onat Kutlar, Türkiye'de, büyülü gerçekçiliğin (O yıllarda bu terim de bilinmiyordu!) ilk örneğini veriyordu.

Gökyüzünde uçup giden şeytan tüylerinden birinin avludaki döşemenin ıslaklığına tutularak yapışıp kalmasından (bir bakıma zamanın durmasından) korkan büyükanne, kümesteki horozların kavgaya başlamasıyla (yaşam belirtisi) "yokuşu ('yirmi dakika'yı) yürüyüp çıktığını" anlar, sevinir. Ama anlaşılan açlık gene duyurmuştur kendini : Büyükanne, iftara kaç dakika kaldığını öğrenmek için torununu tekrar yollamak ister; çocuk, gitmemek için, "Annemgil şimdi gelirler, babamda saat var," der. Büyükanne, "... belki de yolda açarlar oruçlarını," diye geçirir içinden. Anneyle baba gelirler : Sekiz dakika kalmıştır. Çocuk, "Beş yüz sayınca top atılacak!" diye bağırır, saymaya başlar : "Çocuk, küçük, güneş saplı anahtarlar gibi sayıları bir yana yığıyordu. Yanındaki küme gittikçe çoğaldı, sofraya doğru yayıldı." Niçin "anahtarlar gibi"? Daha önce geçen "yolda *açarlar* oruçlarını" sözünde geçen "açmak" fiilinin çağrışımıyla. "... *güneş* saplı anahtarlar..."da da bir "zaman" anıştırması yok mu?

İftardan sonra oğul annesine takılır, karısı "fıkırdar", büyükanne bağırır. Karı koca, "büyükannenin artık bunamaya başladığına" inanırlar : "Bu yargılarından, onun davranışları karşısında hiç düşünmemek gibi bir sorumsuzluk payı çıkardıklarından sevindiler."

Büyükanne, yaptığı yanlışlığı anlar : "Herkesi gücendirmiştir. Ve yüz yıla yaklaşan ömrünün şimdi bunca değerli görünen bir yığın deneyini artık kimseye anlatamayacaktı." Çiğ ışıkta uyuyan horozları uyandırmak ister : " '*Horozlar*...

Hani o horozlar...' falan türünden bir şeyler geçti içinden. Sanki bir zamanlar horoz muymuş, yoksa horozların içinde mi doğmuş, yoksa bir gece düşünde bir horoza mı binmiş, yoksa erkek horozlar, dişi horozlar?.." (Ve birden yazar kendi adına konuşuyor : "Ne bileyim. (...) ...işte." Gereksiz bir karışma!) Büyükanne, "aile çevresinin sert kalıplarını" fark edince, horozları doğrudan doğruya uyandıramayacağını anlar, çeşitli yollar arar, önce, "Yaa, işte böyle!" der, sonra, çocuğa eliyle horozları göstererek, "Ö – örö – öööö!" diye bağırır; çocuk gülmez, tersine, kızar; adam ve karısı kıs kıs gülerler, kadın, "İyice bunamış," der, adam başını sallar. "O anda büyükanne durumu kavradı. Sonsuz bir gülünçlüğün ortasındaydı." Ama hep o geçmişten gelen "*Horozlar... Hani o horozlar...* " Büyükanne, "Zavallıydı. Bitkindi. Her şey bitmişti. Bezgin bir yüzle kümese döndü, hüzünle, ama gülümser gibi tatlı bir sesle, 'Uyansana çil horoz... Uyansana çapar horoz!' dedi. / Ve horozlar o anda uyanıp ötmeye başladılar."

Torun, oğul, gelin anlamaz büyükanneyi de horozlar anlar... Son cümleyle hikâye birden gerçek dışı bir boyuta atlamış, Onat Kutlar bir cümlede büyükannenin mutlak yalnızlığını dile getirmiştir.

"Gerçek dışı bir boyut," dedim; Onat'ın yaptığını Marquez yapınca buna "büyülü gerçekçilik" diyorlar. Marquez'in adını bile duymadığımız yıllarda (Sanırım o yıllarda Kolombiya'da da tanıyanı pek yoktu!), yirmi yaşlarındaki Onat Kutlar, Türkiye'de, büyülü gerçekçiliğin (O yıllarda bu terim de bilinmiyordu!) ilk örneğini veriyordu.

"Horozlar", hikâye yazarken Onat'ın her cümle üzerinde nasıl çalıştığını,

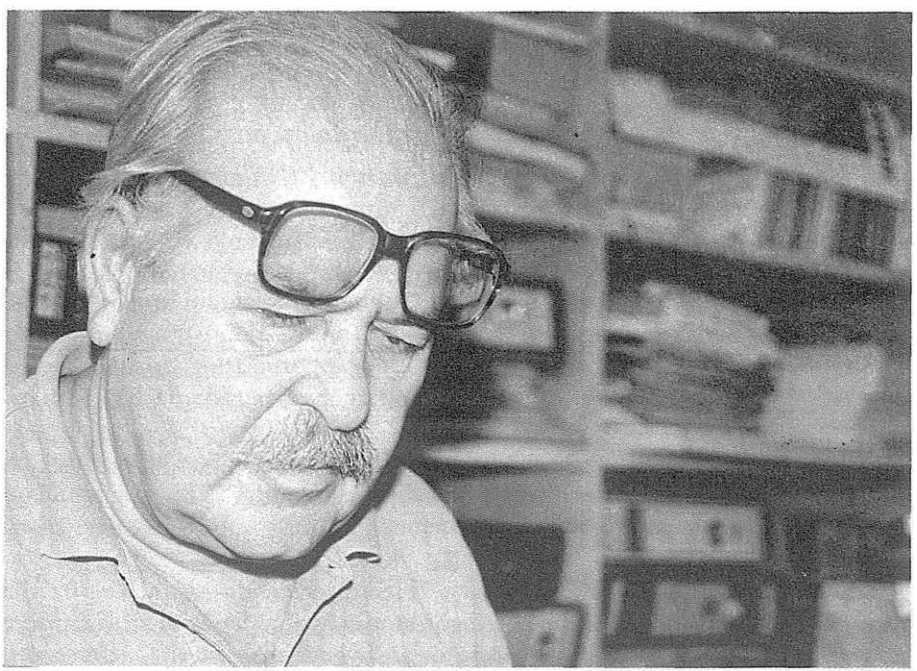

Fethi Naci : *İshak* "uzakta bir başına" duruyor – bir ada gibi. (Fotoğraf : Feridun Andaç)

cümleler arası ilişkileri, cümlelerin, hatta sözcüklerin işlevlerini nasıl uzun uzun düşünüp hesapladığını, kısaca, mükemmel bir hikâye yapısı kurmak için nasıl canını dişine taktığını açıkça gösteriyor.

Hadi

On sayfalık hikâyenin ilk iki sayfası kedinin oyunlarıyla "iki büyük kurbağa göz"ün oyunlarını anlatıyor. "Kurbağa gözlü küçük kız" : "Giysileri yırtık, saçları tozluydu. Oraya nasılsa bırakılmış, unutulmuş, gidilmişti. O köşeden süpürgenin köşeli ucuyla alınıp atılacak eski bir tavanarası eşyası gibi cansız. Yalnızca gözleri hüzünlü, – bu kin gibi belirli bir hüzündü – bir korkunun ayak seslerini bekliyor, ..." Çehov'un "Acı" adlı unutulmaz hikâyesinden beri bir insanın bir hayvanla dostluğu hep "yalnızlık"ı dile getirmek için kullanılmıştır; "Hadi"de de öyle.

Onat Kutlar, İshak'taki hikâyeler için, bir Anadolu kentinden "küçük, alçakgönüllü kesitler" diyordu; o Anadolu kenti Onat Kutlar'ca yeniden kurulunca, "kesitler", gizemli bir dünyadan kesitlere dönüşüyor.

Sonra "anne" : "...küçük kızın gözleri ağır ağır kapıya döndü. Sofada ayak seslerini dinledi. Düşündü : 'Annem!' / Kapıdan yorgun, yumuşak bir kadın vücudu girdi. Yüzünde gençlikten orta yaşa dönüşen o ılık havayı getirdi. Köşeye ilgisizce baktı. 'Orada mısın?' dedi."

Anlatıcı, tarafsızlığını koruyamıyor, hep "kadın" diyor, hiç "anne" demiyor, diyemiyor; bir defa da "dişi" diyor; "kadın"ı "anne" saymadığı belli; pasaklılığını belirtmekten hoşlanıyor : "... (kız) usulca kanepenin altına, karanlığa geçti. Bir terlik tekinin ve kirlenmiş çorapların yanına uzandı."

Anne, bir yemek masası hazırlamıştı. Beklediği gelir : (Kanepenin altındaki küçük kızın gözünden) "Boyalı, eskice ayakkabılar, dizleri çıkmış bir pantolon, uzun bir ceket ve tanımadık genç bir yüz." Ya anne? "Kadın, küçük arzularla durmadan gülüyordu. Birden kanepenin altına, küçük kıza takıldı gözleri. Bozuldu." (Sait Faik'in "Plajdaki Ayna" adlı o güzelim hikâyesini anımsıyorum birden; Onat'ın da o hikâyeyi sevdiğini seziyorum.)

Anne, "Adamın annesiymiş gibi" davranıyor; anlatıcı, bunun için mi çocuğun gözünden anlattığı halde hep "kadın" diyordu...

Kadın durmadan konuşuyor, saçma sapan, bezdirici, çileden çıkarıcı... (Memet Baydur'un Max Aub'dan çevirdiği *Örnek Suçlar*'ı anımsıyorum : "... Konuştu ha konuştu ve konuştu ve konuştu babam bre konuştu ha konuştu. (...) Susması için ağzına havluyu tıktım. Hayır, bundan ötürü ölmedi, konuşamadığı için öldü : Sözcükler içinde infilak etti.")

Adam kadını vuruyor.

"Hadi"de sıradan bir konunun anlatım ustalıklarıyla aleladelikten kurtarılma

çabasını görüyoruz.

Yunus

"Kocaman, sessiz odalarla dolu bir büyük evde, hiçbiri ötekine benzemeyen dört insanın, bir ölüm saatinin korku ve tedirginlik dolu havasını soludukları, ölüm kuşlarının sık sık usulca yüreklerine dokunduğunu duydukları bu gömülmüş evrende...."

"Bu evrende", anne, büyükbabaya, "Başkalarına söylemeyin. Sadece şu narın altına gömün beni. Dağın başında üşürüm. Üstelik kalbim de var!" der.

Hikâye çocuğun ağzından yazılmış; "Ölüm, Yunus Amcamın içini oyuyormuş," diyor, "Büyükbabam, yani Yunus'un babası, ölümü düşünmez görünüyor. Ama ölecek. Birkaç güne kadar hepimiz ölünce bu evden çıkıp gitmeyi düşünüyorum." (Onat Kutlar'ın, "...bu utangaç ve bilinçsiz başkaldırış"ına bir örnek : "...hepimiz ölünce bu evden çıkıp gitmeyi düşünüyorum.")

Sabah başlayınca çocuk rahatlıyor : "İşte ölümü gömdük. Sanki hiç olmayacakmış gibi." Çocuk, yaşamdan yana. Ama anne, sabaha karşın ölümü sürdürmektedir; büyükbabaya, "Turşuyu kurmaya başladım. Öğleye kalmaz biter," : Turşuyu kurunca (Evin kadını olarak görevini yapınca.) bu dünya ile ilişkisi sona erecek... Yaşam'ı değil, sanki ölüm'ü yaşıyor.

Büyükbaba, eski bir derebeyi; oğluna sert davranıyor, atın yemini vermeye üşendiği için hastalığını bahane eden amca hızla giyinerek kapıyı vurup çıkınca, çocuğa, "Bastonunu unuttu. Kalk yetiştir ardından," diyor : Derebeyi usulü evlat sevgisi; sevgini göstermeyeceksin... Onat Kutlar, birer cümle ile annenin, büyükbabanın iç dünyalarına ışık düşürüyor.

Çocuk, Yunus Amcasını bulmaya gider. Sokakta bir kuş ölüsü bulur : "Ölünce çok hafiflemiş olan kuşu komşunun duvarından içeri attım." Bir mescit yıkıntısında amcasını bulur : "... kalın, eski bir kitap okuyordu..." Amcası ölüyor : "Bir kuş ölüsü gibi hafif, ama dolgundu. (...) Amcam içimizde en erkenci olanıydı. Sonra annem mi?"

Onat Kutlar, *İshak*'taki hikâyeler için, bir Anadolu kentinden "küçük, alçakgönüllü kesitler" diyordu; o Anadolu kenti Onat Kutlar'ca yeniden kurulunca, "kesitler", gizemli bir dünyadan kesitlere dönüşüyor.

Çatı

Onat Kutlar'ın "utangaç ve bilinçsiz başkaldırış"ı "Çatı"da da karşımıza çıkıyor, üstelik epey belirgin bir biçimde. (Onat'ın hikâyeleri için "belirgin" sıfatını kullanmak güç olsa da!)

Hikâye, " 'Artık güz mü geliyor?' diye sordu büyükannem, duyulmaz bir sesle." cümlesiyle başlıyor; sonraki cümle de şöyle : "Rüzgâr çabuk kuruyan elma yapraklarını, çürümüş çam ve kil kokan ıslak tozları, bir muştu böceğini ve perdeleri odaya doldurdu." Sonra yağmur. Çocuk, "Hemen çekip gitmek, çekip gitmek, çekip gitmek," diye geçiriyor içinden.

Onat Kutlar'ın ayrıntı ustalığı : "Küçük saat çaldı. (...) Küçük saat yeniden çaldı. / "Bozulmuş," dedi annem. "Yaptırıver." / Bir sayfa sonra : "Küçük saatten bir zembereğin boşalışına benzer bir ses geldi. Annem, babamın yüzüne baktı. /

"İyi, iyi," dedi babam. "Şimdi param yok..." Annenin, "Yaptırıver," derken, babaya seslendiğini bir sayfa sonra anlıyoruz.

Büyükanne, ortaya, "Artık güz mü geliyor?" diye sorduğu zaman, konuk olarak bulunan komşu, babaya, "Kış erken gelecek, usandıracak gene," demişti. Büyükanne, "Yağmur mu yağıyor?"' diye sorunca, komşu, gene büyükanneye değil de babaya "Şimdiden başladı mübarek," der. Çocuk yağmurda dolaşmak isteyince annesi "Üşürsün!" der; komşu, gene babaya, "Bu yağmurda!" der. Ustaca saptanmış bir ayrıntı : Gaziantep'te, anlaşıldığına göre, erkekler kadınları "muhatap" kabul etmiyorlar; komşunun davranışı töreye uygun bir davranış, Gaziantep'ten "küçük, alçakgönüllü bir kesit"...

Tepeden bir gürültü gelir. Bakarlar. Bir adam, elinde kocaman bir çekiç, çatıya indirmektedir. Baba bağırır, adam aldırmaz; "Ne yapıyorsun orada?" der, "Çatıyı aktarıyorum," diye cevap verir. Baba, "Ne aktarması yahu! Düpedüz yıkıyorsun çatıyı!" der.

Çocuğun çatıdaki adamdan yana olduğunu anlarız : "Bizimki dalgın dalgın güldü," diye anlatıyor : "Çatıdaki adam", "bizimki" olmuştur. Adam çatıyı yıkmayı sürdürür; çocuk : "Kuvvetli kollarına bakıyor, daha hızlı vurması için dişlerimi sıkıyordum."

Çocuk, ağır çekicin inişini dinler : "İçimdeki ağır taş kırılıyor, yıkanıyor, eriyordu." / "Birden tavanın köşesinden küçücük gökyüzü göründü." Çocuk için çatının yıkılması özgürlüğün başlangıcı demek; hayal kurar : "... uzak batıda deniz, başka şehirler." Ve hep o istek : "...gitsem... gitmem gerek... gidiyorum. (...) Artık başka ne yapabilirdim? (...) İçimdeki yay koptu. Fırladım, odama gittim. Toprak kumbarayı kırdım. Annemin çekmecesini açtım."

Polis gelmiştir; çatıyı yıkana bir şey yapılamayacağını anlar : Kafadan sakat biridir polise göre. Adam, "Eyvallah!" der, gider.

Ve çocuk : "Ben de arkasından."

Hikâye böyle bitiyor. Ama yağmurda dolaşma isteğini bile gerçekleştiremeyen, babası "otur oturduğun yerde" der demez oturan bir çocuğun, ne kadar çekip gitmek isterse istesin, "Ben de arkasından," sözü inandırıcı olmuyor.

"Kediler" için "yalnızlık" falan gibi açıklamalara girmek istemiyorum; daha değişik bir şey düşünüyorum : Sinema tutkusu daha o yıllarda başlamış olmalı Onat'ta : Nefis bir "korku filmi" hikâyesi yazmış.

Kediler

İshak'taki hikâyelerin çoğunda "kedi" vardır; Onat Kutlar, yetinmemiş o kedilerle, bir de "Kediler" adlı bir hikâye yazmış. Ama "Kediler"deki kediler, öteki hikâyelerdeki kedilere benzemiyor : İmgelem ürünü kediler bunlar; öteki hikâyelerde sevgiyle söz edilen kediler gibi tek işleri yalnız insanlara eşlik etmek

değil, kendilerini besleyene hep bağlı kalsalar da yabancılar karşısında canavarlaşabiliyorlar.

Hikâye, "Bir sürü ölmüş kedi ile bir arada yaşamayı seven o eski dostumuzu uzun uzun hatırlamakta ne yarar var. Şimdi onun saçları uzamıyor. *Hiçbir şeyden haberi yok.* (İtalik benim. -F.N.) Belki de uzun bir uykuya yatmıştır," diye başlıyor. Belli, "o eski dost" ölmüş. Cahit Sıtkı'nın bir dizesini anımsıyorum; "Ölümden Sonra" adlı şiirinde şöyle diyordu : "*Şimdi o dünyadan hiçbir haber yok.*"

Anlatıcının dostu udlarla, kemanlarla bir de kedilerle yaşayan yapayalnız biri; "Sokağa yılda bir defa ya çıkar, ya çıkmazdı. Öbür günleri hep kedilerle. Tuhaf kedilerdi bunlar. Hatta kediye pek o kadar benzemedikleri bile söylenebilirdi. Dokununca dağılan, uçan, kaybolan şeylerdi. (...) Bunca yıldır yiyecekleri hep ayaklarına geliyordu. (...) Güneş görmemiş, nemli mahzenlerde sapsarı yeşermiş cılız buğdaylar gibi soluk, kişiliksiz, bencildiler. Dostum hepsini bir arada besliyordu. Belki de yirmi kadardılar."

Eski dost, kedi besleme konusunda, anlatıcıya öğüt verir : "(Kedilerinizi) aynı derecede besleyin. Birini çok beslerseniz kuvvetlenir ve öldürür öbürünü."

Anlatıcı, eski dostunun evinde kalır. Bir süre sonra kedilerle düşmanlık başlar; anlatıcı, dostunun kedi besleme konusundaki öğütünün tersini uygulayarak kedileri birer birer yok ediyor. Dostu kedisizlikten hastalanıyor : "Herif kendi kendine öldü. – Öldü mü? – "

Anlatıcı kasabasına dönüyor. Bir kır kahvesinde, bir masaya çöküyor. Ve bir daha kalkmıyor.

Anlatıcı, eski dostunun dünyasını yok etmiştir – kedileri yok ederek. Udlarla kemanlarla kedilerle kurduğu dünya yok edilen eski dostunu "işkenceyle öldürmüş"tür; cezalandırılmasını bekler. Artık tek beklediği, bir dostunun mektubunda geleceği belirtilen, "doksan üç savaşından kalma martin"li adamdır. "... artık bitsin her şey" diye düşünür. Ölü yıkayıcılardan birini mektupta anlatılan adama benzetir : "Bana baktı bir an. Zaferi o kazanıyor...." diye biter hikâye.

"Kediler" için "yalnızlık" falan gibi açıklamalara girmek istemiyorum; daha değişik bir şey düşünüyorum : Sinema tutkusu daha o yıllarda başlamış olmalı Onat'ta : Nefis bir "korku filmi" hikâyesi yazmış.

Dördüncü

Yağlı mavnalar, çok uzaklardan gelen bir gemi, denize yaslanmış yosunlu üç kaya... Gaziantep'le ilintisi olmayan tek hikâye, "Dördüncü".

Bir kahvede üç kişi, bir haftadır, "dördüncü"yü beklemektedir. Yedinci gün "dördüncü" geliyor : "Uyumak için!.. Sadece onun için geldim buraya... / Uyanınca oynarız."

Bekleyenler kahvenin penceresinden dışarıyı seyrederek oyalanıyorlar : "Denizden iki gemi, üç martı, dokuz sinek geçti. Onuncu, cama kondu, orada kaldı. Sonbahardır, ölüyor artık diye düşündü biri. Sonra mavnalarla oynamaya başladı."

Dördüncü uyanıyor, pokere başlıyorlar : "Ellerini masaya vurarak oturdular.

Sinek camdan düşüp öldü." Onat Kutlar'da gördüğüm tek ayrıntı yanılgısı : Anlatıcı, "Denizden... dokuz sinek geçti. Onuncu, cama kondu, orada kaldı," derken, beklemekten sıkılan üç kişinin gözünden yazıyordu. Oysa "ellerini masaya vurarak" kumara oturan bu insanların artık pencere de, denizden geçen gemiler de, "dokuz sinek" de, "cama konan onuncu sinek" de umurlarında değildir, bunun için sineğin camdan düşüp öldüğünü göremezler. Buna karşılık, "kâğıtları hızla tarayıp bir kısmını bir köşeye" koymak, "Attığın kâğıtları sakla. Herif (Kahveci) görmesin," uyarısıyla bağlantılı. Belli, poker oynuyorlar. "Pas" demek yerine masaya parmaklarıyla "Tık tık..." diye vurmaları bunu açıkça gösteriyor. Ama bu "Tık tık..."lar ele veriyor pokercileri, sesin doğrultusunu bulan kahveci geliyor, kâğıtları çekip alıyor, söylenerek yerine gidiyor : "Kumar. (...) Bir de polislerle uğraşacağız değil mi?"

Kumar oynayanlar gene dışarıyı seyretmeye başlıyorlar.

Dördüncü, "Aklıma bir şey geldi. Kâğıtsız oynarız," diyor, açıklamaya girişiyor : "Ben size kâğıtları dağıtır gibi yaparım, sonra her biriniz elinizde sahici kâğıtlar varmış gibi düşünürsünüz..." Ve oynuyorlar. Oyun sürerken bir cümle parçası : "Çok iyi satranç oyuncuları gibi..." Öyle sanıyorum Onat Kutlar, Stefan Zweig'ın *Satranç Oyuncusu* (Bu ilginç roman, yıllar önce, değişik adlarla dilimize çevrilmişti; onlardan birini anımsıyorum : *Gestapo Mahpesinde.*) adlı, okuduğum zaman çok sevdiğim romanından esinlenmiş : Hücreye kapatılan yapayalnız biri, oyalanmak için, ortada satranç tahtası ve rakip olmadan, zihnen satranç oynar : Hem kendi için, hem rakip için. Ama pokerde bunu uygulamak olanaksız.

"Dördüncü", *İshak*'taki öteki hikâyelerin yalnızca coğrafyasından değil dilinden de, atmosferinden de uzak bir hikâye.

At Cambazları

"Bu iş de böyle bitti oğul," diyor baba : "Soluk ışıkta yüzünün yarısı görünüyordu. Bütün kederini, yıkılışını yüzünün görünmeyen yanına saklıyordu. Bunu neden yapıyordu? O kederli yarım yüzün, (...) bir çöküntüyü saklayamadığını biliyor muydu?"

Oğul, atına atlar, yola koyulur. Ve düşünür : "Yarın ne getirecekti? Öbür gün, daha sonraki günler? Savrulmak için güneş bekleyen yığınlar çürüyecek, gizli köpek leşleri gibi vadinin çukur çeperleri boyunca toprak kokusunu bastıracaktı..." Sonra otobüse biner, kente varır, pazar yerine gider, "Civciv Mehmet"le konuşur. Konuşmalardan baba'nın kıraç birkaç dönümü kiraladığını, öteyi beriyi satıp çift hayvanları aldığını, harman keyfine bayıldığı için geç kaldığını, tanelerin sele karışıp gittiğini öğreniriz : "Mahvoldu desene..." Hayvanları satacaktır : "Satsın, satsın ya..." Oğulun fiyat konusunda söylemiş olduğu sözlerine Civciv Mehmet'in cevabı : "Ha? Nerede oğul... Çok düşük fiyatlar. Ama selâm söyle, gündeğerinden en iyi fiyatla satarmış de."

At fiyatlarını araştırmak için pazar yerinde dolaşan oğul, "Satıcı çok, alıcı yoktu," gerçeğini görür, bir de "kişiliksiz köylüler"le konuşan, onları "kandırmaya çalışan cambazlar"ı. Genç bir köylünün atını satmaktan vazgeçişi oğulu etkiler, vazgeçer atını satmaktan, garaja yollanır, otobüsle vadinin en çukur yerine

kadar gider, orada iner. Bir atla bir çocuk, kendisini beklemektedir. Atlar atına, evinin önünde iner. Yanaşma, elinde bir kürk, beklemektedir; anlatır : Taneler sele gitmiştir; babası, suyun yüzünden kalburlarla buğday kapçıklarını topluyormuş, kentteki tavuklarına yem yapacakmış; "Kürkünü götürüyorum. Üşür," diye mırıldanıyor.

"At Cambazları" da *İshak*'ın genel havasına aykırı düşen bir hikâye : "Bir öksürük sesi uzayıp giden iplik gibi bir düşü kalınlaştırdı, ucunu kıvırdı, bir boşluğa düşürdü," diye başlasa da.

Onat, öteki hikâyeleri için (Onların da hepsi için değil ya...) "bir Anadolu kentindeki gerçeklerin küçük, alçakgönüllü kesitleri" diyebilir ama "İshak" için diyemez, çünkü "İshak"ta "bir Anadolu kentinin gerçeklerini" aşan gerçekler söz konusu; epey simgesel bir hikâye "İshak", bir dünya görüşünü içeriyor.

İshak

Onat Kutlar'ın "İshak"ı pek önemsediği belli, onun adını vermiş kitaba.

Onat, öteki hikâyeleri için (Onların da hepsi için değil ya...) "bir Anadolu kentindeki gerçeklerin küçük, alçakgönüllü kesitleri" diyebilir ama "İshak" için diyemez, çünkü "İshak"ta "bir Anadolu kentinin gerçeklerini" aşan gerçekler söz konusu; epey simgesel bir hikâye "İshak", bir dünya görüşünü içeriyor.

Hikâyenin kahramanları "çiftçi", "şapkalı", bir de "İshak".

Karlı bir gecede, birlikte gittikleri ıssız bir yerde, çiftçi, "kulağını tümseği kaplayan kara yaklaştır"ır, şapkalıya "Dinle'.." der. "Gecenin ve tümseğin altından durmadan kendini hatırlatarak geleni. Çok eski bir şey bu." Şapkalı da dinler ama rüzgârın uğultusundan başka bir şey duymaz.

Çiftçi, şapkalıya içini döker : "Yıllardır buraya gelirim. Ne zaman yüreğimde bir güvensizlik büyüse, kalkar buraya gelirim. Ne zaman yağmurların yağmayacağından, „.. buğdayların sessizce öleceklerinden, arkalarında ağaçların boz kemiklerinden başka bir şey bırakmayan o korkunç çekirge sürülerinden ve zaman zaman tepeme binen sebepsiz cinayet isteğinden korksam, kalkar buraya gelirim. Oysa burada Tanrı, çoktan yanmıştır : Kendi ağırlığımı duyarım yalnızca. Gene de gelmek isterim. (...) ayaklarımı bastığım güçlü toprağın her adımında gürültüsüzce bu karanlık güveni yaşayayım isterim..."

Çiftçi, İshak'ı anlatır : "Tuhaf bir yaratıktır bu İshak. Yıllardır bir işi var. Aylı gecelerde ağaca konup yeryüzünü gözetler. (...) Bir anlam piresi İshak. Uzak yerlere atlar. (...) Bu tümseğin eski günlerini de biliyor. Bana anlattı. (...) Bu tümseğin eski günleri. O, çürümüş eski bir kıta gibi buraya gömüldü. (...) İşte bu batık evren... toprağın altında derin soluklarını dinliyor.."

Şapkalı dinlemese de, sezdirmeden alay etse de çiftçi anlatıyor : "... Bu güven

beni ısıtıyor. Bak! Yeraltından eski halkın sakin gürültüsü sızıyor. Hey gidi İshak... Fırtına yaklaşıyor mu?"

Şapkalı usanıyor bu sözlerden, "Bırak şu uğursuzu da (İshak) gidelim," diyor. "Uğursuz" sözcüğü çiftçiyi çileden çıkarıyor, buna bir de "Çeker vururum" eklenince kavga başlıyor : "Sessiz bir boğuşmadan sonra biri kalktı. Yorgun tavırlarla ağaca gidip orada İshak'la konuştu...." Gerisinde bir de "kan" bırakıyor : Kan, "Tümseği ısıtıyordu."

Hikâyenin burasında yazar, "belirli bir anlamsızlığı önlemek için bazı şeyleri açıklamak zorunluluğunu" duyuyor : "Bir bakıma cinayeti çiftçinin ve İshak'ın birlikte hazırladıkları düşünülebilir. Tümseğin, onun altındaki halkın çok eski bir efsaneye dayandığını bir yerden duymuştum. Bu efsanenin karanlıklar tanrıçası ile yakın ilgisi olmalı. Belki de aynı tanrıçanın doğu ilkellerindeki kökü ve onun efsanesinin binlerce yıldan arta kalan masalıdır bu. (Üç kardeş dünyayı aralarında bölüştükten sonra payına yeraltı düşen Hades'i ["Hades, sonradan, "yeraltı ülkesi" anlamına kullanılmıştı.-F.N.], Hades'in kaçırarak evlendiği, yeraltı ülkesinin kraliçesi Persephone'yi mi anıştırıyor?)... / Galiba hiç efsane falan yok ortalıkta. (...) Bütün bu masalları ise hep çiftçi uyduruyor. Zaten bütün işi bu. Masallar uydurarak, onlara inanarak yaşıyor." Görüldüğü gibi, yazar bir şeyleri açıkladıktan sonra hikâyeyi büsbütün karıştırmak istiyor...

Çiftçinin bazı açıklamaları ("Bu tümseğin eski günleri. O, çürümüş eski bir kıta gibi buraya gömüldü." Ya da "Bak! Yeraltından eski halkın sakin gürültüsü sızıyor."), geçmiş bir uygarlığın özlemini dile getiriyor sanki. Ya İshak? İshak, sanki, bu geçmiş uygarlığın yeryüzüne uzanan periskopu : "Aylı gecelerde ağaca konup yeryüzünü gözetler." Ve İshak, sanki bu geçmiş uygarlığın bir parçası değil de ta kendisi... Evet, hep "sanki"... Ve geçmişle şimdinin birleşmesi özlemi, ve "kökü mazide olan âti" olma özlemi : Çiftçinin sözlerini anımsayalım : "Aramızda bir bağ bulunsun, nerede olursa olsun, temelinde, yani ayaklarımı bastığım güçlü toprağın her adımında gürültüsüzce bu karanlık güveni yaşayayım isterim..."

Çiftçi ile İshak : Sanki biri, "şimdi"; biri, "geçmiş" ya da "tarih"...

Şapkalı, yalnızca gününü yaşayan, geçmiş de gelecek de umurunda olmayan, günümüzün "köksüz" insanı...

"İshak", yorumlara açık bir hikâye, değişik okumalara açık bir hikâye...

Kül Kuşları

Annesi "dün" ölen bir çocuk; aç yeğenine bayat simit verip kendisi taze simit yiyen bir hala: Bir "eskimiş kız"... Hikâye çocukla başlıyor ama ağır basan hala, halanın "kaymış" yaşamı.

Çocuk, alt odalarından küf kokusu gelen evde yapayalnız. Halasına, "Benim annem dün ölmüş. Postacı söyledi," diyor.

Hala ile çocuk, "Kepçe Gelin" oynuyorlar : "Kocası cambazmış, kocası cambazmış. Babası da çok yufka yürekliymiş. Yakınlarından biri ipten düşsün istemezmiş." / "Külâhlı Baba bırakmadı Kepçe Gelini. O zaman Kepçe ağlamaya başladı."

Halanın yüzü yavaş yavaş bu neşeli oyunun gülümser havasını kaybediyor,

gözleri dalıyor. Bir mırıltıya dönüşen ağıt usulca kesiliyor. Hala belirsiz bir noktaya bakıyor. "Yaşlı kadın titredi. Bazı eskimiş şeyleri yeniden yaşadığını..." Tekerleme, sanki halanın yaşamını anlatıyor... Aynı sayfada, Onat Kutlar, "Kepçe Gelin" yerine "Kepçe Hala" diyerek oyunla halanın yaşamı arasındaki benzerliği daha da açıklıyor. Dışarda "evleri yıkıyorlar, yol yapacaklarmış". Hala da bir çiçeksiz saksıyı kapıp yerdeki oyuncak evlerin üzerine vuruyor, evler de, içindekiler de eziliyor. "Hala hem gülümsüyor, hem ağlıyordu. Sonra tuhaf, dalgalı bir sesle mırıldanmaya başladı : Kepçe gelin öldü de gitti. / Öldü de gitti, / Gitti de bitti..."

Postacı mektup getirir, Gazel (Çocuk) korkar : "Gene mi öldü?" diye sorar. Daha önce, Gazel'in annesinin öldüğünü postacı söylemiş, Gazel'e kavun çekirdeği vermiştir. Postacı, kapıyı açan Gazel'e "mektubu vermeden önce bir avuç kavun çekirdeği" vermek ister. "Gazel çekirdeklere korkuyla baktı ve birden kapadı kapıyı." Kavun çekirdekleriyle ölüm, Gazel'in gözünde özdeşleşmiştir. Gazel, halasını çağırır, birlikte kapıyı kapamaya çalışırlar. Postacı usanarak çeker gider. Gazel, "Oh! Kurtulduk. Vermedi!" der : Yeni bir ölümü önlemiştir.

İshak'taki hikâyelerin dili, "süslü" bir dil; Onat, yazınsallığı "söylenenden söylenmeyenin çıkarılması" anlamında almıyor; yazınsallığı benzetmelerde arıyor, çarpıcı anlatımlarda arıyor

Hala, o garip akşam türküsüne başlar : "... bütün ölü, kayıp şeyler için yaşanmış ağır bir ezgiydi bu. (...) Günün birinde kim hatırlayacak onları?"

Onat Kutlar, hikâye boyunca, sanki hiç karışmadan, Gazel'in, halanın bilincini, daha doğrusu, Gazel'in, halanın bilincinde olmadan, rastlantıların getirdiklerini, içlerinden belli belirsiz geçenleri yansıtıyor...

IV

Onat Kutlar, *İshak*'ın ikinci baskısı için yazdığı önsözde başlıca üç nokta üzerinde duruyor :

1. "Öylesine uzaktır ki Anadolu kimi aydınlarımıza, onlara bir Avrupa tadı verir. Yakın olmadıkları gerçeği değiştirilmiş sanırlar."

Hikâye, kurmacadır, röportaj değil. Ve Onat, gerçeklikten hareket etse de bu gerçekliği kurmaca ölçütlerine göre yeniden yaratmıştır : "Gaziantep"ten hareketle "Onat Kutlar Gaziantep"ini yaratmıştır.

2. "Gerçek" Gaziantep'ten söz ederken : "Ve hoşnut değildik o karanlıktan. (...) ...isyan ederdik. *İshak'* ta bu utangaç ve bilinçsiz başkaldırıştan izler bulacakınız," diyor Onat.

Onat'ın sözünü ettiği "başkaldırış"ın sözcüklerde kaldığını, kurmaca dünyada inandırıcılıktan uzak olduğunu "Çatı"yı yazarken belirtmiştim. Çünkü o "başkaldırış"ın, o yıllarda, o çocukluk günlerinde, gerçek yaşamda da karşılığı

yoktu, sanıyorum. Yaşamda karşılığı olmayan kimi şeyler kurmaca dünyada gerçekmiş gibi görünebilir; ama "başkaldırış" gibi yalnızca ruhsal olmayan, toplumsal yanı da olan ve bu toplumsal yanın ağır bastığı gerçekler, ancak toplumda varsa kurmacada da var olabilir.

3. "Şimdi *İshak* gibi yazmıyorum. İlk gençlik yıllarının hatalarını çok iyi görüyorum," diyor Onat.

Onat'ın dediklerine *İshak*'taki hikâyelerin dili ve kapalılığı açısından bakmak istiyorum.

İshak'taki hikâyelerin dili, "süslü" bir dil; Onat, yazınsallığı "söylenenden söylenmeyenin çıkarılması" anlamında almıyor; yazınsallığı benzetmelerde arıyor, çarpıcı anlatımlarda arıyor : "Çocuk büyük bir yastığa dayanır gibi serin yaz gecesine dayandı." / "Bir kırlangıç pervazların arasındaki maviyi kesti." / "Pencere bir bulutun önünden ağır ağır geçti." / "Pencereye baktı. Odayı bir misli genişleten kirli camlara. Yağmurla iğneleniyordu." / "Gökyüzünde bulut bir şarkı gibi dolaşıyordu." / "Sofada çaydanlığın ışıkları akıyor."/ Tanpınar'ın o pek bilinen iki dizesinden (*"Bir masal meyvası gibi paylaştık / Mehtabı kırılmış dal uçlarından"*) esinlenmişe benzer bir cümle : "Ağaçların ince dalları ayı bölüyor. vb.

Hikâyelerin kapalılığı üzerinde de durulabilir. Onat, "Şimdi *İshak* gibi yazmıyorum," derken çok haklı. Bunu görmek için *Bahar İsyancıdır*'ı okumak yeter. *Bahar İsyancıdır* "deneme" diye yayımlandı; oysa o "deneme"lerin çoğu hikâye. Denemede bir genelleme vardır, soyut bir anlatım vardır; oysa Onat'ın anlatımı "somut" bir anlatım, genellikle somut bir olaydan ya da bir olgudan yola çıkıyor, hikâye anlatıyor, ancak zaman zaman genellemeye gidiyor. Bunu görmek için "Kardelenler"i okumak yeter. Bu kitapta Onat'ın dili değişmiştir : Yazınsal bir dil, ama süslü olmayan bir dil...

V

Onat Kutlar, 36 yıl önce yayımladığı *İshak*'la, *İshak*'taki dokuz hikâye ile bugün de yaşıyor. Bunu akıldan çıkarmamak gerek. Ve Onat'ın bütün çalışmalarını yeniden değerlendirmek gerek.

Dokuz hikâyesi ile yaşayan başka bir hikâyeci anımsıyor musunuz?

DEMİR ÖZLÜ

Bir Odanın Dört Görünüşü

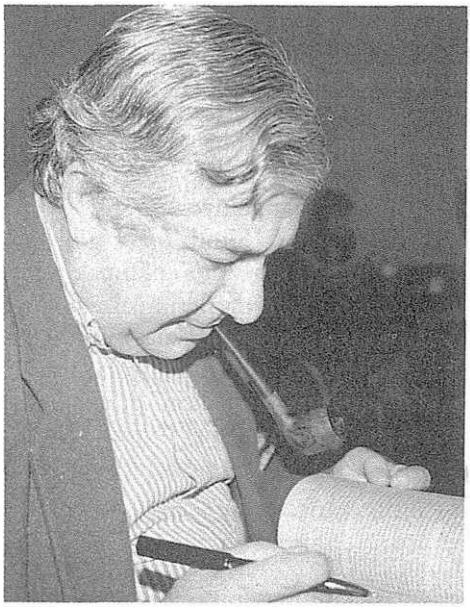

Kentin eğlence mahallesinden gece yarısına doğru dönüyor. O zaman yere, halının üzerine uzanıyor. Yatağa yatmadan önce, öylece yere uzanmış pelür kâğıtlarına yazılar yazıyor. Bir, bir buçuk saat kadar sürüyor bu yazı yazma eylemi. Gecenin içinde, pencereden çok az ışık görünüyor.

BALKON, odanın tek penceresinin yakınına kadar geliyor. Genişçe bir pencere bu. Öyle ki, balkondan odanın içine bakılabilir. Büyük bir çalışma masası, kütüphaneler, tek kişilik bir yatak, çalışma masasının üzerinde bir telefon aygıtı, yatağın üzerinde vişne rengi, çiçekli bir örtü, karşı duvarda dolaplarla, duvara gömme bir gardrop olan aydınlık bir oda görecektir orada. Masanın üzerinde hukuk dersleriyle ilgili, kimisi ciltli kitaplar duruyor. Öte yanda da karton dosyalar var. Karton dosyaların kenarlarından bazı pelür kâğıtları sarkıyor. Kuşkusuz genç bir üniversite öğrencisinin odası bu. Tahtadan çalışma masası koyu kiremit rengine boyalı. Eskiden kalma bir masa bu. Ama antika bir masa gibi değerli değil. Babası Anadolu kentlerinde avukatlık yaparken, yazıhanesinde kullandı onu. Ama gene de eski bir masa. Elden düşme alınmış olabilir. Bu odada yaşayan genç adam, uzun yüzlü, tiyatroyla ilgilenen, en sevdiği arkadaşlarından birine, "Bir torşona* benziyorsun sen," demişti. Arkadaşı da hemen ona : "Sen de bir üniversite öğrencisine," diye cevabı yapıştırmıştı. Evet, bir üniversite öğrencisine benziyor o. Düzenli, saçları taralı, içinde sıkıntılar yaşayıp dursa da dış görünüşü sakin. Odası da oldukça düzenli.

Yeni yapılmış, üç katlı bir apartmanın en üst katında bu oda. Arkadaki küçük bahçe tarafında. Pencereden, başka apartmanların arka yüzleri, sekiz yüz metre kadar ötede de 15. yüzyılda yapılmış Fatih Camii'nin görkemli silüeti görünüyor. Eski yangın yerlerinde bir yere, 1950'li yılların ilk yarısında yapıldı bu apartman. Yanında, bitişik, başka apartmanlar yok. Yangın yeri diye anılan bu arsalar daha dolmamış. Eski yangın yeri olduğu için, arsaya apartmanın temelleri çok derinlere atıldı. Betondan bir karkas yapıldı. Onun üzerine oturtuldu duvarlar. O yıllarda İstanbul'un havası pırıl pırıldı. Apartman her yandan ışık alıyor. Güneş ışığı ilkbaharda odanın içine vuruyor. Kışın yağmurlu havalarında da, gökyüzü biraz açılırsa, solgun bir ışık doluyor içeriye. Mevsim ilkbahar değilse, genç adam odasında çokça oturmuyor. Kentin eğlence mahallesinden gece yarısına doğru dönüyor. O zaman yere, halının üzerine uzanıyor. Yatağa yatmadan önce, öylece yere uzanmış, pelür kâğıtlarına yazılar yazıyor. Bir, birbuçuk saat kadar sürüyor bu yazı yazma eylemi. Gecenin içinde, pencereden çok az ışık görünüyor. Tek tük elektirik lambaları var dışarda.

Bu yüzden sınıfında zengin ailelerin kızları, onlar aracılığıyla tanıdığı zengin ailelerin erkek çocukları var. Ağabeyisi ona "kendi sınıfından ayrılma" diyor kısaca. Sonra pencerenin önüne doğru gidiyor. Yerdeki açık kitaplardan birini alıyor eline.

Küçük kızkardeş kapıyı aralayıp bakıyor. Ağabeyisi ya kitap okumaktadır ya da duvara dayalı büyük masanın üzerinde büyük kâğıtlara birşeyler yazıyor. Onun, kentin eğlence mahallesi Beyoğlu'nda birçok arkadaşı olduğunu biliyor. Ama ağabeyisinin ilgilendiği şeylerin – bu kitaplarla yazılar da var bunun içinde – yaşamda ilgilenmesi gereken en iyi şeyler olduğunu sanıyor. Küçücük holü geçip, ablasıyla yerleşmiş olduğu odaya giriyor. Orada Alman dilinde, koca koca kitapları var. Onları açıyor, okumaya dalıyor. Ağabeyisinin arkadaşları da odasına geldiklerinde, kapıyı aralayarak bakmaya cesaret ediyor. Onlar ya bir şeyler tartışıyorlar – bu sırada yatağın üzerinde de, kitaplıklar arasındaki küçük puflarda da oturanlar var – ya da bazen iskambil oynuyorlar. Pencerenin dibinde, yerde açık duran kitaplar var. Ağabeyisi üç dört kitabı bir arada okuyor. Ağabeyisini yalnız bulduğunda, kentin kibar mahallesinden olan arkadaşlarından söz etmek istiyor; çünkü bir kolejli o. Bu yüzden sınıfında zengin ailelerin kızları, onlar aracılığıyla tanıdığı zengin ailelerin erkek çocukları var. Ağabeyisi ona "kendi sınıfından ayrılma" diyor kısaca. Sonra pencerenin önüne doğru gidiyor. Yerdeki açık kitaplardan birini alıyor eline.

Uzakta da olsa, o odayı düşünüyor. O yıllarda pırıl pırıldı hava. Yanda Arnavut asıllı kahvecinin apartmanının küçük bahçesinde bulunan birkaç ağacın yaprakları da parıldardı güneş ışığı altında. Yaz mevsimlerini o dairede pek geçirmezdi ama, eve uğradığı zamanlarda, bu mahalleyi de dayanılmaz bir sıcaklığın

bastırdığını hiç hatırlamıyor. Kentin üzerinde esen rüzgârlar buraya da ulaşıyor. Uzun yıllar, çok uzun yıllar oradan uzakta kaldığını düşünüyor. Ama, ailede herkes kentin başka yerlerine taşınmışlardı o uzaklara gitmeden önce. Kızkardeşler Ankara'ya gittiler. Ardından biri İstanbul'a geri döndü. Hastalanmıştı. Annesi, babası kentin başka mahallelerinde oturdular. Babası, onun çalışma odasının bulunduğu bu daireye sık sık geldi. Kitaplar başka evlere gitmişlerdi artık. Büyükanne burada oturmayı sürdürdü. Kentin modern mahallelerinde, hastalanan kızkardeş annesiyle birlikte kaldı. Şimdi düşünde o evi arıyor. Kaç yıl geçti. Tümsekli yollardan geçiyor. Bazen de modernleşmiş kentin yüksek apartmanlarının üst bölümlerinde buluyor kendini. Arandığını sanıyor düşünde. Hayır, uzaklardayken düşü o eve, o odaya doğru gidiyor. Ev başka başka görünümlere bürünse de, oda hemen hemen hep aynı kalıyor. Işıklı oda. Penceresinden, uzaktaki Fatih Camii görünüyor. Büyük tahta masa, kiremit renginde. Yatağın vişne rengi örtüsü duruyor. Kitaplıkları yerli yerinde. Halının üzerinde açık bırakılmış kitaplar var. Birini eline alıyor. Düş, bunca yılın değişen görüntülerini mırıldanmak istiyor kulağına. Düş sanki bir şeyi not ettiriyor ona : her şey daracık bir taş sokakta, bacaları gören, sokağa bakan, hiç değişmesini istemediğin sakin bir odada, o kapalı gökyüzü altında, değişmeyen, duygulanımlarla dolu, mutluluğun acısının duyulduğu sarsıntısız bir yaşamı özletmişti sana. Sakin bir hayatı. Oysa, burayla orası arasında doldurulması gerekli bütün bir hayat var sanki. Uzaklarda, yıllar geçtikçe, sanki her şey birer imgeye dönüştü. İmge, o odaya dönüp duruyor. İmge onu, acının salıncağında sallıyor.

* Torchon (fr.) : tozbezi.

FERİT EDGÜ

"Doğu Öyküleri"nden
İbrahim'in Oğlu İbrahim'in Öyküsü

Baba-oğul İbrahim'lerin öyküsünü Halit'ten dinledim. Karın seyrek, sulu sepken yağdığı, güneşli günlerin arttığı, ayıların kış uykusundan uyanıp inlerinden çıktığı Nisan sonu-Mayıs başı arası günlerden birinde, beni avcılığa ısındırmaya çalışan Halit'le çıktığımız bir av sabahında, erimeye yüz tutmuş karların üzerinde bata çıka ilerlerken, bir an soluk almak için mola vermiştik.

Bir kayanın kovuğunda, Halit'in sardığı cigarayı tüttürdüğümde, az ötede, sabahın sisi içinde üç-dört evden oluşan, iki tepenin birleşip bir boğaz oluşturduğu bir yerde yer alan, o güne değin görmediğim bir mezra belirdi.

İliklerime değin donmuş olan ben, bir çay içip ısınmak için,
"Bir inip bakalım şuraya" dediğimde, Halit,
"Ava çıktık hoca, evlerde konaklamaya değil" deyip önerime karşı çıkmıştı.
Halit'in bu karşı çıkışına bir anlam veremeyip üstelediğimde,
"Yoo, olmaz. Biz *oraya* inemeyiz" olmuştu aldığım yanıt.
Yol üstündeki her köyde, her evde konaklamanın gelenekten sayıldığı bu yörede, Halit'in bu sözlerine bir anlam verememiştim.
Bunu gözlerimde okumuş olmalı ki, "Ben yanındayken o köye gidemeyiz" deyip, bana da oraya uğramamamı söylemişti üstü kapalı sözcüklerle.
Bunu söylerken, göz göze gelmemek için bir çaba gösteriyor, bakışlarını, aşağıda, dağılan sisle birlikte daha bir ortaya çıkan evlerden, ağaçlardan kaçırıp, ilkin bana, sonra kayalara, sonra altımızdaki mezraya sırtını dönüp karlı dağın doruğuna çevirip, "Olmaz, demişti, senin yanında benim oraya gitmem yakışık almaz."
Hiçbir şey anlamıyordum. Susuyordum.
"Biz buraya ava geldik, yolumuza koyulalım" dediğinde, ona, bin kez söylediğim bir sözü yineledim.
"Ben avdan hoşlanmıyorum. Tanımadığım insanların çayını içmekten hoşlanıyorum."
"Öyleyse sen git", dedi Halit, sırtı hep bana dönük. Benimle yüzyüze gelmekten çekiniyordu sanki.
Tepeyi inip bir eve uğramanın, bir bardak sıcak çaylarını içmenin ne gibi sakıncası olabilirdi?

"Herkesin avı kendine" deyip ayağa kalktım; omzumdaki tüfeği çıkarıp Halit'e uzattım. "Bunu da al, eğer yük olmazsa. Köyde buluşuruz."
Halit, söylediklerimi duymamış gibi, bu kez döndü, gözlerini gözlerime dikip,
"Orası İbramın köyü, dedi. İnan ki gidemem oraya. İstesem de gidemem. Üsteleme. Sen de gitme."
Benimle değil de, dağ ile, düşündeki avla konuşuyor gibiydi.

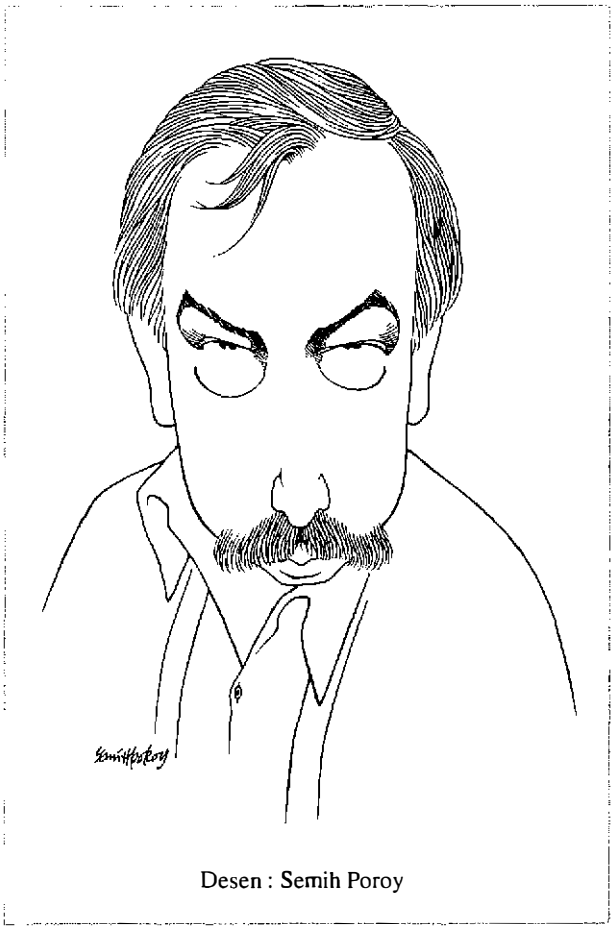

Desen : Semih Poroy

"Hangi İbramın? dedim. Bu İbram da kim?"
"Mapus damındaki arkadaşım İbram, anlatmadım mı?" dedi.
"Ne var bunda? dedim. Gidip, anasına, babasına, karısına, çocuklarına bir Merhaba dersin."
"Diyemem ki dedi Halit. Onun anası, babası, karısı ve çocukları yoktur."
"Öyleyse hiçbir tehlike de yoktur" dedim gülümsemeye çalışarak.
"Doğrusun, yoktur, dedi. Ama gene de, eğer beni seviyorsan, sen de inme oraya. Biz avımıza bakalım. Üstelersen, bir gün anlatırım sana İbramın öyküsünü. Böylece sen de niçin oraya inmek istemediğimi öğrenirsin."
Üstelemedim.
Altımızda uzanan vadiye inmek yerine kuzeye tepelere doğru yöneldik.
Dişi bir ayının, yavrusuyla birlikte karların üzerinde bıraktığı izleri izledik. Çok şükür hiçbir şey vuramadık.

Gün batımından önce, elimiz boş, yorgun, köye döndüğümüzde, Halit'e İbramla ilgili hiçbir şey sormadım. O da hiçbir şey söylemedi.
Yalnızca, "Sen avları kaçırıyorsun Hoca. Bir daha seninle ava çıkmam" dedi.
Bunları söylerken gülümsüyordu.

Ben de aynı eğreti gülümsemeyle, "Öyleyse bu akşam ne yiyeceğiz?" dedim.
"Her zamanki gibi ekmek ve otlu peynir dedi. Ama dilersen senin için son toklumu keserim."
"Karnım o kadar aç değil", dedim.
Ayrıldık.

Aradan günler geçti.
Bir akşam, sac sobanın başında çaylarımızı içer, radyoda, parazitler arasında, dünya haberlerini ve hava raporunu dinlerken, bıraktığı yerden, sanki aradan hiç zaman geçmemiş gibi, kendi eliyle sardığı cigaralarımızı tüttürdüğümüz kovukta konuşuyormuşuz gibi, sözünü, bıraktığı yerden sürdürdü Halit :
"Hocam, ne meraksız adamsın, radyodan, dünyanın haberlerini dinliyorsun anlayıp anlamadığım dillerden de, burda, yanı başındaki insanları merak edip sormuyorsun."
"Haklısın Halit, dedim Biz kentliler böyleyizdir."
"Bir daha seninle ava çıkmayacağım" dedi.
"Bunu daha önce söylemiştin" dedim, radyoda dilinden anladığım bir istasyonu ararken.
"Çünkü sen hem insanları, hem ayıları seviyorsun" dedi.
Radyo günün haberlerini veriyordu.
"Yanılıyorsun" dedim.
"Oysa onları hiç merak etmiyorsun" diye sürdürdü konuşmasını.
"Kimleri?" dedim.
"İnsanları" dedi.
Hangi insanları, kenttekileri mi, köydekileri mi? Burdakileri mi, radyonun haberlerde sözünü ettiklerini mi, diye soracaktım, ama sormadım.
"Bir çay daha içerim" dedi.
Sobanın üzerinden demliği alıp, bardağını doldurdum.
"Radyo ne diyor?" dedi.
"Hiç, dedim. Gene birtakım adamlar, birtakım adamları dürmüş."
"Bizim burası gibi."
"Hemen hemen" dedim.
Çaylarımızı yudumladık.

Ben : "E, anlatmayacak mısın?"
Halit : "Neyi?"
Ben : "Anlatmak istediğini."
Halit : "İbramın öyküsünü mü?"
Ben : "Adı İbram mıydı?"
Halit : "Evet, hem kendinin, hem babasının adı."
Ben : "Garip."
Halit : "Garip olan adlar değil."
Ben : "Ya ne?"
Halit : "İbramın başına gelenler."

Ben : "Hangi İbramın?"
Halit : "Oğul İbramın."
Ben : "Bir çay daha içer miydin?"
Halit : "Daha elimdeki bardağı bitirmedim."
Ben (kendi bardağımı doldurduktan sonra) : "Nedir İbramın başına gelenler ki, o gün, bir çay içmek için olsun evine uğrayamadık?"
Halit : "Uzun hikâye."
Ben : "Demek bu akşam çaylarımızı içerken bu uzun hikâyeyi dinleyeceğiz..."
Halit : "Hayır, İbramın hikâyesi diye bir şey yok."
Ben (sabırsız) : "Peki ne var?"
Halit (çayından bir yudum aldıktan sonra, durup dalarak) : "Benim mapus arkadaşım İbram var. Sonra onun babası İbram var."
Ben (radyodaki haberleri dinlemiş, bir başka istasyon ararken) : "Demek, iki İbramın öyküsünü birlikte dinleyeceğiz."
Halit (çayını bitirmiş) : "Aslında ikisininki bir tek hikâye."
Ben : "Peki, o gün niçin inmedik köye."
Halit : "Onu sonra anlatacağım.
Ben : "Şimdi anlattığın ne?"
Halit : "İbramın hikâyesi."
Ben : "Bir cigara sarar mısın?"
Halit : "İstediğin cigara olsun."
Ben (Halit cigarayı sararken) : "İki İbramın bir öyküsü mü var?"
Halit (sardığı cigarayı uzatarak) : "Buyur Hocam." (Sonra) "Aynen dediğin gibi."
Ben : "Ne demiştim?"
Halit : "Bilmiyorum."
Ben : "Öyleyse ne anlatacaksan anlat."
Halit (kendine de bir cigara sararak) : "Nerden başlasam ki? Kimi zaman sanıyorum ki, bizleri bizden daha fazla merak ediyorsun. Sonra bakıyorum, sanki burda değilsin, bizleri hiç tanımıyorsun. Konuşulanları, sana anlatılanları kös dinliyorsun."
Ben : "Olsun, sen gene de anlat."

Halit sustu.
Çayını bitirip bardağı ters çevirdi.
"Sen beni dinlemiyorsun hoca" dedi.
Doğruydu. Onu dinlemiyordum. Kendimi de.
Hattâ az önce radyodaki haberleri de dinlememiştim. Sanki bir başka yerdeydim. Bir başka kişiydim. Karşımda konuşan insan da tanımadığım biriydi ve anlamadığım bir dilden konuşuyordu.
"Bağışla, diyebildim ancak. Haklısın. Bir başka gece anlat bana İbramların öyküsünü."
"Ama şimdi; hemen anlatmam gerek, dedi Halit, bunun için geldim buraya. Üstelik vaktim de az."

"Bu gece olmaz dedim. Bu gece, kimsenin öyküsünü dinleyecek durumda değilim. Ölmek istiyorum."
Halit, ayakta, şaşkın, "Ne dedin Hocam? dedi. O nasıl söz! Ağzından yel alsın."
"Uyumak istiyorum" dedim.
"Bense sanki başka bir şey duymuştum" dedi, ayakta, kapının önünde, çıkmaya hazır.
"Hadi, iyi geceler" dedim. "İyi geceler Hocam, dedi Halit. Sen iyisin ya? Bir şeyin yok ya?"
"Hiçbir şeyim yok, dedim. Ama bu gece İbramların öyküsünü dinleyemem. Hiçbir şey dinleyemem."
"Olur, dedi Halit. Belki yarın akşam dinlersin."
"Bilmiyorum, dedim. Belki."
"İyi uykular" dedi Halit.
"Sana da" dedim.
"Bilirsin ben geceleri uyumam" dedi çıkarken.

O gece ben de uyuyamadım ve Halit konuşurken kafamın içinde oluşan öyküyü o çıkar çıkmaz yazmaya başladım.

DORUK

Köylülerden birine sordum :
– Doruğa varılabilir mi?
Bu soruma aldığım yanıt, üç soru oldu :
– Doruğa varmak mı? Bu mevsimde mi? Ne yapacaksın dorukta?
– Hiçbir amacım yok. Yalnızca soruyorum : Doruğa varılabilir mi?
– Tabii varılır, dedi. Eğer kendinde o gücü görüyorsan ve oraya niçin çıkmak istediğini biliyorsan.
Doruğa niçin ulaşmak istediğimi bilmiyordum. Ama ne zaman doruğa baksam, orda olmak istiyordum. Belki doruğu da aşıp, dağın öbür yamacını görmek. Kuşkusuz bu istek, bir güçten değil, bir güçsüzlükten kaynaklanıyordu. Önünde sonunda ben de bir insanoğluydum. Birtakım insanoğulları gibi bir yere varmaya çabalamak istiyordum. Bir yeri aşmaya. Görmediğimi görmeye. Oraya varmak, sonra ordan geri dönmek.
(– Nereye vardın?
– Doruğa.
– Neyi başardın?
– Doruğa çıkmayı.
– Ne gördün?
– Tüm dağları. Tüm yaylaları.)
Bir sabah, demli çaylarımızı içip, yufka ekmeğimize katık yaptığımız otlu peyniri yedikten sonra, ayağımızda hedikler yola koyulduk.
Talihimize kar, tipi yoktu.
Doruğa varmadan yüreğim duracak sandım.

– Hep böyle olur, dedi yanımdaki Köylü. Yükseklik. Doruğa vardığımızda yorgunluktan eser kalmamıştı.
– Doruğa vardığında hep böyle olur, dedi Köylü yoldaşım.
– Doruğa varılmadığı da olur mu?
– Çok olur.
– Kurt korkusu mu?
– Kurt korkusu. Ama yalnız kurt değil. Kimi zaman yürek dayanmaz. Çatlar.
– O zaman?
– O zaman, onları kara gömeriz. Baharda, karlar, buzullar eridiğinde cesedi bulunur. Donmuştur. Cenaze namazını kılar, oldukları yere gömeriz.
– Arayan soran olmaz mı?
– Buralarda kimse kimseyi aramaz. Arasa da bulamaz. Bulduğunda da, burda öldü ve gömüldü, deriz. Fazla sorgu, sual edilmez. Derin bir soluk aldım.
– Şimdi dağın arka yamacına inelim, dedim.
– Bunun ne faydası vardır ki, dedi. Orası da, dağın bu yamacı gibidir. Orda da aynı evler, aynı köyler, aynı insanlar, aynı yoksulluk, aynı ölüm. Biz geldiğimiz yere dönelim.
İnişe geçtiğimizde, bir ara silâh sesleri duydum. Yoldaşım,
– Biz yolumuza bakalım, dedi. Ya jandarmalardır ya da başkaları. Ya kurt avındadırlar, ya insan.

Pencerenin önüne gittim. Kapkaraydı dışarısı. Ne uzakta bir ışık, ne gökte bir yıldız. "Evet, dedim, anlatacak mısın İbramların öyküsünü bu gece. Bak dışarısı karanlık. İn cin top oynuyor. Köpekler bile ulumuyor. Anlatacaksan, tam zamanı."

Az önce, Halit'in uzattığı tabakadan, bir tutam ince kıyılmış, sapsarı Bitlis tütününden aldım ve cigaramı hep kendim sararmış gibi sardım.
Halit'in gözü üstümdeydi. Ellerimi, parmaklarımı, cigarayı sarışımı belleğine geçirmek istercesine dikkatle seyrediyordu.
Tabakayı ona uzattığımda göz göze geldik.
"Bu akşam anlatabilirsin İbramların öyküsünü" dedim. Cigaramı yaktım. Dumanı burnumdan havaya verirken başımı geriye doğru kanırttım ve tavanda, gaz lambasının titrek ışığının yarattığı gölge oyunlarına baktım.
"Ne garip adamsın Hoca, dedi. İşte şu anda o bir türlü akıl erdiremediğim insansın."
Yanıtlamadım.
Kuşkusuz öyleydim.
"Öyle anların var ki, sanki dünyada hiçbir şey yok. Sanki kendin bile yoksun. Nasıl başarıyorsun bunu? Eskiden, buraya gelmeden önce de böyle miydin, yoksa bizim aramızda mı böyle oldun? Bu dağ havası, bu kar, bu kış kıyamet, bu sessizlik, bu yoksulluk, bu çaresizlik mi seni böyle kıldı?"

Oturduğum döşekten kalktım. Sobanın üstündeki demlikten bir bardak Halit'e, bir bardak da kendime çay koydum. Bardağını uzatırken sordum :
"Bir şey mi dedin?"
"Hayır" dedi Halit.
"Öyleyse bir başkası konuştu" dedim.
"Herhalde, dedi Halit. Ama ben bir ses duymadım."
Gülüştük.
Pencerenin önüne gittim. Kapkaraydı dışarısı. Ne uzakta bir ışık, ne gökte bir yıldız.
"Evet, dedim, anlatacak mısın İbramların öyküsünü bu gece. Bak dışarısı karanlık. İn cin top oynuyor. Köpekler bile ulumuyor. Anlatacaksan, tam zamanı."
"Nerden başlayayım, bilemiyorum" dedi Halit.
"Nerden başlarsan başla dedim, iş başlamakta, nasıl olsa sonu gelir."
"Yok, dedi Halit, başlamasına başlayayım ya, sonunun geleceğini hiç sanmıyorum. Çünkü İbramların hikâyesi henüz sona ermedi."
"Öyleyse sondan başla" dedim.
"Ama ben senin gibi tersine işler yapamam, dedi Halit. Aklım ermez."
"Kim İbram, kim öbür İbram, anaları kim, babaları kim, çocukları nerde, İbram niçin mapus damında? Kimi öldürdü? Niçin öldürdü? İşte bunları anlat" dedim.

Radyoyu kapatmamla odaya çöken sessizlikten ürktüm. Sessizlik sanki bir nesneydi, ya da yoğun bir şeydi odayı dolduran. Kulaklarımda değil, soluduğum havada, tenimde duyuyordum onu. Kulaklarım çınlamaya, şakaklarım zonklamaya, başım dönmeye başlamıştı.

"Nasıl böyle birdenbire değişiyorsun Hoca? dedi Halit, seni hiç anlamıyorum. Az önce ince parmaklarınla bin yıldır cigara sarmış gibi ipince bir cigara sardın, dumanına dalıp gittin, sanki ne ben burdaydım, ne sen burda; cigaran bitti, çayını içtin; şimdi de odanın içini insanlarla doldurdun. Sanki anlatacağım hikâyeyi daha önceden biliyorsun. Belki sonunu da biliyorsun. Senin gibi birine, bildiği şeyi ben nasıl anlatayım?"
"Seni dinliyorum Halit" dedim.
"Öyleyse ilkin şu radyoyu kapat" dedi.
Radyoyu kapatmamla odaya çöken sessizlikten ürktüm. Sessizlik sanki bir nesneydi, ya da yoğun bir şeydi odayı dolduran. Kulaklarımda değil, soluduğum havada, tenimde duyuyordum onu. Kulaklarım çınlamaya, şakaklarım zonklamaya, başım dönmeye başlamıştı.
"Hadi anlatacaksan, anlat" diye bağırdım.
"İbram, dedi Halit boğuk bir sesle. Biliyorsun Hocam, daha önce de söz ettim sana ondan, benim mapusluk arkadaşım olur."
Başımı sallamakla yetindim.
"Ama niçin mapusa düştüğünü bilmiyorsun."

"Birini öldürmemiş miydi?" dedim.
"Evet" dedi.
"Siz ne biçim insanlarsınız, dedim, birbirinizi öldürmeden yaşayamıyor musunuz?"
Güldü.
"Bunun için mi, kimi zaman bizden uzak duruyor, ne soru soruyor, ne cevap veriyor, ne de dünya ahvalini anlatıyorsun bizlere?"
"Bilmiyorum" dedim.
"Ben de öyle, dedi, senin gibi... Sen burda bu odanın içinde uzaklara gidiyorsun, bense bunu yapamadığım için alıp başımı buralardan gidiyorum. Dağlarda, kendi kendimle konuşuyorum. Ava çıkmak bahane, kimi zaman nişan almadan ateş ediyorum."
"Ama gene de vuruyorsun" dedim.
"Talih, dedi, İbramınki de işte böylesi bir kör talih."
"Ne duruyorsun, öyleyse o talihi anlat" dedim.
O boğucu hava varlığını sürdürüyordu odada. Sanki bir üçüncü kişinin ya da kişilerin görünmeyen varlığı dolduruyordu odayı.
Halit söze nasıl, nerden başlayacağını bilemiyor gibiydi. Ola ki o da benim gibi, odadaki üçüncü kişinin soluğunu ensesinde duyuyordu. Bir iç geçirdi. Sonra vermemesi gereken bir gizi verir gibi, "Biliyor musun, aslında ben de işin içindeyim" dedi.
"Nasıl? Birlikte mi öldürdünüz?"
"Hayır, dedi. Hayır, henüz değil."
Kafam karışmaya başlamıştı. Ama bu gece, burda olmak, onunla olmak, bir türlü anlatamadığı öyküyü dinlemek istiyordum. Daha öykünün ne olduğunu bilmeden, o, bu odadan çıkar çıkmaz da defteri kalemi önüme çekip yazmak istiyordum. Yoksa bu odanın havasında boğulup gidecektim.
"Bak, dedim Halit'e, bu gece anlatacağın kadar anlat. Bana herşeyi söyleyebilirsin. Ya da hiçbir şeyi. Doğrusunu istersen senin İbramın öyküsünü pek merak ediyor da değilim. Ama anlatmak istiyorsan, anlatıp bir şey soracaksan, bir akıl alacaksan, anlat ve bitsin bu iş. Yoksa yarın İbramın evine giderek, bir sıcak çayını içip, başından geçenleri ben öğreneceğim."
"Öğrenemezsin, dedi Halit, hiçbir şey öğrenemezsin. Çünkü o evde şimdi İbramlar oturmuyor."
"Oturanlar anlatır" dedim.
"Ama bu aynı şey değil" dedi.
"Peki öyleyse anlatma" dedim.
"Anlatmadan bir şey sorayım dedi Halit. İnsan kendi kendine verdiği, başkalarının kulağına da fısıldamadığı bir sözü, n'olursa olsun tutmak zorunda mıdır?"
Hiçbir şey anlamamıştım. Ama gene de yanıtladım :
"Özellikle."
"Öyleyse anlatmam gerek, dedi. Madem bu kadar anlattım, ama işin aslını anlatmadım ve madem ki soruma da yanıt verip gönlüme su serptin, öyleyse anlatmam gerek sana İbramların öyküsünü."

Bir an duraladı.
Oturduğu tahta iskemleden kalktı, dar odanın içinde, mapusane alışkanlığıyla olsa gerek, bir duvardan öbürüne gidip geldi. Sonra birden, bir öykünün ortasından başlar gibi, hattâ ilk ağızda sonunu söyler gibi,
"İbramın babasının adı da İbramdır" dedi.
Sustu. Derin bir soluk aldı.
"İbram, dedi, işte o babası olacak kocamış İbram uğruna adam öldürüp katil olmuş, zındana düşmüştür."
Gitti, az önce kalktığı iskemleye ilişti, sanki odada olup da görmediğimiz biri gelip kaldıracakmış gibi, tetikte, "Yüzünü bana çevir Hocam" dedi.
Sesi birden değişmiş, boğuklaşmıştı. Sanki başka biri konuşuyordu.
Başımı pencereden onun oturduğu iskemleye doğru çevirdim.
Gözleri kan çanağı, belli dili damağı kurumuş, dudakları titriyor, ama konuşamıyordu.
"Ne var, niçin sustun?" dedim.
"Şimdilik bir şey yok, diye kekeledi. Yalnız bil ki, bu akşam, burda sana anlatacaklarımı kimse bilmiyor. Kimse de bilmeyecek."
"Nasıl istersen, dedim. Bu *olayı* bilen kimse yoksa eğer. Arkadaşın İbram mapus damında olduğuna göre?"
"İbram'ın cinayetini herkes biliyor. Ama asıl gerçeği kimse bilmiyor. Şimdi sana onu anlatacağım." Başlangıçta kesik kesik, sonra bocalarcasına, bana değil de kendine ya da tüm köye, komşu köylere, dağlara doğru anlatmaya başladı :

Memo, kendi arazisine çekip götürdüğü ihtiyar İbramı koyunlarının arasına bırakmış. Tüfeğini ihtiyar İbrama doğrulttuğunda ise biri şakağından, biri boynundan iki kurşun yiyerek yere yıkılmış. Toprak kana bulanmış.

"O mezrada gördüğün birbirine komşu iki evden biri İbramlarındır. Öteki de Abdülhayın. İki arazi, belki uzaktan ayırt etmemişsindir, komşudur, aralarında başka bir arazi yoktur. Arazi dediğim ekilip biçilmeyen bir otlak. İkisini toplasan elli dönüm etmez. De ki yüz dönüm eder. Bu da on koyun beslemez. Ama bizim burda inat vardır. Düşmanlık vardır. Herkes birbirine düşmandır. Arazi kavgası ekmek kavgası değil, içine sıçtığım hayınlık, düşmanlık kavgasıdır. İbramın babası İbram, bir gün Abdülhayın otlağına koyunlarını, kuzularını sürmüş. Ya da koyunlar, kuzular taş duvarı aşıp oraya geçmişler. Bunu gören Abdülhayın oğlu Memo, koyunları çekmesini istemiş. İbramın babası oralı olmayınca da tüfeğini çekmiş, o tüfeği çekince de İbram köpekleri ona salmış. Memo, ilkin köpekleri temizlemiş. Sonra ihtiyar İbrama doğrultmuş tüfeğini. İbramın babası İbram, duvarın öte yanında öyle durmuş bakıyormuş. Memo kızıp atını sürüp duvardan aşırmış, ihtiyar İbramı sakalından tutup sürüklemeye başlamış. İhtiyar, sanki o sıralar, oğlunun oralarda olabileceğini biliyormuş gibi, İbooo!.. diye bağırmış.
Gerçekten de İbram oralardaymış. O da atının üzerindeymiş. Babasının sesini

duyar duymaz, atını o yöne sürmüş. Tam seninle, geçen gün durduğumuz kayanın berisine geldiğinde, o keskin gözleriyle aşağıda olup bitenleri görmüş. Ama gözlerine inanamamış. Boynundaki dürbünü gözlerine götürüp de babasının Memo tarafından sürüklendiğini gördüğünde, atını vadiye sürmüş. Memo da, belki babası da, onun geldiğini görmemişler. Biraz uzakta durup, ne olup bittiğine bir daha bakmak istemiş İbram. Memo, kendi arazisine çekip götürdüğü ihtiyar İbramı koyunlarının arasına bırakmış. Tüfeğini ihtiyar İbrama doğrulttuğunda ise biri şakağından, biri boynundan iki kurşun yiyerek yere yıkılmış. Toprak kana bulanmış. Koyunlar çil horozu gibi dağılmış. İbram oraya vardığında, babası, toprakta sırt üstü uzanmış kanamakta olan Memo'nun cesedine tükürmüş. İbram, babasına, 'Niçin yaptın bunu?' demiş. 'Koyunlar, demiş babası, onlar aştı duvarı.'

İbram, 'Hiçbir şey demedim, dedi, atımı sürdüm, ordan uzaklaştım, üç gün dağlarda dolaştım, sonra şehre varıp teslim oldum' dedi. "Başka ne yapabilirdi ki?"
"Günlerdir anlatamadığın İbramların öyküsü bu muydu?" dedim bir düş kırıklığı içinde.
"Hayır, dedi Halit, İbramın öyküsü, üç celsede on beş yıla hüküm giymesinden birkaç ay sonra başladı."
Bu kez sormadım.
"İlk zamanlar haftada bir, iki haftada bir, karısı ya da babası geliyormuş ziyaretine. (Ben o sıralar mapusta değildim.) Sonra ne biri, ne öbürü gelir olmuş.
Günün birinde (o sıralar ben de içeri düşmüştüm) İbramı çağırdılar, ziyaretçisi varmış. İbram, karşısında Abdülhayı görünce titremiş.
'Kanım birden donuverir gibi oldu' dedi. Ama yüzüne bakamamış. Ağzını açıp bir şey diyememiş. 'Ne diyebilirdim ki?' dedi. Başı eğik, gözleri yerde öylece durmuş.
'Bekledim ki o konuşsun' dedi. Bir süre, uzun bir süre, ihtiyar da konuşamamış. Sonra, çok yavaştan, mırıldanır gibi, ağzının içinde geveledeği sözcükler İbramın kulağına ulaşmış :
'Sen İbo, diye söze başlamış ihtiyar Abdülhay, babanın onuru için benim oğlumu, Memomu öldürdün. Senin karın ile Memomun karısı, çocuklar böylece dul ve yetim kalmışlardır. Ben Memomun karısına ve torunlarıma bakarım. Senin baban da senin karına ve torunlarına bakar. Ancak bil ki, senin baban, senin karını, kadını bilip ondan bir çocuk yapmıştır.'
'O an kesseler kanım akmazdı' dedi İbram.
'O an başımı kaldırıp ihtiyar Abdülhayın gözlerinden içeri baktım, ama kuru gırtlağımdan tek bir sözcük çıkmadı.'
"İhtiyar Abdülhay, belli ki öcünü almak için gelmişti. Öç de her zaman silâhla alınmaz ya. Mapus damındaki bir adama öyle şeyler anlatmıştı ki, mapus damı cehenneme dönmüştü."
'Daha bitmedi, demiş, ihtiyar domuz Abdülhay, kendisini öldürecekmiş gibi bakan, ama elinden hiçbir şey gelmeyen İbrama, sizinle aramızda artık komşuluk da kalmadı. Baban benim sınırımı tanıdı ve evinizi de tarlanızı da bana sattı.'

"Bu bir oyun, iğrenç bir öç alma biçimi' diye düşünmüş İbram. Oturduğu yerden kalkıp, hücresine yürümüş.
Hücreye geldiğinde ölü gibi bembeyazdı. Üç gün kimseyle konuşmadı. Yemedi içmedi. Sorularımızı yanıtsız bıraktı. Üçüncü günün bitiminde, bir bardak çay istedi, sonra yavaş yavaş Abdülhayın söylediklerini anlattı bana."
"Peki, gerçek miymiş?" dedim. Tüylerim ürpermiş, boğazım kurumuştu.
"Ben de, o gün, İbram bunları anlattığında, aynı soruyu sordum Hocam".
'Gerçek olamaz, senden öç almak için gelip bunları anlattı, seni zehirlemek için' dedim. Ama İbram sanki babasını da, karısını da tanıyormuş gibi, ihtiyar Abdülhayın bu sözlerinden hiç kuşku duymamıştı. Anlatılanların tastamam doğru olduğuna inanıyordu."
Gene de ikinci kez sormaktan kendimi alamadım :
"Peki gerçekten doğru muymuş?"
"Tahliye olan arkadaşlardan biri gidip gözleriyle gördü dedi Halit. Sonra dönüp anlattı : İbramların evinde İbramlar yoktu. Ne karısı, ne çocukları, ne babası. O evde şimdi Memonun karısı ve çocukları yaşıyordu.
İbram bunları duyduğunda hiç yıkılmadı. Yıkılacağı kadar yıkılmıştı zaten. Ama babasının bu işi nasıl yapabildiğini bir türlü anlayamıyordu."
"Hangi işi?" dedim şaşkınlıkla.
"Evi satıp ve hem gelini, hem karısı, hem çocuğu, hem de torunlarıyla köyden kaçmasını."
"Bunda anlaşılmayacak ne var? dedim. Utanç diye bir şey var yeryüzünde. Bu dağ başında bile, utanç diye..."
"Kuşkusuz var, Hoca, dedi Halit. Yalnız bu dağ başında değil, bu dağ başındaki inde yaşayan ayıda bile vardır utanç. Ama kentte ya da köyde kimi insanoğlunda hiç mi hiç yoktur."
"Peki niye kaçmış olsun?" dedim.
"Bunu ben sana soracaktım, dedi Halit. Ama madem sordun, ben sana söyleyeyim : Ölüm korkusu."
"Oğlunun tahliyesi yakın mıydı?" dedim.
"Eğer af maf çıkmazsa daha on yıl içerde."
"Öyleyse?"
"Lafa daldık, sobayı unuttuk, deyip, eğreti oturduğu sandalyeden kalkıp sobanın kapağını açtı, köşedeki tezeklerden iki parça alıp küllenmiş közün üstüne attı. Sonra demliğe uzandı. Talihine küser gibi, Çay da kalmamış" dedi.
"Kalmamışsa demle" dedim.
Yüzünü sanki benden saklıyordu.
İki tutam çay attı demliğe. Çaydanlıktan sıcak su boşaltı ve demlenmeye bıraktı.
Yüzünü bana doğru döndüğünde sordum :
"İbramın babası seni tanıyor muydu?"
"Tanımaz mı?"
"Oğluyla aynı damda yattığınızı biliyor muydu?"
"Bilmez mi?"

"Senin yakında tahliye olacağını da biliyordu demek."
"Bilmez mi ki!"

İkimiz de sustuk.
O an, bir köpek havlasın, bir kurt ulusun diye bekledim. Ya da ay doğsun, şu karanlığı biraz ışıtsın diye. Ama ne köpek havlıyor, ne kurt uluyor, ne ay doğuyor, ne de rüzgâr esiyordu. Kalktım, pencereyi açtım. Az önceki gibi, hiçbir ışık. Dışarının soğuk havasını ciğerlerime çektim. Sanki burda değil dünyanın en uzak, en yalnız bir yerindeydim. Ve bu gecenin soğuğunda, bu yoğun karanlık içinden biri, tanımadığım, adını bilmediğim yolunu yitirmiş biri, bana seslenip kendisine yol göstermemi istiyordu. Hiçbir yolun olmadığı, hiçbir yolun seçilmediği bir yerde, bir zaman diliminde, bir gece yarısı, bir yabancı.
Pencereyi kapadım. Verecek hiçbir yanıtım yoktu. Halit, elindeki çay bardağını uzatırken, sordum :
"Peki ne yapacaksın şimdi?"
Çay bardağını tutan eli titriyordu. Gülümsemeye çalıştı.
"Bu akşam, benim sana soracağım soruları sen bana soruyorsun" dedi.
"Ben ne diyebilirim ki? dedim. Ben bir yabancıyım burda. Bu soruyu bana soramazsın. Benden sana yol göstermemi bekleyemezsin."
"Ben de zaten kimseye sormadım, dedi Halit. Kimse de zaten bilmiyor."
"Nasıl? dedim, İbram biliyor ya."
Duraladı. Gözlerini şaşkın şaşkın gözlerime dikti.
"Nasıl?" dedi.
"Sen de biliyorsun bildiğini" dedim.
Kekeleyerek, "Ama biz onunla hiç konuşmadık" dedi.
"Gene de sana bir şey söylemiş olmalı" dedim.
Bir an duraksadı. Sanırım ilk anda söylemek istemedi. Ola ki aralarındaki gizi ele vermek istemiyordu.
Ama sonra dayanamadı :
"Evet, dedi, söyledi : 'Ben burdan çıktığımda, bizim ihtiyar ölmüş olur, yazık' dedi. Evet bu kadarını söyledi."
Daha cümlesini bitirmeden, köpekler uzun uzun havlamaya başladı.
"Kurtların kokusunu almış olmalılar, dedi Halit. Köpekleri içeri alayım. Gene başını ağrıttım Hocam. Kusura kalma."
"İyi geceler Halit" dedim.
Geceye açılan kapının önünde, ayaz, odanın içini doldururken, dönüp son bir soru daha sordu Halit :
"Bana başka bir şey söylemeyecek misin?"
"Karısının Koca İbram'dan çocuğu olduğu da doğru muymuş?" dedim.
Halit, evet anlamında başını salladı.
Niçin bilmem, ben de birkaç kez başımı salladım. Söyleyecek bir sözcük bulamadığım için mi, yoksa gecenin ayazında donmuş kanımı biraz olsun ısıtmak için mi, bilemiyorum.
"Halit, dedim, bir daha seninle ava çıkmayacağım. Sen de bana bundan sonra hiç kimsenin öyküsünü anlatma." ❁

BORGES ÖYKÜCÜLÜĞÜ

UĞUR KÖKDEN

Borges'e göre, tüm yeryüzü bir simgeler oyunundan ibaret. Ayrıca her anlatım da, bir simgeler dizisi. Çünkü, gerçeğin görünümü, aslında ayna üstünde bir yansıma ya da bir maske sayılabilir. Yani yaşadığımız somut dünyanın aldatıcı bir doğası olduğu için.

ACABA, tek başına bir "Borges öykücülüğü"nden söz etmek olası mı? Çerçevesi kesin çizgilerle belirli, bağımsız, kendi başına ayakta duran öykülerden söz edilebilir mi?

Bununla birlikte, tıpkı denemeci Borges gibi, öykücü bir Borges'in de olduğu başka bir gerçeklik! Öte yandan, düzyazı ustasını şair Borges'ten ayırmak bile o denli kolay değil.

ma, örnek Borges olunca, öykücüyle denemeci arasına sınırlar koymak sanıldığından da zor, olanaksız bir bakıma.

Aslında, yazar için, öykü/deneme ya da şiir gibi yazınsal türlerin herhangi bir önceliği – yani, birinin öbürüne yeğ tutulması – özel bir anlam taşımıyor. Daha doğrusu, onun umurunda bile değil bunlar. "Kendim ve dostlarım için, zamanın akışını yumuşatmak için yazıyorum" diyen o değil mi?

Kaldı ki, okurların neslinin tükendiği savını ileri süren de gene o.

Bu arada, kimilerine göre, "XX. yüzyılın son büyük edebiyat buluşunu – yeni bir yazınsal tür olarak – gerçekleştiren, kısa anlatının ustası Borges." Gerçekten, Calvino'nun değerlendirmesi dikkate alınırsa, "Borges'in buluşu, bir öykü yazarı kimliğiyle kendi kendisini yaratmasını sağlamış; yani, yazarın denemecilikten öykücülüğe geçmesini olanaklı kılmış.

Daha geniş bir açıdan bakıldığı zaman, Borges düzyazısının hem öykü hem deneme hem de konuşmayı kapsayan bir alanda gelişmiş, çok katlı bir anlatı olduğu söylenebilir. Zaten, yazarın kendisi de bu yönde birtakım ipuçları sergiler zaman zaman : "Sokakta ya da işyerinin uzun koridorlarında, bir şeyin beni ele geçirmeye hazırlandığını duyumsarım. Bu bir şey, öykü ya da şiir olabilir. Onun işine karışmayıp, istediğini yapmasına izin veririm. Böylece, uzaktan uzağa o "şey"in biçimlendiğini duyarım."

Yıllar geçtikten sonra kendini gösteren bir başka gelişme, Borges'i düzyazıdan – özellikle öyküden – şiire doğru geri geri çeker. O da, yazarın, ellili yılların ortasında görme yeteneğini iyicene yitirmesiyle ortaya çıkan kısıtlılık. Borges, bu gerekçeyle, "1953'ten bu yana yalnızca şiirler ve kısa düzyazı parçacıkları yazıyorum" diyor. Kendisiyle gerçekleştirilen bir konuşmadaysa, bu konuda sorulan bir soruya, "körlük nedeniyle yazı yazmak zor değil, olanaksız!" diye cevap vermiş.

"Kafamda yalnızca kısa parçaları tutabildiğimden uzun öykülerle uğraşamıyorum. En son yazdığım uzunca öykü – "Araya Giren" – altı sayfa kadardı."

Borges'e hak vermemek, elbet, düşünülemez. Çünkü, her yazar, yazdığının bütününü bir bakışta görmek ister. Buna gereksinim duyar.

✵

Yazarın, yaşama babasından felsefe dersleri alarak ilk adımı atması, daha çocukluğundan başlayarak, klasik temellere dayanan sağlam bir eğitim görmesi, ana özellik olarak onun ürününe de yansımış durumda. Gerçekten, 1914'te, savaştan önce, tüm ailesiyle Avrupa'ya taşınmasını küçük Borges'in İsviçre'de Cenevre Koleji'ne verilmesi izlemiştir. Okulun temel dersi Latincedir. Öbür derslerse, Fransızca.

Evde, İspanyolca konuşulmasına karşın, o, bir yandan da Almanca öğrenmeye koyulur. Alman dilinin güzelliğine vurulmuştur; oysa, Fransızcayı çirkin bulur.

Borges'e göre düşleri, tıpkı dünyayı, doğmuş olmayı, görmeyi, soluk almayı kabul ettiğimiz gibi kabul etmek zorundayız. Dolayısıyla, önemli olan düşlerde gördüklerimiz değil, o düşlerin doğrudan doğruya bizde oluşturduğu izlenimlerdir.

Kaldı ki, İsviçre günlerinin öncesinde Fransa (Paris) ve İtalya (Verona, Venedik) da bulunmaktadır.

Şiirle İngilizce tanışmış. Her zaman, kendisini biraz "İngiliz" duyumsar. Düşünsel açıdansa, Borges, daha çok "İngiliz edebiyatı"na yaslanır. Bu nedenle, İngilizceyi, "bütün hayatımı egemenliği altına alacak olan bu dil" diye nitelemiştir. Zaten, Peron sonrası dönemde de, Buenos Aires Üniversitesi İngiliz ve Amerikan Edebiyatı hocalığına atanıyor – tıpkı Halide Edip gibi.

Borges'te izlekler pek değişmez genellikle. Konular, kavramlar da. Öyle ki, öykü ister polisiye bir çeşni taşısın, isterse felsefi kaygılar. Zaten, bu nedenle, yazar kimi öykülerini, "bir çeşit deneme" olarak nitelemiş. Sözgelimi, "Don Quijote Yazarı Pierre Menard"ı. "El Mutasım" öyküsünü de, Borges, eğer örnek vermek gerekirse, "bir deneme oyunu" olarak tanımlar.

Temelde, Borges öyküleri hep zaman sorunsalı çevresinde dolaşır. "Ayna" da, bu nedenle sık kullanılan bir araçtır ("Benim iki karabasanım var," diyor yazar, "labirent ve ayna.") Öyküler, çoğunlukla ölümsüzlüğü ve kitapları – insanlığın bellibaşlı ürünlerini – işler. Geçmişten kesitler, Doğu masalları, sisli geçmişten kasıtlı olarak bulanık tutulmuş kesitler, mitologyalar efsaneler, meseller, öyküler; sonra düşlerin ve karabasanların dünyası. Ayrıca labirentler, maskeler, dar merdivenleriyle yıkık eski zaman tapınakları, gizemli kitaplıklar, Minotauros da, onun öykülerinin vazgeçilmez öğeleri arasında sayılır.

Borges'e göre düşleri, tıpkı dünyayı, doğmuş olmayı, görmeyi, soluk almayı

Son olarak bir adım daha atar Borges : Babil Kitaplığı öyküsünü kaleme alarak, gizemli ve daha çok simgesel bir anlatım yolu seçip tüm zamanların tüm kitaplarını içeren bir kitaplığı – tüm kitapların tüm harflerini ya da uzak geçmişin bilinmeyen uzak geleceğe bıraktığı tüm harfleri ve işaretleri öyküsünün dünyasına sokar. Öylece her şey birbirine karışır...

kabul ettiğimiz gibi kabul etmek zorundayız. Dolayısıyla, önemli olan düşlerde gördüklerimiz değil, o düşlerin doğrudan doğruya bizde oluşturduğu izlenimlerdir.

Öbür yandan, yaşamı da bir düş sayıyor Borges. "Benim düşüm, yetmiş yıl sürdü" demiştir, belli bir tarihte. Bu yüzden öyküsünde bile, kendi öykülerini tanımlamaktan kaçınmaz : "Düşlemsel denebilecek öyküler yazıyorsunuz," der "Öteki" – yani Genç Borges – yazara.

Öykü yazmanın bir "icat"tan çok, bir "bulgu"ya bağlı olduğuna inanan Borges, "...insanın düşleyebileceği bütün temel öykülerin uzun zaman önce anlatıldığı ve günümüz öyküleme sanatının bunları yeniden kurup, yeniden söylemeye dayandığını düşünenler"den biri. Bu yüzden onun öyküleri tarih, arkeoloji, metafizik, kurmaca ve kitaplık kokar.

Yazar, "genellikle öykülerim bir tek düğüm çevresinde örülür," diyor. "Yoksa bir konum ya da bir kişi çevresinde değil!"

"Zamansız bir dünya hayal edemiyorum. Benim için esas olan zamandır", diyor Borges. Ona göre, "zaman boyutlu bir dünyadayız." Bununla birlikte, bir öyküsünde – "Ölümsüz" – zamansız ve belleksiz bir dünya düşündüm" demekten kendini alamaz.

"Gizli Mucize" ve "Öteki Ölüm" öykülerinde görüldüğü gibi öykü kişileri, zamanın sınırlarını zorlarlar. Özellikle "Öteki Ölüm" isimli öykü, bu açıdan son derece önem taşır. Bu öykünün kaynaklandığı temel düşünce, şu kabulde kendini gösterir : "İnsan, dünle bugün aynı insan değildir."

Dolayısıyla öyküde, anlatıcının (yazar) yaşadığı/tükettiği geçmiş, aynı zamanda benzerinin – yani, "Öteki"nin – geleceğidir. Böylece, bir çeşit zamansal öteleme görülür, bu iki insan arasında.

Binlerce yıllık bir geçmişi deşerek çıkardığı malzemeyi, Borges, sonsuz genişlikte bir coğrafya üstünde harmanlayarak öykülerini imbikliyor. Zaman içinde olgunlaştırıyor. Eski Mısır ve Yunan'dan, Roma ve Kartaca'ya, Hindistan, İran ve Endülüs'ten 14/18 Savaşı'na, özgün Nazi profillerine dek değişik renkler derleyerek öykülerini üretmekte.

Bir öyküsünün dipnotundan (o da, öykünün organik bir parçası) öğreniyoruz ki, "edebiyatın sağlayabileceği değişik mutluluklar içinde en yücesi imgeleme gücüdür". *Alef* (Elif) öyküsü, bunun başlıbaşına parlak bir örneği.

Gerçekten, Borges öykülerinin ağır basan yanlarından biri, metaforlar : "düşüngücümüzün benimsediği metaforlar!" Zamanın akışı ve su, sözgelimi. Ya da, "kristali tüm evreni yansıtan ayna".

Borges'in öyküleri için, nerdeyse hiç ayrımsız, tıkabasa kitaplarla doludur, denebilir. Malzeme, dekor ya da, özne niteliğiyle her öyküde kitaplar, kitaplar, kitaplar!.. *Yolları Çatallanan Bahçe*'de, 1916 tarihli bir İngiliz banliyö treninde, yaralı, ama mutlu bir genç asker, ilgiyle *Tacitus Tarihi* okur. Çünkü yazar, o sırada, Alman dilinde Tacitus'un eşdeğerini aramaktadır. Çinli bir roman yazarı öyküye girer, ve artık oraya yerleşir : Tsui Pen. "Kılıcın İzi" öyküsündeyse, öykü kahramanı İngiliz generalin terk edilmiş evi, koca bir kitaplık ve müze barındırır. Ama, bu kitaplık "birbiriyle ilgisiz, birbirini yalanlayan kitaplar"dan oluşmaktadır. Bekleyiş öyküsünde de, bir raf dolusu kitap okuru karşılar. Katillerini soğukkanlılık ve sabırla bekleyen kurban, dipnotlarıyla birlikte İlahi Komedya okur, aynı dakikalarda.

Öykünün kitaplar çevresinde dönmesi olgusu, gittikçe bir tutkuya ya da saplantıya dönüşür yazarda. Sonunda, simgesel bir öykü niteliği taşımakla birlikte, "Kongre" (ya da "Meclis") isimli öyküde olduğu gibi, metin sayısız kitaptan örülen bir doku özelliği taşır : temel kitaplar, *Don Quijote*'un 3400 değişik basımı, atlaslar, ansiklopediler, doktora tezleri, belletenler, tiyatro programları – yazar, alaylı bir dille bunların hepsini "belge" olarak tanımlar.

Ayrıca, Borges öykü/deneme ya da şiirlerinde sevdiği bir takım yazarlara-şairlere, daha doğrusu yazınsal kahramanlara da sıkça yer verir : Homeres, Dante, Shakespeare, Carvantes, E. A. Poe, Whitman, Heine, Swedenborg.

Son olarak bir adım daha atar Borges : "Babil Kitaplığı" öyküsünü kaleme alarak, gizemli ve daha çok simgesel bir anlatım yolu seçip tüm zamanların tüm kitaplarını içeren bir kitaplığı – tüm kitapların tüm harflerini ya da uzak geçmişin bilinmeyen uzak geleceğe bıraktığı tüm harfleri ve işaretleri öyküsünün dünyasına sokar. Öylece her şey birbirine karışır : öyküler o kitapların bir bölümünü oluşturduğu gibi, o kitaplar da öyküleri doğurmaktadır sessizce.

Oysa, gerçekçi ve dikkatli bir gözlemcinin gözünde, Babil Kitaplığı, yazarın bir dönem görevli kimliğiyle çalıştığı başkent Belediye Kitaplığı'nın abartılmış, can sıkıcı ve karabasanlı bir yorumundan başka bir şey değildir.

Gerçekten, yazarın dünyasının her zaman bir kitaplık görevlisine yakışır bi-

çimde olduğu söylenebilir kolayca; yani, hep kitaplarla bir arada, iç içe ve dolu dolu. Yaşam, sanki kitap raflarının tozlu ve kül rengi alacakaranlığına sürülmüş olarak : kısıtlı, sevinçsiz, ve düşsel.

Öte yandan, "Babil Kitaplığı" öyküsüyle, Borges'in Labirentler'de dile getirdiği "tüm kitaplar, gerçekte, tek bir kitaba indirgenebilir" sözü doğrulanmış sayılır. Tek kitaba, yani insanlığın – dolayısıyla tüm zamanların – ortak serüvenini anlatan tek bir "belge"ye.

Kaldı ki, Mallarmé'nin dizesi öyle : "Tout aboutit en un livre." Her şey eninde sonunda bir kitaba dönüşür. Borges, *Yedi Gece*'den Mallarmé'nin bu dizesinden söz açar. Acaba, söz konusu "son kitap", yazgının kitabı mı?

Pascal da benzer bir düşünce ileri sürmüyor mu? "Gelip geçmiş bütün insanlar, bunca yüzyıllık bir akış içinde, hep yaşayan ve sürekli öğrenen bir tek insana benzetilebilir."

Ama, bunlara karşın, Borges, yazdığı ilk öykünün – insana yorgunluk ve kuşku veren bir yazı, diyor yazarı – kurmaca kahramanı Pierre Menard'ın okur üstünde "daha fazla kitap yazıp da dünyayı pisletmek istemeyen bir adam" izlenimi bıraktığını söyler. Her şeyden sonra bir özeleştiri mi?

❋

Borges'e göre, tüm yeryüzü bir simgeler oyunundan ibaret. Ayrıca her anlatım da, bir simgeler dizisi. Çünkü, gerçeğin görünümü, aslında ayna üstünde bir yansıma, ya da bir maske sayılabilir. Yani yaşadığımız somut dünyanın aldatıcı bir doğası olduğu için. Belki böyle bir düşünceden yola çıkarak, yazar, birtakım "hileli öyküler" kaleme aldığını – kendisiyle gerçekleştirilmiş bir görüşmede – dile getirmekten çekinmez. Bunlar hangileri, okur bilmiyor olabilir; ancak, hileli olmayan bir öyküsünün "Araya Giren" olduğunu doğrudan yazarın kendisi açıklamıştır. "Sonu şaşırtıcı olmayan, yalın kaçınılmaz bir öykü." Oysa, yazar, Tlönlü Metafizikçiler gibi "daha çok şaşırtıcı olanın arayışı içindedir."

Öte yandan, Borges'in bu konudaki çelişkili bir başka yaklaşımı da şu : "Öykünün inanılmaz bir öykü olması önem taşır!" demekte, başka bir açıklamasında da.

"Araya Giren", Borges'in son yıllara denk düşen bir ürünü. Geçmiş anıların ve yerel renklerin ağır bastığı kimi öyküler, yazarın öykücülüğünde

Borges'in Türkçede yayımlanmış kitapları

- *Ölüm ve Pusula*, Çev. Tomris Uyar, Ada Y., 1982
- *Yolları Çatallanan Bahçe*, Fatih Özgüven, Can Y., 1985, 1988
- *İngiliz Edebiyatına Giriş*, Celal Üster, Afa Y., 1987
- *Kum Kitabı*, Münir Göle, İletişim Y., 1988
- *Borges ve Ben*, C. Üster, Can Y., 1989, 1995
- *Brodie Raporu*, M. Göle, İletişim Y., 1990
- *Alçaklığın Evrensel Tarihi*, Zeynep Çağlayan, Logos Y., 1990
- *Sonsuzluğun Tarihi*, Ayşe Atalay, Düzlem Y., 1990
- *Gölgeye Övgü*, M. Göle, İletişim Y., 1991
- *Altın ve Gölge* (şiirler), S. Özpalabıyıklar, Sel Y., 1992
- *Düşsel Varlıklar Kitabı*, Bora Komçez, Mitos Y., 1993
- *Atlas*, E. Akça, Mitos Y., 1994
- *Yedi Gece*, C. Üster, Can Y., 1994

ayrı bir boyut olarak kendini göstermektedir. Sözgelimi "Karşılaşma", "Juan Murana", "Mahalle Kabadayısı", "Rosendo Juarez'in Öyküsü", "Rastlaşma", "Öteki Düello" öykülerinde olduğu gibi... "Öldürmenin ya da öldürülmenin hiç de güç olmadığını öğreten" öyküler, bunlar.

Gerçi, bu öykülerin kimisi bir öncekileri yineler ya da yeniler, geliştirir; bir bakıma biri öbürünün uzantısıdır. Ama, temelde, doğrudan yaşamdan çıkarılmış, gerçekleri aktaran öyküler sayılabilir. Ülkenin yoksul kırsal bölgelerini, başkentin varlıksız kenar mahallelerini (özellikle olanakları kısıtlı Palermo bölgesini ya da yazarın hep sevdiği, yinelediği kimi sokakları); geçmiş zamana ilişkin bıçaklı kabadayıların, efsaneleşmiş "gaucho"ların yaşamını yansıtan gerilim dolu kesitler. Bıçak, gitar ve bıçak dövüşü öyküleri. Silah koleksiyonlarının gizemi.

Bir silahın zaman içinde gizli bir yaşam edinebileceği olasılığı ve örneği; dahası, giderek kişinin silahla – sözgelimi kendi öz bıçağıyla – özdeşleşmesi.

Öyle ki, sonuçta, Borges'in kabadayılara bir hayranlığı, tutkusu, o yaşama ciddi bir yakınlığı varmış duygusu uyandıracak ölçüde canlı, ayrıntıları özenle olgunlaştırılmış öyküler bunlar.

✵

Dünyamızı "onurlu tehlikelerden yoksun" bulan, bundan yakınan yazarın birçok öyküsü – André Maurois'nın altını çizdiği gibi İngiliz yazarı Chesterton'vari – polisiye çeşniler taşır. Özellikle "Gizli Bahçe", "Yolları Çatallanan Bahçe", "Labirentinde Ölen Kral", "Bekleyiş", "Kılıcın İzi" gibi, olay örgüsü son kertede yüksek bir kültür düzeyi yansıtan öykülerinde görüldüğü şekilde.

Bu arada, kimi öykülerini doğrudan Borges'in senaryoya – toplam üç tane – çevirdiği de biliniyor. Kuşkusuz yüzeysel polisiye ya da casusluk boyasına karşın, bu öykülerin birer zaman meselini iç örgüsünde barındırdığını, sık sık gizemlilik izleğini öne çıkardığını, çoğunlukla tasarımlanmış "yer değiştirmeler"e yer verdiğini söylememek de olanak dışı. Örneğin Vezir Zeyd'le Kral El Buhari'nin ("Ölen Kral") ya da Coloradolu İngilizle Vincent Moon'un kimlik değiştirmesi gibi ("Labirentinde Ölen Kral").

Borges'in öykülerinde karşılaşılan – çoğunluğu nedense İngiliz – sonsuz sayıda kurmaca kişisi arasında geçmiş yüzyılların insanları, hükümdarlar, vezirler, katiller, Doğu insanları, gezginler ve bu arada matematikçiler – sözgelimi, ünlü Fermat üstüne bir incelemesi yayımlanan Unwin –, metafizikçiler (Tlön geometrisiyle uğraşanlar, gizli ansiklopediciler), sayısız yazar ve şairin sezinlenen ama yakalanamayan izleri hep dikkati çeker; hep okuru şaşırtır.

"Sayısız denecek kadar çok ve beklenmedik esin kaynağı", Borges'te bir o kadar da uğultulu, gerçekçi, düşsel, hem geçmişi hem günü yaşayan, ölümlü olduğu ölçüde ölümsüz, yazar ya da kitap türbedarı kahraman ortaya çıkarmıştır.

Borges öykücülüğü üstüne virgülü – ama son noktayı değil – yine onun bir saptamasıyla koymuş olalım : "İnsanların çoğu, hayatlarında bir kez bile, zaman ve sonsuzluk üstünde düşünmeden yaşayıp ölüyor." (*Borges'le Söyleşi*, Richard Burgin, Mitos Yayınları, 1994) ▨

KÖPÜK

SELİM İLERİ

"Köpük", hikâye sanatının süslü giysilerini kuşandıktan sonra hepsini fırlatıp atmış, gerçek bir başyapıttır.

TOMRİS Uyar'ın "Köpük"ü bir magazin hikâyesi gibi başlar : "Saat beşti."

Beylik öyküsel anlatımı yeğlemiş görünen bu ilk cümlenin hemen ardından, magazin hikâyesinin çok ötesinde, bir başka – uzun – cümle çıkagelecektir :

"Saatin sesi, duvarlara asılmış geyik başlarını, doldurulmuş kuşları, yırtıkları özellikle onarılmamış antika koltuk yüzlerini, gümüşleri ve kristal aynaları bir dokunuşta geçerek Bedia'nın oturduğu küçük bölmeye vardı son hızla."

Hikâyecinin odağı Bedia'dır. Saatin sesi "son hızla" Bedia'nın oturduğu küçük bölmeye varırken, Bedia'ya ilişkin öyküsel serüvende hızlı bir sona işaret ediyor olamaz mı?

Magazin hikâyesinin çok ötesinde, dedim ama, çizilen dekorda yine magazin hikâyelerini çağrıştırır eşya silsilesi varlık gösterir. (Yazar, okurunu şaşırtmacaya sürüklemektedir.) Eşya, zengin evlerine özgü pahadadır. Geyik başları, doldurulmuş kuşlar, yaygın Türk evi için alışılmadık, alafranga dekor parçalarıdır : Magazin hikâyelerinde sık rastlanılan bir uyarlama dokusu belirir, kaybolur.

Antika koltuk yüzlerindeki yırtıklar, 'eskiyi olduğu gibi korumak' yüksek beğenisine işaret eder. Gümüşler ve kristal aynalar ev sahiplerinin kazanç imkânlarını fısıldamaktadır.

Ne var ki Bedia, az sonra yakından tanıyacağımız öykü kişisi, "küçük bölme"de oturmayı sürdürmekte, bu evin 'salonlarına' tam bir uyum sağlayamadığını duyumsatmaktadır.

Eşyaya bir kez daha göz atarsak, geyik başlarından doldurulmuş kuşlara, soğuk gümüşten kırılgan kristale, saptanmış her şeyde bir ürkütücülük kol gezer : Korku hikâyesinin atmosferine yol alınmaktadır.

Bedia saatin yine beş olmasından adeta bıkkındır : "Öff, saat beş oldu." Özenle yerine oturtulmuş, ünlemli 'öff', şımarıklığı da vurgular. Tomris Uyar sözcüklerini, ünlemlerini dağarcığından tek tek seçmekte; onlara mücevher değeri biçmektedir. Küçük bölmedeki Bedia'ya gelince, yazarın artistik tutumundan, estetçe yaklaşımından farklı havadadır : Sedef boyalı ayak tırnaklarının kuruyup kurumadığını kadife terliğinde araştırır. Hikâyeciyle kahramanı birbirine karşıt seçimler içindedirler.

Sonra bir kez daha 'öff' : "Öff, kalorifer yanmıyor yine!"

'Öff'ün vurgusu, Bedia'nın süslü hayatından sözümona bıkkınlığını yansıtabilmek uğruna, okurun karşısına üçüncü kez çıkartılacaktır. Bu süslü hayat bütün ayrıntılarında bir alımsatım dünyasını simgelemektedir : "Yeşil farlar, simli çoraplar, gül kurusu ruj kalemleri, sedefli tırnak cilâları, yüz temizleme sütleri, elma kokan köpüklü sabunlar, siyah rugan pabuçlar..." Özneyi entellektüel anlamda besleyebilecek hiçbir şey yoktur. Bedia'nın yaşaması süslü boşunalığa açılır : " (...) öğleden sonralarının parlak iskambil kâğıtları, arada göz atılan altın pudriyerler; gece kulüplerine, sabah kırlarına en uygun bakışlar; kıyılarda dalıp gitmeler, yeni çıkan şarkılar..." Kumar ve makiyaj; sabaha karşı sona eren eğlenti, otomobilli deniz kıyısı ve teyp, sadece günün piyasa şarkıları : Bütün günler böyledir ve "Öff!"

Günler takvimde "kırmızı ruj kalemiyle" özellikleştirilmiştir. Ama hikâyeci kırmızı ruj kalemiyle yazmamaktadır.

Magazin hikâyesinin dünyası renkli, düşseldir. Hayatın öyle olmadığını, öyle olamayacağını bile bile okuruz magazin hikâyesini; oyalanmak, vakit geçirmek için. İnanarak okunduğunda Madame Bovary belirir.

Tomris Uyar, "Köpük"te renkliliği ve düşselliği alımlar, bir yandan da, hayatın somut gerçekliğine yönelir : Hizmetçisine seslenen Bedia'nın göstermelik sevecen tutumu çarçabuk değişecek, Bedia öteki yüzünü gösterecektir : " – Zeynep, diye seslendi. Zeeeyneeep!" Zeynep'ten 'Zeeeyneeep'e uzanan kesik çizgi, hanımefendiyle hizmetçi arasındaki, tahakküm-boyun eğiş ilişkisini saptar : " – (...) Kızım bırak şu toz almayı da banyoyu doldur. Çabuk!"

Selim İleri : Tomris Uyar, "Köpük"te renkliliği ve düşselliği alımlar, bir yandan da, hayatın somut gerçekliğine yönelir. (Fotoğraf : Feridun Andaç)

Magazin hikâyesi gibi başlayan, korku hikâyesinden atmosfer edinen "Köpük", şimdi asıl çizgisine oturmaktadır. Biri hanımefendi, ötekisi hizmetkâr konumundaki Bedia'yla Zeynep'in sınıfsal kimlikleri, hem birbirine uzak görünmekte, hem de, hikâyecinin seçtiği an'larla, birbirine yaklaşır gibi olmaktadır. "Köpük", toplumsal katmanlar arasındaki, para imkânlarına bağlı gelgitin öyküsü olmaya evrilmektedir.

Çok geçmeden, Bedia'nın yaşamöyküsünü ve duygu dünyasını sezinleriz. İlk ayrıntı, duygu dünyasına ilişkindir. "Bir Nişantaş dolmuşunda (araba onarımdaydı o sıralar)" giden Bedia, yanında oturan 'delikanlı'ya söze dökülmemiş, belli belirsiz cinsel istekler duyar. Bedia'nın duygu dünyası doyum, mutluluk anlamlarıyla yüklenmemiştir, besbelli. Özel arabası olan, ama taksiye binme alışkanlığı, yatkınlığı olmayan Bedia; "elinde kalın bir kitap" tutan, "eli yüzü düzgün, temiz giyimli" genci nedense unutamaz. Onu her hatırlayışta bir kahkaha savurmaktadır.

Eli yüzü düzgün olmak, temiz giyinmek Bedia'nın yeni sınıfının talepleri, dolmuş yolcusu kalmak Bedia için kişisel geçmişe ilişkin bir hatırlayıştır. 'Kalın kitap' Bedia'nın ayırt edemediklerini dile getiriyor olamaz mı?

Hikâyenin tümü okunduktan sonra dönüp irdeleyebileceğimiz bu ayrıntı, bu sahne, bu saptayımlar, sınıf atlamış Bedia'nın doyumsuz duygu dünyasında, mutluluğu 'zengin erkek'te bulamayıp, dolmuş yolcusu, ama kitaplı, temiz giyimli 'genç'te aradığına... hâlâ aradığına bir gönderme sayılabilir. Geçmişteki erdenlik zaman zaman ışıyıp sönmektedir.

Eli yüzü düzgün olmak, temiz giyinmek Bedia'nın yeni sınıfının talepleri, dolmuş yolcusu kalmak Bedia için kişisel geçmişe ilişkin bir hatırlayıştır. 'Kalın kitap' Bedia'nın ayırt edemediklerini dile getiriyor olamaz mı? Üniversiteli genç, okumak, öğrenmek...

Fakat Bedia fazla düşünmez, art arda, "çözemediği" kahkahalar savurur. Delikanlı bu kahkahalarla daima örtbas edilmiştir.

İkinci ayrıntıda, Tomris Uyar, Bedia'yı kocası Macit'in ağzından tanıtır, hem de çok hızlı bir geçişle, artı, Macit'in sınıfsal kimliğini söylemeksizin belirterek :

"Karım, halkın içinden gelme bir kadındır. Bakın, tarhana çorbasını hâlâ kendi pişirir, kimselere bırakmaz..."

(Sonradan öğreneceğiz : "Konuklarını hazır mezelerle, lokantalardan getirtilen yemeklerle ağırlamayı öğrenmiş, tarhana çorbasını unutmamakla gönenen Bedia.")

Ortam artık çizilmiştir : Bedia, popüler kültürün (sözgelimi Türk sineması melodramlarının) hemen hep benimsediği yerli 'külkedisi'dir. Macit ve çevresindekilerin 'kibarlar dünyası'nda "dudaklarındaki kahkaha"yla dolaşır. Bu kahkaha, onun, "bunca hazırlanma çabasını ustaca yok gösteren düz, siyah" gece elbisesiyle tuhaf bir karşıtlık oluşturmakta, özgeçmişten arta kalmış çekici bir bayağılık

uyandırmaktadır.

Tomris Uyar, bir iki cümleyle Bedia'yı popüler edebiyatın kimliklerinden biri kılar, ama, korku hikâyesinden edindiği o irkiltici, ürpertici atmosfer ortasında, Bedia'nın serüveninde bambaşka yerlere uzanacağını da sezdirir.

'Parlak evlilik'le Bedia gibi sınıf değiştirememiş, varlıklı sınıfın insanları arasında yer alamamış Zeynep'le 'hanımefendi'nin ansızın konu değiştirmeleri, "Köpük"ü büsbütün polisiye örgüye çekecektir :

" – (...) Şeyyy... Şeyi soracaktım Zeynep. Kimmiş o adam? Anlaşıldı mı kim olduğu?

" – Hangi adam hanımefendi?

" – O adam canım. Hani geçende gelmiş, beni sormuş ya... Bedia hanım kaçta gelir falan diye.

" – Anlaşılmadı, dedi Zeynep. Bilmiyoruz kimmiş."

Evin çalışanlarından Hüseyin'in önce "hırsız" sandığı bir adam gelmiş, Hüseyin'i kahveden çıkarken yakalamış, Bedia'yı sormuştur. Ya da, Hüseyin kahvede otururken adam da kahvede oturuyor olmasına karşın, Hüseyin'in çıkışını beklemiş, yetişip, Bedia'yı yolda, daha ıssız ortamda sormuştur.

Zeynep, adamın bir de kasketi olduğunu bilmektedir. 'Kasket'... İşte hepsi bu kadar.

Oysa polisiye örgü gitgide cinai şiddet kazanmaktadır, Tomris Uyar bu cinai şiddeti şimdilik bulanık mercekten izletse bile :

" – Bilmem ki hanımcığım. Sormadık. Tanrı misafiri. Bedia hanımı göreceğim dedi, ne zaman gelir dedi, o kadar. Biz de sormadık. Ama keşke sorsaydık, ne biçim adammış o hanımefendi. Hiç görmedim öylesini, hiç duymadım. İnanmayacan, yattığı çarşafı, yastık yüzünü yudum durdum da yağları çıkmadı. Yastığın içine geçmiş kir. Yepyeni yüzler, pamuklar hep yağ içinde kalmış. Nasıl yağmış, nasıl kirmiş bu böyle? (...)"

Zeynep'in konuşması sürüp gitmektedir. Ama hikâyeci, bir başka ayrıntıya, bir başka bilgilendirmeye çeker götürür okuru : Zeynep, kirli yabancıdan söz açarken, tam o sırada, "geyik başlarının, doldurulmuş kuşların, kapının yanındaki duvara asılı tüfeklerin tozunu" almaktadır :
Avlanmış, öldürülmüş, özü boşaltılmış hayatlar ve suç gereci.

Tanrı misafiri Bedia'nın evinde, Macit'in ve Bedia'nın tanık olmadıkları bir gece geçirmiş, bu eve tanık olmuştur.

Zeynep'in konuşması sürüp gitmektedir. Ama hikâyeci, bir başka ayrıntıya, bir başka bilgilendirmeye çeker götürür okuru : Zeynep, kirli yabancıdan söz açarken, tam o sırada, "geyik başlarının, doldurulmuş kuşların, kapının yanındaki duvara asılı tüfeklerin tozunu" almaktadır :

Avlanmış, öldürülmüş, özü boşaltılmış hayatlar ve suç gereci.

Gelgelelim Bedia, bu, adeta simgesellikle dile getirilmiş 'mazi'yi hemen silip

süpürür. Kirli yabancı iş istemeye gelmiş olabilir, "bizim oradan" iş istemeye gelmiştir, mutlaka öyledir... Sonra da beylik melodramlara özgü, dirimselliği yok edilmiş, 'film şeridi gibi akıp giden', yapmacıklı bir maziyi sahneye koyar, günlerinde "parlak iskambil kâğıtları"na, "yeni çıkan şarkılar"a baş rol oynatan Bedia :

Haritada nereye rastladığı artık unutulmuş Manisa. Manisalı çiftlik kâhyasının "alımlı" kızı. Manisalı çiftçinin herhalde 'tahsilli' oğlu. Derken İstanbul, yıllar, on yıl, evlilik yıldönümleri, kırmızı güller, pırlanta yüzükler...

Bu çizelgede kasketli adamlara yer kalmamıştır. Belki, "Nişantaş" dolmuşundaki kalın kitaplı, eli yüzü düzgün delikanlı; belki o olabilir...

Banyo dolmuştur. Bedia, Zeynep'i gönderir. Evlilik yıldönümüne, akşama bir an önce hazırlanmalıdır. Bütün o 'karton gerçeklik' dünyasında, üstelik her şey uyumunda giderken, Bedia kasketli yabancının sanrısını nedense silemez. Parfön markaları, pırlanta yüzükler, elma çiçeği kokan banyo köpüğü tozları, Bedia'nın şimdiki toplumsal ortamında saltık 'tüketim'i simgelerken, tek üretken imge, yağlı, kirli, kasketli adamdır : Yabancı. Bedia yalnız onu düşünür. Çözülememiş kahkaha dinmiştir.

Yine zaman : "Saat beş buçuğu vurdu."

Yarım saat içinde, kahkahalardan 'meçhul' geleceğe dönüşüm.

Zeynep çıkar. Ev ıssızdır. (Kasketli adam, Badia'yı sorarken, Hüseyin'in yanında kimse olmamasına dikkat etmiştir.)

" – (...) yok canım... İş isteyecek mutlaka."

Bu andan sonra "Köpük"te öyküsel anlatım sinemalık uygulayımlarla donanacaktır. Magazin hikâyesinin gönül kandırıcı dinginliği içinde yola koyulan "köpük", birdenbire, kurgusu çok hızlı bir filmde son sahnelere geçer :

Zil çalar. Bedia banyodan çıkar, bornozuna sarınır; Macit'in anahtarını "yine" unuttuğu kanısındadır. Bu yüzden önce endişeye kapılmaz, hatta, böyle ıslak, "üstünden sızan sular" koridorda iz bırakırken kapıyı açmak zorunda kalmasına öfkelenmiştir. (Öyküyü derinlemesine okuyan okur, o, 'sızan sular'dan mutlaka tedirginlik duyacaktır.) Bedia, "karanlıkta, el yordamıyla" kapıyı açar. Sahne iyiden iyiye gölgeli ışığa bürünmektedir.

Kat aralığı karanlıktır; hikâyeci, şımarıkça bıkkınlık belirtisi 'öff'lerden ve emir kiplerinden sonra ilk ünlemini kondurur : "Dışarsı karanlıktı!" Gitgide her yan kararmaktadır. Birisi aşağıdan asansörü çağırır. Bedia'nın üstündeki katlardan birinde duran asansör, inerken, iki kat arasına bir ışık alacası yayar; Bedia ilk kez "müthiş korku"yu duyar. Bilinç dışında tutulan her şey sanki bilince yansımaktadır. Asansör Bedia'nın kat aralığını geçici olarak aydınlatır : "(...) ışığında kasketli bir adam duruyordu." Bu kez ünlem işaretine gerek kalmamıştır.

Bedia'nın yazar tarafından aktarılmış, bizimse, çarçabuk okuyup geçtiğimiz yaşantısı, dönüşüm ve değişim, asansörün ışığında aydınlanmışçasına, bir an için aklımıza takılabilir : "Yalnız artık ince çorap giyiyor, kalın donunu fırlatıp attı. Lastik eldivenlerle toz almayı öğrendi..."

Kasketli adam yaklaşır. Bedia, kasketli adamın yabancı olup olmadığını kestiremez. Geçmişi silmeyi erdem sayanların ortak tutumuyla "zaman kazanmak" ister, "bir şeyler hatırlayabilmek için, bir şeyler düşünebilmek için." Sonra, so-

ğukkanlı kalmaya çabalayan Badia'nın sorusu : " – Kimsiniz?" Yazar bu ilk 'kimsiniz' için "dedi" fiilini seçer. Kasketli adam yanıtlamaz. " – Kimsiniz? diye haykırdı Bedia." Demekle haykırmak arasındaki korkulu süreçte, yabancı, kapıyı ayağıyla itmiştir.

Bedia'nın son güvenç umudu aşağıdan gelecek asansördür. " – (...) İş mi istiyorsunuz? Zeynep..." Bulunacak iş, verilecek üç beş kuruş para, belki 'hatırlanmayan' bir şeyleri bir kez daha durdurabilecek, örtbas edecektir. Asansör, Bedia'nın katında durmaksızın yukarıya çıkar. Katı geçer. Dışarısı yine karanlıktır. Burada sinematografik anlatım sona erer.

Popüler edebiyatın verileri arasında gelgitli yolculuğa çıkmış Tomris Uyar, "Köpük"ü ereksel bir anlatımla noktalayacaktır :

"Bedia, tanımadığı, tanıyamadığı bütün yüzlerin, bıraktığı yerlerin, unuttuklarının, hatırlamadıklarının acımasız bir parıltıyla üstüne doğru geldiğini gördü. Gözlerini kapadı.."

Magazin hikâyesi gibi başlayan, korku hikâyesinden atmosfer edinen, bu gelgitinde Batı edebiyatının verimlerinden uzak bir uyarlama tadı taşıyan, ama bütünüyle özgün "Köpük", şimdi, yazarının asıl ereğiyle okura kaygı yüklemektedir : Bedia gözlerini kapayınca, biz, kendi unuttuklarımızı, kendi hatırlamadıklarımızı 'görmeye' başlarız.

"Köpük", hikâye sanatının süslü giysilerini kuşandıktan sonra hepsini fırlatıp atmış, gerçek bir başyapıttır. ▣

NORMAN MACLEAN

Tahtacılık,* Pezevenklik ve "Dostun, Jim"e Dair

ONUN varlığını gerçek anlamda ilk kez fark edişim, bir pazar günü ikindi saatlerinde oldu. Anaconda Şirketinin Blackfoot Irmağı kıyısındaki orman ağaç kesim kamplarından birinin işçi yatakhanesindeydik. Bu yaz sıcağında barakanın içi bunaltıcı ve loş olmasına karşın o, ben ve birkaç kişi daha kerevetlerimize uzanmış kitap okumaktaydık. Geri kalanlarımız konuşuyordu, ama ben onların seslerini duymuyordum bile. Birkaç dakika sonra olacaklardan da açıkça anlaşılacağı gibi konuşmanın konusu "Şirket"ti. Konuşulanları işitmememin nedeni de buydu zaten. Tahtacılar Şirket'le ilgili alışılmış şikâyetlerini dile getiriyorlardı gene. Şirket bedenimizi de, ruhumuzu da esir etti, diyorlardı, koskoca Montana eyaletini ve bu eyaletteki tüm gazeteleri, kiliseleri ve benzer şeyleri de satın aldı, diyorlardı; çıkarılan yemek bir rezalet, ücretler de öyle, diyorlardı; verdikleri ne ki, zaten Şirket kantindeki her şeyi fahiş fiyatla satarak verdiklerini de geri alıyor, diyorlardı; bu dağ başında kantinden başka alış veriş yapılacak yer yok ki, her şeyi kantinden almak gerekiyor, diyorlardı. Böyle bir şeyler söylüyor olmaları gerekir, çünkü beni saran sessizlik onun sesiyle bozuldu bir anda : "Kesin sesinizi, beceriksiz herifler. Şirket olmasa hepiniz açlıktan ölürsünüz."

İlkin doğru duyduğuma ya da bunu onun söylemiş olduğuna inanamadım ama söylemişti işte. Tam bir sessizlik vardı şimdi odada ve odadaki herkes onun kerevete dayanmış kolunun ardından görünen gövdesine, koca kafasına ve ufacık suratına bakıyordu. Bir süre sonra kıpırdanmalar oldu sağda solda, ardından da bu kıpırdanmalar birer birer gidip kapıyı dolduran güneş ışığının içinde gözden kayboldular. Kimse tek laf etmedi. Üstelik burası bir orman ağaç kesim kampıydı ve adamların hepsi de iri yarı adamlardı. Kerevetimde yattığım yerde bunun onun ilk dikkatimi çekişi olmadığının farkına vardım. Örneğin adının Jim Grierson olduğunu biliyordum; Eugene Debs'in dalkavuğun biri olduğunu düşünen bir sosyalist olduğunu da. Sanırım kamptaki herkesten fazla nefret ediyordu Şirketten, ama burada çalışanlardan Şirket'ten ettiğinden de fazla nefret etmekteydi. Daha önceden de dikkatimi çekmiş olduğu belliydi; çünkü, onunla kavgaya tutuşursam şansım ne olur diye düşündüğümde, yanıtını önceden bildiğimi gördüm. Onun doksan, doksan beş kilo çekeceğini tahmin ediyordum; yani benden

* Ormanlarda ağaç kesip tomruk hazırlayan işçilere ormancı dilinde "tahtacı" denir.

on beş, yirmi kilo fazlası vardı. Buna karşı ben daha iyi eğitilmiştim bu konuda ve eğer karşısında on dakika dayanabilirsem onunla baş edebileceğimi düşünüyordum; ama büyük bir olasılıkla o ilk on dakikayı atlatamayacağımı da düşünüyordum bir yandan.

Kitabımı elime alıp okumayı sürdüreceğime, düşünecek ilginç bir şey bulmaya çalıştım yattığım yerden. Bir kavgada Jim'e karşı şansımın ne olacağını, Jim'i fark etmiş olduğumu anlamamdan önce hesaplamış olmam ilginç geldi bana en sonunda. Daha Jim'i gördüğüm ilk andan itibaren kendimi tehdit altında hissetmiş olmalıyım. Görünüşe bakılırsa ötekiler de öyle hissetmiş olmalılar. Daha sonraları, Jim'i daha iyi tanıdıkça, onunla ilgili bütün düşüncelerimi "O mu, ben mi?" sorusu renklendirdi. Jim şu anda, benim varlığım hariç, yatakhaneye el koymuş durumdaydı. Kerevetinde sağa sola dönüp durarak benim orada olmamdan duyduğu hoşnutsuzluğu göstermeye çalışıyordu şimdi de. Yatakhanede var olma haklarımı kabul ettirmek için bir süre direndim bu baskıya. Artık okuyamadığım için yatakhane bana daha da sıcak gelmeye başlamıştı; onun için, orada istenmediğimi gösteren işaretlerin ne anlama geldiğini de iyice bir tarttıktan sonra, yatağımdan kalktım. Ben salına salına kapıdan çıkarken Jim de yan tarafına dönüp derin bir nefes aldı. Yaz sonunda artık okula geri dönme zamanım gelene kadar Jim hakkında pek çok şey öğrenmiştim. Hatta gelecek yaz ortak çalışmak için aramızda bir anlaşma bile yapmıştık. Onun kamptaki en usta tahtacı olduğunu anlamam fazla uzun sürmemişti. Testere ve balta kullanmakta üstüne yoktu. Çalışırken yırtıcılığa varan bir hızla çalışıyordu Jim. Sanırım 1927 yılıydı. Bu günlerde o bölgede hâlâ geniş çapta tahtacılık yapılıyor olmasına karşın şimdi Blakfoot Irmağı dolaylarında nasıl bir tane bile orman ağaç kesim kampı ve işçi yatakhanesi yoksa, o yıllarda da motorlu testere diye bir şey yoktu tabii. Bugünlerin testereleri; hızlı devirli hafif bir motorla çalışan tek kişilik testereler. Tahtacılar da kamplarda değil evlerinde aileleriyle yaşayan evli insanlar. Missoula kadar uzak yerlerde oturup her gün işe gidip gelirken 160 kilometre yol yapanlar bile

Norman Maclean 1902 yılında, ABD'nin Iowa eyaletinin Clarinda kentinde doğdu, Montana eyaletinin Missoula kentinde büyüdü. Akademik kariyerine başlamadan önce, uzun yıllar ABD Orman İdaresi kamplarında bıçkıcı olarak çalıştı. Shakespeare ve romantik şairler uzmanı olan Maclean, 1973 yılında emekli oluncaya kadar Chicago Üniversitesi İngiliz edebiyatı kürsüsünde profesör olarak çalıştı. Elli yıla yakın süre edebiyat ve yazarları, yazma sanatını öğreten Maclean emekli olduktan sonra özyaşam öğeleri ağır basan *Bizi Ayıran Nehir*'i (*A River Runs Through It*) ve aynı adı taşıyan kitapta yer alan öteki iki uzun öyküyü yazdı. Kitap 1976 yılında The University of Chicago Press tarafından yayımlandıktan ksa bir süre sonra, yazın çevreleri ve okurlar tarafından büyük bir heyecanla karşılandı ve kısa bir süre içinde "klasik" olma özelliğini kazandı. 1981 yılında yazdığı *Young Men and Fire*'da 1992 yılında The University of Chicago Press tarafından yayımlanınca gene büyük bir ilgiyle karşılandı; "National Book Critics Circle" ödülünü kazandı, yılın en iyi kitabı olarak seçildi ve En Çok Satan Ulusal Kitap oldu. Bu iki kitap sinemanın da ilgisini çekti. Ancak Norman Maclean 1990 yılında ölünceye kadar yapıtlarının sinemaya aktarılmasına izin vermedi. Yazarın ölümünden sonra, Robert Redford *Bizi Ayıran Nehir*'i sinemaya aktardı. Norman Maclean, ancak on yıl kadar süren yazarlık serüveninde yalnızca ABD edebiyatının değil, dünya edebiyatının başyapıtları arasında yer alan iki kitap yazdı. *Bizi Ayıran Nehir* 1995 güzünde, *Young Men and Fire* ise 1996 yılında Can Yayınları tarafından yayımlanacak.

var aralarında. Ama orman ağaç kesim kampları olduğu o eski günlerde; iki ucunda iki sapı bulunan ve iki kişi tarafından kullanılan el bıçkıları kullanılırdı. Güzel şeylerdi bu testereler ve kampta en yüksek ücreti de onları büyük bir hassasiyetle bileyip ayar eden adam alırdı. El hızarlarında çalışan iki kişilik işçi ekipleri ya gündelikle çalışırlardı ya da "cippo" yaparlardı. Kulağa hiç de hoş gelmeyen ve hem bir fiil hem de bir isim olarak kullanılabilen "cippo", bir günde kaç ster tomruk kestiğinize bakılarak ödenen ücretti. Doğal olarak yalnızca gündeliği ve gündelikle çalışanları alt edebileceğine inananlar "cippo" yapmayı yeğlerlerdi. Neyse, Jim beni gelecek yaz ortak olmamız konusunda kandırmıştı. Cippo yapacak ve büyük para kazanacaktık. Bunu kuşkuyla karşıladığımdan emin olabilirsiniz, ama üniversite hazırlık okuluna gidiyordum artık ve kendi giderlerimi kendim karşılayabilmek için bu büyük paraya gereksinimim vardı. Bunun yanı sıra kamptaki en usta tahtacıdan ortaklık önerisi almak hoşuma gitmiş, gururumu okşamış; sanırım bu öneriyle bana iltifat edilmişti. Ama bunun yalnızca bir iltifat olduğunu sanmayın.

Daha sonra da gidip çalıştıracak iyi bir orospu ararmış kendine. Böylece kışlarını okuyarak ve pezevenklik yaparak geçirirmiş. Ya da tam tersi, her neyse. Jim bana güneyli orospuları yeğlediğini söylemişti. Dediğine bakılırsa güneyli orospular daha 'şiirsel' oluyorlarmış.

Bunun aynı zamanda bana meydan okumak olduğunu da biliyordum. Buralar ormanların, sert erkeklerin dünyasıdır. Meydan okumaların en ağır bastığı yerler de orman ağaç kesim kamplarıydı. Eğer tüm meydan okumalardan kaçmaya niyetleniyor idiyseniz, daha en başından ormanlara gelmemeniz gerekirdi. Ayrıca, bir yere kadar, Jim'le birlikte olmaktan hoşlandığım da bir gerçekti. Benden üç yaş büyüktü (ki bu bazı yaşlarda epey bir fark demektir) ve, bir İskoç papazının oğlu olarak, benim hiç de yakından tanıdığımın söylenemeyeceği birçok yönünü yakından tanımıştı hayatın.

Beraberce cippolayacağımız gelecek yazın nasıl olacağının göstergesi sayılabilecek birkaç şey daha ortaya çıktı Jim hakkında o yaz. Bana kendisinin İskoç olduğunu söylemişti. Birçok şeyi açıklıyordu bu. Şimdi artık iki İskoç olmuştuk kampta. Jim, Dakota'da büyümüş. On dördüne geldiğinde kendisini kapı dışarı atan babası (Jim'in sözlerini aynen tekrarlıyorum) "İskoç bir orospu çocuğu"ymuş. O zamandan beri de Jim kendi hayatını kendi kazanmaktaymış. Yarısını çalışarak kazandığını anlattı bana. Yalnız yazları çalışırmış; sonra kültüre meraklı olan yanı ağır basarmış. Kışı geçirmek için Carnegie Halk Kütüphanesi olan bir kasabayı seçip yerleşir, ilk iş olarak da kendine bir kütüphane kartı edinirmiş. Daha sonra da gidip çalıştıracak iyi bir orospu ararmış kendine. Böylece kışlarını okuyarak ve pezevenklik yaparak geçirirmiş. Ya da tam tersi, her neyse. Jim bana güneyli orospuları yeğlediğini söylemişti. Dediğine bakılırsa güneyli orospular daha 'şiirsel' oluyorlarmış.

Sonbaharda üniversite hazırlık okuluna başladım. Zor bir yıldı. Bütün gele-

cek yazı bir el hızarının başında, İskoç bir orospu çocuğunun bu öz oğluyla karşı karşıya geçirêceğim düşüncesi de işleri kolaylaştırmıyordu.

Derken Haziran sonu geldi çattı. İşte Jim karşımda bir tomruğun üstünde oturuyor, bir tahtacının olabileceği kadar şık görünüyordu. Giysilerinin tümü yünlüydü. Black Watch marka ekose bir gömlek, geyik derisinden yapılmış kısa paçalı bir pantolon ve üst kısımlarından üç dört santim beyaz çorap görünen bir çift yepyeni, güzel mi güzel tahtacı postalı giymişti. Tahtacılarla kovboylar aynı parasal ve çevresel kalıplara uyar, yıl sonunda beş parasız kalırlarsa dengeyi sağlamış sayılırlardı. İşleri yaver gitmiş ve yıl içinde hasta masta da olmamışlarsa, üç dört kez kafayı çekecek ve giysilerini alabilecek kadar para kazanmışlar demekti. Onların giysileri çok pahalı şeylerdi. Hep dolandırıldıklarını söyler dururlardı. Büyük bir olasılıkla öyleydi de. Ama onların yaptıkları işe ve açık hava koşullarına dayanacak olan giysilerin de özel giysiler olması gerekliydi doğal olarak. Tahtacı ve kovboy donanımlarının ortak noktası, ancak birkaç ay para biriktirerek alabilecekleri postallarıyla çizmeleriydi.

Jim'in ayağındaki White Loggers marka postallar – anımsadığım kadarıyla – müşterilerinin adını ve ölçülerini kaydedip saklayan bir firma tarafından yapılırdı Spokane kasabasında. Müthiş postallardı bunlar; ama onun kadar müthiş olan başka markalar da vardı. Hepsi de öyle olmak zorundaydılar. Ülkenin değişik yörelerinde Bass, Bergman ve Chippewa marka postallar üretilirdi; ama bizim buralarda, yani kuzeybatıda, tanıdığım ormancıların çoğu Spokane'de yapılan postallardan giyerlerdi.

Kovboy çizmeleri nasıl ata binmek ve sığırlarla uğraşmak için yapılırsa, tahtacıların postalları da tomrukların üstünde ve çevresinde çalışırken giyilmek üzere yapılmışlardı. Jim'in giydiği postalların konçları on beş santim kadardı. Bundan çok daha uzun konçları olan modeller de vardı tabii; ama Jim, bileklerinin desteklenmesini, ama bacaklarının serbest kalmasını isteyenlerdendi. Jim'in postallarının tek katlı burunları sığır paçası yağıyla yumuşatılmış, bir ölçüde de su geçirmez hale getirilmişti. Bu postallar tomrukların üstünde yürümek, tam deyimiyle söylemek gerekirse, tomruklara 'binmek' için biçimlendirilmişlerdi. Taban kavisi tomruklara oturabilecek şekilde yüksek yapılmıştı. Ve böyle yüksek bir taban kavisinin gerektirdiği yüksek ökçeler tamamlıyordu bu yapıyı. Bu ökçeler bir kovboyunkiler kadar yüksek değillerdi, ama bu postallar bir yürüyüş ayakkabısı oldukları için ökçeleri kovboylarınkinden de dayanıklıydılar. Aslına bakılırsa bu postallar bulunabilecek en iyi yürüyüş ayakkabılarıydılar. Yüksekçe olan ökçeleri yürürken, ileriye doğru iterek insanın her zamankinden uzun adımlar atmasını sağlıyor, bu da insana yürürken kendisine yardım ediliyormuş duygusu veriyordu. Bu markanın en büyük özelliği de verdiği bu duyguydu işte.

Jim karşımda sağ bacağını sol dizinin üstüne atmış oturuyor; ayağını habire anlamlı anlamlı sallayarak benim üstünde oturduğum tomruğu ne demeye getirdiğini iyice belli etmek için postalıyla deşeleyerek tomruğun yan tarafında derin yaralar açıyordu. Tahtacı postallarının tabanları; Birinci Dünya Savaşının inceden inceye tasarlanmış hendekler ve dikenli tellerle dolu olan savaş alanlarına benzerdi. Şu farkla ki bu kez hendekler ve dikenli teller tomruklara binmek ve

yürümek için tasarlanmıştı. Ana şeklin bel kemiğini tırnaklar, ya da öteki tahtacıların deyişiyle, "mantarcıklar" oluştururdu. Bu tırnaklar kalın kabuklu, ya da daha kötüsü hiç kabuğu olmayan ölü bir tomruğa sıkıca yapışmaya yeterli uzunlukta ve kesinlikteydiler. Ama bu tırnaklar tabanın kenar kısımlarında yırtılabilir, postalların burun tarafında da tökezleyip düşmenize yol açabilirdi. Onun için tabanların kenarlarına bir sıra küt burunlu ve dayanıklı kabara çakılır, burun kısmına da bunlardan dört beş kat geçilirdi. Bu kabaraların ortasında da tırnaklardan, hendeklerden, dikenli tellerden oluşan savaş alanları yer alırdı. Tabanın iki yanında burundan arkaya doğru uzanan iki sıra tırnak olurdu. Ayrıca iki yanda iki sıra tırnak da bir tomruktan öbürüne atladığınız zaman tutunabilmeniz için ta taban kavisine kadar devam ederdi. İlkel olmasına karşın birçok yararları olan pek güzel bir modeldi bu. Örneğin iki tahtacı kapıştıkları zaman biri yere indiğinde öbürü muhakkak yerdekini postalıyla tekmeleyip orasını burasını deşelerdi. Buna 'iyi bir sopa çekmek' ya da 'adamı benzetmek' adı verilirdi. Bu muameleye tabii tutulanlar uzun zaman işlerinin başına dönemezler, yüzleri de evlere şenlik bir görünüm kazanırdı.

Bu arada kimse sosyalizm konusunu açmakla ilgilenmemişti. Birisinden nefret etmeye başlarken geçirilen ilk evrelerden biri de sanırım o kişiyle aranızda konuşacak bir şeyler kalmamasıdır.

Jim ne demeye getirdiğini iyice belli etmek için yanımdaki tomruğu her tekmeleyip deşelediğinde ben de yüzümden ağaç kabuğu yongaları temizliyordum.

O anda suratı bana sanki geçen seneye kıyasla oldukça büyümüş gibi geldi. Geçen yıldan aklımda kalan koca bir gövde çatısı, koskoca bir kafa ve ufacık, yumruk kadar bir surattı. Zaman zaman Jim'in en iyi yumruğu o yumruk kadar suratıyla savurabileceğini bile düşündüğüm olmuştu. Ama burada sakin sakin oturmuş suratıma tomruk kabuğu yongaları yağdırarak pezevenklik yapmaktan söz ederken her yeri, hatta burnu ve gözleri bile, gözüme koskocaman görünüyordu. Yakışıklı da görünüyordu üstelik. Pezevenklik yapmaktan, hiç olmazsa yılın dört beş ayı bu işle uğraşmaktan hoşlandığı da belli oluyordu. En hoşlandığı iş de kendi iş yerinde koruyuculuk yapmaktı. Ama zamanla bu bile sıkıcı oluyor, demişti. Tekrar ormanlara dönmüş olmak çok güzel, demişti. Seninle tekrar birlikte olmak çok güzel bir şey, demişti. Evet, bunu da söylemişti. Tekrar işe başlamış olmak da çok güzel, demişti. Bunu da birkaç kez tekrarlamıştı.

Bütün bunlar ilk üç dört günde oldu bitti. Her ikimiz de ötekine kışın hamlaştığımızı itiraf ederek işi ağırdan alıyorduk. Ayrıca, Jim bana pezevenklik dersleri vermeyi de bitirmemişti henüz. Pezevenklik uzaktan bakılınca görüldüğünden daha karmaşık bir iştir. Kendinize bir orospu (yani iri yapılı, güneyli ve "şiirsel" birini) bulmanın, onu mutlu kılmanın (yani onu akşamüstleri Bijou Sinemasına götürmenin) ve müşteri bulmanın (yani ormanlarda tanıdığınız tüm İsveçlileri, Finlandiyalıları ve Fransız asıllı Kanadalıları toparlamanın) yanı sıra kendi içkinizi kendiniz hazırlamak (hâlâ içki yasağı vardı), polisteki adamınızı

kendiniz bulmak (o zaman da bu işler böyle yürüyordu) ve iş yerinizin fedailiğini kendiniz yapmak (bu da tüm oyuna sportif bir boyut getiriyordu) zorundaydınız. Birkaç gün böyle her saat başı ara verip konuşa konuşa tüm konuyu bitirmiş olduk. Bu arada kimse sosyalizm konusunu açmakla ilgilenmemişti. Birisinden nefret etmeye başlarken geçirilen ilk evrelerden biri de sanırım o kişiyle aranızda konuşacak bir şeyler kalmamasıdır. Onun orospuların iri ve de güneyli olanlarından hoşlanmasının artık beni hiç mi hiç ilgilendirmediğini düşünüyordum. Ayrıca yavaş yavaş forma girmeye de başlamıştık. Artık mola almaz olmuştuk. Yalnız yarım saat öğle tatili yapıyor, o yarım saatte de bileyi taşlarımızla baltalarımızı biliyorduk. Yavaş yavaş hiç konuşmaz olduk. Böylesi sessiz kalışlar dostluğun düşmanıdır. Kampa döndüğümüzde ikimiz de kendi yolumuza gidiyorduk artık. Bir hafta sonraysa birbirimizle konuşmuyorduk bile. Bu durum, tek başına alındığında, bir kara haber işareti sayılmazdı. Pek çok tahtacı ekibi birbiriyle hiç konuşmadan çalışırdı; çünkü hem bu kişiler az konuşan tipte kişilerdi, hem de insan bir yandan konuşup bir yandan da binlerce ster tomruk kesemezdi. Bazı ekipleri oluşturan tahtacılar birbirlerinden nefret bile ederlerdi, ama her yıl gene birlikte çalışırlar, New York Celtic basketbol takımı gibi birbirlerinin ne yaptığına bakmaya gerek bile duymadan ötekinin ne yaptığını gayet iyi bilirlerdi. Ama Jim'le benim aramdaki suskunluk bir başka türlüydü. Bizim suskunluğumuzun verimlilik ve üretimle fazla bir ilgisi yoktu. Jim aramızdaki sessizliği bozup bir seksenlik testere yerine iki onluk bir testere kullanmaya bir itirazım olup olmadığını sorduğu zaman tatlı canımı kurtarmak için testere sallayacağımı anlamıştım. Kestiğimiz ağaçlar için bir seksenlik testere yeter de artardı bile. Büyük testerenin kırk santimlik fazlalığı benim için kırk santim daha fazla testere çekmek demekti yalnızca.

İş gününün sonunda kampa döndüğüm zaman kendimi terden yapış yapış ve yarı hasta hissediyordum artık. Sırt çantamın içini karıştırıp temiz iç çamaşırlarıyla bir çift temiz beyaz çorap bulup çıkarır ve bir kalıp sabun kaparak dereye yıkanmaya giderdim. Yıkandıktan sonra dere kıyısında otururdum kuruyana dek. Sonra daha bir iyi hissederdim kendimi. Orman İşletmesi Bölge Müdürlüğü'nde çalışmaya başladığım ilk yıl öğrendiğim bir kuraldı bu : Kendini yorgunluktan bitmiş hissediyorsan ve kendi haline acımaya başlamışsan, hemen git ve hiç olmazsa çoraplarını değiştir. Hafta sonları çamaşırlarımı yıkamak için oldukça uzun zaman harcardım. Dikkatle çitilerdim onları; çünkü çalıların üstünde kururlarken gri suratlı değil bembeyaz görünmelerini isterdim. İşte böylece en başlarda temizlik gibi ufak tefek evcimen şeylerde çare arayıp onlarla avundum.

Atasözlerinden medet umduğum ve kusuru, biraz da haklı olarak, kendimde aradığım bir dönem de oldu. Bütün kış boyunca böyle bir şeyin olacağını bayağı sezmiştim zaten. Şimdi de kendi kendime, "İşte böyle, ahbap. Boğalarla oynaşırsan sonunda boynuzu yersin," diyerek filozoflaşıyordum.

Ama boynuz insanın karnını deştiğinde atasözlerinin pek de bir yararı olmuyor.

Kendimle ilgili görüşlerim ve olan bitenle ilgili rolüm gittikçe sönükleşiyor, düşüncelerimi Jim denetliyordu artık. Bazılarını güpegündüz gördüğüm düşler-

de, kendimi ha bire testere çekerken görüyordum. Jim ise testerenin öbür ucunda büyüdükçe büyüyor, suratıysa gittikçe ufalıyor, ama gitgide bana daha da yaklaşarak sonunda herhalde kesmekte olduğumuz ağacın içindeki yarıktan geçip burnumun dibine kadar geliyordu. Ve artık aramızda ağaç da kalmadığı için testere en sonunda beni kesmeye başlayıncaya dek testere sallamayı sürdüreceğe benziyordu Jim. Nasıl ufaldığını görebileceğim kadar yakınıma geliyordu bazen Jim'in suratı. Suratını burnunun çevresinde eğip büzerek yapıyordu bunu. Düşümde gördüğüm bu şeylerden kaçma çabalarım sonucunda düşün tam buralarında bir yerinde uyanırdım.

Bitkinliğimin bundan sonraki evresinde ne düş kaldı bende ne de uyku. Yalnızca sürekli bir susuzluk duyardım, bir de en basit yaşamsal olgular oldukları için dikkatten kaçan birtakım ufak tefek olayları algılardım. Bütün gece boyu midelerden çıkan homurtu ve gurultuları iç çekmeler izlerdi. Herkesin yatıp uykuya dalmış olması gereken zamandan bir saat kadar sonra eşcinsellik girişimleri başlardı. Eğer tutmaya başladığım istatistikler bir örnek sayılırsa, genellikle başarısız kalırdı bu girişimler. Önce yatakhanede tüm ses seda kesilmiş olurdu. Sonra birisi aniden sıçrayıp yatağının içine oturur ve, "Seni namussuz orospu çocuğu," diye söylenerek bir diğerine bir yumruk savururdu. Sonra birkaç sert yumruk daha sallardı hızla. Öteki hiç karşılık vermezdi bu yumruklara, onun yerine ayaklarını üzgün üzgün sürüyerek ve hiç ses çıkartmamaya çalışarak yatağına dönerdi. Gün doğuşunu beklemek için henüz çok erken olan saatlerde olurdu tüm bunlar. Bütün o uzun saatler boyu sessizce yatağınızda yatar, kendinizi sanki dün bütün gününüzü teneke bir kovadan içki içerek geçirmiş gibi hissederdiniz. En sonunda suyla ilgili tüm düşünceleriniz teneke teneke kokmaya başlardı.

Kabaca söylemek gerekirse asıl sorun, suç üstü yakalanmadan Jim'in bu temposunu nasıl bozacağımdı. Testerenin öteki ucundaki bu Jack Dempsey'le bir hafta çalıştıktan sonra suratıma bir tane patlatacak olsa karşısında hiç şansım olmayacağı kanısına varmıştım. Ama eğer ona yavaşlamayı önerseydim daha sözümü bile bitirmeden suratıma yerdim yumruğu.

Böyle geçen birkaç geceden sonra sizi alt edemeyeceklerini anlardınız. Belki kazanamazdınız, ama yenilmezdiniz de.

Tahtacılığın ince ayrıntılarına girmemeye çalışacağım; ama kampta gündüz yaşadığımız gerçekler ve ben hayatta kalmak için çabalarken ormanda neler olup bittiği hakkında sizleri biraz aydınlatmam gerekiyor. Jim beni öldürmeye yönelik bir tempo tutturmuştu. Eninde sonunda onu da öldürecekti bu tempo ama ilk önce benim işimi bitirecekti. Kabaca söylemek gerekirse asıl sorun, suç üstü yakalanmadan Jim'in bu temposunu nasıl bozacağımdı. Testerenin öteki ucundaki bu Jack Dempsey'le bir hafta çalıştıktan sonra suratıma bir tane patlatacak olsa

karşısında hiç şansım olmayacağı kanısına varmıştım. Ama eğer ona yavaşlamayı önerseydim daha sözümü bile bitirmeden suratıma yerdim yumruğu. Zaten böyle düşünmezseniz tahtacı sayılmazdınız. Ormanlar âlemi ve sert erkeklerin dünyası üç şeyden oluşurdu : çalışmak, kavga etmek ve kadınlar. Tam bir tahtacı da bunların tümünde becerikli olmalıydı. Ama aralarında bir seçim yapmak zorunda kalınırsa, hiçbir tahtacı işinde geçilip de hâlâ tahtacı kalamazdı. Testere başında merhamet dilemek, sırt çantamı toplayıp kamptan çekip gitmemle aynı kapıya çıkardı. Böylece Jim'in temposunu daha kesime başlamadan bozmaya çalışır oldum. Tahtacılar çoğu kez kesime başlamadan önce bir miktar 'temizlik' yapmak, yani ellerine bir balta alıp kesimi engelleyecek olan çalıları ve çam fidanlarını kesmek zorundadırlar. Sanırım yapım dolayısıyla ben bu temizlik işini Jim'den daha çok yapardım eskiden, şimdiyse cesaret edebildiğim kadar çok yapmaya başlamıştım. Bu Jim'i deliye döndürüyordu. Özellikle de mevsim başında – daha birbirimizle konuşuyorken – bu konuda bana avaz avaz bağırmış olduğu için deliriyordu. "Tanrım," demişti bana, "senden cippo mippo olmaz. Ağaç kesmiyorsan para kazanamıyorsun demektir. Kimse sana bahçe budadığın için para ödemez burada." Jim temizlik filan yapmaz, doğruca keseceği ağaca yürür; eğer yakınında kendisini engelleyen bir çam fidanı varsa onu yere eğip ağacı keserken ayağıyla üstüne basar; yaban mersini çalılarını da yola yola testere sallardı. Çalıların testeresini sıkıştırmasına aldırış bile etmezdi. Daha bir güçle asılırdı testereye.

Asıl önemli olan şeye, yani işin ağacı kesme bölümüne gelince söylenebilecek tek şey; tam bir uyum içinde yapıldığı zaman bu işin çok harika bir şey olduğu, insanın zaman zaman ne yaptığını unutarak güç ve hareketin verdiği dalgınlığın içinde kendinden geçebildiğidir. Ama kesim temposundaki bu uyum bir an için bile olsa bozulduğu zaman bu durum bir tür ruhsal bozukluk kadar delirtici, hatta ondan bile daha tedirgin edici olabilir. Sanki kalbiniz düzgün çalışmıyormuş gibidir. Jim testere hamlelerimizi kendisi için bile çok hızlı ve çok uzun sayılacak bir hale getirerek beni testere başında öldürüp yerlere sermeyi tasarlamaya başladığı anda bozmuştu zaten bizim ana tempomuzu. Genelde Jim'in hamlelerine uyuyordum. Uymam da gerekiyordu zaten; ama arada bir de bir süre için tam onun çektiği hızda ve onun çektiği mesafede çekmiyordum testereyi kendime doğru. Jim'in yaptığımı fark ederek bana bağırmasına yetecek kadar göze batıcı olmasa da gene de ne yaptığımı anlamasına yetecek kadar geç kalıyordum tempoyu yakalamakta. Sonra da ne yaptığımdan iyice emin olması için aniden yakalıyordum onun temposunu. Jim'i kızdırıp ona sık sık adrenalin kaybettirerek kendisini bitkin düşürmek umuduyla icat ettiğim bir hileden daha söz etmek istiyorum. Tahtacıların, birlikte çalışabilmelerini sağlayan birçok ufak tefek, ama gene de neredeyse kutsal sayılabilecek kuralları vardır. Ben de arada sırada bunlardan birini bozar gibi yapıyordum : tam olarak bozmuyordum da yani sanki bozuyormuş gibi görünüyordum. Örneğin, yerde yatan bir tomruğu keserken testere tahtaya sarıp sıkıştığı ve kesim yerini bir kıskıyla aralayıp testereyi kurtarmak gerektiği zaman kıskı Jim'in bulunduğu yandaysa, tomruğun üzerinden uzanıp kıskıyı alarak işi siz yapmamalısınız. Tahtacılar arasında Alphonse-Gaston

tipi kibarlık oyunlarıyla zaman kaybedilmez. Sizi sizin tarafınızdaki işler ilgilendirir, o kadar. Kural budur. Ama ben arada bir onun kıskısına doğru uzanıyordum. Tomruğun üzerinde Jim'le burun buruna geldiğimizde de olduğumuz yerde donup ters ters birbirimize bakıyorduk. Eski zaman filmlerindeki yakın çekim bir sahneyi andırıyordu bu. Sonunda, sanki o kıskıya hiç uzanmamışım, onu aklımdan bile geçirmemişim gibi başka bir tarafa bakıyordum. Kıskıya uzanmama karşın hiçbir zaman ona ilk erişen ben olmadığım için, ona asla dokunmadığımdan emin olabilirsiniz.

Yaptıklarımdan bazılarının Jim'i rahatsız ettiği duygusuyla epey huzur buluyordum çoğu kez. Kendimi huzurlu hissetmek için bu duyguyu kendimin uydurduğumdan kuşku duyduğum zamanlar da olmuyor değildi doğrusu; ama böyle zamanlarda bile kendi aklımca düşmanca bulduğum şeyleri yapmayı sürdürüyordum. Öteki tahtacılar da kendimi gerçek hissetmemde bana yardımcı oluyorlardı. Büyük bir savaşın içinde olduğumu kabul ediyorlar ve – Jim'in kendi başlarına kalmaması umuduyla – gereksizce cesaretlendiriyorlardı beni. Bir sabah işe çıkarken aralarından biri bana, "Bu orospu çocuğu bir gün 'ormana gitti, geri gelmedi' olur," dedi. Bu sözlerle bana; Jim'in üstüne bir ağaç devirip, "Düşüyor," diye bağırmayı unutmamı söylüyordu herhalde. İşin aslına bakarsanız bu benim de çoktan aklıma gelmişti. İşlerin iyiye gittiğini gösteren tarafsız bir işaret de Jim'in sabahları kahvaltıda çörek isteyerek aşçıbaşıyla büyük bir kavgaya tutuşmuş olmasıydı. Çok çılgınca bir şeydi bu; çünkü bilen bilmeyen herkes orman ağaç kesim kamplarını aşçıbaşlarının yönettiğini bilirdi. Tahtacıların dediği gibi aşçıbaşları 'Altın Taşaklı adamlar'dı. Eğer aşçıbaşı bir tahtacı sofrada konuşarak terbiyesizlik etti diye ondan hoşlanmamışsa doğruca kesim işleri ustabaşısının yolunu tutar, o tahtacı da kendini kapının önünde buluverirdi. Buna karşın Jim tüm çalışanları kendi yanına çekmiş, sonra da büyük bir gürültü kopartmıştı. Sonuçta kimse kendini kapının önünde bulmadığı gibi her sabah kahvaltıda önümüze birkaç cins çörek konmaya başlandı; ama Jim dahil kimse, ama hiç kimse asla bir tek çörek bile yemedi.

Tuhaftır, ama Jim aşçıbaşıyla olan bu kavgayı kazandıktan sonra ormanda hayat biraz kolaylaştı benim için. Hâlâ birbirimizle konuşmuyorduk, ama uyum içinde testere sallamaya başlamıştık.

Derken günlerden bir pazar günü öğleden sonra o kadın atıyla kampa gelip kesim ustabaşısı ve karısıyla konuşmaya başladı. İri bir ata binmiş iri yarı bir kadındı. Elinde de bir kova vardı. Kamptaki herkes kadını tanıyor, ne olduğunu biliyordu. Kadın vadideki en bereketli çiftliklerden birinin sahibi olan çiftçinin karısıydı. Ben kadını yalnızca şöyle bir tanıyordum, ama babam arada bir bu vadiye gelip özellikle toplanmış olan Presbiteryenlere vaaz verdiği için ailelerimiz gayet iyi tanışırdı. Her neyse, yanına gidip konuşsam iyi olur, hem belki babamın amaçlarına da yardımcı olurum diye düşündüm, ama bir hata oldu bu. Kadın hâlâ atının üstündeydi. Onunla ancak birkaç dakika konuşmuştum ki bilin bakalım kim geldi yanımıza? Jim tabii. Benim yüzüme bile bakmadan kadına benim ortağım ve 'ahbap'ım olduğunu söyleyip elindeki kovayı ne için taşıdığını sordu. Kesim ustabaşısı sırayla hepimizin yerine yanıt vermeye başlamıştı. Önce kadın

adına yanıt verip yaban mersini toplamaya çıktığını söyledi. Sonra kendi adına konuşup kadına bizlerin tahtacı olduğumuzu ve ormanı iyi tanıdığımızı anlattı. Sonra bizim adımıza konuşup kendi kendini yanıtlayarak kadına Jim'in kedisine yaban mersinlerinin nerede olduklarını göstermekten kıvanç duyacağını bildirdi. Jim dünden hazırdı buna pek tabii. Kampta işçiler Jim'in iki saat içinde kadının hakkından geleceğine dair yüksek sesle bahse giriyorlardı. Adamlardan biri, "Jim kadın konusunda da ağaç kesme konusunda olduğu kadar hızlıdır," dedi. Akşamüstünün geç saatlerinde kadın atının sırtında kampa geri döndü ve hiç durmadan yoluna devam etti. Acelesi vara benziyor, uzaktan solgun olduğu görülüyordu. Yanında hiç yaban mersini de yoktu. Hatta boş kovası bile yanında değildi. Kocasına ne anlattı acaba, Allah bilir.

Jim'in bu kampa, hiç kavgaya girişmemesine karşın sanki kampta en iyi kavga eden kendisiymiş gibi bir tavır takınarak egemen olduğu gerçeğine yavaş yavaş uyanmaya başlıyordum herhalde. İş ve kadın konularında salak gibi görünmemize neden olduğu için hepimizin gözü ondan korkmuş, sinmiştik.

Başlangıçta kampta adı çıktığı ve hakkında bol bol konuşulduğu için bayağı acımıştım kadına. Ama o günden sonra kadın her pazar kampta boy göstermeye başladı. Her gelişinde elinde bir kovayla geliyor, her seferinde de kovasız gidiyordu. Yaban mersini mevsimi bittikten sonraları da gelmeyi sürdürdü. Çalılarda tek bir yaban mersini bile kalmamıştı, ama o elinde hep başka bir kovayla gelmeyi sürdürüyordu.

Uzun zaman önce Jim'le kesim ustabaşısına okula hazırlanabilmek için İşçi Bayramı'nda işi bırakacağımı söylemiştim. Jim'in aşçıbaşıyla yaptığı çörek kavgası ve bu boş kovalar İşçi Bayramının denk geldiği hafta sonuna kadar dayanabilmem için gereksinim duyduğum ruhsal gücü sağladı bana. Ne Jim'de ne de bende büyük bir değişiklik olmamıştı. Jim hâlâ Jack Dempsey'nin boyutlarındaydı. Ondaki bu güç ve hız bileşimini azaltacak hiçbir olay meydana gelmemişti. Ama ne olduysa birşeyler olmuş, bunun sonucunda da artık yalnızca ağaç kesmek için testere sallar olmuştuk. Bana gelince, ben ömrümde ilk (ve son) kez bir aydan fazla bir zamanı günde yirmi dört saat başka hiçbir şey yapmadan yalnızca bir adamdan nefret ederek geçirmiştim. Ama şimdilerde başka şeyleri de düşünür olmuştum. Bundan dolayı da kendi kendime, "Sakın ha yumuşayıp seni öldürmeye kalkışan bu heriften nefret etmeyi unutma," demek zorunda kaldım. Jim'in bana yumruk sallamayacağı kuramını üretecek kadar kendimden emin olmaya başlayışım da işte tam bu sıralara denk gelir. Jim'in bu kampa, hiç kavgaya girişmemesine karşın sanki kampta en iyi kavga eden kendisiymiş gibi bir tavır takınarak egemen olduğu gerçeğine yavaş yavaş uyanmaya başlıyordum herhalde. İş ve kadın konularında salak gibi görünmemize neden olduğu için hepimizin gözü

ondan korkmuş, sinmiştik. Bunun için de kavgada da ona yenileceğimizi düşünüyorduk. Bereket versin ki ben bunun yalnızca bir kuram olabileceğinin farkındaydım her zaman. Sanki Jim kamptaki en usta dövüşçüymüş gibi davranmaya devam ettim. Büyük bir olasılıkla öyleydi de herhalde, ama belki de olmadığı düşüncesi beni hâlâ rahatsız etmekte.

Ama akşamları paydos ettiğimizde kampa hâlâ ayrı ayrı dönüyorduk. Woolrich marka gömleğini fanilasının üstüne giyip boş sefertasını da koltuğunun altına sıkıştırarak önce Jim yola koyulurdu. Bütün tahtacılar gibi biz de sabah ilk iş olarak gömleklerimizi çıkartır, bütün gün fanilalarımızla çalışırdık. Yaz olmasına karşın hâlâ yünlü iç çamaşırları giyiyorduk, çünkü pamuklu kumaşlar terle vücudumuza yapışır, oysa yünlüler teri emerlerdi. Jim kampa doğru gözden kaybolunca ben de bir tomruğun üstüne oturup terimin kurumasını beklerdim. Woolrich marka gömleğimle boş sefertasımı alıp kampa doğru yola çıkmak için gereğince kendimi toparlamam hâlâ biraz zaman alıyordu. Ama artık işi bırakacağımı söylediğim zamana kadar dayanabileceğimi biliyordum. Bu da harika bir duygu olabiliyor zaman zaman.

Ağustos ayının sonlarına doğru bir gün Jim suskunluğumuzun ortasında konuşuverdi, "İşi ne zaman bırakıyorsun?" diye sordu. Sanki Tanrı, kitaplarda anlatıldığı gibi konuşup büyük sessizliği bozmadan önce başka biri daha önce davranıp konuşuvermiş gibi oldu bu.

Bereket versin önceden hazırlanmış bir yanıtım vardı bu soruya. "Sana söylemiş olduğum gibi İşçi Bayramı'na rastlayan hafta sonu bırakacağım," dedim.

"Sen doğuya gitmeden önce belki görürüm seni kasabada," dedi Jim. "Ben de erken bırakıyorum işi bu yıl." Sonra da, "Geçen ilkbahar bir hatuna söz verdim erken bırakacağıma," diye ekledi. Ben de, öteki işçiler de çiftçinin karısının geçen pazar ortalarda görünmediğini fark etmiştik.

Okula dönmeden bir hafta önce kasabanın ana caddesinde karşılaştım Jim'le. Gayet iyi görünüyordu. Biraz zayıflamıştı, ama yalnızca birazcık. Beni gizli gizli içki satan barlardan birine götürüp bir duble Canadian Club marka viski ikram etti. Montana Kanada sınırında bir eyalet olduğu için içki yasağı yıllarında, eğer gidilecek yerleri biliyorsanız ve bedelini ödeyecek paranız varsa, benim doğup büyüdüğüm bu kasabada her zaman bol bol Kanada viskisi bulabilirdiniz. İkinci kadehleri ben ısmarladım. Bir sonraki kadehlerin parasını gene Jim ödedi, ama ben de tekrar birer kadeh ısmarlamak istediğimde yeterince içtiğini söyledi ve, "Biliyorsun, sana göz kulak olmam gerekir," diye ekledi. Günün bu akşamüstü saatlerinde üç kadeh viski içmiş olmama karşın şaşırdım kaldım bu sözlere. Bu şaşkınlığım hâlâ da devam ediyor.

Dışarıda güneş ışığı karşısında gözlerimizi kısmış birbirimize veda ederken Jim, "Şu benim hatun için bir yer ayarladım, ama işe başlamak için henüz hazırlıklarımız tamamlanmadı," dedi. Sonra da büyük bir resmiyetle, "Kasabadan ayrılmadan önce bize bir ziyarette bulunursan çok mütehassis oluruz," diye ekledi. Sonra adresini verdi bana. Ben de bu ziyaretin kısa zamanda gerçekleşmesi gerektiğini söyledim ve ertesi akşam için sözleştik.

Jim'in bana verdiği adres kasabanın kuzeyinde, tren yolunun hemen berisin-

de, demiryolcuların çoğunun yaşadığı bir semtteydi. Ben henüz çocukken bu kasabada, her zaman kötü bir koku çıkartarak yanan çöplüğün yanı sıra uzanan Front Caddesinde, kırmızı fener bölgesi denen bir bölüm vardı; ama kanunun uzun kolu burayı kapatmış ve kızlar da sağa sola dağılmışlar, çoğu da su damlacıkları gibi demiryolcuların arasına serpişmişlerdi. Jim'in bana verdiği adresi sonunda bulunca bu evin yanındaki evi hemen tanımıştım. Bu ev eskiden, fazla maç kazanamamış olmasına karşın kendini müthiş bir boksör sanan ve bir kaldırım yosmasıyla evlenmiş olan bir makasçınınmış. Bu makasçı, bir akşam aniden eve geldiğinde evden çıkan bir herifi yakalayışının öyküsüyle ünlenmişti kasabada. Anlatıldığına göre makasçı elini cebine sokup üç dolar çıkartmış ve bunları kapıda yakaladığı herife uzatarak, "Al şu parayı da git kendine doğru dürüst bir orospu bul," demişti.

Onun için de kendi iş yerinin hem patronu hem de fedaisi olan Jim, deri tahtının içine kurulmuş otururken başının üstünde asılı duran tabelada 'Hiç kimse bana sataşıp da cezasız kalamaz yazdığını yalnız kendisinin bildiğini sanıyordu.

Jim'in yeri derli toplu ve dürüst bir yere benziyordu. Penceredeki perdeler sıkı sıkı örtülmemiş, kapı aralık bırakılmıştı. Bu kapıdan dışarıya bol ışık dökülüyordu. Kapıyı Jim açtı. İri gövdesi içerisini görmemi engelliyordu, ama arkasında duran kadınının yarısını görebiliyordum bir kenardan. Kadının güneyli olması gerektiğini anımsadım. Görüş açım içinde kalan omzunun üstünde bukleler vardı. Jim habire konuşuyor, bizi tanıştırmak aklına bile gelmiyordu; ama kadın aniden Jim'in önüne geçti ve elimi yakalayıp sıkarak, "Selam sana pipisini sevdiğim, hadi gir de poponu piyanonun pufuna park et bakalım," dedi.

Jim'in geçen yaz bana, daha "şiirsel" oldukları için güneyli orospuları yeğlediğini söylerken ne demek istediğini anlayıverdim birdenbire. Salona hemen bir göz gezdirdim. Piyano filan yoktu görünürde. Tümüyle şiirsellikti yani kadının söylediği.

Daha sonra adını öğrendim. Annabelle'di kadının adı. Yakışık alıyordu da doğrusu bu ad. Deminki neşeli ve coşkun selamdan ve bir lambanın önünden geçerek elbisesinin altında iç çamaşırı olmadığını açıkça gözler önüne serdikten sonra gidip sessizce bir koltuğa oturdu.

Salona göz gezdirdiğimde bir piyano görememiştim, ama ikinci bir kadınla İskoçya'nın sloganı olan o yazıyı görmüştüm. Bu kadın biraz daha yaşlıydı, ama daha sonra bana tanıştırılırken söylendiği gibi Annabelle'in annesi olacak kadar da yaşlı görünmüyordu. Jim'in bu düzeninde onun ne işi olabileceğini düşündüm. Birkaç gün sonra kasabada o kadını tanıyan birkaç kişiye rastladım. Şimdi artık biraz mahzun, biraz gevşemiş olmasına karşın onun hâlâ çok iyi bir orospu olduğunu söylediler bana. O gece ilerleyen saatlerde onunla konuşmaya çalışmıştım bir ara. Konuşacak pek bir şeyi kalmamışa benziyordu, ama Jim'e deli gibi hayrandı.

Doğru görmüş olduğuma inanmak için bir kere daha baktım duvara. Evet, işte orada, Jim'in oturmaya hazırlandığı koltuğun arkasındaki duvarın üstündeydi İskoçya'nın sloganı. Hem de Latince yazılı olarak – *Nemo me impune lacesset*. Görünüşe bakılırsa yalnızca Jim biliyordu bu yazının anlamını. Orospuların bunu bilmesine olanak yoktu. Hepsi de İskandinavyalı ya da Fransız asıllı Kanadalı tahtacılardan oluşan müşterileri de bilemezdi. Onun için de kendi iş yerinin hem patronu hem de fedaisi olan Jim, deri tahtının içine kurulmuş otururken başının üstünde asılı duran tabelada 'Hiç kimse bana sataşıp da cezasız kalamaz' yazdığını yalnız kendisinin bildiğini sanıyordu.

Bir kişi hariç. Ben biliyordum o yazının anlamını; çünkü aynı yazıyı taşıyan bir tabelanın, hatta kenarlarına oymayla İskoç devedikenleri resmedilmiş olduğu için görünümü daha haşin olan bir tabelanın altında büyütülmüştüm ben. Babam bu yazıyı, papazevine giren herkes tarafından ilk görülen şey o olsun diye girişteki sofaya asmıştı. Özellikle de kanında, hiç sözü edilmeyen, ama bir bozukluk kabul edilen yarı İngiliz olma kusurunu taşıyan annem sabahları mutfağa yollanırken görsün diye. En çok Jim konuşuyor, biz geri kalanlar da onu dinliyorduk. Ben bazen dinlemeyi bırakıp yalnızca izliyordum Jim'i. Gerçekten de çok yakışıklı bir herifti Jim. Şu anda da sırtındaki balıksırtı desenli takım elbisesi ve ya siyah ya da koyu mavi olan kravatıyla çok şık ve derli toplu görünüyordu. Ama ne giyerse giysin, benim gözümde o bir tahtacıdan başka bir şey değildi. Neden olmasın ki? Ömrümde birlikte çalıştığım en usta tahtacıydı o. Az kaldı bunu söyleyecek kadar yaşayamayacaktım ama neyse.

Jim'in, yirmili yılların Dakota'sının bir arka sokak ürünü olarak pek çok yoksunluk görmüş bir tür sosyalist olması gerekirdi şüphesiz; ama üniversiteyle ilgili olarak bana sordukları daha çok – diyelim ki tekrar okula başladı – üniversite okumanın da talaşını attırıp attıramayacağı sorunuyla ilgiliydi – ki bu da temelde basbayağı kapitalist bir soruydu.

Jim en çok tahtacılıktan ve üniversiteden söz ediyordu. Onunla yaz boyu hemen hemen hiçbir şeyden konuşmamıştık. Hele üniversiteden hiç söz edilmemişti. Şimdiyse oturmuş bana üniversite hakkında yığınla soru soruyordu. Ama bu sorular pişmanlıktan ya da hasetten sorulan sorulardan değildi. Balta sallamakta ve bıçkı başında onun kadar usta olmayan, ama talihi ondan biraz daha yaver giden ve tıpkı kendisi gibi bir İskoç delikanlısı olan benimle ilgilenmiyordu Jim. O yalnızca kendisiyle ilgileniyor, kendisini, hiç olmazsa bu gece şurada otururken, başarılı genç bir iş adamı olarak görüyordu. Benim yapmak istediklerimle kendisinin yapmak istediklerinin asla aynı şeyler olmadıklarından, onun ilgi duyduklarını benim dünyada yapmayacağımdan emin görünüyordu Jim. Kendisinin bir sosyalist olmasının onca ne anlama geldiğini asla anlayamadım. Bana sorarsanız o tam bir liberalist, tam bir laissez-faire'ciydi. Jim, ilk gördüğünüzde

çok belirgin bir özelliği olduğunu sandığınız, ama daha sonra bu özelliğe sahip olmadığını gördüğünüz insanlardandı. Belki de ilk karşılaştığınızda gördüğünüz ya da duyduğunuz o şey her neyse size ters bir açıdan yansıdığı için bu özelliğe sahip olduklarını sanmışsınızdır; ya da belki o özellik o kişilerde bir şekilde vardır, ama sizin kişiliğiniz onların bu özelliğinin belirginleşmesini engelliyordur. Her neyse, Jim'le ben politikadan hiç konuşmamıştık. (Genelde hiçbir şeyden konuşmuyorduk ki zaten.) Onun öteki tahtacılara sosyalizmi anlattığını duymuştum. Sanki bıçkı kullanmayı beceremiyormuşlar da onlara ondan bağırıyormuş gibi 'onlara sosyalizm bağırıyordu' desem daha doğru olur. Jim'in, yirmili yılların Dakota'sının bir arka sokak ürünü olarak pek çok yoksunluk görmüş bir tür sosyalist olması gerekirdi şüphesiz; ama üniversiteyle ilgili olarak bana sordukları daha çok – diyelim ki tekrar okula başladı – üniversite okumanın da talaşını attırıp attıramayacağı sorunuyla ilgiliydi – ki bu da temelde basbayağı kapitalist bir soruydu. Eğitimle ilgili olarak Dakota eyaletinde başından geçenler onda derin bir iz bırakmıştı. Yedinci sınıfa kadar okumuştu Jim; ama Dakota'daki öğretmenleri iri yarı, kabasaba adamlarmış ve sonunda da Jim'in hakkından gelmişler. Onun asıl bilmek istediği; yedinci sınıfla üniversite arasında öğretmenlerin de öğrencilerle birlikte gelişip gelişmedikleri ve onu hâlâ alt edip edemeyecekleriydi. Ona, "Korkma, geçen kış bu yaz kadar zor geçmedi," dediğim zaman keyfi bayağı yerine geldi. Hepimize birer kadeh daha Canadian Club viskisi verdi Jim. İçkimi içerken, belki de bu yaz bana yaptıklarını yaparken o da bana üniversiteden kendince ne anladığını gösteriyordu diye düşündüm. Eğer öyleyse, pek de yanılmış sayılmazdı doğrusu.

Aslında konuşmamızın hemen hepsi tahtacılıkla ilgiliydi. Tahtacılar tahtacılıktan konuşurlar, tahtacılığı her konuya sokarlardı. Örneğin, o zamanlar Noel'den başka tek kutsal bayram olan 4 Temmuz'u kütük yuvarlama, bıçkıyla tomruk kesme ve balta sallama yarışmalarıyla kutlarlardı. Tahtacıların tüm dünyaları işlerinden ibaretti. Bu dünyada bir de oynadıkları oyunlara ve kadınlarına yer vardı, o kadar. Tahtacıların kadınları da onlar gibi konuşmalı, hiç olmazsa onlar gibi küfür edebilmeliydiler. Annabelle arada bir, "Biri o hıyar herifin kafasına kıskıyı indirmeli," gibi laflar ediyordu; ama kıskının ne olduğunu bilip bilmediğini anlamaya kalktığımda, ağzından hemen katıksız bir güneyli şiirselliği dökülmeye başladı. Bir orospu tıpkı çalışan erkeği gibi küfür edebilmeli, ama bunun yanı sıra tatlı dilli olmayı da bilmelidir. Jim'in, ben ve kendisi hakkında bu kadına çizdiği tabloyu da ilgiyle izliyordum. Bir ekip olarak çalışıp teknik bir bıçkı sorunu hakkında konuşan iki dost gibi gösteriyordu bizi Jim. Uydurduğu bu sahnelerde aramızda şöyle konuşmalar geçiyordu : "Orada, senin tarafında ne kadar uzuyor?" diye soruyordum ben. "Üç dört santim kadar," diye yanıtlıyordu Jim de. "Çok güzel. Bende de beş altı santim var," diyordum ben de. Halbuki ilk birkaç gün dışında onunla birbirimize tek kelime bile etmemiştik bütün yaz boyunca. Ayrıca – hangi tahtacıya sorarsanız sorun – bu sahneleri anlatırken bize kullandırdığı tahtacılıkla ilgili teknik terimlerin orospulara etkileyici gelebileceğini, ama bu terimlerin aslında tahtacılara hiçbir şey ifade etmediğini ve hepsinin Jim tarafından uydurulduğunu söyleyecektir size. Jim çok usta bir tahtacıydı ve

hiçbir şey uydurmaya gereksinimi yoktu. Gel gör ki dost olduğumuzdan söz ettiği her sefer, buna uysun diye sanki tahtacılık hakkında da bir yalan uydurması gerekiyormuş gibi davranıyordu.

Gitmeden önce Annabelle'le de biraz konuşmak istedim; ama ona doğru döndüğüm an Annabelle, "Ya? Demek Jim'le ortaksınız, ha?" diyerek daha konuşmaya başlamadan hevesimi kırdı. Bunu söyleyerek konuşmaya iyi bir başlangıç yaptığına inanç getirdikten sonra da beni İskoç olduğuna inandırmaya kalkıştı. "Sen bunu git bir İsveçliye yuttur," dedim ona.

Annabelle'in tarzı, karşısındaki onu nasıl görmek istiyor, onun ne olmasını diliyorsa aynen öyle olmaktı – yeter ki kendisinin gerçekten öyle olmadığını bildiğiniz bir şey olmasını istemeyin ondan. Onun gerçek bir güneyli olmadığını anlamam uzun sürmedi. Öbür kadın da güneyli değildi. Her ikisi de 'o'ları uzatarak, yayarak söylüyorlardı. Her ikisinin de bukleleri vardı. Ama hepsi buydu işte. Kadınlar bütün bunları da Dakota'dan gelme Jim'in hatırına yapıyorlardı. Arada bir Annabelle aşırı heyecanlanıyor, neşeyle coşarak 'şiir'e benzeyen birkaç dize söylüyordu; örneğin aliterasyon dolu sözcükler kullanarak kadeh kaldırıyor, eski bir İskandinav şiiri okuyor ya da yabancı dilde bir deyim kullanıyordu. Sonra gene suskunlaşarak kendisinin İskoç değilse bile gene de benim hoşuma gidecek, ama hakkında fazla birşeyler bilmeyeceğim bir özelliği olduğuna inanmamı sağlayacak bir şey bulma oyununa geri dönüyordu.

Daha gecenin başında anlamıştım kadınların değil ana kız, akraba bile olmadıklarını. Sanırım her üçü de bir aile olduklarını düşünmekten garip bir haz duyuyorlardı. Doğal olarak her iki kadın da benzer tarzda giyiniyor, saçlarını bukle bukle yapıyor ve güneyli ağzıyla konuşuyorlardı, ama temelde, her ikisinin de iri yapılı olmaları dışında, ne kemik yapıları ne de vücut biçimleri birbirine benziyordu.

Böylece bu üç kişi kendi aralarında yalanlardan yapılma sıcak bir aile çemberi yaratmışlardı.

Mektupları ya bir ya iki cümleydi hep. Bir usta tarafından kullanıldığında bu bir-iki cümlelik edebi tarz, sıradan ufak tefek bir bilgiyi iletmek için değil, dünya âlem bilgisini bir fındık kabuğuna sığdırmakta kullanılır. Jim bu türün ustaları arasında ilk tanıdığım kişi oldu.

Kapıda vedalaşırken balıksırtı takım elbiseli bu tahtacıyla elbiselerinin altına iç çamaşırı giymeyen o iki boylu poslu kadın kapının ağzına doluşmuşlardı. "Hoşça kalın," diye seslendim dışarıdan. Annabelle, "Au revoir," diye yanıt verdi. Jim de, "Hoşça kal," dedi, sonra da, "Sana yazarım," diye ekledi.

Yazdı da, ama yazması güz bitimini bulmuştu. O zamana kadar tüm İsveçli ve Finlandiyalı tahtacılar onun kasabanın kuzey kesimindeki yerini çoktan keşfetmişlerdi herhalde. Jim de Missoula Halk Kütüphanesinden okur kartını alıp köpek öyküleri dışındaki tüm Jack London öykülerini yeniden okumaya başlamış olmalıydı. Zarfın üstündeki adresim doğru yazıldığına göre annemle babama te-

lefon edip adresi onlardan almış olmalı. Mektubun zarfı büyük bir zarftı. Kullandığı kâğıtsa küçük ve çizgiliydi. Üst kenarında tutkal izleri olduğundan bir bloknottan kopartılmış olduğu belliydi. Jim'in büyük bir elyazısı vardı, ama her sözcüğün sonuna doğru küçülüp gidiyordu bu yazı. Ders yılı sona ermeden önce ondan üç mektup daha aldım. Mektupları ya bir ya iki cümleydi hep. Bir usta tarafından kullanıldığında bu bir-iki cümlelik edebi tarz, sıradan ufak tefek bir bilgiyi iletmek için değil, dünya âlem bilgisini bir fındık kabuğuna sığdırmakta kullanılır. Jim bu türün ustaları arasında ilk tanıdığım kişi oldu.

Mektupları hep 'Sevgili ortağım' diye başlayıp 'Dostun Jim' diye bitiyordu.

Gelecek yaz onunla çalışmam konusundaki en ufak imayı bile görmezlikten, duymazlıktan, anlamazlıktan geldiğimden kuşkunuz olmasın. Jim de asla açıkça bir öneride bulunmadı zaten. Hayatımın ancak çok ufak bir bölümünü cippoculuk yapmaya ayırabileceğime ve zaten bu işe gereğinden fazla emek verdiğime karar vermiştim. Amerika Birleşik Devletleri Orman İşletmesi kurumuna geri dönüp orman yangınlarıyla boğuşmaya başladım. Jim'e göre bu; kendimi bir hayır kurumu ilan edip sağlık kaplıcalarına gitmem demekti.

Böylece o yaz Jim'den haber alamadım doğal olarak. Herhalde bıçkının başında başka birinin talaşını attırıyordu Jim. Ama sonbahar gelince büyük başlayıp sözcüklerin sonuna doğru gittikçe küçülen bir elyazısıyla yazılmış koskoca, dört köşe bir zarf geldi. Daha sonbaharın başlarında olduğumuz için henüz işini kurmuş olamazdı. Herhalde ormandaki işinden yeni ayrılmış, kasabayı kolaçan ediyor olmalıydı bu aralar. Daha kütüphane kartını bile almamıştır büyük bir olasılıkla. Her neyse; mektup şöyleydi :

Sevgili ortağım,

Sana yalnızca tam 150 kiloluk bir kadınla yattığımı bildirmek için yazıyorum.

Dostun, Jim

Bu mektubu aldığımdan beri yıllar geçti. O zamandan beri de ne Jim'den bir haber geldi ne de Jim'le ilgili bir haber. Kim bilir, iş yüz elli kiloya çıkınca belki sonunda biri de Jim denen şu orospu çocuğunun hakkından gelmiştir. ❁

Çeviren : Ayşe Gül Güre

SORUŞTURMA

Başlangıcından bugüne, öykücülüğümüzde unutulmuş ya da yeterince üstünde durulmamış değerler var mıdır? Nedenleri nelerdir?

İlk soruşturmamızın konusu bu.
"Adam Öykü" öykü edebiyatımızı ilgilendiren sorunları zaman zaman da soruşturmalar biçiminde gündeme getirmeyi düşünüyor. Bu soruşturmaların konusu bir dönemin ya da geçen bir yılın değerlendirmesi olabileceği gibi, bir öykü yazarının edebiyatımızdaki yerinin saptanmasına ilişkin de olabilir. Soruşturmalarda edebiyatımızın ilk akla gelen adlarına olduğu kadar, genç kuşak yazarlarının görüşlerine de başvuracağız.
İlk soruşturmamızın konusu geçen dönemler içinde başka dergileri de ilgilendirdi. Şu var ki, aynı konunun yeni bir dönem içindeki değerlendirmesinin de yeni olabileceğini düşündük. Aradan geçen yıllar içinde değerler, ölçüler de değişiyor. Bu ileri dönük değişim içinde bir zamanlar öncelikle anılan kimi adlar, bugün yerlerini başkalarına bırakabiliyor. Şu demek ki, yeni bir dönem içinde yapılacak yeni bir değerlendirmenin anlamından vazgeçilemez. Üstelik bu konu, "Adam Öykü"yü öncelikle ilgilendiren konular arasında. Görüşlerine başvurduğumuz yazarların da bu düşüncemizi desteklediği belirtilebilir.

● Salim Şengil

Öykü Yazarı Bir Zeynel İlhan Vardı

Geçmiş yıllarda onun gibi sanatçıların yüzlercesinin ipe sapa gelmez nedenlerle nasıl ufalanıp gittiklerinin bir örneği Zeynel İlhan'ı yazayım, dedim. O günleri anımsadığımda yüreğim sızlar, suyu çekilmiş bir değirmenin viran, yoksul görünümü içinde düşünür kalırım.

ONUN ilk öyküsünü, "Saltanat Arabası"nı "Seçilmiş Hikâyeler"in Şubat 1948 tarihli 7. sayısında yayımlamıştım. O günlerin havası içinde öykünün içeriği, biçimi, anlatımı beni çarpmıştı. Bitlis Ortaokulu Resim-İş öğretmeni adresiyle gelmişti. Hemen bir mektup yazdım, yeni öykülerini beklediğimi bildirdim. Biraz araştırınca buldum. Daha önce küçük iki öykü kitabı yayımlamış. Ama dağıtılamadığı için kenarda köşede kalıp unutulmuş. Kısa zamanda arka arkaya "Kapıcının Rüyası", "Sancaktar" adlı iki öyküsü daha geldi. Özet bir biyografisini istemiştim, onu da yollamış.

Kırklareli Öğretmen Okulu'ndan sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümünü bitirmiş. Mektuplaşmaya başladık, daha sık öykü yollaması için zorluyordum.

Eşi de Şebinkarahisar'da öğretmenmiş.

Yazları okulların tatili süresince İstanbul'un Anadolu yakasında kayınpederinin evinde kalıyorlarmış. Zamanı gelince biri Şebinkarahisar'a, biri de Bitlis'e dönüyormuş. Bu durumlarını öğrenince, 'Herhalde böyle olmasını kendileri istiyor olmalı. Yoksa karı-koca birleşmesinden Bakanlığa başvursalardı çoktan birinden birinin kentinde buluşurlardı.' diye düşündüm.

İki yıl sonra Zeynel İlhan, tatil sonrası Bitlis'e geçerken Ankara'ya gelmiş, yayınevine uğradı. Konuşma sırasında benim askerlik arkadaşım öğretmen İskender Cenap Ege'nin Doğubeyazıt'tan Rize'ye atanmasını çıkardığımı duymuş :

"Benim de Bitlis'ten Şebinkarahisar'a atanmamı çıkartıver, biraz rahat edeyim, şu bekârlıktan kurtulayım. Bak o zaman nasıl hikâyeler çıkarırım." demez mi!

"Şimdiye dek neden söylemedin? Bana ayrı kentlerde olduğunuzu söylediğin zaman, herhalde böyle istiyorlar, diye yorumlamıştım." dedim.

Oysa İskender Cenap Ege'nin işi daha zordu. Eşinin karı-koca birleşmesinden atanması Doğubeyazıt'a çıkmıştı. Bunun üzerine İskender bana yazdı :

"Eşim Melâhat'ın atanması buraya çıktı. Aman ne olur benim atanmamı Rize'ye yapalım. Orası çok güzelmiş, karım övüyor." diyordu.

Ben de eşi Melâhat Ege'ye 'Doğubeyazıt tayinini kabul etme.' diye telgraf çektim.

O sıralar, saymakla bitmez güzellikleri olan, sevecen, büyük insan Ahmet Kutsi Tecer, Milli Eğitim Bakanlığı, Ortaöğretim Genel Müdürü idi. Birkaç gün sonra ona gittim, durumu anlattım.

"Bakalım Şengil, Rize'de boş yer varsa yaparız." dedi. Bir yerlere telefon etti, ikisinin de dosyası geldi. Rize'de boş kadro yokmuş. Melâhat üç gün sonra Doğubeyazıt'a gitmezse müstafi – işinden çekilmiş – sayılırmış.

Benim bu gibi işlerden hiç mi hiç bilgim yokmuş. Ahmet Kutsi Tecer :

"Şengil, bir iki gün sonra uğra, bir çare bulmaya çalışalım." dedi.

İki gün sonra heyecanla gittim. Her zamanki gibi beni sevecen, güler yüzle karşıladı. Heyecanlı olduğumu sezmiş olacak, hemen müjdeyi verdi :

"Senin Ege'nin atanması Rize'ye çıktı. Çıktı ama biraz zor oldu. Samsun'da bir öğretmen üç yıldır Gazi Eğitim Enstitüsü'ne sıra bekliyormuş. Onu oraya aldık. Rize'den birisini, terfi ettirerek Samsun'a atadık. Boşalan kadroya İskender gelecek. Hadi şimdi rahatla, sıkıntıdan kurtulunca daha verimli olursun." dedi.

1961 yılında İskender, Aydın'dan senatör seçilip Ankara'ya çıkageldi. Bir süre sonra da Turizm Bakanı oldu.

Ahmet Kutsi Tecer'in beni sevdiğini biliyordum ama bu düzeyde olduğunu hiç ummuyordum. Benim de ona büyük saygım, sevgim vardı. Aslında kökeni tükenmiş insanlardan biriydi.

Başkentte oturmanın böyle işlere yararı oluyordu. Kimi su başlarında seni sevenler bulunuyorsa, eşin dostun küçük isteklerini yerine getirebilirdin.

Zeynel İlhan'ın atanması da bu kez başka yollardan, kısa zamanda böyle oldu. Bana Şebinkarahisar'dan yazdığı mektupta hem teşekkür ediyor, hem de :

"Bak şimdi seni nasıl hikâyeye doyuracağım. Yerleşir yerleşmez sıkı bir çalışmaya girerim." diye yazıyordu.

Bu mektubun üzerinden 4-5 ay geçti, ne hikâyesi geldi ne de bir haber. Oturup kısa bir mektup yazdım :

"Ne oldu yahu, hani bol bol hikâye gönderecektin! Hikâyeden vazgeçtim – olmaz böyle bir şey ya – sağlığını bile bilmiyorum. Bana acele yaz, bekliyorum."

Hemen karşılık geldi. Mektubunda :

"Burada öğretmenler üçe bölünmüşler. Bir bölümünü akşamcılar oluşturuyor. Kentin bir aşevinde ya da Kulüp'te akşamları demleniyorlar. Bir bölümü de Kulüp denilen yerde kâğıt oynuyor. Kimileri de gecelerini ev gezmeleriyle dolduruyor. Biliyorsundur benim içkiyle hiç ilişkim yok, kâğıt oyunlarını da bilmem. Bence en hafifi olan ev gezmelerine katıldım. Çaylar içiliyor, çörekler yeniyor,

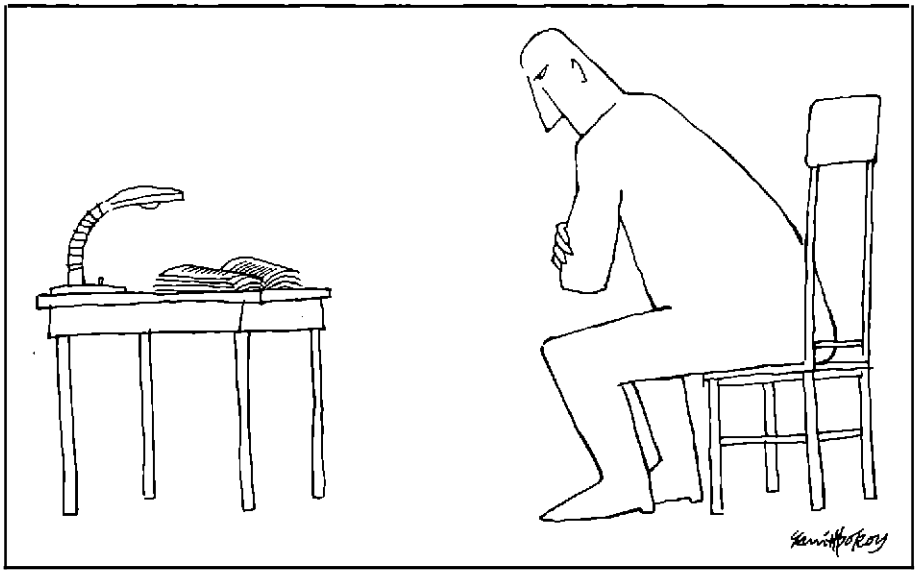

tombala oynanıyor, gecelerin yarısı böyle doluyordu. Sıra bizim eve geldiğinde atlatmam olası değil, benim konuklarım sayılırlar. Ama onların evlerine gitmeye gelince haftada ikisini atlayıp evde çalışmaya gayret ediyorum. Ertesi gece hangi evde toplanılacaksa oraya katılıyorum. Daha oturmadan sağdan soldan laf atmaya başlıyorlar. Akıllarınca alay ediyorlar :

"Dün akşam tetebbuda mı bulundunuz?"

"Neler yazdınız bakalım!"

"Roman mı, yoksa hikâye mi, hikâyemizi mi?.."

Bu, buna benzer sorularla açıkçası alay ediyorlar. Bu çeşit davranışlar ağırıma gidiyor ama ne yapacaksın!.. Senin anlayacağın bu sözcükleri duymamak için kendime bir gece bile ayıramaz oldum."

Zeynel İlhan'ın bu mektubundan sonra yazdıklarıma karşılık alamadım, öykülerinin de arkası kesilmişti. Milli Eğitim Bakanlığı'nda çalışan bir arkadaş haber getirdi. Şebinkarahisar'daki bir öğretmen, onun komünist olduğunu gammazlamış. Ne müfettiş, ne sorgu, ne şu, ne bu, bakanlık emrine alınmış. Aylığını denkleştirmek için kendine bir iş bulmuş! Şebinkarahisar'dan Rize'ye sebze götüren kervanın birine katılmış. Gidip gelmeye başlamış. Ne var ki zamanla bu onu rahatsız etmiş. Üzerine dikilen gözlerden kurtulmayı denemiş ama baş edememiş. 'Koca öğretmen sebzecilik yapıyor!.. / Başka bir iş bulamamış mı?..' der gibi bakışlar üstünden hiç eksik olmamış.

Sonra Ankara'ya geldiğini duydum. Keçiören'deki bir yapı işinde puantörlük yapıyormuş! Hangi yapıya gidip soracaksın?.. Saymakla bitmez. Cumartesi, pazar günleri Sağlık Bakanlığı'nın karşısındaki pastaneye geldiğini söylediler. İki üç hafta oraya gittim belki görürüm diye... Olmadı, buluşamadık. Bir süre sonra Kırklareli'nde bir meydana açılan sokağın köşesinde gazoz, dondurma satıyormuş.

Aradan geçen uzun bir zaman dilimi içinde ne öyküsü, ne de herhangi bir yazısı yayımlandı bir yerlerde. Dünyaya, insanlara küsmüştü sanki...

Yirmi yıl kadar önce Yayınevi'ni İstanbul'a taşıdım. Günlerden bir gün Zeynel İlhan'ın Hukuk Fakültesi'ni bitirdiğini, Bayrampaşa'da çalıştığını öğrendim. İstanbul Barosu'nda kaydı yoktu. Araştırmam sonucu adına kayıtlı bir telefon numarası elime geçti. Değişik zamanlarda aradım durdum, telefon açılmıyordu. Bir süre sonra onun öldüğünü duydum. Zeynel İlhan'ı hiç unutmadım. Zaman zaman anımsadıkça üstüme duman gibi bir hüzün çöker, dalar giderim ardından.

● Necati Cumalı

SORUŞTURMANIZ, düşündükçe iç içe sorular doğuran bir konu edebiyat tarihinden, kendi yaşam deneyimimden yığınla anı çağırıştırdı bana.

İlkin şu var : Gerçekler "Bugünü" bir yana bırakmayı gerektiriyor. Bir edebiyatın bugünü daima tartışmalıdır, kavgalı gürültülüdür. Taşı toprağı ayıklanmamış, çöpü samanı karışık bir tahıl harmanı gibidir. Edebiyatın sağlam değerleri zamanla oluşur. Sanat dünyasında her dönemde *Amadeus*'lar *Salieri*'ler vardır. Yaşamöykülerini okuduğum çoğu batılı yazarların şairlerin yaşamlarında "çekemeyenlerinin saldırıları, başarılarını çelmeleyenlerin verdiği üzüntüler" türünden açıklamalar geçer. Son olarak, bu yakınlarda *Goldoni*'nin yaşamöyküsünde karşılaştım bu sözlerle. Öyle ki çağdaşlarının saldırılarından bunalan Goldoni, kendine gelmek için Napoli'den kaçmış, bir süre Paris'te yaşamış. Bu saldırılardan ürkenlerin başvurabilecekleri tek yol, çevresindekilere övgüler dağıtmaktır. Soruşturmanız bu açıdan bu yoldan yararlanmak isteyenlere olanak sağlıyor. Şimdi burada, yeterince üstünde durulmamış bugünün diyelim ki on öykücüsünün adını ansam, on dost kazanırım, nedir ki adını anmadıklarımın tümünü de darıltmış olurum. Sizin iyi niyetinizi kötüye kullanmamak için en iyisi bugünü zamana bırakmak ...

Bir şiirimde "Yanılmaz bilge zaman yargısında" derim. Ben iyi yazılmış, sağlam sanat ürünlerinin canlı olduklarına inanırım. Yazarlarından koparak kendi yaşam serüvenlerini yaşarlar adeta. Kendi başlarına yaşam savaşlarını sürdürürler. Yoksulluk içinde ölen Mozart'ın, Dostoyevski'nin bıraktıkları yapıtlar yaratıcıları adına kazanırlar savaşları.

Sanat tarihinin değişmez yasası sürekli elemedir. "Zaman kalburu" durmadan işler, yarına kalacakları ayırır. İki üç yüz yıl sonra bir şairden anıt değerinde iki üç şiir seçer bize ; tek roman, ya da üç beş öykü. Bu kadarı da yeter o seçilen parçaların yaratıcılarının büyüklüklerine inanmamıza. Örneğin *Villon*'u "Asılmışların Balladı" ile büyük şair olarak benimseriz.

Öykücülerimize dönelim : Ömer Seyfettin, R. H. Karay, Karaosmanoğlu, R. N. Güntekin, Halit Ziya Uşaklıgil, M.Ş.E., Kenan Hulûsi, Umran Nazif, Sait Faik, Sabahattin Ali, Orhan Kemal, Samim Kocagöz, Yusuf Atılgan... Bu öykücülerimizin hangisinin yeterince değerlendirilmemiş olduğunu söyleyebiliriz sağlığında? Aralarından kiminin öykülerine tutulan alkışlar yavaş yavaş sönmüşse, daha da sönüyorsa, edebiyatın doğal yasası bu!.. Zaman kalburu gidip geliyor, eliyor! Sonunda bakıyorsunuz örneğin Refik Halit Karay'dan bir "Sarı Bal" öyküsü kalıyor. Buna karşılık Ömer Seyfettin, özellikle yeni kuşakların ilk okuma çağında çok sevdikleri bir yazar olmayı sürdürüyor. Sait Faik'ten kalan öyküler rahatlıkla kalın bir cildi doldurabiliyor, vb.

Değerlerin koruyucusu okuyucudur sonunda. Kuşaktan kuşağa değişen okuyucu. Yeterince değerlendirilmemiş kanısıyla geçmişten örnekler sunanlar olabilir. Nedir ki bu sunulan örnekler yeni kuşaklar, geniş kütlelerce onaylanmadıkça gösterilen çaba boşunadır.

● Zeyyat Selimoğlu

ÖTEDEN beri her alanda değerlerin bolca harcandığı bir toplum olduğumuza göre, kayba uğramış ya da uğratılmış öykücü değerlerimiz de herhalde olmuştur. Sorunuzdan da böyle olduğu anlaşılıyor. Kimdir onlar? Birden, iki önemli ad anımsadım : Ömer Seyfettin ve Refik Halit Karay... Ömer Seyfettin'in bütün eserleri yayımlanıyor sanırım. Demek o unutulmamış. Refik Halit'i dilimizi iyi kullanan, Türkçe'ye yeni sözcükler bile kazandıran (yapaylığa düşmeden) bir öykücümüz olarak tanıyorum. "Emine"nin başına

"Yatık" sözcüğünü getirebilmiş olması bunun bir kanıtı değil mi?

Refik Halit'in "Memleket Hikâyeleri" basıldı da ben bilmiyor olabilirim. Ama basılmıyorsa "Eskici" öyküsünün yazarı için "Unutulan Adam" dememiz gerekir Türk öykücülüğü adına.

Artık adları bile anımsanamayan öykücü değerlerimiz varsa, ki onlar "Öykü Kuyusu"nun en dibinde kalmışlardır, onları bulup çıkarmak, değerlendirmek, edebiyat uzmanlarımızın, araştırmacılarımızın "arkeolojik" çalışmalarıyla gerçekleşebilir ancak. Güç iş, her türlü övgüye değer. Araştırmacılarımız ödüllendiriliyor mu?

Sorunuzun bu bölümü için benim söyleyebileceğim fazla bir şey yok. "Yeterince üstünde durulmamış değerler var mıdır, nedenleri?" bölümüne ise bazı yaklaşımlarım olabilir :

Diyelim değerlendirmeyi iyi niyetle yapmayı düşünen bir edebiyat uzmanı, özellikle geçim sıkıntısından ötürü, daha bir maddi yanı olan çalışmalarını "şimdilik bu çalışma dursun, sonra bakarım" düşüncesiyle öne alır, yarıda kalan değerlendirmeyi de rafa kaldırır. Yazar rafta oturur kalır, raftan aşağı inemez. İşte bir "sittin senelik" unutulma olayı, belki de sonsuza dek...

Bir yazarı değerlendirmek isteyen kalemlerin kendilerini beklemeye aldıkları da olur. İstemeyerek de olsa beklenen şey yazarın ölümüdür. Yazarın ölmesiyle bütün kalemler ileri atılır. (Bizde ölenlerle birlikte yaşamanın, her alanda, çok örnekleri var. Kimi gazetelerin manşetlerine bakmak, kimi televizyonların haberlerine bakmak yeterlidir.) Gelgelelim, söz konusu yazar bir türlü ölmez, bakarsınız işi uzattıkça uzatır ve sonunda, unutulma olayı gerçekleşir. Bir sanatçı için elbette bu da ölümün bir türüdür. Ama ne denmiş, "Ölen ölür kalan sağlar bizimdir". Öyle olsa yine iyi, ama sağ kalan sanatçıya sahip çıkılması da kendi başına bir sorundur.

Sizi ortaya çıkaracak yetkililere yaranmayı uygunsuz buluyorsanız işler çetinleşir. Hele bu yetkililer arasında "yoksa bana önem vermiyor mu?" virüsünden ötürü aşağılık duygusu çekenler de varsa bu hassas nokta zararınıza olabilir.

Bir de bakarsınız çok başarılı bir "Görünmeyen Adam" oyuncusu olmuş çıkmışsınız. Yukarda değinilen değinilmeyen "bütün bu ahval ve şerait içinde dahi" öykünüzü yazmaya devam mı, tamam mı?

Devam sabrını gösteremeyenler "Öykü Kuyusu"nun dibini seçmiş olur, devam edebilenlere gelince, belki bir gün, bir öykü kitabınız...

● Mehmet H. Doğan

BİR SÜRE önce "Varlık" dergisi de buna benzer bir soruşturma düzenlemişti. Orada, yazınımızda "değerleri yeterince anlaşılamamış imzalar"ın olup olmadığı soruluyordu. Verdiğim yanıtta, "değerleri yeterince anlaşılamamış imzalar" tanımlamasının çok iyi niyetle yapılmış bir tanımlama olduğunu söylüyor, şöyle sürdürüyordum yanıtımı : "Sanki Sait Faik, Orhan Veli, Melih Cevdet, Oktay Rifat, Uyar, Cansever, Süreya 'yeterince anlaşılmış' da bunun dışındakileri soruyorsunuz. Bu iyi niyete bir an ben de katılıp, günümüz yazınından yeterince değerlendirilmediklerini düşündüğüm birkaç ad vereyim : Vüs'at O. Bener, Bilge Karasu, Tahsin Yücel..."

"Adam Öykü"nün soruşturmasına ne yanıt vereceğimi düşünürken, bir kenara not ettiğim adların başına Sait Faik adını da eklediğimi fark ediyorum şimdi. Bir bakıma, 'değerleri yeterince anlaşılamamış' olmakla 'yeterince üstünde durulmamış' olmayı bir ve aynı şey olarak anladığımı, algıladığımı gösteriyor bu. Bir bakıma da, birbirinin sonucu olarak : bu öykücülerin 'değerleri yeterince anlaşılamadığı' için 'yeterince üstünde durulmamış' olduklarını düşündüğümü.

Yenilik'ten, yenileşmek'ten ölü görmüş gibi korkanlar yine hop oturup hop kalka-

caklar, ama ben yine de söyleyeceğim : öykücü olarak Sait Faik'in, Bener'in, Karasu'nun ve Yücel'in başta gelen ortak yanları, dönemlerine göre – hatta bugün bile – yeni olmaları, yenilikçi olmalarıdır. Yazdıkları dönemde tutulan, beğenilen, bir anlamda ortak anlatı biçimine katılmayı kabul etmeyip kendi dillerini, kendi anlatı biçimlerini bulmaya çalışmaları...

Sait Faik, daha ilk öykülerinde, ama özellikle '50'lerin başlarında verdiği ürünlerle öykücülüğümüzde Sabahattin Ali damarı diyebileceğimiz kanalın yanı başında, dili, anlatımı, insanlara ve dünyaya bakışıyla yepyeni bir kanal açmıştır. Bu özgün bakış, onun, geçmişteki öykü birikimini : Sadri Ertem, M.Ş.E., F. Celâlettin'e – onu da yeterince üstünde durulmamış öykücülerden sayamaz mıyız? –, S. Ali'ye uzanan öykü birikimini çok iyi anlamış ve özümsemiş olduğunu gösteriyor her şeyden önce. Yazın'ın her dalında kendi'ni ve kendinden öncesini 'aşma' diye bir olgu varsa, bunun, en başta kendinden önce'yi özümsemekten geçtiğine inanıyorum. Sait Faik, soy bir sanatçı olarak, bunu yapabildiği için öykücülüğümüzde yeni bir kanalın başlatıcısı olabilmiştir.

Sait Faik'in, zamanında sevilen, okunan bir yazar olmasına karşın, ne o zaman ne de şimdi, okurlarca, özellikle de genç kuşaklarca 'yeterince' anlaşılmış, 'yeterince' değerlendirilmiş olduğuna inanmak güç. Bugün hak ettiği ölçüde okunduğunu bile sanmıyorum ben. Onu sevenler, sevdiğini sananlar onun çığır açan yenilikçi tavrını, bu tavrın öykücülüğümüze getirdiği taze kanı gereğince değerlendirememiştir. Sait Faik'in bugün hâlâ aşılamamış olması bunun en güzel kanıtıdır.

Vüsat O. Bener, Sait Faik'ten de talihsiz bir öykücü. 1950'den beri, bu demek kırk yılı aşkın bir süredir yazan bir öykücü olduğu halde öykücülüğümüzdeki özgün yerinin gereğince anlaşılmış, değerlendirilmiş olduğunu söylemek güç. Genç kuşakların onu tanıdığı bile kuşkulu. Oysa Bener, 1950'lerde başlayan yenilikçi akımın en özgün adlarından biri. Gerek öykülerinde anlattığı çevre ve insanlarla, gerekse anlatım biçimiyle, yalın, özenli dili, kısa, çarpıcı betimlemeleri, iç konuşmalarıyla yaşayan tipler yaratmış olan Bener, M.Ş.E. ile Sait Faik arasında bir yerde, bir bireşim çizgisi üzerinde durur. Ne o, ne öteki, yalnızca kendisi. Az yazmanın, az yayımlamanın nerdeyse bir handikap sayıldığı yazın ortamımızda bunca yıl yitmemesi bile bir başarı bence. Yalnızlığın tadına varmış, bu tadı sonuna kadar çıkarıyor.

Bilge Karasu ise bu yalnızlığı bilerek seçmiş gibi geliyor bana. Seçmekten çok, kendi yazın, öykü, dil anlayışının peşinden ödün vermeden yürümenin getireceği sonuçlara, bir yazgı gibi, daha baştan razı olan, bunlara hiç yakınmadan katlanan bir öykücü. Son yapıtlarında daha açıklıkla ortaya çıkan biçemine bakarak, bir anlatı'cı, bir yazı'cı demeliydim belki de. Karasu, Türkçe'nin bu büyük virtüözü, kılı kırk yaran çalışması, kendi yarattığı dili, özgün içeriğine karşın – belki de bu nitelikleri yüzünden – her zaman az okunan biri olmuştur. Okurundan, belli bir düzeyin üzerinde bir beğeni, bundan ayrı olarak da bir yazın bilgisi ve kültürü isteyen – isteyen de değil, onu okumak istiyorsak buna zorunlu olduğumuz – bir yazardı o. "Yazı, yazan için de, okuyucu için de (elbette, romanın kişileri için de) bir yolculuktur... Yolculuk bir yola vurmaktır kendini; karşı yakaya ulaşmanın bütün hazlarıyla acılarını, güçlükleriyle kolaylıklarını yaşatacak bir yola... Kendimizi sınayıp tanıyacağımız, çeşitli yol arkadaşlıkları kurabileceğimiz ya da yalnız, yapayalnız kalacağımız bir yola..." (Bilge Karasu, *Ne Kitapsız Ne Kedisiz*, ss. 13-14, Metis Yayınları) diyen bir yazarın bu yalnızlığa katlanmaktan başka bir yazgısı olabilir miydi?

Tahsin Yücel'in öykülerinden, romanlarından söz ettiğinizde hâlâ şaşıran okurlar olduğunu söylemek, onun bir öykücü olarak ne denli az tanındığını anlatmaya yetmez mi? Onun, *Uçan Daireler*'den (1954) başlayıp *Aykırı Öyküler*'e (1989)

kadar yedi öykü kitabı yayımladığını ekleyince daha da şaşıracaktır bu okur. Tahsin Yücel'in daha çok çevirileriyle, deneme ve eleştiri yazılarıyla tanındığını söyleyerek onun öykücü olarak yeterince tanınmamışlığına bir özür bulunabilir mi? Sanmıyorum. Yücel'in de yukardaki öykücüler gibi yeterince tanınmamış, değerlendirilmemiş olmasının nedenleri daha derindedir.

Bu nedenler derindedir, ama o kadar anlaşılmaz da değildir. Şiir konusunda olan şey yazın için de geçerlidir : Bizde, yazın-toplum ilişkilerinin her zaman sıcak bir alan oluşturması, yazın yapıtlarını hep güncel olaylara yakınlığıyla, toplumca uğraştığımız güncel sorunlara getirdiği açık yanıtlarla, çözümlerle değerlendirme gibi bir sonuç çıkarmıştır ortaya. Oysa tek yanlı, her şeyden önce de yalınkat bir bakıştır bu. Yazın yapıtlarının, bireysel ve toplumsal yaşamla olan bağlarını, ilişkilerini de unutmadan, doğaları gereği bir dil, bir yazı ürünü olduğu, dille yapıldığı gerçeğinin göz ardı edilmesinden ya da bu sorunun gereği gibi anlaşılamamasından kaynaklanır bu yalınkat bakış. Çoğu kez, neyi nasıl anlattığıyla değil, yalnızca ne anlattığıyla değerlendirilir öyküler, romanlar, şiirler. Bunun, sonuçta bir eleştirel bakıştan çok, okur beğenisine, okur sığasına dayalı bir değerlendirme olacağı açık ve kaçınılmazdır. Bu yüzden de, öykü ve roman gibi anlatıya daha yakın yazın dallarında köy edebiyatı, 12 Mart romanları, Eylülist edebiyat gibi, yazınla ilişkisi kuşkulu, kolay anlaşılır sınıflandırmalara gidilmesi hiç de nedensiz değildir. Bir yerde, sığasız okurun bir dayatmasıdır.

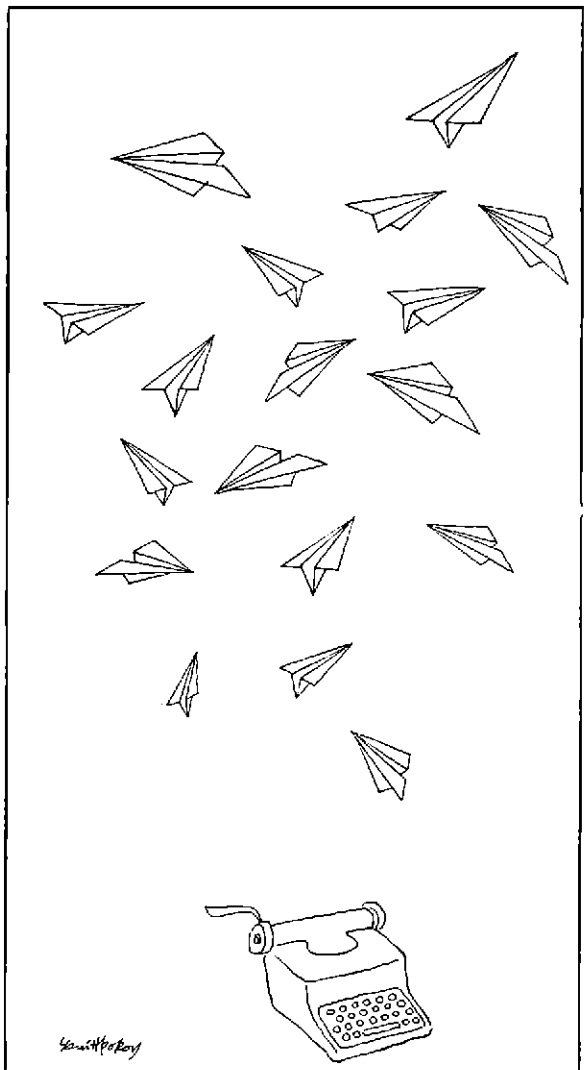

Desen : Semih Poroy

Oysa daha başta söyledim, bu yazarlar, dönemlerinin beğenisine, ortak değerlerine (bunu dönemlerinin okur kalabalığı diye de düşünebiliriz) bağımlı değillerdir. Günümüz gençliğinin argo deyimini biraz değiştirerek söylersek, okur'a göre değil

kendi kafalarına göre takılır bu yazarlar. Beğenilmek, satmak, ünlenmek ya da unutulmak gibi bir dertleri yoktur. Sait Faik gibi "Yazmasam deli olacaktım!" derler. Ya da Yazı gibi, sonunda "yapayalnız kalınacak bir yolculuk"u göze alırlar Bilge Karasu gibi.

● Tarık Dursun K.

GEÇMİŞİN hikâye ustaları arasında kimler yoktur ki! Tarihsel sıralama espri'si bir yana, ben öncelikle Kenan Hulusi'yi çok severim. Onu, İlhan Tarus'u, Bekir Sıtkı'yı, Ümran Nazif'i, (hele hele) Sadri Ertem'i, Ahmet Naim Çıladur'u, Özcan Ergüder'i, Şahap Sıtkı İlter'i, Müfide Anadol'u, (bizim) Naim Tirali'yi de çok severim.

Bu adlarını saydığım hikâyecilerimiz bir zamanlar "vardı"lar, ama şimdi "yok"lar. Çünkü (birkaçı dışında) öldüler. Şaşırtıcıdır; ülkemizde sanatla "iştigal" edenler, yaşarlarken "var"lar da öldükten sonra ve ölümün ardından kısacık bir sürede "yok" oluveriyorlar.

Üzerine gidilmese, yarışmalar, ödüller olmasa ve her yarı yıl dinlencesinde öğretmenler "ödev" diye vermeseler... Sait Faik de okunurluğundan olacak, Samet Ağaoğlu da, Memduh Şevket Esendal, hatta Yakup Kadri, Halide Edip ve Hüseyin Rahmi Gürpınar da. (Söze başlarken, acaba bu saydıklarımın – gerçekte sayacaklarımın – arasında es geçip unutacaklarım çıkacak mı diye ikircikliydim; korktuğum başıma geldi nitekim ve şimdi yol yakınken o sıralamaya Yakup Kadri'yi, Halide Edip'i, Samet Ağaoğlu'nu ve yaşarken hikâyeye küsmüş Orhan Hançerlioğlu'nu da katıyorum.)

Bu giderek "mazi"leşen, ama (bence) herhangi bir değer yitirimine uğramadan hikâyemize yoğun bir emek katkısında bulunan ustaları yeni kuşaklara ne yapmalı da yeni baştan sunmalı? Bilemiyorum. (Bir dönem yayın yönetmenliği yaparken bu denli bir "iş"e sıvanayım istedim; Eray Canberk'le Necati Güngör de yardım sözü vermişlerdi. Olmadı. Ardından Bilgi Yayınevi'ne açtım konuyu; "düşünelim" dediler. Bana kalırsa, bu "iş"in üstesinden gelse gelse, bir kişi gelir; Enis Batur. Gönlü yücedir, yayın yönetmenliğini yaptığı kuruluş da öyle. Güzel olmaz mı sizce de?)

Bu ustaların ustalıkları hiçbir zaman doğru dürüst tartışılmadı, gereğince hiçbir zaman üzerlerinde durulmadı onların. Burada Tahir Alangu'nun, Cevdet Kudret'in (yer yer Asım Bezirci'nin, Şükran Kurdakul'un hatta Seyid Kemal Karaalioğlu'nun) çalışmalarını yadsımıyorum elbet. Özellikle Tahir Alangu'nun çalışması benzersizdir, değerlendirmeleri hep "cuk" oturmuştur. Ne var ki, verilen örnekler, salt değerlendirmeyi kanıtlayan örneklerdir ve yeterliliği tartışılabilir. Okur için o hikâyecilerin tadına varması, ancak kitaplarını okumakla mümkündür, küçük örneklemeler aracılığında değil.

Bir nokta daha; diyorsunuz ki, "...unutulmuş ya da yeterince üstünde durulmamış değerler..." Peki, tamam da şimdi şunu da sormamalı mı? "Bugün, yaşayan hikâyecilerimiz üzerinde değer olarak duruluyor mu, inceleniyor mu, hikâye kitaplarına gereğince, hem yayıncılardan, hem okurdan (kahrolası medyadan da) ilgi gösteriliyor mu?"

● Tahsin Yücel

OLMAZ olur mu? Bu konuda bir araştırma yapmış değilim, eksiksiz bir dizelge vermem olanaksız. Ama örneğin benim öykü yazmaya başladığım dönemde, yani ellili yıllarda belirli bir üne ermiş, kitapları yayımlanmış öykücüleri düşünüyorum. Bunların çoğu unutuldu, kimi seçkilerde herbirinden bir iki öyküye rastlasak bile, kitaplarının yeni baskıları yapılmıyor, kolay kolay adlarını anan çıkmıyor. Birkaç ad sayayım : Muzaffer Hacıhasan-

oğlu, Bekir Sıtkı Kunt, Ümran Nazif, Samet Ağaoğlu, Tektaş Ağaoğlu, İlhan Tarus. Bu yazarların herbirinin belirli bir değeri, belirli bir özgünlüğü vardı kuşkusuz, herbiri yazınımıza kendince bir hava getirmişti, ama, genellikle, bugün yapıtlarını kolay kolay ortada bulamıyoruz. Aranırsa, bu öykücüler kadar değerli, ama bu öykücüler kadar bile ünlenememiş öykücüler de çıkarılabilir. Bu unutuşun ve/ya da bu değerbilmezliğin nedenlerine gelince, bunların en belirgin ve genelini *Yazın, Gene Yazın* adlı kitabımdaki denemelerden birinde ayrıntılarıyla göstermeye çalışmıştım : zaman. Gerçekten de, zaman yazarları büyük ölçüde eliyor. Dünyanın en büyük yazınlarından biri olan Fransız yazınına bakın, geçen yüzyıldan bugüne kalabilmiş öykücülerinin sayısı beşi, altıyı geçmez. Kural bizim yazınımız için de geçerli, yaşadığımız hızlı dil ve anlayış değişimi nedeniyle, Fransa'da olduğundan çok daha fazla geçerli. Ama, hiç kuşkusuz, bizim kendimize ve söz konusu yazarların durumuna özgü nedenler de var. Bir kez, yazarlarımıza ve ozanlarımıza gereğince değer vermediğimiz, yapıtları üzerinde gereğince durmadığımız bilinen bir şey, her zaman en iyi yazarları öne çıkarmadığımız (kimi zaman, yüz kızartıcı bir biçimde, bunun tam tersi oluyor) da, genellikle günceli öne çıkardığımız da bilinen bir şey (ama genellikle en sonuncuların öne çıkarılması öncekilerin özümsenmemiş olmasından kaynaklanıyor). Böylece, bir yazar yapıtlarını yeni yapıtlarla desteklemedi mi hemen unutulmaya yüz tutuyor. En kötüsü de ölüm. Ölümün sanatçıyı "en sonunda kendi kendine dönüştürmesi" beklenir genellikle, Batı'da yazar ancak öldükten sonra tam anlamıyla kitlenin, araştırmacının malı olur. Bizdeyse, yüzde doksan dokuz, yazar öldükten sonra, yapıtı da yavaş yavaş siliniyor ortadan. İşin kötüsü, kural öykücüler için daha da geçerli görünüyor.

● Konur Ertop

BİR ARA, biraz palazlanan öykücülere, "Romana geçiş ne zaman?" diye soruyorlardı! Geniş okur topluluğuna açılmanın, kalıcılık kazanmanın üstesinden ancak roman gelir diye düşünülüyordu. Bu, öyküyü hafife alan, ara tür sayan bir görüştür. Öykü tür olarak kenara köşeye itiliyorsa elbette öykücüler de küçümsenmiş, değerleri üstünde yeterince durulmamış, adları unutulmuş olabilir.

Edebiyatın böyle unutulmuş adlarına ulaşmak heyecan vericidir. Ancak bu türden buluşlarla pek de sık karşılaşamayız.

Öykü, edebiyatımızın sonradan tanıdığı, Batılı örneklere göre geliştirdiği yeni türlerden biridir. Bütün ürünleri basılmış kaynaklardadır. Dolayısıyla hemen hemen bütünüyle elimizin altında, gözümüzün önündedir. Eski edebiyatımız ise günümüze zamanın yıkımından büyük ölçüde etkilenen elyazmalarıyla ulaşmıştır. Edebiyat tarihçiliğimizin geleneğini kuran Fuat Köprülü ve onu izleyen araştırmacılar kitaplıklarda unutulmuş bu yazmaları bir bir inceleyerek edebiyat dünyasına – yeniden – kazandırmışlardır.

Sözlü edebiyatımızın yazıya geçirilmesine ise çok geç başlanabilmiştir. Gene de eski kaynaklardaki pek sınırlı malzemeye büyük ölçüde ulaşılabilmiş, yeni derlemelerle de halk edebiyatı metinleri – olabildiğince – basılıp okurlara ulaştırılabilmiştir.

Edebiyat araştırmacıları için "unutulmuş ya da yeterince üstünde durulmamış" yapıtlara ulaşmak çekici bir alandır. Ancak bu çalışmalar artık sıfır noktasından kurtulduğu için günümüzde böyle buluşlar iyiden iyiye azalmıştır.

Unutulmuş yapıtları bulup çıkarma merakı kimi kez ancak uzmanları ilgilendirecek adlar getirir önümüze. Örneğin Prof. Ali Nihat Tarlan'ın "Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. Asır Divan Şiiri" dizisinde "Rahmi, Fevri, Ubeydi, Aşki, Şem'i, İşreti, Ulvi, Meali, Nihani, Feyzi,

Kâtibi, Revani, Hayreti, Haveri, Ahi, Peyami, Sani" gibi adlar bulunuyordu. Hayreti gibi büyük bir ozanın yanında yer alan öteki ozanların tatsız dizeleri üzerine Ataç, "Ali Nihat Tarlân'ın, her abdala hayrânem" deyivermiş; bilim adamının araştırma tutkusuna karşı, eleştirmecinin şiir beğenisini dile getirmiş... Unutulmuş öykücüleri araştırma çabasının aynı yola dökülmemesini dileyelim!..

Bütün ürünleriyle basılı kaynaklarda yer alan öykü türünün neredeyse gözümüzün önünde doğup geliştiğini söyleyebiliriz. Bu yüzden öykünün – genç – tarihinden unutulmuş adlar bulup çıkarmak pek de kolay değildir!

Ben, kendi adıma Metin Eloğlu'nun 1950'lerde dergilerde çıkmış öykülerinin derlenmesini dilerdim. *Hanya Konya* kitabıyla Yazko ödülünü kazanan F. Ülkü Aren'in öykü yazmayı sürdürüp sürdürmediğini bilmek isterdim.

Bu arada, yapıtları basılıp duran birçok öykücümüzün gerektiği gibi değerlendirildiğini söylemenin de güç olacağını düşünüyorum. Örneğin Ziya Osman'la Haldun Taner böyle haksızlıkların reva görüldüğü öykücüler arasında sayılabilir. Bu yazı ustalarının belki de Sabahattin Ali ile Sait Faik gibi çok güçlü iki adın iki büyük gelenek oluşturarak ürün verdikleri dönemde yapıtlarını yayımlamaları şanssızlıkları oldu. İlkini toplumcular bireyci buluyorlardı; bu yüzden dile getirdiği dünyayı küçümsediler, duyarlığını paylaşmaya yanaşmadılar. İkincisini 1940 kuşağı da 1950'lerin öncü öykücüleri de kendilerinden saymadılar. "Salt İnsana Yöneliş" öyküsünde yergi oklarını yönelttiği genç yazarların ona tepkisi acımasız oldu. Edebiyatın dışına itilerek bir gülmece yazarı sayıldı; geniş okur kütlesiyle haşırneşir olmaya yatkın külfetsiz, rahat anlatımı yüzünden bir halk yazarı, bir "magazin öykücüsü" gibi değerlendirildi. Böyle yan çizilmiş öykücüleri bugün yeniden değerlendirmeye girişebilsek zararlı çıkmazdık.

● Doğan Hızlan

BEN, edebiyatı bir bütün olarak algıladığımdan, her yazarı, uzun zincirin bir halkası olarak görürüm. Hepsinin bir arada mütalaa edilmesinden yanayım. Bütüncül anlayışım bunu gerektirir.

Çok yinelediğim bir yargıyı buraya da alacağım. Edebiyat tarihinde önemli bir yeri bulunan yazarlar bugün okunmayabilir. Eleştirmenin, edebiyat tarihçisinin varlığı burada görünmeli.

Tek başına okunurluk, yazarın değeriyle değil de, o günkü konumuyla ilgilidir.

Okunurluk göstergesinin oluşmasında, o yazarın bir başka kuşak tarafından benimsenmesinin, yeniden sunulmasının rolünü biliyorsunuz.

Eğer, unutulmayacak ve unutturulmayacak değerde bir yazarsa, nasıl olsa bir gün eserleri gün ışığına çıkıyor. Biri çıkıp, haksızlığın üstüne gidiyor.

Ancak, hikâyenin gelişim çizgisi içindeki mihenk taşları, dönem başlatıcıları yaşar ve okunur derseniz, bu kadar kısa bir listeye muhalefet şerhimi koyarım.

Sıradan bir okur, bütün bu zincirin halkalarını bilmek zorunda değildir. Seçim için ondan eleştirmenliği bekleyemeyiz.

Öykü yazarları, ya da olmak isteyenler, hepsini okumak zorundadır, yazdığı türün örneklerini, gelişim tarihçesini ayrıntısına kadar bilmelidir.

Bizde kuşakların yazdıklarını birbirine ulaştıracak, kuşaklar arasındaki bağı kurup okura gösterecek, eleştirmenlerdir. Çünkü okur, hep yeni bir öykücüyü okur, onun öncesini ve sonrasını incelemez. Önceden bunun daha iyisinin yazıldığını, ya da bu örnek olmasaydı iyisinin yazılamayacağını bilmiyor. Eleştirmenin işlevi, bağları pekiştirmektir.

Bazı öykücülerin kitaplarının bulunmaması, onların okunmasını önlüyor. Genç kuşağın çoğu onları bilmiyor, bir kitapçıya gittiğinde onların kitaplarına rastlamıyor ki. Ne bekliyoruz, gidip söz-

lüklere bakacak ya da antolojileri okuyacak, oradan bazı adlar seçecek ve kitapçılardan bunu isteyecek. Dünyanın neresinde okurdan böyle bir araştırmacılık çabası istenir.

Şu anda, kitapları tükenmiş birkaç addan söz edebiliriz.

İlhan Tarus, F. Celalettin (Fahri Celal Göktulga), Samet Ağaoğlu, Orhan Hançerlioğlu, Ayhan Bozfırat, Aysel Özakın, Sadri Ertem.

Eğer okurlardan bir talep gelse, bunları basardık diyecek yayınevleri. Piyasa belirlemesi. Ben böylesine bir baştan savmacılığa karşıyım. Edebiyatı, öykücülüğümüzün değerlerinin kim olduğunu, hangisinin basılıp basılmayacağını yayıncılar mı tayin edecek?

Burada öykü antolojilerinin aracılığı öne çıkıyor. Bu antolojileri okuyacaklar, oradan seçme yapacaklar ve o kitapları okumak isteyince bulamayacaklar.

Yukarıdaki adlardan bir bölümü için unutulmuş yargısını verebiliriz.

Unutulanlar için, yeterince üstünde durulmamış da diyebiliriz.

Şimdi bir aksaklığa değineyim.

Roman üzerine eleştiri kitaplarımız var, romancılığımızı çeşitli yönlerden inceleyen kitaplar yayımlandı fakat öykücülüğümüz üzerine bu kapsamda incelemelere, eleştiri kitaplarına ne yazık ki rastlanmıyor.

Bana kalırsa, eleştiri ıskalasında, şiir ve roman arasına sıkıştı öykücülüğümüz.

Yeterince üstünde durulmayınca, onların edebiyattaki ve bence Türkiye'nin toplumsal gelişimindeki yeri belirlenemiyor.

Kasaba/insanlar/politika üçlemesinde Kemal Bilbaşar'ın öykücülüğü büyük önem taşıyor. Yalnız gerçekçi çizgide değil, Bilbaşar'a özgü o ironi'nin hâlâ sapasağlam kaldığını görmek, eskimediğinin bir kanıtı.

Kâmuran Şipal, unutulmuş değil ama yeterince üstünde durulmamış, çok önemli bir öykücü. Bazı yönleriyle, özümsedikleriyle ve edebi tutarlılığıyla Kâmuran Şipal, Behçet Necatigil şiirinin öyküdeki karşılığıdır.

Mehmet Seyda'ya, çok yazdığı için özensiz bir yazar gözüyle bakılmıştır. Şeyda'ya haksız bir yaklaşım. Bence öyle unutulmaz öyküleri vardır ki, bugün de insan psikolojisini derinliğini öyküye getirmiş ender örneklerdir onlar.

Sadri Ertem'e karşı özel bir ilgim vardır. Cumhuriyet döneminin edebiyata yansıyışının her zaman tazeliğini korumuş bir adı.

Orhan Hançerlioğlu, bu statüler içinde ayrı bir yerin yazarıdır. O, öykülerinin, romanlarının unutulmasını istedi bence, öyle bir mahfiyetkârlığa gömüldü. Sözlük çalışmalarına başladıktan sonra bir öykücü olarak unutulmayı tercih etti.

İstanbul Türkçesinin ve insanının, günlük hoşbeşini F. Celalettin'den okumayan, bu kenti eksik anlar. Hüseyin Rahmi Gürpınar romanlarının değişik lezzetini onda bulabilirsiniz.

Romancı Yusuf Atılgan'ın gölgesinde kaldı öykücü Yusuf Atılgan.

Edebiyat tarihimize baktığımızda bir inceleme gerçeği ortaya çıkıyor : Hem öykücü hem romancı olanların, romanlarının üstünde durulduğu kadar öykülerinin üstünde durulmadı.

Unutulmanın, yeteri kadar incelenmemenin değişik gerekçeleri var. Her yazar için standart bir ölçüt ortaya konulamaz.

Bazı öykücülerin modası geçer. Edebiyatın da bir moda olduğu gerçeğini göz önünde tutarak okunma gündeminden düşerler.

Anlattıkları geçmişte kalan, bundan başka bir özellikleri olmayan, yani anlatış biçimi, üslubuyla değil de, sadece konularıyla var olanlar, anlattıkları kişiler, mekânlar ortadan kalkınca okunurlukları da kalmıyor.

Tabii, asıl engelleme, okunmama, önüne geçemeyeceğimiz bir kuraldan kaynaklanıyor. Yazdıklarını, onlardan sonra birileri daha iyi yazdı. O tür mükemmelliğe erişti. Eskiden kalan o zaman gene gündemden düşüyor.

Şimdi bu sorunun içine girmesi gereken bir olgu var. Almanya'da yaşayan yazarlarımızın ürünleri burada yeterince okura iletilmiyor, orada da gerekli ilgiyi görmüyor.

Böylece iki ülke arasında kalıyorlar. Onların da öyküleri, bizim insanımızın bir başka boyutuna ilgi gösterdikleri için belgesel nitelik taşıyor. Üstelik onların dil yapılarında da bir değişiklik var.

Ben, her yazarın kitabının okurun önünde olmasını istiyorum. Fiziksel bir yakınlık okuma yakınlığına götürebilir.

Bir de, eleştirmenler, bu yakınlığı, aradaki bağlantıyı kurmak için çaba göstermeliler.

● Alpay Kabacalı

ÇARPICI bir örnekle başlayayım : Aziz Nesin, önemli bir öykücüydü. Ünü giderek arttı, kitapları çok satıldı, satılıyor. Kolay kolay da unutulmaz. Ama yeterince üstünde durulduğu öne sürülebilir mi? Beş yıl önce kendisiyle ilgili bir kitap hazırlarken Nesin Vakfı'nda çalıştım; hakkındaki yazıların toplandığı dosyaları bir bir elden geçirdim. Ortaya koyduğu öyküler toplamıyla oranlanamayacak kadar az yazı çıkmıştı.

Bunun tersi de söz konusu. Herhangi bir öykü kitabı için pek çok yazı yazılmış olabilir. Diyelim ki o kitap önemlidir; ama aradan zaman geçince yazar da kitabı da anımsanmaz olmuştur. Bu durumda, "yeterince üstünde durulmuş" bir kitaptan ya da yazardan söz edilebilir mi?

Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze doğru gelelim :

Selahattin Enis ve Osman Cemal Kaygılı, romanları üzerinde durulmuş yazarlardır. Her ikisinin de yeni harflerle basılmayan öyküleri, öykü kitapları var. Selahattin Enis'in *Bataklık Çiçeği*'nde (1924) toplanan, pek çoğu da dergilerde kalan öykülerini; hemen bütün kaynaklarda roman olarak gösterilen, gerçekte savaş ve aşkın işlendiği 48 sayfalık bir öykü olan *Sâra*'sını (1923) bugün kim biliyor? Ya Osman Cemal'in *Gonca'nın İntiharı*'nı (1925), *Altın Babası*'nı (1923), eski harfli öteki öykü kitapçıklarını?

Bekir Sıtkı Kunt, Sadri Ertem, Fahri Celal gibi orta kuşak öykücüleri edebiyat tarihlerinde yerlerine oturtuldular; ama kitapları yayımlanıyor mu?

Daha yakın dönemden İlhan Tarus, Umran Nazif, Mehmet Seyda, Ahmet Naim, Kemal Bilbaşar vb. de bugün kitapları basılmayan yazarlar arasında...

Bu adların ya da başkalarının çok önemli öykücüler oldukları öne sürülemez belki. Ama öykücülüğümüzün gelişimine bir katkıda bulunmuşlarsa, o çizgi içinde bir yerleri varsa, genç kuşaklar bu yazarları da tanımak isteyecekler. Ola ki antolojilere alınan örneklerle yetinmeyecekler. Ve ola ki öykü kitabı okumak için kütüphanelere gitmekten hoşlanmayacaklar; yapıtların elleri altında bulunmasını isteyecekler...

Ya Orhan Kemal'e ne diyeceksiniz? Bu önemli yazarın kaç öykü kitabı basıldı son yıllarda?

Konunun öteki yönüne gelince... Cevdet Kudret ve Tahir Alangu'nun edebiyatımızda roman ve hikâyenin gelişimi üzerine inceleme-antolojilerine, son yıllarda daha da az yazılan edebiyat tarihlerine alınmamış olsalar, genç kuşaklar adı anılan ve anılmayan öykücülerden pek çoğunu tanımayacak...

Günümüzde, yayımlanan bütün öykü kitaplarını elden geçiren ve değerli bulduklarını tanıtan, bunu – meslek edinmiş demeyelim – kendine görev edinmiş bir eleştirmen ya da kitap tanıtma yazarı var mı?

Buraya kadar yazdıklarımdan su sonuç çıkıyor : Öykücülüğümüzde unutulmuş ya da yeterince üstünde durulmamış pek çok değer var. Bunun nedenleri belli : Kültür ortamımız, yayın ortamımız – özellikle maddi yönden – gereğince gelişmiş değil. Oturmamışlık, çarpıklık, rastlansallık ağır basıyor.

Belki de gelecek için pek kötümser ol-

"Başlangıcından bugüne, öykücülüğümüzde unutulmuş ya da yeterince üstünde durulmamış değerler var mıdır? Nedenleri nelerdir?" konulu soruşturmamıza görüşleriyle katılan on iki yazarın adlarını andıkları öykücülerin toplamı, geçmişe dönük değerlendirmelerimizi gözden geçirmemiz gerektiğini gösteriyor. Adları çeşitli biçimlerde gündeme gelen elli dört öykücü var. Pek çoğunun genç kuşaklarca tanınmadığı kuşkusuz. Yeniden değerlendirilmeleri ya da gündemde tutulmaları günümüz edebiyatının ödevleri arasında belirtilebilir.

Sait Faik (Abasıyanık), Halide Edip Adıvar, Samet Ağaoğlu, Tektaş Ağaoğlu, Ahmet Naim, Müfide Anadol, F. Ülkü Aren, Yusuf Atılgan, Aziz Nesin, Vüs'at O. Bener, Kemal Bilbaşar, Ayhan Bozfırat, F. Celalettin, Meral Çelen, Ahmet Naim Çıladur, Metin Eloğlu, Özcan Ergüder, Şiir Erkök, Sadri Ertem, Memduh Şevket Esendal, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Orhan Hançerlioğlu, Zeynel İlhan, Şahap Sıtkı İlter, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Bilge Karasu, Refik Halit Karay, Feyyaz Kayacan, Osman Cemal Kaygılı, Kenan Hulusi, Bekir Sıtkı Kunt, Mehmet Rauf, Ümran Nazif, Orhan Kemal, Ömer Seyfettin, Aysel Özakın, Ziya Osman Saba, Sabahattin Ali, Samipaşazade Sezai, Selahattin Enis, Mehmet Seyda, Kâmuran Şipal, Haldun Taner, İlhan Tarus, Naim Tirali, İsmet Tokgöz, Gürsen Topses, Saadet Timur Ulçugür, Halit Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Cahit Yalçın, Tahsin Yücel.

mamak gerek : Bu ortam öyküyü ve öykücülüğü konu alan bir dergiyi yaşatabilecek duruma gelmişse, kitapları artık yayımlanmayan öykücülerden geniş seçmeleri kapsayacak kitaplar hazırlanabilir; öykücülüğümüz "nisyan ile malûl" bir ortamda yeşermekten kurtarılabilir...

● Güven Turan

ÖYKÜCÜLÜĞÜMÜZDE, "üstünde yeterince durulmamışlar" sınıfına Sait Faik'ten Bilge Karasu'ya kadar, kim varsa, hepsini koyabilirim... Öykücülerimiz arasında, üzerinde geniş boyutlu tek çalışma yapılmış öykücü Ömer Seyfettin ne yazık ki! Gene de "üstünde durulmamış"lar sınıfının birincisi (son yıllarda Bilge Karasu boşaltmıştı bu yeri) Feyyaz Kayacan'dır. Ardından unutulmuşlar geliyor : Ziya Osman Saba, Özcan Ergüder, Saadet Timur, Meral Çelen (Aziz Nesin'in ölümüyle anımsansa da), Ayhan Bozfırat... Kimi öldü bu yazarların, kimi yazmaktan çekildi. Gene de bence unutuluşu hiç mi hiç hak etmediler. Daha yakınlarda öykülerini okuduğum için, rahatlıkla, taptaze olduklarını söyleyebilirim.

Bir de daha yakın bir zamanda küstürülenler var : İsmet Tokgöz, Şiir Erkök, Gürsen Topses bunlardan aklıma geliverenler. Üstelik bütün bu adlarını verdiğim yazarlar, kitapları da olan yazarlar. Ya dergilerde unutulanlar? Bırakalım öykücüleri, öykü Türkiye'de hep kıyıda köşede bırakılmamış mıdır? Benim yazmaya başladığım '60'lı yılların başlarında öykü romana geçmek için bir alıştırma alanı diye görülmüştür. Oysa, hem roman, hem öykü, hem şiir yazan biri olarak, öykünün şiirle eşdeğer bir zorluğu olduğunu özellikle vurgulamak istiyorum.

● Selim İleri

TERSİNDEN düşünelim :

Unutulmamış öykücülerimiz kimler? En tanınmışları Sait Faik, Sabahattin Ali, biraz daha geçmişe dönersek, Halid Ziya, Hüseyin Rahmi ya da Samipaşazade Sezai. Hüseyin Rahmi'yle Halid Ziya'nın öykülerinin dili sadeleştirildi; Hüseyin Rahmi, Mustafa Nihat Özon, Mükerrem Kâmil Su gibi dilin inceliğine açık ustaların elinde bir ölçüde canını kurtarabildi. Halid Ziya sadeleştirmeleri içinden çıkılmaz bir kargaşayı sergiliyor. Sezai yazdığı dille, seçtiği sözcüklerle yeni yazıya geçirildi ama, bu kez de, günümüz okuru için çetrefil. Kaldı ki, Sezai'nin toplu eseri, üniversite yayınları arasında, ancak iyice meraklısı okura ulaşabildi, galiba bir daha da yayımlanmadı.

Sait Faik ve Sabahattin Ali, neyse ki, alımda bulunabiliyor. Okunuyor, yine seviliyor, önemseniyorlar mı, kestiremiyorum. Günümüzde öykü yazanlara bakılırsa, pek bir izleri kalmamış her ikisinin de. Alımda olmanın, okunmanın ötesinde, bugünün ölçütleriyle ne Sait Faik'i yorumluyoruz, ne de Sabahattin Ali'yi. Hani nerde bu yazarlarımız için, sanatları, çabaları, endişeleri için kaleme alınmış kapsamlı inceleme kitapları? Daha onların "yeterince üstünde durulmamış". Gerisini kurcalamaya gerek kalmıyor.

Kurcalarsanız kimler çıkmaz ki karşınıza : Mehmed Rauf'undan Hüseyin Cahid'ine eskiler silsilesi; Osman Cemal Kaygılı'sından Sadri Ertem'ine kitapları artık basılmayanlar; özellikle *Zürriyet*, *Öğretmen Gafur*, *Büyük Aile* adlı eserleriyle başlı başına Samet Ağaoğlu...

Nedenleri :

Türk edebiyatı, Cumhuriyet'in ilk dönemlerindeki silik çaba dışta tutulursa, siyaseti yönlendirenlerin gözünde ya bir hiç, ya bir düşman, ya da övünülmesi gerekmeyen bir boş emek. Devletin edebiyata yaklaşımı bu olunca, edebiyatı, bu arada öyküyü sevdirmek de imkânsızlaşır. Liselerimizde okutulan o acıklı-gülünç ders kitaplarına göz atın, gençliğin hikâye sanatından ne anlayabileceğini açık seçik saptarsınız. Bir çıkmaz sokak!

ZEYNEP ALİYE

Labirent Mektup

Sevgili Virginia Woolf için

Öyküm şöyle başlamalı : Bir gökada bulalım kendimize... Hatta bir kara delik... Yolunu ikimizden başka kimsenin bilmediği... İsimsiz biri... Uyuşturulmuş bir günü mor ve koyu kırmızı renkleriyle kışkırtsın... Şivan'ın kollarıyla sardırsın... Çılgın...

Hayır, aptalca bir giriş bu. Aptalca, sonrası şöyle gelecek çünkü :

"Seni seviyorum..."

"Ben de seni seviyorum..."

"Ben gerçekten... çok..."

"Seni... daha... daha..."

Hep yinelenerek, altıncı kez, sözcükler artık tam bir çığlığa, yalvarmaya, yıkılan bir gecekondunun inlemesine dönüştüğünde :

"Seni seviyorum... (Bu muydu, bu insan mıydı Tanrım ilk karşılaştığımızda uykudaki düşlerimi uyandıran, o yürek çarpıntısı?)

"Seni seviyorum... Asla düşünemezdim bir gün böylesine içten sunacağımı varlığımı bir ikinci kişiye... (Düşünceli, tedirgin, suçlu, pişman... Yorgun, yeşilini yitirmiş bir sevince sarılmaya çalışan...)

"Seni çok... seviyorum... (Senden nefret etmiyorum ama bir gün olacak...) İlk ne zaman ayırdına vardım anımsamıyorum. Tavandan sarkan balıkçı ağları olan evde, camı islenmiş gaz lambasının ışığında, kadehlerimizi tokuştururken mi? Yitti mi bütün anlamlar? (Bağıramayan, neredeyse bıkkın, hatta öfkeye çalan...)

"Güneşimdin, şarkımdın, nehrimdin, aşkımdın... (İlk yalan söylediğim gündü sana karşı... Hatta not düşmüştüm günceme : Bir düş mü bu, yalnızca bir düş mü yoksa?)

"..... (Terk edileceğim duygusu değil, terk edeceğim ve aldatacağım duygusuydu tedirginliğimi bir darbeyle uyandıran. Çiçeklerden, kedilerden kaçandım çünkü. Çünkü yüzüklerimi yitiriyordum durmaksızın. Her şey yalnızlığı çağrıştırıyordu çünkü... Çevremdeki tüm insanlar çok sevgisiz görünüyordu. Tüm ışıltılarını yitirmişler gibi... Bu yüzden... Bu yüzden...)"

Hayır olmuyor, kahretsin!. Kahretsin bir amip gibi hep kendime bölünerek yalnızca... İşte bu yüzden, siz de görüyorsunuz ki, işte bu yüzden yine yarım kalacak öyküm... Var olamayacak... Derin denizlere atamayacak kendini... Sunak taşınıza yatıramayacağım yeni bir kurban daha; daha öncekilerde olduğu gibi...

Hayır, bütün öncekilerde olduğu gibi değil Sayın B... Sizi tanıdıktan sonra yazmaya kalkıştığım bütün öykülerimin uğradığı kaçınılmaz sondan söz ettiğimi anlıyorsunuz. Tükendim, kurudu içim... Korkularla kuşatıldım ve düşlerinin kanatları kopartılmış, uçamayan bir yazarım artık. Bir zavallı, bir hiç...

Dalkavuklarından biri Sirakuza Kralı Denis'e yeni icat ettiği bir işkence aleti sunmuş. Bu, içi boş, tunçtan bir öküzmüş. İşkenceyle öldürülecek hükümlü içine kapatıldıktan sonra tunç öküz kızgın ateşin üzerine konulacak ve yüksek ısının etkisiyle içindeki kurban boğuk iniltilerle uzun süre can çekiştikten sonra ölecekmiş... "Hükümlünün çıkardığı sesler öküz böğürmesinden farksız olacak..." diye tamamlamış dalkavuk sözünü... Kral Denis bu ilginç açıklamayı gülümseyerek dinlemiş ve hemen muhafızlarına ilk denemenin yapılması için icatçısı dalkavuğun tunç öküzün içine kapatılmasını buyurmuş...

Bu anekdotu ilk dinlediğimde öfkeden mi, korkudan mı, nedenini hâlâ çözmüş değilim, titredim, genzime yükselen acayip bir tatkoku susuzluğu duyumsadım. Bu, küçük öykünün benim için çok önemli olduğunun göstergesiydi... Karanlıkta ve yüzerek bir uçurumu geçmeye çalışıyordum. Hangi sözcükte, imde, seste, sessizlikte vardı benim için herhangi bir şey, çözemedim ama!.. Ve yerimi?.. Denis-Dalkavuk-Muhafız-Tunç Öküz-Ateş beşgeninde ben hangisiydim? Ve siz... siz... siz Sevgili B.?

Niye hep zayıf, kupkuru, tüm rengini yitirmiş bir ağaç gibi düşünülür ki cellatlar? Üstelik yapraksız-çiçeksiz kalmış ağaçlar için bunca üzülünürken? Peki ben neyim bu oyunda? Bir şey olmak zorundayım... Yalnızca bir oyun, evet. Yazmaya çalıştığım öykü de oyunun bir parçası...

Televizyon açık... Akşamın çökmesinden hemen sonra başlayan tartışma hâlâ sürüyor. Konu : 'Ölüm cezaları'. "Ölüm cezası ceza değildir, kısastır," diyor, bir avukat. Hümanist ünifromalı bir başka konuk, hançerini kaldırıp saplıyor toprağa : "Niye kalemi kırar yargıçlar? Kartviziti var mıdır cellatların?"

Belinden yukarısı çıplak, sırtı-göğsü-omuzları simsiyah kıllarla kaplı, misk sürünmüş, baldırları sanki birbirini yedikçe kalınlaşmış ayakları sahibini farklı yönlere götürecekmiş gibi ayrık duran biri yaklaşıyor. Kulağında küpesi, burnunda halkası, kafasında yarım bağlanmış kırmızı eşarbı... Tek, gözünde siyah bantı yok sanıyorum! Maske var yüzünde... Maske olmalı...

Niye hep zayıf, kupkuru, tüm rengini yitirmiş bir ağaç gibi düşünülür ki cellatlar? Üstelik yapraksız-çiçeksiz kalmış ağaçlar için bunca üzülünürken? Peki ben neyim bu oyunda? Bir şey olmak zorundayım... Yalnızca bir oyun, evet. Yazmaya çalıştığım öykü de oyunun bir parçası... Fragmanlarınızdan biri değil, ama 'Perde Arası' bir an olabilir... Olabilir, evet... Şimdi ne yapılmalı peki? Her şey yolundaymış gibi, yarımay biçiminde dizilmiş izleyicilerin, saray erkânının ortasında kollarım göğsümde bağlı, iblisin yüreği yüreğimde? Ya da bilinmeyen bir tarihte, bilinmeyen biri tarafından duvara asılmış tablodaki, beyaz-ince-uzun

parmaklarını, apansız çıkan kış güneşine uzatıvermiş konaklı bir kadının çatlak dudaklarındaki tuzlu kavlamışlık mı? Haydi gelin, hataları bulalım öyleyse... Çevremizde oynanan bütün oyunlardaki hataları. Oyunculardа, ışıkta, seste, dekorda, kostümde... Varlığı hiçbir şeyi değiştirmeyecek, ne de yokluğu... Ama yaşamsal önem taşıyan hataları... Ve rollerimizi tartışalım. Rejisörün üzerine yürüyelim... Önce bataklığı kurutmak gerek...

"Ölüm cezaları kısasa kısas olmalı..." diyor bir politikacı. Denis'i tartışıyorlar sonra. Liderlik gücünü, başarısını, acımasızlığını, haklılığını... Hataları bulmak için gerekli bütün düğmelerden – mutlaka bilerek – nasıl da uzak duruyorlar... Örneğin günlerden ne olduğunu sormuyorlar... Siz sorsanıza. "Bugün benim öykücülüğümde karar noktası," desem Sayın B. sizce ne ifade eder? "Bugün"ün, soruyu yanlış yola sürükleyen ve yanıtlanmasının önüne geçici bir engel olduğunu mu söylersiniz? Ya da mevsimin bahar olmaması gerekir, değil mi? Bahar, intiharlar, ölümler için asla uygun değildir çünkü... (Ya sizinki nasıl bir gündü, nasıl bir mevsimdi, o an yaşadığınız, terk ettiğiniz, koynundan çıkıp koynuna girdiğiniz." Cebinizde küçük küçük onlarca taş... Gözlükleriniz peki? Saçınızdaki topuzu çözmüş müydünüz? Bütün kişilere, kurumlara küfür edilmesini yanlış buluyor da olabilirsiniz. Belki de erguvanlaraydı siteminiz : Nasıl yerler yemyeşili de böyle mor, pembe kalabilirler? Bunca cinayetten sonra mutlu, keyifli ve masum?.. Yanlış bulduğunuz başka ne var öykülerimde? Perde Arası II.de? Yersiz mi, bu anlamda mı yanlış buluyorsunuz sözcüğü, yanılgıdan çok, ya da yenilgi anlamında?.. Hayat her şeyimi çalıyor, desem, sonra geçmişime bakıp beni bugünlere yönelten herkese, diye öfkemi kussam? Ya da size 'Hanımefendi' diye seslendiğimde? Bilirsiniz, hanımefendi böcek yiyen bir bitkidir ve 'ben yalnızca basit bir böceğim,' demektir... Tamam, tamam bu kesin hata... Çünkü mutlulukla özgürlük asla bir arada bulunamazmış!.. Size, II. tekil'le mi hitap etmeliyim? Etmeli miyim? Belki en büyük hata da bu işte. O zaman 'cümle eksikler biterdi' ama 'aşk gidincek' diye tamamlanması gerekirdi dizenin.

Bir de harflerimin zaman zaman Kosinski'nin kuşlarına benzediğini düşünmem... Sanki uçu uçuvereceklermiş... Bu da yanılgı size göre, sizin bakışınızla. Çünkü onlar sizin babaannenizin kuşları, kesinlikle... Ya da Sevgili Leonard'ınızla uçurup durduğunuz kuşlarla bir ilgisi yok... Belki göle kaydırdığınız taş parçaları... Ya sevgili okur, ya siz, kendi içinizdeki kuşları çağrıştırmıyor mu benim harflerim? Alaycı, acımasız, soğukkanlı, aptal, inançsız, yoksul... Sonsuzda yakalayacağım umudumu hiç yitirmediğim özgürlük kuşlarınız mı yoksa? Yok, hayır, inanamam...

Peki, tamam, benim gibi noktalardan tiksinen, ünlemlere iç geçiren, üç noktalarda her defasında tuş olmuş, üç noktalı soru ve ünlemlerde savrulmuş benim gibi biri ve size tapmakla sizin kanınızı emmek duygularını hep birbirine karıştıran benim gibi birinin düşlerinin size ilginç gelmediği çok ortada. "Bir yazarın hayatı, o yazarın işidir," diyorsunuz ve ekliyorsunuz : "Ya şimdi nasılsın? (Acıtan, kanatan, şahdamarıma diş geçiren bir tıslamayla.)" Ah, evet, evet iyiyim... (Ne demekse iyilik?) Ama bildiğim tek şey belki de tüm koşullarda sizin merdivenlerinizde durmaksızın tırmanıyor olduğum, olacağım. Benim Oly-

mpos'um, benim Roma'm, Kâbe'm, Şato'msunuz, siz... "çık... çık... çık..." ediyorsunuz, parmaklarınızla hafifçe rüzgârlandırarak havayı, başınızı dikip : "Bir yazar bir Tanrıdır... Yaratır çünkü... Önce kendisini, sonra dünyayı..." Gövdenize dayalı merdiveni ayakkabınızın sivri burnuyla iteliyorsunuz sonra... Ben merdivene ellerimle sımsıkı yapışmış, basamaklar gövdemi iteleyip dururken, çığlık çığlığa devrilirken merdivenle birlikte geriye doğru, gök gürültüsü, şimşek çakmaları arasında sırılsıklamken, bir dalganın kumsalın kıyıcığına kendini bıraktığını duyumsuyorum. Siz, orada, deniz fenerinin boynundan tırmanan bir dalgacıktan kurtulan köpük parçası oluveriyorsunuz, her yerde, her zaman olduğu gibi bir ışık parçası halinde yemyeşil dallarınızla birlikte, sessiz, alaycı bakışlarınızla müthiş acıtarak yüreğimi, kahkahalarınızla, bakışlarınız en çılgın, en deli... hep taptığım...

Hâlâ tartışıyorlar : "İdam cezasına karşı mısın, değil misin?" sorusunun yanlışlığını savlıyor birisi. Soru, ortaya, "Katillerin idam cezasından yana mısın, değil misin?" biçiminde konmalıymış... "Ya 'katil' diyorum, kim katil?" Önce bu kavramın tartışılması gerekmez mi? Hiçbir tartışma asla sonuçlandırılamaz'ı düşünerek bir yandan da... Ama öldürülen bensem ve katil de sizseniz Sevgili B., tartışılacak bir soru kalmıyor...

Hâlâ tartışıyorlar : "İdam cezasına karşı mısın, değil misin?" sorusunun yanlışlığını savlıyor birisi. Soru, ortaya, "Katillerin idam cezasından yana mısın, değil misin?" biçiminde konmalıymış... "Ya 'katil' diyorum, kim katil?" Önce bu kavramın tartışılması gerekmez mi?

Bilmek istiyorum, sahiden sizinle yalnızca bulunduğunuz yerle burası arasındaki mesafe mi var aramızda? Yoksa bir rüzgâr uzaklığı mı? "Daha daha uzak..." ayracı açılıyor bakışlarınızda. "Ya da daha yakın, bilinemez..." Ayraç kapanıyor. Her bir dalgayı tutup elinizde bir insana çevirerek fırlatıyorsunuz sahile. Hizmetçiler, dükler, eşcinseller, ahlakçılar, entelektüeller, cinselliği aşağılayan kadınlar, doyumsuz erkekler... Kumsala fırlatıp duruyorsunuz, pembe etli balıklarmış gibi her biri. Şöyle bir sıvazlayarak, sanki onlardan yeni daha seçkin kimlikler oluşturmayı amaçlayarak, ya da bir ermiş gibi kutsayarak Malikânenizin önündeki verandada, sallanır sandalyenizde otururkenki rahatlığınızla... Burası kumsal değil mi, bomboş bir oda mı yoksa? Merdivenlerde ya da kumsalda sanmışım kendimi bir an... Saydam görünüşlü balıklar, bin bir anlama girip çıkan, ancak bir tek benim kastettiğim anlamı taşımayan sözcüklerim mi yoksa? Ya siz, siz bir deniz kabuğundan başka bir şey değil misiniz? Binlerce yıl öncesinin şarkılarını sirenlere eşlik ederek mırıldanan, kabuğunun içinde sessiz, kıpırtısız, kuşkulu... (Germaner'in kabukları gibi, sedefin özsuyunda, erinci tadarak belki de?!) Tam orada, orada, kabuğun beyninde kanında, damarlarında dolanıp duran da benim işte. Binlerce yıl sonrasında ezgileri dinledikçe kendini yarattığı öyküler içine kilitleyen... Hata, zaman tünelinde yitmemden mi kaynaklanıyor? Önceyi,

sonrayı karıştırmamdan mı?

"İdamlar hep geceleri, hep alacakaranlıkta, hep kimsenin bilmediği bir yerde ve hep gizlice infaz edilir..." Palyaço kılıklı bir toplumbilimci, en insan sesini çıkararak sandıktan, söylüyor bunu. Bir şair atılıyor arkasından (ya da büyücü-konspiratör) : "Ya darağacının acısı? Bunu nasıl onaylarsınız?" Soramıyorum, ya gecelerin suç ortaklığı? Kendileri günahkâr ruhlu değilseler niye sona erdirmiyorlar varlıklarını, niye son sabahı ilan etmiyorlar diyemiyorum!.. Peki ben ne yapabilirim, ne yapmam gerekir? Hem kim bağladı elimi, kolumu? Ne ile? Yoksa ışık mı onlar, sözcük mü, esin mi sizden yansıyan? Nasıl çaresizim...

Yeni bir sayfa çevriliyor. Televizyonu yeniden baş başa bırakıyorum tartışanlarıyla. Hah, işte bir kapı sesi... Sizin kapınız bu. Açıldı ya da kapandı. Orada bir yerdesiniz. Soluğunuz perdenin kıvrımlarında, halının altından geçip titreterek rüzgârıyla, çeşmeden 'pıt pıt pıt' damlayan suda, kristal damlacıklar halinde... Şimdi sesler farklı frekanslarda. Harçın-sitemli-titrek-öfkeli... Ama yite yite hep duvarlara, ağaçlara, mağaralarda hâlâ gizlenen sunaklara çarparak gelen giden gizemli, kanamalı, tehdit yüklü...

Diyor ki televizyondaki sunucu; alnı inanılmaz ölçüde geniş, yüzü donuk, buzlu cam gibi bakan gözleri, gergin çizgileriyle gerçek bir entelektüel (entel değil). Yüzü bir antik büst gibi çatlaklarla dolabilir, yakışır ona. Ne mi diyor, bilmem... Bilmem... Ben sizi düşünüyordum çünkü Sayın B. Çünkü o da sizin çok uzağınızdaydı, bütün yakın görünüşüne karşın! Çünkü yükleyeceğiniz bütün hataları kabule hazırdım : Bütün yanılgıları, yenilgileri... Şatonuza ulaşan, demeyeceğim, şatonuza giden yolda olmak yetiyordu bana... Sonra Çingeneler geldi aklıma, müthiş hüzünlü keman sesleriyle... Ve kemanın onlara, bana yaşattığı hüznü yaşatmadığını düşündüm. Bir onlar yitirmedi, hiçbir şeyi. Çünkü hiçbir şeyi kazanmayı düşünmüyorlardı. Bedel ödeyecek bir şeyleri yoktu ve hep aynı kaldılar, sevinçli, tasasız, coşkulu, umutsuz, sorusuz, 'yokülkesiz'... Sizse gerçek bir antikacı ve onun tek antikasıydınız. Peşinizden gelmek zorundaydım : Fenâ fillâh'a, Nirvana'ya, Kâbe'ye... Hatalarımdan kurtulmak ama sizden uzak kalmamak... Ah, lütfen, lütfen bu zavallı gergedanı tapınağınızın önünden uzaklaştırmayın. Lütfen sizden nefret ettiğim gibi sizi sevmeme de izin verin B!.. Nasıl mı oluyor böylesi tapınç? Nefretle tutku böyle, birlikte? Unuttunuz mu, sizden öğrendiğimdi bu? Her şey o cümlenizi okuduğum an başlamıştı ve tüm ötekiler orada bir tek son noktayla noktalanmıştı : Sonra'sı olamazdı... Siz beni tutsak almamıştınız, ben sizin köleniz olmuştum kayıtsız koşulsuz. Bütün varlığımı yadsıyarak. Bana gereksinmeniz yoktu, hiç olmadı. Uzak bir resimdeydiniz hep. Resimdeki sonsuz sakinliğin hayaletlerini gezdirdiği kayalıkların tepesindeki malikânede. Siz!.. Siz!..

Duvarlardaki gölgelerle oyun oynamayı denedim. Kumsal bomboştu. Buz mavisi bir güneş yakıyordu merdivenlerinizden aşağıları. Birden kararmaya başladı hava. Duyuyordunuz beni, anladım. Hava boğuluyordu. Sanki güneş kementini atmış boğuyordu. Onu kurtarmaya çalıştım, sahilden çekip almaya. Kendimi kurtarma çabasıydı bu, olmadı. Geriye sayıyordunuz büyük bir keyifle. Bana bütün direncimi vermemi buyurdunuz sonra. Oysa biliyordunuz, köleniz-

Tartışmacıların sesleri birbirine karışıyor artık. Hep bir ağızdan konuşuyorlar. Yavaş yavaş kıkırdaklaşıyor, mekanikleşiyor sesler. Kurulu bir robota dönüyor yüzleri! Gözlerini kırpmıyorlar örneğin. Dudakları yitiriyor esnekliğini, bir balığın ritmik açıp kapayışı gibi ağzını. Hepsi akyarvumun camına dayanmış açılıp kapanan, açılıp kapanan ağızlar... Yüz çizgileri tümden yitiyor...

dim. Çoktan atmıştım kölelik imzamı. Leopold von Sacher Macoh gibi. Çığlık çığlığa devrilirken merdivenle birlikte geriye doğru, gökgürültüsü, şimşek çakmaları arasında sırılsıklamken, bir dalganın kumsalın kıyıcığına kendini bıraktığını duyumsuyordum. Siz, orada, deniz generinin boynundan tırmanan bir dalgacıktan kurtulan köpük parçası...

"Artık uç sevgili kuş..." dediniz açıp avucunuzu. "pat... pat... pat" çırparak havayı kanatlarıyla uçup gitti sözcüklerim. Daha da soğudu hava. Yinelediniz: "Bana bütün direncini ver... Uzat ellerini ellerime".

Tartışmacıların sesleri birbirine karışıyor artık. Hep bir ağızdan konuşuyorlar. Yavaş yavaş kıkırdaklaşıyor, mekanikleşiyor sesler. Kurulu bir robota dönüyor yüzleri! Gözlerini kırpmıyorlar örneğin. Dudakları yitiriyor esnekliğini, bir balığın ritmik açıp kapayışı gibi ağzını. Hepsi akyarvumun camına dayanmış açılıp kapanan, açılıp kapanan ağızlar... Yüz çizgileri tümden yitiyor, ama bütün anlam, anlamsızlık olarak bakışlarında toplanıyor. Delip geçiyorlar gözleriyle bütün varlığımı :

"İdam-cezasına-evet".

"Katillere idam"

"Farklı görene idam"

"Farklı olana idam"

"İdam cezasına evet"

Sabah, denizden esen beyaz ılık bir imbat gibi... Güneş gibi, deniz gibi. Kitaplarımı tutup tutup atıyorum suya, kâğıtlarımı, defterlerimi, dosyalarımı, notlarımı. Çözülsün, çözüleyim, böyle olamıyorum artık, bensiz... Söylediklerimin hiçbirinin kokusu, rengi yok... Öyle geliyor bana.

"Seni seviyorum... çok... daha... daha..."

"Seviyorum-seveceğim-sevecektim-sevdiydim-sevmiştim-sevebilirdim... seviyor muydum-sevmiş miydim-sevebilir miydim?"

Bir ölüm marşının notaları arasında yitip gidiyor tüm söylenenler. (Bu marş mı fon olarak beni seçti? Ama neden? Hiçbir zaman onun yandaşı olmadım ki? Savunmadım ki ölümü?"

"İdam cezasına..."

Parmaklarım klavye üzerinde benden bağımsız çalışıyor. Peki ben neredeyim Sayın B? Tenim, ruhum, düşüncelerim sizinle birlikteyse ben neredeyim?

"Ben... ölüm... cezası???"

"Sormayı unutuyordum : Ya siz neredesiniz?"

Dalkavuklarından biri Sirakuza Kralı Denis'e yeni icat ettiği bir işkence aleti sunuyor. "Bu, içi boş, tunçtan bir öküz. İşkenceyle öldürülecek hükümlü içine kapatıldıktan sonra tunç öküz kızgın ateşin üzerine konulacak ve yüksek ısının etkisiyle içindeki kurban boğuk iniltilerle uzun süre can çekiştikten sonra ölecek... Hükümlünün çıkardığı sesler öküz böğürmesinden farksız olacak..." diye tamamladığında dalkavuk sözünü, son kez bakıyorum Denis'e, dalgaların kumsalda yığılıp kalmalarından hemen önce, yalnızca bir an. Sizin ruhunuzda eriyeceğimin coşkusunu tüm şiddetiyle duyumsarken, kendimi tunç öküzünü kaburgalarının arasına atmadan hemen önce... Ekrandaki tartışma bütün canlılığıyla sürüyor. Akvaryumdaki balıklar açıp kapatıyorlar ağızlarını. Parmaklarım durmaksızın çalışıyor. Aynı anda kafamda onlarca soru, yüzlercesini doğurarak ve sorgularken, sorgulanırken (dip-köşe-bucak) artık dayanamıyorum, engelleyemiyorum kendimi, uzanıp gözlerimle bütün maskeli yüzleri soyuyorum... İnanılması güç ancak beklediğimin dışında değil bulduğum... Denis'in yüzünde sizin yüzünüz... Sizin yüzünüz ve uzun boylu, göğsü, omuzları, sırtı kıllarla kaplı, misk kokular sürünmüş, baldırları sanki birbirlerini yedikçe kalınlaşmış, ayakları sahibini farklı yönlere götürecekmiş gibi ayrık ve yabancı duran beden... Sizin bedeniniz... SİZİN.... Daktilodaki kâğıdın yüzeyinde birden bir darağacı beliriyor, 'bu da nereden çıktı?' şaşkınlığını yaşarken bir tane daha, bir tane daha... Arkasından giyotin, elektrikli sandalye, zehir şırınga edilmeye hazır enjektörler, hançerler, kılıçlar, tabancalar... Durmaksızın yenileri geliyor ve her yeni gelen bir öncekini kâğttan dışarı fırlatıyor. Dehşetle geriye çekiyorum kendimi. Çünkü bir infaz mangası bu kez... Harf çubukları arasından patlamaya hazır silahlarıyla koşarak çıkıyorlar, onları kılıçlarını çekmiş tekbir sesleriyle başkaları izliyor... İnsanlar yarımay oluşturmuş, çığlıklar atıyorlar, kimileri şapkalarını havaya fırlatıyor giyotinin her düşüşünde, kimileri dans ediyor, kimileri secdeye kapanıyor... Arkasından korkunç bir sessizlik. Kollarım iki yanıma düşüyor. Yorgunum. Soluğumu, yürek atışlarımı, nabzımı dinliyorum. Artık gerçek bir dünyadayım. Kendi sesi, kendi gölgesi olan, kendi duygularıyla acı çeken biriyim... Bırakın beni Sayın B... Bırakın beni Hanımefendi... Bırakın. Hiçbir çabanın anlamı, yararı yok çünkü... Yolculuğum artık labirentinize iz sürmekten farklı bir yöne... Anlıyorum ki sizi böyle sevmemeliydim... ❁

Daktilodaki kâğıdın yüzeyinde birden bir darağacı beliriyor, 'bu da nereden çıktı?' şaşkınlığını yaşarken bir tane daha, bir tane daha... Arkasından giyotin, elektrikli sandalye, zehir şırınga edilmeye hazır enjektörler, hançerler, kılıçlar, tabancalar... Durmaksızın yenileri geliyor ve her yeni gelen bir öncekini kâğttan dışarı fırlatıyor. Dehşetle geriye çekiyorum kendimi. Çünkü bir infaz mangası bu kez...

FERİDE ÇİÇEKOĞLU

Yanık Fotoğraflar

HIZLA Beşiktaş dolmuşuna koşarken, önce o yaşlı kadını gördüm; sonra sizi. Kadın ufak tefekti; ufak tefekten öte, suyu çekilip de kuruyup kalmış gibiydi. Küçülen bedeninde, bir kamburu, bir de elleri kocamanlaşmış; ellerden biri para bekliyormuşçasına, yan tarafa doğru belli belirsiz açılmıştı.

Siz yerde yatıyordunuz; birinizde gelinlik, birinizde smokin.

Kadının başı bağlıydı; iki elinde iki ağır torba vardı. Birinden pırasalar, öbüründen havuçlar uzanmıştı. Diplerinde, olsa olsa patatesle soğan, bir de kırık pirinç olabilirdi. Ve kadının niyeti besbelli evine varıp salçalı pırasa pişirmekti. Şimdilik, DEVLET KİTAPLARI yazılı mağazayla, TURBAN Taksim Bürosunun önündeki mermer merdivenlere ilişmişti.

Siz, dolmuş durağının berisinde, eski kitaplar satan sahafın sergisindeydiniz; en öndeydiniz.

Ben, elimde kitap torbası ve dosya çantası ile koşuyordum. Kızım yuvadan alınmalı, akşama sofra hazırlanmalıydı.

Gözüm bir an o kadına, sonra size takıldığından, yavaşlamış; zihnim de her zamanki gibi yorgun olduğundan, yine bir an, o yaşlı kadını telli duvaklı ve gelini pırasa torbalı sanmıştım.

Durakladım.

Hayır, pırasa ve havuç torbaları yaşlı kadının sağ elinde, basamaklardan birinde dengelenmişti. Durakladığımı görünce, kadının yana açık sol el parmakları, kendi isteğinin tersine izlenimi veren bir titremeyle, biraz daha açıldı. Yüzüne baktım, gözlerini kaçırdı. Sizse, her ikiniz birden, gözlerimin içine umutla baktınız. Biriniz, damat olarak ağırbaşlıydınız; öbürünüz, hem damattan ve gelinliğinizden, hem de geleceğinizden hoşnut; hafif fettandınız.

Ama kızım yuvadan alınmalı, akşama sofra hazırlanmalıydı. Dolmuştaki son boş yeri yakalamak için koşulmalıydı. Ne ki, benim duraklamamdan yararlanan açıkgöz bir delikanlı, yarım sigarasını yanarken atıp, arkadaki üçüncü yeri kaptı. Kapı kapandı. Kâhyanın şoföre, "Devam et!" dediğini duyunca koşmayı bıraktım. Durağa, yavaşlayan adımlarla vardım.

Bir sonraki dolmuş yanaşınca, kitap torbasını, dosya çantasını ve el çantamı yanıma oturtup ön koltuğa yerleştim. Dolmuşçuya, "Ön tamam!" deyip, el çan-

tamdan cüzdanımı ve cüzdanımdan iki kişilik dolmuş parasını çıkardım. Tam cüzdanımı kapatıp el çantama koydum ve el çantamın fermuvarını çekmeye hazırlanıyordum ki, yaşlı kadının evde salçalı pırasa bekleyen torunları gelip yapıştılar çantanın sapına.

Kadının ya damadı hayırsız, ya kızı sakattı. Belki ikisi birden bir kazada ölmüşlerdi de, torunların bakımı ona kalmıştı. Belki gündeliğe gidip dönüşte alışveriş yapmış, o sırada para çantasını çaldırmıştı. İyi de, bu civarda pazar da kurulmazdı; torbaları nereden doldurmuştu? Yalnızca yol parası, ya da otobüs bileti bekliyor gibi bir hali vardı; yoksa, elde pazar torbalarıyla dilenmek olacak iş miydi?

Birden, yalnızca el çantamı kapıp dolmuştan fırladım ve gerisin geriye yaşlı kadının yanına koştum. Eli hâlâ açık duruyor olmasına karşın, konuşmadan para sıkıştırmak ağırıma gittiğinden, "Sizin bir sorununuz mu var?" türünden tuhaf bir soru sordum. Kadın, "Şu, *kara delikler* sorununa takıldım da onu düşünüyorum," dercesine yüzüme bir an bakıp gözlerini yeniden kaçırdı ve derin derin içini çekmekle yetindi.

Bir haftalık otobüs bileti karşılığı bir kâğıt parayı eline utana sıkıla ve neredeyse zorla tutuşturup yeniden dolmuşa koşmak üzere dönüyorum ki... İşte yine siz! Biriniz, sokak ortasında bir ileri bir geri koşuşturmamdaki kararsızlık ve hafiflikten ötürü ayıplayan bir küskünlük; diğeriniz, saflığımla dalga geçen bir muziplik edasıyla yine bana bakmaktasınız.

Gelinliğin modeli ve damadın saç biçimi, fotoğrafın çekildiği o düğün gününün 1920'li yılların sonlarına ya da otuzların başlarına rastladığını gösteriyor.

Fotoğraf: İnci Asena

Ama kızım yuvadan alınmalı, akşama sofra hazırlanmalıydı. Dolmuştaki son boş yeri yakalamak için koşulmalıydı. Ne ki, benim duraklamamdan yararlanan açıkgöz bir delikanlı, yarım sigarasını yanarken atıp, arkadaki üçüncü yeri kaptı.

İstanbul'un ilk kuşak Cumhuriyet düğünlerinden olmalı. Damat, her nedense Galatasaray mezunu gibi görünmekte. Ancak, gözlerinin, evliliğin ötelerindeki bir geleceğe inançla bakışından anlaşıldığı kadarıyla, onuncu yıl marşını öylesine bir coşkuyla söylemeye hazırlanmakta ki, arada bir Ankara dönemi geçirmiş olmalı... Belki düğün de Ankara'da yapıldı ve hatta Ankara Palas'ta. Öyle ya, fotoğraflar şimdi İstanbul'da diye... Elime alıp bakıyorum, kapaklı paspartunun iç yüzünde, kabartma harflerle "Femina" yazılı. Yok, düğün İstanbul'da yapılmış olmalı. İsim İstanbullu. Ve besbelli gelin hanım da öyle. Hatta yüzünde, Bizanslı Teodora'dan miras bir Konstantinopolis gülümsemesi...

"Bakın, bir de bu var..."

Tezgâhın başındaki delikanlı, benim dalıp gittiğimi görünce, gelinle damadın bir başka pozunu resmeden ikinci fotoğrafı gösteriyor. İkincisinde ayakta durmuşsunuz. Siz yandan ayrılmış dalgalı saçlarınız, beyaz papyonunuz, ceket cebinizden özenle taşırılmış beyaz ipek mendiliniz ve önünüzde birleşmiş ellerinizin arasından görünen bir çift beyaz eldiveninizle pek yakışıklısınız. Sizse, beyaz çoraplı ve beyaz saten ayakkabılı ayaklarınızdan birini zarifçe öne atmış ve duvağınızı yandan aşağıya sallandırmışsınız. Damadın koluna girmişsiniz, yapışmayacak kadar narin, kaçmasına izin vermeyecek kadar kararlı...

Şu bir çift fotoğrafın çekildiği gün; o, her savaştan açık alınla çıkıldığı günlerden bir gün, gelecek, gelinliğiniz kadar lekesiz ve eldivenleriniz kadar akken, düşünebilir miydiniz... Hayalinizden geçer miydi ki, yüzyılın son onyılında bir akşamüstü, Taksim Meydanında, pırasa havuç torbalarıyla Beşiktaş dolmuşu arasında...

"Size sesleniyorlar galiba..."

Sahafın gösterdiği yöne, dolmuş durağına bakıyorum ki, ortalık birbirine girmiş. Dolmuşçu, benim ön koltuğa koyduğum çantayla torbayı kaldırıma indirip indirmemekte kararsız; arka sıraları doldurmuş yolcular sabırsız; hele kâhya, bir sonraki dolmuşa yer açamadığı için suratsız mı suratsız...

Tamamen unutmuşum!

"Kaça?"

Dönüp ön koltuktaki yerimi aldığımda, utancımdan kimsenin yüzüne bakamıyorum. Önce, çantayla torbanın terk edilmiş olduğunu ve birinden birinin içinde bomba bulunduğunu sanmışlar. Neyse ki kâhyanın beni eski kitap sergisinin başında göreceği tutmuş da, polise haber vermekten caymışlar. Dolmuştan birileri sizinle ilgilensinler istiyorum. İlgilensinler ve gecikmeye değdiğinizi söylesinler... Hayır. Hiç kimse ilgilenmiyor. Sorumsuzca herkesi beklettiğim için hepsi bana adamakıllı kızgın. Ben bile kuşkuya düşüp, kendimi, iki kişilik dolmuş parası, artı pırasa torbalı yaşlı hanımın bir haftalık otobüs parası, artı sahafın, durumun sıkışıklığından istifade size biçtiği paha... diye toplama yapar ve bunların toplamını, taksiye binseydim ne ödeyeceğimle kıyaslarken buluyorum. Öyle ya, Sıraselviler'in başından taksiye binmiş olsaydım, şimdiye kızımı almış da eve varmıştım bile... Hem de, bu iki rastlaşmanın masrafından kim bilir kaç kat

ucuza.

Zihnimden bunlarla uğraşırken, dolmuş Dolmabahçe trafiğinin tuzağına yakalanıyor. Ya bir durup bir kalkıyoruz, ya da yerimizde sayıyoruz. Ve siz, her ikiniz, şimdi sanki melül-mahzun bana bakıyorsunuz.

Hemen özür diliyorum. Ne yaparsınız, değişenler yalnızca bakışlarımız ve saç modalarımız olmadı; en direnenlerimiz bile işte böyle zihnimize nakşolmuş elektronik makinelerle gezer ve her yaşanan anın sayısal karşılığını hesap eder olduk.

Özürümde samimi olduğumu kanıtlamak için, size kulak veriyor ve Dolmabahçe-Beşiktaş arasında bana anlattığınız sayısız öykülerden birinde karar kılmaya çalışıyorum.

Siz, Galatasaray'dan sonra, Mektebi Mülkiye'yi bitirmişsinizdir. Önce, gözünüzdeki "onuncu yıl" bakışına, Üniversiteyi Ankara'da okuyuşunuzla bir gerekçe bulduğumu düşünüp seviniyorum ama hemen ardından, Mülkiye'nin, ancak otuzlu yılların ortalarında Ankara'ya taşındığını anımsıyorum. Pekâlâ, genç ve parlak bir hariciyeci adayı olarak bir süre Ankara'da Hariciye Vekaleti'nde çalışmışsınızdır. Yaşamınızda kısa süreli bir Ankara konusunda her nedense ısrarlıyım. İstanbul, aşklara, tutkulara ve ayrılıklara; Ankara ise evliliklere, marşlara ve inançlara dair çağrışımlar yaptıklarından olmalı...

1950'li yıllar ve Kore Savaşı yeni umutlar ülkesini Amerika Birleşik Devletleri olarak kesinlemiş ve oğlunuz 1956'da, tam da 56 model Chevrolet'nin bütün dünyaya caka sattığı yılda Robert Koleji bitirmiştir. Radyoda "Vatan Cephesi" listelerinin okunmasına ve ikinizin, oğlunuz hakkında konuşacaklarınızın bile tükenmesine de pek bir şey kalmamıştır.

Evliliğinizin hemen ardından, bir ara Belçika'da birinci kâtiplik yapmış ve tam sıra Fransa'ya gelmek üzereyken, İkinci Cihan Harbi nedeniyle merkeze alınmışsınızdır. Gazi'nin ölmüş olması, bir de "Vatandaş Türkçe konuş!" levhaları, sizi biraz karamsar kılmıştır. Çünkü, ne de olsa Moda'da büyüdüğünüz için – Moda'lıydınız, değil mi? – arkadaşlarınızın çoğu Kriton, Vasil, Hristo, Stelyo ve Yorgi'dir.

Sizin fettan bakışınız ise 40'lı yıllarda çoktan gölgelenip gitmiştir. Harp zenginlerinin artan şaşaası yanında, ne sizin Kalamışlı ailenizin, ne de eşinize intikal etmesi beklenen Moda'daki köşkün esamisi okunur olmuştur. İyi ki oğlunuz vardır ve galiba o, Galatasaray'da okutulmamalı; hele Paşa Dedelerden gelen "devlet" geleneğini "katiyyen" sürdürmemelidir.

1950'li yıllar ve Kore Savaşı yeni umutlar ülkesini Amerika Birleşik Devletleri olarak kesinlemiş ve oğlunuz 1956'da, tam da 56 model Chevrolet'nin bütün dünyaya caka sattığı yılda Robert Koleji bitirmiştir. Radyoda "Vatan Cephesi"

listelerinin okunmasına ve ikinizin, oğlunuz hakkında konuşacaklarınızın bile tükenmesine de pek bir şey kalmamıştır.

Sizin erkence emekliye ayrılıp, kendinizi kitaplarınıza ve günün birinde yayımlamayı umduğunuz hatıratınıza vakfedişiniz de bu yıllara rastlıyor olmalı. 1960'ı, biriniz ihtilal yılı, öbürünüz ise oğlunuzun mühendislik ihtisası için gittiği Boston'da Amerikalı bir kızla evlendiği yıl olarak tarihlere düşmüşsünüzdür. Her ikiniz birden, kızın üstelik Teksaslı olmasına ayrıca üzülmüş – biriniz, güneylilerin yayvan aksanı; diğeriniz, torunlarda siyah ırka ait beklenmedik izler nüksetmesi ihtimali nedenleriyle – ama birbirinize belli etmemişsinizdir.

Biriniz, Demokrat'lara olan bütün öfkenize karşın, "Bebek" ve "Köpek" davalarıyla, o üç idamı (üç idamlardan ilk olanını); öbürünüz, "John" adı konup size üç aylık fotoğrafında "Can" olarak takdim edilen torunu ilkokula başlayacağı yıla kadar göremeyişinizi içinize hiç sindirememiş; yine de birbirinize bir şey dememişsinizdir.

İngilizceden başka dil bilmeyen, onu da Texas aksanıyla konuşan altı yaşındaki torun, satılan köşklerden artakalan eşyalarla tıklım tıklım dolu apartman dairesinde pek sıkılmış; neyse ki gelininiz büyümüş Amerikalılara has o çocuksulukla her şeye hayranlık duyup şaşırarak oğlunuzun yabancılığını biraz örtmüştür. Üç hafta, göz açıp kapayıncaya kadar olmasa da ağır aksak geçmiş ve onların gidişiyle duyduğunuz ferahlığı, birbirinizden gizli, ayrı ayrı içlerinize gömmüşsünüzdür.

Siz, yüreğinizin artık o kadarını kaldıramayacağını bilir gibi, ikinci üç idamı görmeden, efendi efendi ölmüşsünüzdür.

Ya siz hanımefendi?

Oğlunuzun, babasının ölümüne de gelmeyişine kızıp da mı oturduğunuz daireyi, tüm içindekilerle birlikte Darülaceze'ye bağışladınız?

Öfkenize içlenir ve sizin ölümünüze gelir sandınız; tüm fotoğraflarınızı ve mektuplarınızı, sanırım bir de gelinliğinizi (iki kez sormama karşın, eşinizin damatlık smokini konusunda ne söylediğinizi bir türlü duyamıyorum) çeyiz sandığına kitleyip, üzerine oğlunuzun adını yazdınız...

Bulabilsem, sandığın tümünü alırdım, bulabildiklerim yalnızca şu iki fotoğraf oldu. Yıllardır, sizinle her konuştuğumda, yüzlerinizin ifadelerindeki belli belirsiz değişimlerden, beni dinlediğinizi anlıyorum.

Ve inanın, Berlin'e gidişimin ertesi günü çıkan o garip yangını haber aldığımda, aklımdan ilk geçenlerden biri siz oluyorsunuz. Telefonda, kitaplarımdan, yazılarımdan, Tarık Beyin dolabından ve daha bir sürü şeyden önce telaşla sizi soruyorum : "Onlar, kurtuldular mı?"

Dönüşümde, itfaiyenin sıktığı suyun yol yol iziyle kabarmış duvar kâğıdının ve dedemin siyaha kesmiş kitaplığının üzerinde, sizi kavrulup kalmış buluyorum. Bükülünce, birbirinize büsbütün yaslanmışsınız; birinizin gelinliği kir pas içinde, öbürünüzün ipek mendili ve eldivenleri görünmez olmuş. Her işi bırakıp sizi temizlemeye çalışıyorum.

Eğilip bükülmüş "Femina" mahfazanızla sizi çerçeveciye götürdüğümde, mat camla korunarak çerçevelenmenizi ve paspartuların iadesini istediğimde, aynı zamanda ressam olan çerçeveci, teslim fişine kimliğinizi "yanık fotoğraflar" olarak geçiyor ve hiçbir şey sormuyor. Oysa sizinle ilgilensin istiyorum. İlgilensin ve yapacağı işin önemini anlasın... Yanık fotoğraflar... Gücenmişliğinizi görmemek için gözlerinize bakmıyorum.

Şimdi, iyi kötü temizlenmiş ve özenle çerçevelenmiş olarak, yemek masasının üzerinden hayatı seyretmektesiniz. Ben yine size, dünyada olup bitenlerden, eşten dosttan ve havadan sudan söz ediyorum ara sıra. Beni pek dinlemez gibisiniz. Daha doğrusu, bir iki hafta öncesine kadar öyleydiniz.

Yaz saati uygulamasına son verilen hafta sonunun ardından gelen pazartesiydi. Günün en hızlı kısaldığı o eylül akşamüstü, Yahya Kemal'in, geçmiş sonbaharlarını bir bir düşünen Kanlıcalı ihtiyarlarını anarak bu kez Bostancı dolmuşuna yürüyor ve yine Taksim'de, Gezi Pastanesi'nin önündeki geçitten karşıya geçiyordum. Yine o yaşlı kadını görmeyeyim mi o mermer basamaklarda? Ellerinde yine torbalar, torbalardan birinde patlıcanlar, öbüründe biberlerle kabaklar...

Yaz saati uygulamasına son verilen hafta sonunun ardından gelen pazartesiydi. Günün en hızlı kısaldığı o Eylül akşamüstü, Yahya Kemal'in, geçmiş sonbaharlarını bir bir düşünen Kanlıcalı ihtiyarlarını anarak bu kez Bostancı dolmuşuna yürüyor ve yine Taksim'de, Gezi Pastanesi'nin önündeki geçitten karşıya geçiyordum.

Ortak bir tanıdığımıza raslamış gibi oldum. Eve neredeyse koşarak vardım ve olup biteni size soluk soluğa anlatmaya koyuldum.

Daha sözümü tamamlayamadan, siz, telinizi duvağınızı geriye savurup, gözlerinizde ilk kez gördüğüm bir öfkeyle, "Bir sorunu olduğuna yine inandınız mı?" diye sordunuz. "Hep hayal aleminde yaşıyorsunuz."

Üçümüz de sessiz kaldık bir an.

Siz, rengi griye dönmüş eldivenlerinizle oynuyordunuz. Bana, bakışınızla "Üzülmeyin," deyip yüksek sesle eklediniz :

"Akşama kızartma yapacaktı muhtemelen..."

Ertesi sabah çiçekleri sularken "günaydın" demek için yanınıza geldiğimde, boy fotoğrafında birbirinize hafifçe sırtlarınızı dönmüştünüz. ❁

Ekim 1995

YOLDA : İNSANCIL BİR ÖYKÜ

SEMİH GÜMÜŞ

Yazınsal düzeyi yanı sıra, insancıl bir öykü oluşuyla da önemli "Yolda". Arabacının kadına istekle yönelişi karşısında, kadının kadın olarak – ama istekle – boyun eğişi ne çarpıcı anlatılıyor. Küçücük bir öykü içinde, küçücük bir yaşantı, kocaman bir insan gerçeği...

ÖYKÜNÜN başlangıç tümcesi – ya da tümceleri – öykünün girişi yerine mi geçer? Bunun, geleneksel bir biçim olduğu, öykünün yeni ve yenilikçi biçimlerinin bu türden kaygıları gereksinmediği söylenebilir. Bu yüzden okur ilk tümceleri okumaya başlayınca, öyküye okuma öncesi bir hazırlıktan da geçmemektedir. Kısa öykü'nün başlıca belirteçlerinden de biridir bu.

Öykünün yeni (çağcıl) özelliklerinin Yaşar Kemal'in öyküleri için de geçerli olduğu pekâlâ belirtilebilir. Bazen bir karşılıklı konuşma tümcesiyle başlanır öyküye – daha konuşanların kimliği üstüne okurun hiçbir bilgisi yoktur. Okur da öykü zamanını bu tümcelerle birlikte yaşamaya başlamıştır... Bazen bir davranışın betimlenmesiyle – okurun bu davranışın sahibi üstüne gene hiçbir önbilgisi yoktur... Bazen bir içkonuşma tümcesiyle – bu içkonuşmanın öznesi üstüne de bilgimiz yoktur; ayrıca, bu içkonuşmanın – içte oluşmuş bir sürece karşılık geldiği için – bir öncesi, bir art-alanı da kuşkusuz olmalıdır. Sözgelimi "Yatak" öyküsünün tek tümcelik ilk paragrafına, "Şimdiki gibi aklımda," diye başlıyor Yaşar Kemal. Çocukluk günlerini anıştıran bu saptama tümcesini akla getiren nedir? Bir şeyler yaşanmıştır demek ki... Bazen bir betimlemeyle, sözgelimi bir ağacın ya da kişinin betimiyle başlanabilir – sanırım böyle bir başlangıç daha gelenekseldir... Bazen bir durum belirtilir – burada öyküye bir giriş yapıldığı elbette söylenebilir...

"Yolda" öyküsü bir davranışın anlatımıyla başlıyor. Şu var ki, burada bir davranışın betimlenmesinden söz edilemez. Daha çok bir imdir anlatılan : İlk solukta, arabacıyı anlatan bir im :

Dizginleri arabanın dayamasına tıktı. Şalvarının geniş peşini önüne doğru yayıp, cebindeki paraların tümünü üstüne boşalttı.

Öykü ilk paragrafını oluşturan bu iki tümceyle başlıyor. Yaşar Kemal'in anlatım biçiminde, arabacının davranışlarından söz edilerek başlanmışsa, öyküde

arabacının birincil bir yeri olduğu anlaşılır. Orada bir yazınsal şaşırtma yapmayı düşünmez Yaşar Kemal. Belli ki arabacıyla yazınsal düzlemde bir sorunu vardır; öyküsü, arabacıyla ilgili, ne olduğu başlangıçta kuşkusuz belirsiz olan bir anlamın izine düşmüştür. Sonra yorgun beygirlerden, tozlu yol ve arabadan; arabacının tozdan yalnızca gözlerinin ve dişlerinin ışıldadığından söz edilir. Arabacıyı konumlandırmak için anlamlıdırlar bunlar. O ortam belirteçlerinden uzun uzadıya söz edilmez; ayrıntılı betimleri yapılmaz : birincil değildir onlar çünkü. Arabacı nasıl bir yaşantı içinde yolculuk etmektedir, bunu anlamlandırmak için işlevlidirler.

Ama o anlatım biçimi içinde, sözgelimi arabanın da beygirler kadar yorgun, eski olduğu çıkarılamaz mı? Sanırım bu anlam akla oldukça yatkın olur. Yaşar Kemal'i çok usta bir yazar yapan yazınsal etmenler arasında bu özelliği de sanırım öncelikle belirtilebilir. Şu sıralarda pek çok romanını yeniden okurken görüyorum ki, o büyük oylumlu romanlarında bile aynı dolayımlı anlatımı titizlikle korumaktadır Yaşar Kemal. Onun romanlarının gereğinden çok uzun tutulduğuna ilişkin süregelen bir eleştiri vardır, biliniyor. Gerçekten böyle midir? Bu kuşkuyu bir zamanlar taşıdığımı söyleyebilirim. Gelgelelim, romanlarının önemli bir bölümünü ilk gençlik yıllarımda okumuştum ve sanırım insanın bu dönemindeki okumalarına güvenmemesi gerektiğini anlaması için yıllar geçmesi gerekiyor. Bugün, romanlarını yeniden okuduğum şu günlerde aynı sorunun kaçınılmaz biçimde önüme geldiğini gördüm. Bu kez yanıtım sanırım belli ve Yaşar Kemal'e dönük bir olumsuzluk bulamıyorum. Ne dört kocaman kitaptan oluşan *İnce Memed*'de, ne "Dağın Öte Yüzü"nde...

Arabacının kendiyle konuşmalarından onun dış görünümü ve iç dünyasına ilişkin sonuçlar çıkarılabilir. Burada bir yazınsal kişiliği çizmenin en anlamlı yolundan gitmektedir Yaşar Kemal. Bir okuma biçimi içinde, sözgelimi, arabacının yaşını kestirmek bile olasıdır. Kuşkusuz erken yaşlanmış, bu arada ellilerine dayanmış bir adam görüyorum kendi payıma.

"Yolda"nın, kısa öykü özelliklerinin bütününe vurularak değerlendirilmeye çok uygun bir öykü olduğu belirtilebilir. Arabacının kendiyle ya da az sonra arabaya alacağı kadınla konuşmalarında çok az sözcükle anlaşması bu anlayışın belirteçlerindendir. Bu konuşmalar yazınsal bir indirgemeyi amaçlamıyorlar; yazarın seçtiği bir dil tutumunun sonucu değildir kısacası. Tersine, öykünün dayattığı, bu da şu demek ki, öykünün kendisinin ve kişilerinin dışa vuracakları anlamın zorunluluğu yüzündendir bu öz ve konuşmalar. Ne arabacı, ne kadın başka türlü konuşabilirlerdi...

Arabacının kendiyle konuşmalarından onun dış görünümü ve iç dünyasına ilişkin sonuçlar çıkarılabilir. Burada bir yazınsal kişiliği çizmenin en anlamlı yo-

lundan gitmektedir Yaşar Kemal. Bir okuma biçimi içinde, sözgelimi, arabacının yaşını kestirmek bile olasıdır. Kuşkusuz erken yaşlanmış, bu arada ellilerine dayanmış bir adam görüyorum kendi payıma. Konuşma biçiminden; hepi topu on iki liralık kazancının bir iki lirasını bile önemsemeyişinden; cigarasını ağır ağır sarıp yakışından ve iştahla somuruşundan; belli ki bütün yoksunluğuna karşın koruduğu kararlı kişiliğinden... arabacının daha genç olması doğrusu uygun düşmüyor.

Desen : Semih Poroy

Demek ki gölgede – yazınsal dilin gölgesinde – bırakılanlar "Yolda" öyküsünde oldukça belirleyicidir. Yaşar Kemal kapalı dil ve anlatım biçimleriyle bir arada düşünülemez; burada gölgede kalanlar, öykünün tutunduğu yazınsal düzeyde ve seçilmiş dilinde suskunlukla belirlenmiş, saptanmış anlamları saklı tutma işlevini taşırlar. Bir öykünün çözümlenmesi sırasındaysa, bu suskunlukla belirlenmiş, belirtilmiş anlamlar öncelikle açımlanmayı beklerler. İlkin buralara yönelmek yerinde bir tutum mudur? Çözümleyici eleştiriden söz ediyorsak eğer, kuşkusuz öyledir. Gölgeye düşürülecek ışık, ilk okumada kendilerini ele vermeyen anlamları aydınlatacak; suskun anlamları konuşturacaktır. Aslında o anlamlar niçin suskun bırakılmıştır, bu da sorulamaz mı? Niçin arabacının kişiliği adamakıllı, açık seçik betimlenmemiştir?.. Okur böyle olmasını mı yeğlerdi, yoksa "Yolda"nın verilmiş biçimde olmasını mı?..

Doğru dürüst bir okuma etkinliği içinde, kendine sorular sorduran, bir anlamı kendisinin verdiği bir başka anlamla tamamlamasına elveren, ufkunu genişleten, yeni pencereler açarak bakışı açısını geliştiren, yeni kapılar açarak öyküyü beklenmedik yollara çıkaran bir anlatı, sanırım bugün okuru daha çok çekmektedir. Belki de böyle olması beklenmelidir, istenmelidir; bu olduğunda hem okuma kültürüne, hem eleştirel değerlendirmeye katkılar yapılmış olacaktır. Yaşar Kemal'in "Yolda" öyküsü de herhalde böyle okunduğunda anlamını bulacak, böyle okunmadığında da okura keçiboynuzu tadı verecektir.

Yolun kıyısında toz bağlamış pamuk fidanları karşısında içinin acıyışının ve içinden, "Ah bir yağmur yağsa. Fıkara fidanlar boyunlarını bükmüşler," deyişinin, arabacının bir genç umursamazlığının çok ötesinde duran güngörmüş kişiliğini imlediği belirtilebilir mi? Arabacının bu kısa öykünün zamanı içinde gitgide

aydınlanan kişiliği, bu kişiliğin imleri sanırım bu saptamayı güçlendiriyor. Sıcaktan kan ter içinde kalmış beygirlerin gitgide ağırlaşması, ölgünleşmesi karşısında bile dizginleri çok seyrek çekip, "Deh! yavrum, oğullarım," diye güç verir arabacı. Sabırlı, sevecen...

Kadın bu sırada ortaya çıkar. Gözleri bile görünmeyecek biçimde sarınmış, yalınayak, arabanın önünde yürümektedir; fırın gibi kızgın yolda belli ki yanmaktadır ayakları. Arabacının kadını arabaya çağıracağını çıkarabilir okur. Sonra çıkınındaki helva ekmeği, ezik şeftalileri paylaşacağını da... Kadının arabacıya ilkin kuşkuyla yaklaşacağı da anlaşılmaz mı? Burada kadından başka bir davranış biçimi göstermesi düşünülemez.

Arabacının ısrarıyla gerçekleşen kısacık bir karşılıklı konuşmanın ardından, kadın yüzündeki yazmayı çekip çıkarır, yüzünü arabacıya çevirir : "Yani güzel bir kadındı, kadın. Bilekleri kalın, kalçaları dolgundu." Bu kadını boşayan koca da demek ki akılsız bir koca olmalıdır.

Kadının buradaki görünümü yazar tarafından mı çizilmektedir, yoksa arabacı tarafından mı? Bir anlatı bu soruyu sık sık sordurur. Burada da kadının arabacının gözünden çizildiği, hiç kuşku yok ki daha yerinde bir saptama olur. Hem sonra, yazarın burada kendi kimliğini dayatması beklenmez de. Okurun yazara değil, yazınsal metnin kişilerine gereksinimi vardır. Belki burada şunu da kaydedebiliriz : Yazarın yazar kimliğiyle – kuşkusuz kurmaca metne yazınsal bir eklenme biçiminde – anlatıya karışması, roman için denenebilir, bir yapım-biçimi olarak romanda uygulanabilir ama, öykü bu yükü taşıyabilir mi? Artık kısa öyküdür burada söz konusu edilen. Kısa öykü bu tür yükleri ne taşıyabilir, ne de gereksinir...

Yazarın yazar kimliğiyle – kuşkusuz kurmaca metne yazınsal bir eklenme biçiminde – anlatıya karışması, roman için denenebilir, bir yapım-biçimi olarak romanda uygulanabilir ama, öykü bu yükü taşıyabilir mi? Artık kısa öyküdür burada söz konusu edilen. Kısa öykü bu tür yükleri ne taşıyabilir, ne de gereksinir...

Öykünün aynı zamanda dışsal çevresini de belirtisel biçimde okur önünde açığa çıkaran dinginliği, zamanı ağırlaştıran akışı... derken değişiverir. Öykünün dilinden, anlatım biçiminden dışavuran bir dinginlik, ağırlıktır bu. Birdenbire değişiveren de gene dilin anlam-biçiminden ve anlatım biçiminden açığa çıkar. Ne olmuştur da öykü hızlanmıştır?..

Yaşar Kemal, belki önemsizmiş gibi gelecek bir değişimi, bir patlamayı böylece ustalıkla veriverir. Arabacı o öykü metninin ağırkanlılığı içinde kafasında kurduklarını, oluşturduğu kararını dışavurmaktadır. Okur, olup bitenin farkına varmıştır elbette. Tam bu sırada atların başını çekip arabanın yönünü çok az işlemiş bir yola çevirir arabacı. Bu arabacı bu anda öykünün başındaki o arabacı mıdır? Hem odur, elbette, hem de değil :

Öykü değişmiştir artık. Garbi yeli azıtmış, arabacı neşeyle beygirleri kırbaçlamıyor mu, ölgün beygirler de canlanmış, uçarcasına koşmaktadır. Emine kendi köyüne geldiklerinde arabadan inebilir mi artık?.. Atlara yeniden çalar kırbacı arabacı,coşkuyla. Araba, düz ovada, bir toz bulutu halinde, arabacınm köyüne doğru yuvarlanır gider...

Yolda küçük küçük kamışlar bitmişti. Arabacı bu yoldan, atları kamışlığın içine doğru kırbaçladı. Beygirler şaha kalkarcasına kamışlığın içine atıldılar. Araba sarsıldı. Kadın düşecekmiş gibi arkaya kaydı. Büyücek bir kamış kümesine takılan araba bir daha ilerleyemedi. Kamışlar dört bir yanlarını duvar misali kuşatmıştı. Arabacının soluğu taşıyordu.

(...)

Arabacı, durdu yutkundu, kıvrandı :

"O senin kocan," diyebildi sonra, "ahmağın biriymiş. Yani, o adam olsaymış..."

Arabacı neden sonra şimşek gibi kadının bileğini yakalar; "Ne o bre ulan? Ne o?" diyen kadına, "Etme!" der; uzaklaşmaya çalışan kadını ardından koşarak tutar, beline sarılır; kadın dinlemez... "Hiç kimsem yok benim," der arabacı. "Ne anam, ne babam, ne avradım. Bu at, bu araba da benim. Üç büyük parça da tarlam var köyde." Yetişip gene bileklerinden, bu kez sıkı sıkıya tutar. "Hırstan başı dönüyordu. Kamışlar, dünya fır dönüyordu etrafında." Kadın, "Sahi mi?" der. "Hiç mi kimsen yok?" "Hiç hiç kimseciğim. Hiç hiç yok. Hiç, hiç..." Kadın kamışlığın kuytuluğuna doğru sürüklenir...

Öykü değişmiştir artık. Garbi yeli azıtmış, arabacı neşeyle beygirleri kırbaçlamıyor mu, ölgün beygirler de canlanmış, uçarcasına koşmaktadır. Emine kendi köyüne geldiklerinde arabadan inebilir mi artık?.. Atlara yeniden çalar kırbacı arabacı, coşkuyla. Araba, düz ovada, bir toz bulutu halinde, arabacının köyüne doğru yuvarlanır gider...

"Yolda"nın, Yaşar Kemal'in en güzel öykülerinden biri olduğunu düşünüyorum. Yazınsal düzeyi yanı sıra, insancıl bir öykü oluşuyla da önemli "Yolda". Arabacının kadına istekle yönelişi karşısında, kadının kadın olarak – ama istekle – boyun eğişi ne çarpıcı anlatılıyor. Küçücük bir öykü içinde, küçücük bir yaşantı, kocaman bir insan gerçeği... Öyküde büyük bir yalınlık ve doğrudanlıkla anlatılan bu insancıl durum, kent yaşamının karmaşası içinde sözgelimi, böylesine yaşanabilir miydi? Belki. Pek büyük bir olasılıkla başka bir biçimde, dolayımlı ilişkiler içinde gerçekleşecekti.

Yaşar Kemal'in öykülerinde köy gerçekliği, "Yolda"da olduğu gibi, en olmadık ilişkiler içinde bile şaşırtıcı bir yalınlık ve dolayımsız biçimde yaşanır. Bu anlatım biçimi için ustalığın yanı sıra, yaşananlardan kaynaklanan, epeyce bir birikim gerekmiyor mu? Yaşar Kemal'in bütün yapıtı başka hangi gerçekliğin ürünüdür ki... ▣

A. S. BYATT

E. M. Forster'ın Öldüğü Gün

YAZMAYLA ilgili bir öykü bu. Başka şeylerin yanı sıra, yazmayı yazmanın zamanının geçmiş olduğuna inanmış bir yazarın öyküsü. "Bizim sanatımız," demişti T. S. Elliot, "dinin yerini doldurur, bu yüzden bizim dinimizdir." Bu öykünün geçtiği 1970 yılının bir yaz gününde üç çocuk sahibi, orta yaşlı, evli bir kadın olan söz konusu yazarımız da sanatı kurtuluş olarak gören bir sanatı konu alan sanatla beslenerek yetişmişti. *Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi, Venedik'te Ölüm, Yitik Zaman Peşinde.* Ya da daha İngiliz, daha ahlaksal ve daha öğretici bir deyişle D. H. Lawrence. "Roman insanlığın ulaştığı en yüce anlatım biçimidir." "Roman yaşamın biricik, aydınlık kitabıdır." Bayan Smith bu kitaplardan korkardı, hem doğal olarak kuşkucuydu. Ne yaşamın sanatın düzeyine ulaşma çabasında olduğuna inanırdı, ne de sanatın dünyayı tehdit eden şeylerden koruyacağına, gerek bölgesel olarak gerek bunalım zamanlarında. Cinsel ilişkilerdeki budalalıklar ve yanlış anlaşılmaları konu alan kara mizah türünde üç kısa ve incelikli öykü yazmıştı; kocasını hem sever hem de onunla didişirdi. Kocası uluslararası siyaset ve dünya ekonomisiyle çokça, romanlarlaysa ancak arada sırada ilgilenirdi. Televizyona, küçük hayvanlara, oyuncak askerlere, öteki ufak çocuklara, gökyüzüne, ölüme, arada sırada da anlatı ve resimlere ilgi duyan üç çocuğu vardı. Kadınların dövülmesi konusuyla ve şeker hastalığıyla ilgilenen bir de temizlikçisi. O sabah önden düğmeli elbisesini açıp Bayan Smith'e, göğüslerinin ve karnının üzerindeki mor, kahverengi, sarı darbe izlerini ve şişlikleri göstermişti. Bayan Smith'e göre yaşamın sanat olmadan hiçbir anlamı yoktu ama, sanatı bir çare, bir görev ya da genel bir gereklilik olarak görme eğiliminde değildi. Sanat yapıtının üretilmesini yaşam savaşımı ya da erdem modeli olarak da görmezdi. O nasılsa sanatın roman biçimini almış haliyle aşılanmıştı ve bu da, ahlaksal bir varlık olarak sanata ekleyecek bir sözü olmadan önce olup bitmişti. Bir bağımlılıktı. Yaşamın aydınlık kitapları, damardan alınan uyuşturucuydu; onu canlı tutan, bilinçli ve hayat dolu kılan ılık viski yudumlarıydı. Yaşamın kendisi pek çok karmaşık biçimde bu bağımlılıkla ilintiliydi. Sık sık kendine neden sanata ve neden bu biçimine ihtiyacı olduğunu sorardı ama doyurucu bir yanıt bulamazdı hiç. Yanıtları Joyce'a, Mann'a ya da Proust'a boş gelirdi kuşkusuz. Nedeni, çocukluğunun ilk dönemlerinde Beatrix Potter'ın cümle yapısından, Kipling'in sıfatlarından duyumsal bir heyecan duymasıydı. Nedeni, bir röntgenci olmasıydı; başka insanların pencerelerinden içeri, daha sıcak daha aydınlık dünyalara bakmayı sevmesiydi. Nedeni, gizliden gizliye güçsüz olması ve her şeyin kendi isteği

gibi, güzel ya da korkunç, başka dünyalar kurmaktan hoşlanmasıydı. Sanatını en ciddiye aldığı zamanlar bunun nedeni sanatın, sanat dışı konulara merakını yöneltmesiydi; toplum, eğitim, bilim, ölüm. Küçük kitapları için pek çok araştırma yapardı. Gerçi bu araştırmaların çoğu yer almazdı kitaplarında ama, onu doyururdu. Şeyleri algılayış tarzına geçici bir tutarlılık kazandırırdı.

Bu yüzden, onun uzun ve karmaşık bir roman yazmaya karar verdiği günde olup biten bu öykü eminim onu memnun etmezdi. Asla yazarlar üzerine yazmazdı. Dahası, yazma işini bir yaşam modeli olarak alan romanlar üzerine alaycı ve sert eleştiriler yazardı. Üst üste yığılmış, sonsuza kadar, gittikçe küçülen Shredded Wheat kutusunun fizikötesi kapalı yer korkusunu yazmıştı. Olaylar olsun isterdi. Hikâyeler, olay örgüleri. Tarih, olgular. Yazarımızın görüşlerinin tamamını kabul etmesem de onlara epeyce yakınlık duyduğumu belirtmeliyim. Ancak yazmayla ilgili bu öykü anlatmaya değer görünüyor, hem bir öykü bu, hem de bir olay örgüsü var ve kanımca bu örneksel olay örgüsü öyküyü, yazarın oluşumuyla ilgili bensever kaygının ya da aynaya yansımış aynanın estetik hapishanesinin ötesine taşıyor.

1970'in bir yaz gününde Bayan Smith, çocuklarının okulda olduğu zamanlarda âdeti olduğu üzere Londra Kütüphanesinde yazmaktaydı. (Yaşamı ve sanatı ayırmayı yeğlerdi. Kitaplarla çevrili bir halde, kitapların en önemli öğe olduğu kapalı bir yerde yazmaktan hoşlanırdı. Mutfaktayken aklında yemek pişirmek ve temizlik, oturma odasında çocukların eğitimi ve değişik huyları, yataktaysa – çoğunlukla – kocası olurdu.) Yazabileceği şeyler konusunda birkaç ayrı düşüncesi vardı. Süveyş çıkarmasının yapıldığı ve Macaristan'ın Rusya tarafından işgal edildiği günlerde meydana gelen halk olayları sırasında, çeşitli insanların özel yaşamlarını konu alan bir öykü. Soyut resme katı bir biçimde adanmış bir Güzel Sanatlar bölümünde sıradışı, gerçekçi bir ressamla ilgili bir trajikomedi. Sonra kocasının bakanlıktaki deneyimlerinden yola çıkarak günümüzün karmaşık İngiliz göçmen politikasının aşk, evlilik ve aile üzerindeki yıkıcı etkileriyle ilgili yaptığı değerlendirmelerine ahlaksal kaygının gerektirdiği uzaklığı koruyarak dayanan bir başka öykü. Bir de, *The Lord of the Rings*'in parodisi vardı, bu destanın neden pek çok insana çok anlamlı geldiğini göstermek ve destandaki konuşmaları,

A. S. Byatt çağdaş İngiliz edebiyatının önde gelen romancı ve eleştirmenlerinden. Beş romanı (*Shadow of the Sun, The Game, The Virgin in the Garden, Still Life, Possession*), iki öykü kitabı (*Sugar, Matisse Stories*) ve inceleme kitapları var (Iris Murdoch'un romanları üstüne bir inceleme olan *Degrees of Freedom* ile *Wordsworth and Coleridge in Their Time*). *The Djin in the Nightingale's Eye* adlı anlatısı dilimize çevrilmiş tek yapıtıdır. Pınar Kür tarafından *Çeşm-i Bülbülün İçindeki Cin* adıyla Türkçeye çevrilen anlatının konusu Türkiye'de geçiyor. Ülkemizi yakından tanıyan Byatt'in "E. M. Forster'ın Öldüğü Gün" adlı öyküsünün özgün adı "On the Day That E. M. Forster Died'dır.

birbiriyle uyumsuz "gerçek" ve çağdaş olaylara uyarlamak amacını taşıyordu. Bu konuların hiçbiri onu yeterince çekmiyordu. Kütüphane masasının başında, döşemesinin derileri soyulmuş rahatsız sandalyesine oturmuştu; gözü raflardaki sözlüklere, koyu kırmızı halıya, oradan deri koltuklarda kibar kibar uyuyan yaşlı beye, sonra da St. James meydanına bakan uzun pencerelere kaydı. Pencerelerden biri, komşu bir binanın bayrak direğine çekilmiş kocaman temiz bir İngiliz bayrağını çerçevelemişti. Öteki pencereleriyse, alandaki ağaçların sallanan yeşil dalları ve duru mavi gökyüzü dolduruyordu. (Metabolizması yazları başka türlü çalışırdı. Kafası daha berrak olurdu. Oksijen beynine rahatça ulaşırdı.)

Birden, bütün bu başlangıçların ayrı ayrı değil de tek bir yapıtın parçaları olarak daha ilginç olduğunu fark etti. Ressamın estetik kaygıları, kamu görevlisinin siyasal sorunlarıyla aynı öyküde yer aldığında çok daha karmaşıklaşıyordu; Tolkien'in destanının parodisiyse, birtakım Macar mülteciler, aydınlar ve I. Napolyon'un muhafız alayıyla, Süveyş'teki Ulusal Ordu ve Öfkeli Gençlikle yan yana getirildiği ya da iç içe geçtiği zaman yeni bir boyut kazanıyordu. Hepsi aynı bütünün parçalarıydılar. Onun bildiklerinin parçalarıydılar. Çok değişik olmasa da kavrayış yönünden zengin bir yaşam sürmüş, orta yaşlı bir kadındı. Hikâyesi yazılacak kadar uzun bir geçmişi geride bırakmıştı. Sessiz ve hareketsiz, ağaçlara ve beyaz kâğıda bakarak otururdu. Ve birden, inanılmayacak kadar sarmal, olanaksız derecede olası bir olay örgüsü gözlerinin önünde biçim bulmaya başladı. Tıpkı büyülü bir sepetten başını uzatan bir yılan gibi, tıpkı yazar kasadan yavaş yavaş yükselen fiş ya da teledaktilodan alınan futbol maçı sonuçları gibi.

Çok uzun bir kitap olacak gibiydi. Proust geliyordu akla, yaşamın sözcüklere dönüştürülmesiyle dolu, duvarları mantar kaplı odası, onun bildiği her şey, şapkalardaki tüyler, zeplinler, müziksel biçim, resim, kötü alışkanlıklar, okuma, züppelik, ani ölüm, yavaş ölüm, yemek, aşk, kayıtsızlık, telefon, kumaş peçete, kaldırım taşı, bir ömür.

Çok uzun bir kitap olacak gibiydi. Proust geliyordu akla, yaşamın sözcüklere dönüştürülmesiyle dolu, duvarları mantar kaplı odası, onun bildiği her şey, şapkalardaki tüyler, zeplinler, müziksel biçim, resim, kötü alışkanlıklar, okuma, züppelik, ani ölüm, yavaş ölüm, yemek, aşk, kayıtsızlık, telefon, kumaş peçete, kaldırım taşı, bir ömür.

Böyle anlar – eğer kişi kendine onları yaşadığını fark etme izni verirse – yıldırım aşkı kadar, ciddi bir yaralanmanın sarsıntısı kadar, büyük paralar kazanmak ya da kaybetmek kadar korkunçtur. Bayan Smith, böyle durumlarla karşılaştığında kendine onları fark etme izni vermeme yeteneğine sahip olduğuna inanırdı. Yıldırım aşkını bastırmayı başarabilecek bir kadındı. Yeri geldiğinde başarmıştı da, evlenmeden önce amaçları yüzünden, evlendikten sonra ise ahlaksal kaygılar

nedeniyle. Güneşli kütüphanede oturmuş, yılanın kıvrılışını ve kasa fişinin tıklayışını izliyordu. Yılanın dansının güzelliği, gücü ve karmaşıklığı azalmıyor, aksine gittikçe artıyordu.

Maddenin katı hal fizikbilimi ile ilgili bir problemin yanıtını Kékulé'nin ateşte kuyruğunu yiyen bir yılanın fizikötesi görüntüsünden esinlenerek bulduğunu anımsadı. Neden düşüncenin yoğunlaşması bu denli etkiliydi? Uyarıcı ya da buyurgan düşler gibi. Bayan Smith her zaman için tüm fikirlerinin bir bütünün parçaları olduğu görüşündeydi. Hepsi ona aitti ve geçmişi, cinsiyeti, dili, toplumsal sınıfı, eğitimi, gövdesi ve enerjisiyle sınırlıydı. Ama bunu böylesine belirgin olarak ve üstelik büyük bir zevkle hissetmek, sınırlamayı bir kurtuluş ve güç olarak görmek Bayan Smith'in alışkanlıkları dışındaydı. Kuşkusuz böylesi estetik özlemlerin davetine yabancı değildi, daha önce de başına gelmişti. Ancak onları hep geri çevirmişti. Aydınlık kitaplardan bu kadar korkmasının başka bir açıklaması olabilir miydi?

Kâğıda kaleme sarıldı o zaman, birbirinden ayrı olay örgüleri arasındaki ilişkileri, hepsine çok doğal bir biçimde uyar görünen, hızlandırılmış film gibi, bu yeni biçimden doğup ilkbaharda sürgün verecek yazın boy atacak tohum gibi dallanıp budaklanıp çiçeklenen gelişmeleri not etti. Büyük bir gayretle, başını kâğıttan kaldırmadan belki bir saat yazdı ve bu süre içinde, kendisini uyuşuk hissettiği ve ilgisinin dağınık olduğu zamanlarda bir haftada yapabildiği işi çıkardı. Bir haftada mı? Bir ayda. Hatta belki bir yılda, gerçi işin de pek çok türü vardı ve o, işin bu türlüsünün bir büyüme, bir yaşam biçimi, kendi yaşamı, başlı başına bir yaşam olduğu duygusu içindeydi.

Her bir bağlantıyı tamamlayıp başlangıçtaki asıl bağlantıya dönerek her şeyi planladıktan sonra kalktı, kütüphaneden çıktı ve yürümeye başladı. Heyecandan yerinde duramıyordu, vücudunda fazlasıyla adrenalin vardı.

Yukarı doğru yürüdü, Jermyn caddesinden, karanlık kapı aralığından, St. James's Piccadily'nin vitrinli, kızıl kahve tahta boyalı sessizliğinin içinden geçti; üzerine basıla basıla düzleşmiş ve yazıları silinmiş taşlarla döşeli aydınlık kilise avlusuna çıktı. Sonra tekrar Piccadily'de yürüdü, Fortnum ve Masons'ı geçti. Vitrinler ölçülü ama dikkat çekici tüketim maddeleriyle doluydu. Vitrinlerdeki değerli eşyalarla Alaaddin'in mağarası gibi ışıldayan üstü kemerli çarşıdan geçti, tekrar Jermyn caddesine çıktı. Her şey değişim geçirmişti. Her şey ona aitti; bunu derken kurallı bir dille hızlı hızlı düşünüyordu, gördüğü her şeyi sözcüklere dökebileceğinden emin olduğunu söylemek istiyordu. Bu sözcükler onun kendi sözcükleriydi, İngilizce sözcüklerdi, 1970 yılında İngilizce sözcükler; nasıl Bayan Smith'in geçmişi kendine aitse, sınırlı, anlamlı ve sonsuz zenginlikte geçmişleri tamamen kendilerine ait olan sözcükler. Bu, Âdem'in cennette nesneleri adlandırması, adlar türetmesiyle aynı şey değildi. Bu, ilk kez söylüyormuşçasına ağaç, taş, çimen, gök, hatta daha da ileri gidip otobüs, gaz lambası, şort-etek sözcüklerini telaffuz etmeye de benzemiyordu. Bu kez sıfatlar çoğunluktaydı. Devasa ağaç kabuğu, Fortnum'un duvarlarındaki nil rengi boya, nil yeşili, bu caddenin yapıldığı zamanlarda yani Nelson'un zaferleri zamanında revaçta olan bir renk, eski misafir odalarına uygun bir renk, ya da eczanenin vitrininde gözüne çarpan yeni

bir göz farı rengi, Zümrüt Bakışlar, Şark Yeşimi, ne saçmalık, ne canlılık, bunları bilmek ne güzel. Adlar vermek diye düşündü saçma bir şekilde, şiir diline özgüdür, Ağaçlar içinde bir Ağaç var. Gökkuşağı gider, gelir. Gül, Güzeldir. Sıfatlarsa uzun romanların özelliklerine uyuyor. İsimleri sınırlıyor. Aynı zamanda onlara enerji de veriyor. Dickens'ın yapıtları sıfatlarla dolu. Balzac'ınkiler de. Proust'unkiler de.

Soyut ahlak düzeyinde yazı ve yaşamın görece önemi üzerine ne düşünmüş olursa olsun biliyordu ki şu anda hiçbir şey onun için yazmak kadar önemli değildi. Bu aydınlanma orta yaşlılığın bir işleviydi. Roman şarkı sözlerinden ya da matematikten farklı olarak orta yaşlı bir biçimdir. Yazmaya niyetlendiği roman, Bayan Smith'in kendi zamanının uzunluğuna da kısalığına da teşekkür borçluydu. Bu roman tarih olmayacaktı, bir tarih de olmayacaktı, kendi tarihçesi hele hiç. Başka öykülere göre özyaşamöykülerinde daha çok yalan vardır ama kendine meraklı roman ve öyküyle bu konuda boy ölçüşemez. Ama bu romanı, Bayan Smith tarihin belli bir parçasını yaşadığı ve gözlemlediği gerçeğinin bilgisiyle yazacaktı. Bir savaş, bir refah devleti, kişisel yeteneğe ve başarıya dayalı bir düzenin yükselişi (ve çöküşü), Avrupa birliği, küçük İngiltere, fırsat eşitliği, yaygın eğitim, kadın hareketi, bireyin ölümü, liberalizmin sefaleti. Bu sözcüklerin zaferleriyle başarısızlıklarının, saçtıkları dehşetle saçmalıkların, yarattıkları umutla ve korkuların bir haritasını ortaya koyacak birtakım olayları izlemek ne güzel. Bir de biyolojik geçmişi vardı tabii. Şu ana kadar doğumu, ergenliği, hastalıkları, cinselliği, sevgiyi, evliliği yaşamış; başka doğumlara, başka türlü sevgilere, aileye, akrabalığa ve bu evrensel kavramların yerel yansımalarına yani Drs Spock'a, Bowlby'ye, Winnicot'a, çiçek çocuklara, gecekondulaşmaya, gay[1] sıfatının politik bir adıla dönüşmesine tanık olmuştu. Tüm bunlar ne kadar olağandışı ve ilginçti, uzun yazı ırmaklarını düşünürseniz dil ne kadar yeterli olmuştu – nesnelerin çevresine sıkıca ve gevşekçe dolanan, onları birleştiren, ören ayıran dil, ya da eğretilemeyi değiştirecek olursak Pandora'nın kutusu, Alaaddin'in mağarası, içine her şeyin konulabildiği ve sonra oradan tekrar hem hiç değişmemiş hem de değişmiş olarak alındığı dipsiz kara bir torba. Bir başka dilden bir alıntı yaptı kendi kendine Bayan Smith : "Nel mezzo del cammin di nostra vita."[2] Bir ortada bir başka başlangıç. Bayan Smith Jermyn caddesinin ortasında bir süreliğine Dante oluvermişti.

Peki ya sözünü ettiğim olay örgüsü, hatta abartılı olay örgüsü nerede? İşte geliyor, Aşağı Regent caddesinden yukarı çıkıyor, sezdirmeden Bayan Smith'e yaklaşıyor, bir öğle vakti bir terör. Ancak estetik gururum beni şunu eklemeye zorluyor, bu bir teröristin namlusundan çıkan serseri bir kurşun değil, IRA'nın düzenlediği bir şey de değil. Yaşamda ve yazında ne çok öykü bunlar yüzünden yarıda kalmıştır.

Bayan Smith bir aralık gazete başlıklarına göz attı. "Ünlü Romancı Öldü". Hemen bir gazete satın aldı ve ölen romancının E. M. Forster olduğunu öğrendi. Yazar 91 yaşındaydı, yaşındaymış daha doğrusu. Uzun bir geçmiş. 1924'ten beriyse roman yazıyormuş. "Düzyazıyı tutku ile birleştirin yeter," demiş. Belli ki

Forster, bildiği dünyanın, o bilge kır hayatının, evlerdeki aile yaşamının, belli bir toplumsal düzenin yavaş yavaş yokoluşu karşısında yenik düşmüş. Bayan Smith'in kafasındaki en iyi İngiliz romanı örneğine Forster'ın romancılığı Lawrence'ınkinden çok daha yakındı. Bireyin önemini ve sorumluluklarını konu alan incelikli bir komedi yazmıştı. Bireyi tehdit eden güçlerin farkındaydı. Anlamsızlık, davalara inanç, siyasal heyecan. O hoşgörüye, sanata dayalı bir düzene, sanatın hiçbir anlam ifade etmediği bir dünyadaki karmaşık dinamiklerin varlığının görülmesi gerektiğine inanıyordu. Bayan Smith'in Cambridge'deki bir arkadaşının penceresinden Forster'ın çalışma masası görünüyordu. Bayan Smith yazarın sakin sakin bir gidip bir gelişini, kâğıt yığınlarını düzenleyişini izlerdi. Yazdığını hiç görmemişti. Ona büyük saygı duyardı.

Bayan Smith hâlâ sevinç içindeydi. Yakıcı bir tutku her şeyin kayıp gitmesini kolaylaştırıyor, dönen ve dolanan bir örgü makinesindeki çizgiler gibi : üçüncü hamur kâğıt, pankartların üzerindeki isli siyah yazılar, Wren kilisesi, Kıtlık İçin Yardım afişleri, Jermyn caddesindeki dükkânlarda erkeklerin özel dünyaları, ayna gibi parlayan ayakkabılar, işlemeli kadife terlikler, parlak renkli gömlekler, keskin bir küf kokusu...

İşte bu yüzden gazete başlıklarını gördüğü anda, hayatta olmanın o ani, mutlu, içgüdüsel hazzını duymak şaşırttı onu. "Şimdi" diye düşündü sözcüklere sonradan dökerek, çünkü alışılmamış bir hızla ve berraklıkla düşünmekteydi, "Bana yer açıldı, istediğimi yapabilirim, artık beni ne küçümseyebilir ne değersiz bulabilir." Oysa saçmaydı bu düşünce. Bayan Smith'in varlığından bile haberdar olmadığına göre Forster'ın, onu küçümsemek ya da değersiz bulmak gibi bir isteği olamazdı.

Jermyn caddesinde gezinirken ne demek istediğine karar verdi. Aslında demek istediği, Forster'ın ölerek bir ölçüt olmaktan çıktığıydı. Bayan Smith'i iki yandan sıkıştıran şey yani hem onun kadar iyi olmak hem de ondan farklı olmak zorunluluğu artık kalmamıştı. Şimdi artık Forster'ın yapıtları tamamen geçmişe ait olduğuna göre bir ölçüde Bayan Smith'in sayılırlardı; şimdi üzerinde çalışılmaya çok daha açıktılar ve resmen bitmişlerdi. Yeniden kiliseden geçti, onu düşünüyordu, bilinmezci ve haksever. Onun kesin inançlarının olmasını kıskanıyordu. Kendi farklılıklarını ise seviyordu. "E. M. Forster'ın öldüğü gün uzun bir roman yazmaya karar verdim," diye düşündü. Ve kilise avlusunda İncil'den bir şeyin yankılandığını duydu : "Kral Uziya'nın öldüğü yıl Tanrı'yı da gördüm."

Şöyle yazmıştı Forster : "En saygı duyduğum insanlar sanki kendileri ölümsüzmüş, toplum da ebediymiş gibi davrananlardır. Her iki varsayım da yanlıştır : eğer yemeyi, çalışmayı, sevmeyi sürdürmek gerekiyorsa ve ruhlarımızın nefes alabileceği birkaç delik bırakmak zorundaysak her iki varsayım da doğru kabul edilmelidir."

Bayan Smith hâlâ sevinç içindeydi. Yakıcı bir tutku her şeyin kayıp gitmesini kolaylaştırıyor, dönen ve dolanan bir örgü makinesindeki çizgiler gibi : üçüncü hamur kâğıt, pankartların üzerindeki isli siyah yazılar, Wren kilisesi, Kıtlık İçin Yardım afişleri, Jermyn caddesindeki dükkânlarda erkeklerin özel dünyaları, ayna gibi parlayan ayakkabılar, işlemeli kadife terlikler, parlak renkli gömlekler, keskin bir küf kokusu yayan peynirci dükkânı, kuru çiçek kokularıyla dolu Floris parfümeri. Kulaklar içinse hafif bir barok müzik. Uygarlığın cebi ya da tüketicilerin gösteri alanı. Grima kuyumcusuna geldi. Son zamanların lüks yerlerindendi burası; pahalıya satılan bir ilkellik, çakmaktaşına benzeyen, gelişigüzel, mat, devasa taş dilimleri vitrine belli ki rasgele dikilmişlerdi, eski bir oyun için hazırlanmış çağdaş bir tiyatro dekorunu andırıyordu görüntüleri, karanlık ve ağır bir oyun, *Oedipus, Lear, Macbeth.* Ve bu ağır taş dilimlerinin birleşme yerlerine al renk deriyle, koyu kırmızı ipekle, ateş kırmızısı kadifeyle kaplı parlak, incecik cam kutular yerleştirilmişti. Mücevherlere ustaca doğal bir görünüm verilmişti, özenle tıraşlanmış gibi değildiler. Daha çok bir taşın ya da kemiğin denizin sürekli devinimleriyle aşınmış halini andırır biçimde işlenmişti bu altınlar ve gümüşler. Taşlar – kocaman, parlak, kaba görünüşlü, yüzeyleri pürüzlü inciler, armut biçiminde, damarlı bir opal, altın bir zırh üzerindeki su damlacıklarına benzeyen bir aytaşı şelalesi – dolgun ve ilkeldiler; Sutton Hoo gemisinden, bir firavunun mezarından, Modern Sanat Müzesinden gelmiş gibi görünen taçlara ve gerdanlıklara yerleştirilmişlerdi. Vitrinler ve camekânlar her şeyin bir eğretilemesi, diye düşündü Bayan Smith; kütüphanenin penceresinden ulusal bayrağı ve yaz dallarını gördüm, buradaysa perili mağaralar ve altmışların bütün efsaneleri var, terzideyse Forster'ın elde dikilmiş gömleklerinin, terliklerinin Edward dönemi dünyası. Vitrinler düzene sokuyor bu dünyayı. Ama düzensizce değil. *Adlar* bile – Turnbull ve Asser, Floris, Grima – Tolkien'in bir masalında, gerçekçi bir romanda ya da çağdaş bir fantezide kullanılabilir. İşte hepsi *orada.* Vakit var.

Derken köşeyi dönüp Jermyn caddesine çıkan adam Bayan Smith'i kolundan yakalayıp ona adıyla seslendi, onu gördüğüne ne kadar sevindiğini söyledi. Adamı tanıması zaman aldı, son görüşmelerinden bu yana hayli yaşlanmıştı. İyi tanıdığını söyleyemeyeceği biriydi, oysa nadiren görüştüklerinde adam tıpkı şimdi olduğu gibi eski ve yakın iki dostmuşlar gibi davranırdı. Adamın birazdan anlatacağım geçmişi pek çok yönden Bayan Smith'inkinin tam tersiydi. Tabii üniversite eğitimi görmüş İngilizlerin çoğunun geçmişinin başka bir gezegendeki bir yaratığın, hatta bir Japonun, Brezilyalının ya da Türkünkine çok benzeyeceğini göz önünde bulundurmak gerek. Bayan Smith ve Conrad aynı üniversiteye gitmiş, aynı partilere katılmış, aynı kişilerle tanışmışlardı. 1970 Londrasının eğitim ve sanat dünyasında ortak bir iki arkadaşları vardı. Conrad psikoloji, Bayan Smith ise İngiliz edebiyatı eğitimi görmüştü. Conrad Bayan Smith'e bir zamanlar asılmıştı ama, daha pek çok kişiye de asıldığından, Bayan Smith için bu, aralarında bir yakınlık olduğu anlamına gelmiyordu. O hep arkadaşlarının arkadaşı olarak kalmıştı.

Her zaman olduğu gibi Conrad Jermyn caddesinde de çevresine sınırsız bir

heyecan saçmaya başladı. Sanki o anda kendisiyle karşılaşmaktan bu kadar mutluluk duyabileceği bir başkası olamazdı, sanki yazgı ya da ilahi takdir ya da Tanrı onları böyle ansızın bir araya getirerek onun, ayrıca neredeyse kuşkusuz Bayan Smith'in en büyük ihtiyacına yanıt vermişti. O koca göbekli iri adam kaldırıma sıçrayıverdi. Kotunun belinden pörtleyen armut şeklindeki bu yeni göbek kendine çok küçük gelen bir kaba konmuş büyük bir yumurtaya benziyordu. Üzerinde bir kot ceket vardı. İçine giydiği pamuklu tişörtün polo yakasından ensesindeki kıllar ve çiller görünüyordu. Conrad çocuksu bir canlılıkla sıçrayıvermişti kaldırıma. Oysa alnı ve tepesi kel başı, kelini çevreleyen yakasına inen uzun, dolaşık, yağlı saçlarıyla orta yaşlı bir adamdı. Bayan Smith, Conrad'ın saçlarını daha ilk dakikada fark etmişti. Üniversite öğrencisiyken dikkat çekici, aslan yelesi gibi saçları vardı.

"Haydi gel, bir kahve içelim," dedi Conrad "Sana anlatacağım çok şey var. Tam aradığım insansın."

Eskiden olsa, sıkıştırıp, dizini okşayacak korkusuyla ya da tiksintiyle bu daveti geri çevirirdi. Eskiden Conrad'ın davetlerinin çoğunu geri çevirmiş, pek azını kabul etmişti. Kimi zaman içindeki yazar baskın çıkar ve kendinin çok az şey bildiği konularda Conrad'ın verdiği bilgiler uğruna dokunmaları, okşamaları, solumaları geri püskürtmeye hazır, esnek bir ruh haline girerdi. Psikoloji Conrad'ın bilgi verdiği konulardan biriydi. Ona insanların duyularını yok etme deneylerinin etkilerinden söz eden Conrad'dı. Bu deneylerde denekler ışıksız bir ortamda ılık banyolarda tutuluyor, böylece görme duyusu ve insanın kendi gövdesini hissetme duyusu, ardından da kendilik ve zaman duyuları yok ediliyordu. Gövdesiz bir şekilde suyun yüzeyinde durma sonucu pek çok gönüllü öğrencinin kişilikleri bir daha bir araya gelmemecesine parçalanmıştı. Bayan Smith kişiliği neyin bir arada tuttuğunu, kendiliği nelerin oluşturduğunu çok merak ediyordu. Yaşam deneyimi fazla olan Conrad Bayan Smith'in kendisini dinlemeye katlanabildiği zamanlarda Bayan Smith'e zorbalık ve işkence türlerinden, sıradan insanların buyruk altındayken başkalarına acı vermeye ne derece istekli olduklarını gösteren deneylerden söz etmişti. Bayan Smith'in merak alanı genişti ama, soru sormaya bir gazeteci kadar hevesli değildi. İşte bu yüzden Conrad'ın konuşkanlığı Tanrı'nın bir armağanıydı âdeta.

Müziğin öyküsünü anlatmadan önce Conrad konusunda bilinmesi gereken tek şey onun olağan dışı sinirsel, fiziksel ve zihinsel bir enerjiye sahip olduğudur. Yerinde duramayan, hep hareket halinde olan biriydi. Kadınlarla aşırı bir açgözlülük ve açlıkla yatardı...

Ama o haziran gününde Bayan Smith kahve içmeye müzik yüzünden gitti. Conrad'a yakınlık duymasının nedeni müzikti.

Müziğin öyküsünün kişi gerektirmeyen bir olay örgüsü vardı ya da var. Mü-

ziğin öyküsünü anlatmadan önce Conrad konusunda bilinmesi gereken tek şey onun olağandışı sinirsel, fiziksel ve zihinsel bir enerjiye sahip olduğudur. Yerinde duramayan, hep hareket halinde olan biriydi. Kadınlarla aşırı bir açgözlülük ve açlıkla yatardı. Bayan Smith bunu cinsel olarak itici bulurdu ama, öykülerini dinlemekten hoşlanırdı. Conrad, zengin, güzel ve çok genç bir kadınla evlenmişti ama, bütün başka kadınlarla da ilgileniyordu. Etkin olmaktan hoşlanıyordu : Üniversitede edindiği psikoloji becerilerini orduda, hapishane hizmetinde, ticarette kullanmıştı. Televizyon reklamları danışmanlığı ilgi alanına giriyordu. Daha önce de dediğim gibi Conrad, Bayan Smith için arkadaşlarının arkadaşıydı; hamileliğinin ilk günlerinde Conrad'ın durmak bilmeyen etkinlikleri üzerine arkadaşları hikâyeler anlatırdı. Macar ayaklanmasına katılmıştı. Balayını Ritz'te üç hafta yataktan çıkmadan geçirmişti, Orta Yeni Gine'ye yamyamları incelemek üzere bir film çekimine gitmişti; oyunculardan, bakıcı kızlardan, öğrencilerden birkaç çocuğu vardı. Gerçekten işi başından aşkındı. Yurtdışında çalışan bir film şirketinde işe girerken sağlık denetimi sırasında verem olduğu anlaşılmış ve bir sanatoryuma gönderilmişti. Arkadaşları onu birkaç yıl görmemişlerdi. Karısı onu terk etmişti. Bütün bunlar evini sakin sakin çekip çeviren, çocuklarına bakan, George Eliot ve Henry James okuyan Bayan Smith'e arkadaşları tarafından anlatılıyordu.

Sanatoryumda ister istemez hareket etme olanağından yoksun kalan Conrad bir gerçeği anlamıştı. Yaşamının bir sonu olduğunu, sadece bir kez dünyaya gelebileceğini görmüş, kendisi için en önemli şeyin ne olduğunu belirleyip tüm gücüyle ona, yalnızca ona sarılması gerektiğine karar vermişti. Conrad'a göre hayattaki en önemli şey müzikti. Sanatoryumda bunu açıkça anlamıştı. Zayıf, sessiz bir adam olarak dışarı çıktığında bütün kazançlı işlerini bırakıp müzik, bestecilik eğitimi görmek üzere okula kaydoldu. Tekrar evlendi, bu kez sessiz sakin bir kadınla. Conrad'a tam bu sıralarda rastlayan Bayan Smith, yeni anladığı bir gerçek uğruna kendini yeni bir sanata adayan bu orta yaşlı adama karşı kıskançlıkla kuşku karışımı bir şeyler duymuştu. Conrad'ın gözlerinde kararlılığın ışığı parlıyordu. Her zamanki asılmaları neredeyse dinsel bir biçimde elleşmeye davetin gerisine gizlenmişti. Bayan Smith kabul etmedi ve veremin verdiği olağandışı canlılık ve görme gücü sayesinde geçmişte çok daha yüksek bir sanatın yaratıldığını ve günümüzde veremin tedavi edilebilmesinin insanlık için kazanç ama estetik bir kayıp olduğunu düşüne düşüne evinde kendisini bekleyen kirli giyeceklerle dolu çamaşır makinesine, serbest bırakılmış anarşist bir uyuşturucu satıcısının kocasına gönderdiği tehdit mektubuna geri döndü.

O zamandan bu yana Conrad'ı bir kez, Conrad kapısını çalıp onunla öğlen yemeğine çıkması *gerektiğini* söylediğinde görmüştü. Pahalı bir yemek yemişlerdi – midye, kalkan, zabaglione, şarap. Bayan Smith büyük bir istekle yiyip içen Conrad'ı dikkatle seyretmişti. Conrad, kendisinin ve Bayan Smith'in taze patateslerini kremalı sosa bulayıp yemiş, sos tabağını tertemiz yapmıştı. Şam ipeği peçeteyle ağzını silmişti : Yüzüyse onca çaba ve tereyağından parlıyordu : İkinci

karısının da, çocuklarını alıp onu terk ettiğini söyledi. Yüklü miktarda nafaka ödüyordu. Leamington Spa'daki Çağdaş Müzik Festivalinde, bestelediği çok sesli bir ilahi çalınmıştı. Bir sigara firmasında çalışıyordu. Sigaranın cinsel haz uyandırdığı düşüncesini insanlara benimsetmenin yollarını araştırmaktaydı, ortada böyle bir gerçek olmasa da. Kadınlar arasında ruj sürme oranının düşmesi işini daha da güçleştiriyordu. Bir zamanlar insanlar dudaklara çekici ve ıslak bir görünüm veren kıpkırmızı rujlar kullanırdı. Artık herkes temiz ve sağlıklı görünmek istiyordu. Bundan hoşnut değildi; sanatoryumda, akciğer koğuşunda çok görmüştü böylelerini. Ah, şu nafaka olmasaydı. Conrad'ın besteleyebileceği çağdaş bir aşk şiiri biliyor muydu acaba? Tek ses için yalın bir müzik bestelemek istiyordu. İsrailli olağanüstü bir şarkıcıyla tanışmıştı. Olağanüstü güçlü bir sesi vardı. Kadınlar aşk şiiri yazar mıydı? Kadınların midyeyi cinselliği çağrıştırdığı için yediğini biliyor muydu? Acaba deniz koktuğu için mi yoksa cenini anımsattığı için mi? Brandy içer miydi? Ya Armagnac? Festival salonundaki Stockhausen'e bir bilet ister miydi? Müziksel ses, müziksel biçim kavramlarımızın içeriği şimdiye kadar olmadığı şekilde temelden değişmekteydi. Kadınları sert şaraplara alıştırma konusunda yapılan araştırmalarla da ilgileniyordu. Tabii fizyolojik olarak fazla içmeleri mümkün değildi. En iyi kalite porto şarabı ve limon. Sınıfsal içki tercihleri tamamen paraya bağlı değildi. Bir puro ister miydi? Dizini dizine sürttü. Büyük ve sıcak. Bayan Smith dizini başarılı bir hareketle çekti.

Her şeye karşın müzik vardı. Ölümün eşiğinden dönmüş ve müziği ilk sıraya oturtmuştu.

Gösterişsiz bir kahvede oturup birer kapuçino ısmarladılar. Bayan Smith, Conrad'ın yakından bakınca hasta göründüğünü fark etti. Sakalları uzamıştı, yüzü, çatlamış kılcal damar desenleriyle kaplanmıştı, gözleri damar damardı, boyun kasları dışarı fırlamıştı. Omuzlarında kepekler ve dökülmüş saçlar vardı.

"Müzik nasıl gidiyor?" diye sordu Bayan Smith.

"Harika. Olağanüstü. Yepyeni. Hiç bu kadar iyi olmamıştı. Harika görünüyorsun doğrusu. *Çok güzel* görünüyorsun. Seni böyle güzel görmek *harika.* Backs'te birlikte yürüyüp, üniversite kütüphanesinde yan yana oturduğumuz günden beri hiç yaşlanmamışsın."

Bayan Smith, Conrad'la birlikte böyle şeyler yaptıklarını anımsamıyordu. Belki de belleği onu yanıltıyordu. Oysa tam da şu sıralar, belleğinin güçlü olduğuna güvenmesi gerekiyordu.

"Ben de tam orta yaşlı olmanın ne kadar güzel bir şey olduğunu düşünüyordum."

"Sen orta yaşlı değilsin. Hissettiğin yaştasın. Bunu öyle laf olsun diye söylemiyorum. Ben gencim, sen de gençsin, biz her şeyi yapabiliriz. Hayatımda kendimi hiç bu kadar genç, bu kadar sağlıklı hissetmemiştim."

Conrad'ın burnunda, çenesi ile altdudağı arasındaki çukurda, yağlı alnında ter damlacıkları vardı. Parmak uçları bembeyazdı ve tırnaklarının içi kir doluydu. Ter kokuyordu. Taze kahve kokuları arasından yeni ter kokusu, onun da altından

eski ter kokusu duyuluyordu, ölümlülük.

"Anlat bakalım, müzik nasıl gidiyor?"

"Dedim ya, harika. Her gün yeni bir buluş. Devrim yaratacak teknikler. Yeni aletler. Yeni olanaklar. Ne kadar *genç ve dinç* göründüğünü düşünmekten kendimi alamıyorum."

Bayan Smith saçlarında beyazlar, göz çevresinde kırışıklıklar olduğunun, boynunu artık daha çok sakladığının, doğumlar sonucu vücudunun pörsüdüğünün farkındaydı. Çapkın bakışları kendine çekmiyordu. Teklifler almayı beklemeyecek ya da umacak bir kadın sayılmazdı.

"Öyle deme, ben de orta yaşlı olmaktan ve bunun geriye dönüşü olmamasından ne kadar mutluluk duyduğumu düşünüyordum. Bunun nedeni de zaman, *zamanın içinde* olmam. Bak ne diyeceğim, uzun bir kitap yazmaya karar verdim – kendi zamanım konusunda yani geride bıraktığım ve bir daha dönmeyeceğim zaman."

Büyük olasılıkla arkadaşlıkları boyunca ilk kez kendi isteğiyle böyle ciddi .bir sırrını açmıştı Conrad'a. Müzik yüzünden yapmıştı bunu.

"Biz orta yaşa gelinceye kadar yaşlanmayı tamamen durdurmayı başarmış olacaklar. Bunun üzerinde çalışıyorlar. Yakında ölümü engellemek, yani pek çok durumda ölümü engellemek mümkün olacak. Gerçekten, araştırdım. Vücutta yaşlanmanın tetiğini çeken belirtileri yok ediyorlar; hormon azalması, kalsiyum kaybı örneğin. Ama siyasal sorunlar var, doğal olarak herkesin bilmesini istemiyorlar, henüz dünyadaki nüfus sorununu çözmüş değiller. Ama benim bilgi kaynaklarım var. Bir numara yapıp genlerin sürekli var olmak için çalışmasını sağlıyorlar; ama yeni bir bedende değil, sahip olduğun bedende. Yapılabiliyor. Ben kanallarımı bağlattırdım. Bundan sonra çocuk sahibi olmaya, nafakaya, spermlerimi ona buna dağıtmaya paydos. Koru. Ölümsüzleştir. Yaşa. Bana orta yaştan söz etme."

"Ama ben *seviyorum.*" Conrad'ın bir kez olsun duymasını istedi. "Orta yaşlı bir sanat yaptığımı fark ettim. Zamana yayılmış bir sanat. Zaman çok önemli."

"Zaman diye bir şey yoktur. Zaman bir yanılsamadır. Yeni müzik bunu bilir. O hep şimdiki zamandadır. Şu an. Geçmişle, armoniyle, tempo tutmakla, ritimle, bunlardan hiçbiriyle ilgilenmez. Zaman ve ardıllık düşüncesini yıktık. Biz rastgele, karmaşık olan şeylerle oynuyoruz. Einstein çizgisel zaman yanılsamasını yıkmıştır."

"Ama biyolojik zaman var," dedi Bayan Smith bir cesaret. Conrad'dan değil ama daha önce bu tartışmaları duymuştu.

"Anlık ve bir kerelik sesler," dedi Conrad heyecanla. "Her zaman farklı ve her zaman şu anlık. Biyolojik zaman da bir yanılsamadır. Yalnızca daha karmaşık olan organizmalar ölür. Basit hücreler ölümsüzdür. Bu durumu tersine çevirebiliriz. Daha yaşanılası bir dünya yaratmalıyız. Önemli olan budur. Hayatta kalmalıyız. Sana güvenebilir miyim?"

Bayan Smith gözlerini indirdi, hiçbir şey söylemedi. Cinsellikle ilgili bir sır

bekliyordu.

"Sana güvenebileceğimi biliyorum, işte bu yüzden seninle buluştum. Bu gibi şeyler raslantı değildir. İzleniyorum. Tehlikedeyim."

Bayan Smith bu casus öyküsü girişi karşısında ne yapacağını kestiremedi. Yansız ve zekice bir yüz ifadesiyle sessiz kalmayı sürdürdü.

"Şu karşıda, caddenin karşısında esmer bir adam var, elinde şeytan bir şemsiye. Şimdi bakma."

Paranoya diye geçirdi içinden Bayan Smith. "Niye?" diye sordu kayıtsızca.

"Yanımda," dedi Conrad formika masanın üzerinden Bayan Smith'e doğru eğilerek. Yüzüne üflediği soluğunda bayat tütün kokusu ile korkunun ekşi kokusu vardı. "Bir dosya dolusu gizli plan taşıyorum. Bu bir ölüm kalım meselesi. Bunları İsrail Büyükelçiliğine götürmem gerek."

"Yanımda," dedi Conrad formika masanın üzerinden Bayan Smith'e doğru eğilerek. Yüzüne üflediği soluğunda bayat tütün kokusu ile korkunun ekşi kokusu vardı. "Bir dosya dolusu gizli plan taşıyorum. Bu bir ölüm kalım meselesi. Bunları İsrail Büyükelçiliğine götürmem gerek."

Onun önüne kirli ve yıpranmış bir paket bıraktı; değişik iplerle bağlanmış paketin orasından burasından fotokopi kâğıtlarının soluk uçları firlamıştı.

"Bu nükleer savaşı önleyebilir. Bombaları var biliyorsun, onu ortadan kaldırmaları sağlanabilir. Herkes onlara karşı, yaşam savaşı veriyorlar, tarih onlara karşı gizli işbirliği yapıyor..."

"Bence..."

"Sen bilmiyorsun. Ben İngiliz Gizli Servisinde çalıştım. Çok gizli bir araştırmaya katıldım. Doğu üniversitelerine yapılan bütün o ziyaretler göründüğü gibi değildi. Ben işimi bilirim. İsrail'de herkes Gizli Servis'te çalışır. Çalışmaları gerek zaten. Miriam'ın da öyle olduğunu hemen anlamıştım. Bana güvenmesini sağlayamam. İsraillilerin bunu kabul etmesini istiyorum. İyi niyet belirtisi olarak. İngiliz iyi niyetinin belirtisi."

Bayan Smith alçak sesle "bu"nun ne olduğunu sormak zorunda kaldı ama gerçekten bilmek istiyormuş gibi sormamış olduğunu umuyordu. Yolun karşısında koyu renk pardösülü adam bir sigara yaktı, şemsiyesini öbür eline aldı, kahvenin penceresinden içeri baktı; sonra tekrar, cart renkli, kırmızı çizgili, al renk çiçekli, siyah ve altın rengi şal desenli erkek gömleklerine çevirdi gözlerini. Bu tip gömlekler giyecek bir adama benzemiyordu.

"Bu üniversitedeki müzik bölümü, katı cisimleri ses dalgalarıyla parçalara ayıran bir alet yaptı – bir makine geliştirdi. Titreşim yoluyla parçalıyor. Bu aletle yapılan belli frekanslardaki ses yayını insanların zihnini tamamen karıştırıyor. Onları deliye çeviriyor. Araplar sese karşı özellikle duyarlılar. Daha geniş aralıklı

frekansları duyabiliyorlar. Bu planları İsrail Büyükelçiliğine götürüyorum."

"Ne kadar kötü," dedi Bayan Smith.

"Tabi kötü. Hayat kötü. Ya ölürsün ya öldürürsün. Senden istediğim bu planların bir kopyasını saklaman – yalnızca burda otur ve planlara sahip ol – bir saat içinde dönmezsem, bunları BBC Müzik Bölümünden birine götür. BBC casus doludur. Onları tanırım. Elimde liste var."

"Kötü derken," dedi Bayan Smith, "müziğin bu işe alet edilmesinden söz ediyordum. *Müzik...*"

Conrad bunu hiç dikkate almadı." Sana 100 pound veririm. 500 pound. Yalnızca *yarım saat* için. Garanti olarak, ne dersin?"

"Bu işe karışmak istemiyorum," dedi Bayan Smith ve ayağa kalktı. "Hiç hoşlanmadım. Gidiyorum."

"Hayır," dedi Conrad "Hayır, sakın ha. Sen de bu planın bir parçası olabilirsin. Seni görebileceğim bir yerde kal."

Bayan Smith'i bileğinden yakaladı. Karşı kaldırımdaki adam onlara tekrar baktı, şapkasını gözlerinin üzerine indirdi, altın rengi bir çift geyik başı işlemeli olan siyah kadife terliklere bakmaya daldı. Bayan Smith *Otuz Dokuz Basamak*'ı düşündü. Bu hikâyeden, bu uluslararası olaydan, bu paranoyak düşünceden kurtulma isteği üstün geldi. Bileğini kurtarmaya çalıştı.

"Kusura bakma, gidiyorum. Yapacak işlerim var."

"Dışarı çıkamazsın. Bu insanların şemsiyelerinin ucunda zehirli oklar vardır. Öldürücü. Bilinen bir panzehiri yok."

"Ah, hayır," dedi Bayan Simth.

Bayan Smith kolunu çekti. "Yardım etmelisin." Çantasını kaldırıp Conrad'ın kel kafasına ve kırmızı kulağına indirdi. Yüksek sesle soluk alıp veren Conrad Bayan Smith'in tiril tiril beyaz gömleğinin yakasına yapıştı. İkisi çekişmeye başladılar. Gömlek yırtıldı, kollardan biri ve sol ön parça Conrad'ın elinde kaldı. Olayı tecavüz sanan kahve sahibi barın arkasından çıkıp yanlarına geldi. Conrad'ın paketi masanın altına düştü. Conrad'ın paketi almak için eğilmesiyle, yüzü tırmalanmış, dantel sütyenin içindeki sol göğsü açıkta kalmış Bayan Smith'in Jermyn caddesine fırlaması bir oldu. Vitrinlere bakan adam somurtkan bir ifadeyle kısa bir an için dikkatini ona yöneltti.

Bayan Smith Jermyn caddesinin köşesinde gerilerden Conrad'ın sızlanan, öfke dolu sesini duydu, "Buraya gel, bana yardım et, yardım et."

Bayan Smith koşarak Duke of York caddesini, St. James meydanını geçti; Londra Kütüphanesine, o Viktorya tarzı sağlam maun sığınağa ulaştı. Londra Kütüphanesi, kurulduğu yıllarda kurucu üye ve tarihçi Thomas Carlyle'ın isteğiyle yalnızca tek bir yazarın, George Eliot'un roman ve öyküleriyle doldurulmuştu. Carlyle'a göre Eliot, zamanının özelliklerini ve düşüncelerini öylesine derinlemesine kavrıyordu ki yapıtları felsefe olarak sınıflandırılabilirdi.

Bayan Smith, maun rengi kadınlar tuvaletinde Viktorya tarzı pirinç musluktan akan suyla yüzünü yıkadı ve müzik için ağladı. Eve namusuyla dönebilmek için ödünç bir hırka bulması gerekecekti. Erdemliliğinden bir şeyler yitirmişti (sözcüğün eski Latince, *virtus,* anlamında hatta belki yeni anlamında da mertliğinden, değerlerinden, gücünden kuvvetinden de belki). Sarsılmıştı. Ama kararlı ve pratik bir kadındı, coşkusu ne kadar kırılmış olursa olsun işinin başına dönecekti.

Conrad bir deliydi. Onun öldürücü müzik aletleri ve zehirli şemsiyelerle dolu hikâyesinin bir parçası olmayacaktı.

Belirsizliğin karanlık banyosunda kendilik duygusu, bilme anı, gereken tek şeyin müzik olduğunun kesinliği, hepsi ne kadar da güvenilmezdi.

O gün ölen liberal, hümanist, gerçekçi Forster, "Ölüm bir insanı yok eder," demişti, "Ölüm düşüncesi ise onu kurtarır." Conrad'ın sınırlı deliliği Bayan Smith'i yolundan döndürmeye, onu yıldırmaya yetmezdi.

Şunu da belirtmem gerek, yalnızca iki hafta sonra Bayan Smith Marylebone caddesinde bir cerrahı görmeye gitti. Yan tarafında bir ağrı vardı, şiddetli, kötü bir ağrı değildi, ufak bir şişlik, fıtık belki.

Cerrah bunun bir çeşit büyüme, eski bir yara dokusunun kalınlaşması olduğunu söyledi. Alınmasının iyi olacağını ekledi.

"Şimdi olmaz," dedi Bayan Smith "İşim var, yapılacak çok işim var, en rahat yazları çalışıyorum, okullar tatildeyken. Sonbaharda olsun."

"Haftaya," dedi cerrah ve ardından Bayan Smith'in söze dökmediği sorusunu yanıtladı : "Kesinlikle iyi huylu."

Doktor Bay Smith'eyse böyle dememişti, üstelik habis mi iyi huylu mu olduğunu ameliyatı yapmadan nasıl bu kadar kesin söyleyebilirdi?

Bayan Smith hastaneye yatmadan önceki üç hafta boyunca her zaman olduğu gibi Londra Kütüphanesine gitti. Bol bol pencereden dışarıyı seyretti ve zamanı kalmamış olabileceğini göz önünde bulundurarak, kısa öyküler, yoğun, hızlı yazı biçimleri düşündü.

Çeviren : Ayşe Ünal

[1] İngilizcede "gay", sıfat olarak "neşeli", ad olarak "eşcinsel erkek" anlamına gelir. (ç. n.)

[2] Dante : "Hayat yolumuzun ortasındayız." (ç. n.)

MEHMET GÜNSÜR

Karşılaşma

"BU SABAH uyandığımda üzerimde bir ağırlık vardı. Hani olur ya, çok derin nefes almak istersin. Ya da gitmeye mecbur olduğun yere değil de, başka... neresi olduğunu da bilmediğin bir yerlere gitme isteği. Tekrar uyumak, belki de yarım kalmış bir rüyanın sonunu görmek istersin. Karışık şeyler işte... Böyle başlayan günleri çok iyi biliyorum : İçindeki o katılık, tıkanıklık duygusu giderek artar. Akşama doğru boğulur gibi olursun. Sonra içki içersin, içerim yani. Daha da kötü olur. Erkenden uyumak isterim. Ya da hiç uyumamak. Neyse, o da öyle bir gündür işte. Amerikan dizilerinde dediklerinin tersi : O güne kadar yaşadığın hayatın son günü."

Beni çok dikkatle dinlediğini hissediyordum. Konuşma boyunca gözlerime bakmıştı. Ben denize bakıyordum. Arada göz göze geliyorduk. Birkaç saniyelik susuşlarım oluyordu. Yani, oldukça uzun bir konuşmaydı benimki aslında.

"Ve ertesi sabah uyandığında her şey bitmiş olur," dedi.

Yorgundum. Birkaç haftadır çok düzensiz çalışıyordum ve iyi uyuyamıyordum. Sustum. Şarabımdan içtim. Sonbahar artık başlıyordu galiba. Rüzgârlı, gri bir gündü. Hava o sabah serinlemişti. Poyraz esiyordu. Boğaz'ın suları yeşildi, masada palamut vardı.

"Biliyor musun," dedi, "sen çok kolay yenileniyorsun. Kertenkeleler gibi. Kuyruğuna basıldığında, hemen yenisini çıkarıyorsun. Ama bu güç senin içinden gelmiyor. Başka insanlardan alıyorsun."

"Ne yani, ben vampir miyim?"

"Hayır, narsistsin belki," dedi.

Sesinde küçük bir sertlik vardı.

"Konuşturulmayan bi konuşan karga nedendir? Yani egzotik bir kuş: Mayna. Uğraşırsan iki yüz kadar sözcüğü ezberliyor. Ama zaten kendi sesi, kendi lafları var. Mesela, "Wepp... wiepp!" diyor. Ben de ona "Webbbp!" diye cevap veriyorum. Anlaşıyoruz. Kendi bilmediği sesleri ona ezberletmeye çabalamak bana çok saçma geliyor. Yani, öğretmeye çalışmaktan üşenmiyorum... Ama bana anlamsız geliyor."

"Webbbp!" dedi karganın sesini taklit ederek.

Güzelliğinin farkında bir kadındı. Ama bununla oynamıyordu. Ya da benimle beraberken öyle yapmıyordu, bilemiyorum. Bardağına şarap koydum. Yağmur başladı. Haftalardır yağmur bekleniyordu. Masayı tentenin altına aldılar. Denize çok yakındık. Yağmur damlaları yeşil, bulanık suda küçük delikler açı-

yordu. Çok kalabalık bir yavru kefal sürüsü geçti. Sonra çöpler, denizanaları... Çocukluğumdan beri Boğaz'da görmeye alıştığım şeyler. Balık tutarken oltayı mahveden naylon torbalardan geçti. Erimiş, renksizleşmiş torbalar. Beykoz'daki fabrikanın küçük, lacivert-beyaz servis motoru da geçti. Birkaç kez, bu saatlerde yine burada görmüştüm : her seferinde tek bir yolcusu oluyordu : Gözlüklü, otuz beş yaşlarında, saçları – yalnızca saçları – örtülü bir kadın. (Sinema gibi.)

"Müdür beyin hanımı şehre iniyor," dedim.

"O sana sözünü ettiğim şeyi dün akşam yazdım," dedi.

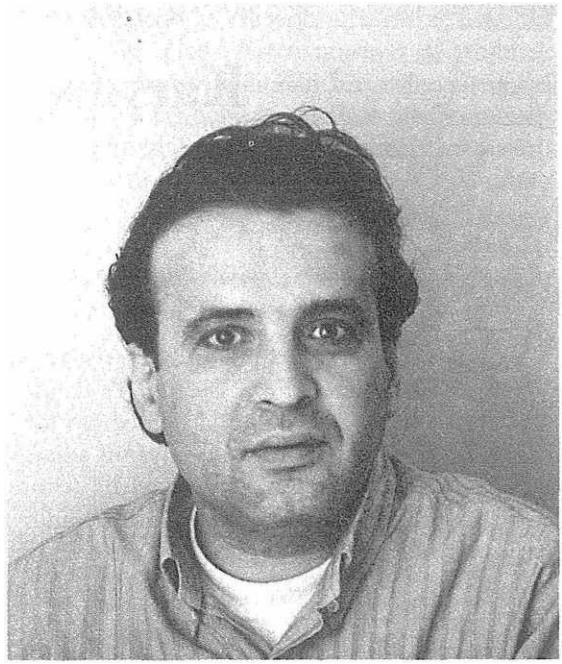

Mehmet Günsür, ilk öykü kitabı *Caïque*'in şu günlerde yayımlanmasını bekliyor.

Ne yazdığını az çok biliyordum. Yazarken nasıldı acaba? Merak işte... Ev giysileriyle. Rahat, dalgın... Göremediğim, bilemediğim zamanlar. Saçlarıyla oynamıştır, biliyordum. Sigaralar falan. Çalan telefonlar açılmıyor.

"Çok uğraştın mı?"

"İki saat kadar. Beş kere denedim."

"Yanında mı? Göstermek ister misin?"

"Evet. Getirmiştim," dedi.

Kâğıdı verdi. Masayı topluyorlardı. Sandalyemi biraz geri çekip bekledim. Elma isteyip istemediğimizi sordular. "Verin lütfen," dedim. "Yeşil varsa, iyi olur." Kâğıt elimdeydi. Yumuşak bir el yazısı. Siyah mürekkep. Çok yazılıp, sonunda temize çekilmiş bir metin :

"Erken sabah.

Doğu yönünde eflatun-pembe yansımalı gri bulutlar.

Ufuk hattından tırmanan aydınlık, tepelerin kıraç ve kireçli beyazlığını yer yer derin morlara boyar gibi olsa da, bulutları yarıp çıkan büyük güneş, manzarayı sarının ellerine teslim ediyor.

Uyandı.

Üç yüz elli sekiz yaşında, kara katmerli gövdeli ulu baobap ağacının eteklerinde, acı yeşil fujerlerin gölgesinde, uzun, dalgın, esneyip gerinirken, hardal rengi ve ışıltılı teninin altında titreşen kaslarındaki durgun gücü duyumsadı. İçgüdüsel gurur.

O, yanında uyuyor.

Onun, vahşi ve çağırıcı kokusunu duyduğunda – yaşadığınız her yerleri sizin kılan o koku – sabah olmuştu artık.

İri, ağır başını tepelere doğru çevirip güneşe baktı.

Kamaşan gözlerini yere indirdi. Nemli toprak. Yürüdü. Ayaklarının yumuşak ve ağır dokunuşunun altında, sarışın, serin, ıslak otlar akıp gidiyor. Gövde, ışık içinde yüzüyor.

Işık renginde.

Su kıyısına yürüdü.

– Havalanan kuşların ürkek kanatları. – Serin su. Rüzgârda uzak bir duman kokusu var. İrkildi.

Uzun, hırslı adımlarla geri döndü. Uyanmış.

Bakıştılar. Her sabahın açlığıyla, bodur ağaçların yer yer gölgelediği kuru, sararmış ovaya doğru beraberce yürüdüler. Serin sabah rüzgârına karşı bir an durup, sonra hızlandılar. Duman kokusunun tehdit eden dolanışı. Onun bakır parıltılı saçları, toprağın güneşe seslenişi gibi uçuşuyor.

Rahat, hızlı ve yumuşak bir süzülüşle, ilerde, ormanın bittiği yerde yayılmış ceylan sürüsünün ürkek gölgesine doğru akarken, önce o düştü.

Silahın sesi sonra duyuldu.

Ayakları yerden kesilip, boynunun kökünde, kısa, parlak tüylerinin arasında o şiddetli acı patladığında, son gördüğü çılgınca koşan ceylanlar oldu."

Bakıştılar. Her sabahın açlığıyla, bodur ağaçların yer yer gölgelediği kuru, sararmış ovaya doğru beraberce yürüdüler. Serin sabah rüzgârına karşı bir an durup, sonra hızlandılar. Duman kokusunun tehdit eden dolanışı. Onun bakır parıltılı saçları, toprağın güneşe seslenişi gibi uçuyor.

Kâğıdı birkaç kez okudum. Bana bakıyor ve susuyordu.

"İkinizin de ağustosta doğduğunu ve bazı problemleriniz olduğunu biliyorum," dedim. Gülmedi.

"Yazı yazmak yerine, yeniden resim yapmayı denemelisin, paragraf başlarının mantığı yok," diye üzerine gittim.

Beni dinlemiyordu.

"Bazı geceler," dedi, "uyku ile yarı uyanıklık arasındaki o belirsiz zamanlarda, bedenimdeki bütün gözlerimle uyanıyorum, ...ve o bütün gözleri olduğu yerde kapatıp, başka bir yerde açmayı düşünüyorum. Ama o yerin neresi olduğunu bilemiyorum. Bu ve benzeri düşünceler, belki gece olduğu için, sanki suyun ve rüzgârın birbirine dokunuşu gibi, çok kolay geliyor. Öyleyse, neden zor oluyor? Ya da neden bazen böyle zor oluyor? Kolay olmalı aslında."

"Cesaret meselesi herhalde," dedim. "Yakınlık cesaret gerektirir. Yakınlıkta risk kaçınılmazdır."

"Ben, o riskten ürküyorum herhalde. Öyle bir içgüdü ki bu, çevremdeki bü-

"Şimdi de, galiba seni seviyorum. Ve, yalnızca beni sevmeni istiyorum. Bütün 'iyi ve güzel insanları' değil, ...yalnızca beni. Hepsi bu!" dedim. (Ne söylediğimi çok iyi biliyordum.)

tün insanları tek tek değil, topluca sevebileceğime inanmak, ayırt etmeden hepsinin sevilebilir olduğunu düşünmek beni kolaylıyor."

"Bunlar kibarca söylenmiş, 'ben bu işte yokum' diyen cümleler. Çok iyi tanıyorum. Benzerini, yani bu söylediklerin gibi şeyleri, bundan yirmi yıl kadar önce, âşık olduğumu düşündüğüm bir insan bana söylemişti, söylerdi. Hoş bir genç hanım... Onunla, aylarca bu şehirde dolaşıp yemekler yemiştik. Elini bile tutmamıştım, ama çok uzun konuşurduk. Mektuplar yazardı n, postayla yollardım – iki otobüs durağı uzağımda otururdu –. Slav yüzlü, açık kumral ve benden bir yaş büyüktü. Yani, şimdiki senden, o zaman, sekiz yaş küçüktü. Kocasıyla problemleri vardı. Onun beni, benim onu sevdiğim gibi – ya da kadar – sevemediğini söylerdi. Benimse, kendimden başka kimseyle problemim yoktu. Bu kadar basitti. Sonra, gitti. Sesini bile hatırlamıyorum şimdi. Yalnızca çok üzüldüğümü hatırlıyorum. Hatırlıyorum, ama artık üzülmüyorum."

"Yirmi yıl, çok zaman," dedi.

"Şimdi de, galiba seni seviyorum. Ve, yalnızca beni sevmeni istiyorum. Bütün 'iyi ve güzel insanları' değil, ...yalnızca beni. Hepsi bu!" dedim. (Ne söylediğimi çok iyi biliyordum.)

Yağmur sürüyordu ve güneş çıkmıştı. Ekim ayında, yaz yağmuru. Karşıdaki tepelere, bulutların arasından suzülen turuncu ışıklar – ışınla - düşüyordu. Sigara içiyor ve susuyorduk.

"Beni evime bırakır mısın lütfen?" dedim. (Otomobili vardı.)

MAHMUT ÖZAY

İhtiyar Elma Ağacı

– Hocam Hikmet Türk'e

Kasabada başkalarının meyve bahçeleri vardı ama, hiçbiri emekli öğretmen Haydar Gürer'inki kadar ünlü değildi. Topu topu dört dönümlük olan bu bahçede neler yoktu ki : Eriğin, armudun çeşitleri; kiraz, vişne, kayısı, zerdali, şeftali desen öyle!.. Sonra asmalar, üzümün türlüsü, rezzakı, çavuş, misket, osmanca, hanımparmağı, gemre, sultaniye, siyah çekirdeksiz... Siz biliyorsanız adını söyleyin, Haydar Gürer'in bahçesinde!.. Muşmulasına varıncaya kadar; elma, ayva, nar... Meraklı adamdı Haydar Gürer; birisinden kendisinde bulunmayan – sözün gelişi – bir çeşit armut, ya da elma işitmeye görsün!.. Ne yapıp yapar, mektuplar yazar sağa sola, sorar soruşturur, bulur buluşturur, fidanını getirtemezse ince bir sürgününü, filizini elde eder, kendi elceğizi ile aşısını yapardı.

İşi düştükçe kasabaya gelen kalburüstü memurlara, şeflere, amirlere, müfettişlere, valilere; komutanlara, ilgililer, muhakkak ziyaret ettirirlerdi emekli öğretmen Haydar Gürer'in bahçesini. Onlar için bir öğünç, büyükleri memnun etme vesilesi sayılırdı bu.

– Akşamüzeri şöyle bir Haydar Gürer'in bahçesine uzanalım arzu ederseniz Beyefendi; emekli öğretmen Haydar Gürer'in... Duymuşsunuzdur belki efendim... Gerçekten görülmeye değer!. Ne çeşit meyve isterseniz vardır efendim!.. Bir bakımlı, bir bakımlı ki; eşi yoktur bu bölgede!.. Hemen kasabanın kıyısındadır Beyefendi, bir kilometre çekmez bile!

Öğretmen Haydar Gürer, beş yıl önce yaş haddinden, meslek hayatının otuz sekizinci yılında ayrılmıştı emekliye. Dinç, güleç yüzlü; sevimli bir ihtiyardı. Öğretmen okulunu bitirince ilk olarak Bursa'nın Gürsu nahiyesine atanmıştı. Orda bir ders yılından fazla kalmamış, kendi kasabalarına verilen İnegöllü bir arkadaş ile becayiş etmişlerdi. O yıldan bu yana otuz yedi yıl kendi kasabasında çalışmıştı. Bu kasabada kadın-erkek kim varsa onun öğrencisiydi. Yaşlılara Halk Dersanelerinde yeni harfleri öğreten de oydu. Avukat, mühendis, doktor, öğretmen, kaymakam, vali, subay, albay olan öğrencileri vardı. Bayram günlerinde evi ziyaretçilerle dolup taşar, çalışma masasının üstünde mektuplar, kartlar, telgraflar bir yığın teşkil ederdi : "Çoluk çocuk bayramınızı kutlar, sizin ve hanım yengemizin ellerinden öperiz."

– Bak, derdi Haydar Gürer karısına, sayemde yine kimler kimler ellerinden öpü-

yor!.. Kim ermiş bu mutluluğa?.. Bir de beğenmezsiniz öğretmenliği, öğretmenleri!

– Hadi hadi, derdi karısı, beğenmeyen de kimmiş?.. Senin ağzından toprak, yurt sevgisi, halk mutluluğu sözlerini işitmediğim gün oldu mu benim?.. Harıl harıl okursun hep o, cızır cızır yazarsın yine de o!.. Biz kötülük yapmadık şükür bunca yıldır bu dünya âlemde! Bazı sapıkların okları ile mi yatar Haydar?..

✱

Haydar Gürer'in babası fakir bir adamdı; öğretmenliğe başladığının üçüncü yılında öldü. Dört dönümlük kelemeleşmiş bir bağ yeri ile iki göz odacıktan başka bir şey bırakmadı Haydar'la anasına. Hayriye Hanım kocasının ölümünden sonra beş yıl kadar daha yaşadı. Mürüvvetini göreyim diye biricik oğlunun, kız kardeşinin kızı ile evlendirdi onu. Bir oğlan torunu olmasını çok isterdi, beş vakit namazlarındaki dualarının yarısını buna ayırmıştı ama, ne oğlan, ne kız... Haydar'a Tanrı nedense çocuk vermedi!

– Üzülme be anne, derdi Haydar Gürer, okulda yüzden fazla torunun var işte ya senin!.. Kızları, oğlanları... benim çocuklarım değil mi onlar?..

✱

Haydar Gürer, babadan kalma kaleme bağ yerini yavaş yavaş temizletti, onardı, tımar etti; etrafına dikenli tel çektirdi, artezyen açtırdı, küçük bir motor koydu. Sonra o çeşit çeşit meye ağaçlarını, asmaları hep kendi eliyle dikti; suladı, baktı. Bütün boş zamanlarını bahçede geçirirdi. Meyve fidanlarını öğrencilerine karşı gösterdiği itina ile yetiştirdi. Bahçede çalışırken sanki kendisini başka çeşit bir sınıfta sayardı. Elinde bir bağ makası, ya da ta Almanya'dan bir öğrencisinin gönderdiği komple çakısı olduğu halde her gün teker teker fidanları kontrol ederdi. Bölge Ziraat Müdürlüğünden ağaç hastalıklarına, kurtlara, böceklere, tırtıllara karşı kullanılacak kutu kutu ilaçlar, bakım broşürleri aldı. Bir fidanda azıcık bir çelimsizlik, sıhhatsizlik görse : "Dur bakalım nedir bunun derdi, kurdu?.." der ve açardı broşürleri, çevirirdi sayfaları; önünde sonunda çaresini bulurdu o derdin, ya da kurdun.

İhtiyar Elma Ağacı'nın ilk basımı Yeditepe Yayınları'nın 159. kitabı olarak, Mart 1966'da yapılmış. Kitapta, "İhtiyar Elma Ağacı"nın da aralarında bulunduğu, yedi öykü var. Kapak düzeni Agop Arad'ın. O günkü fiyatı 200 kuruş.

Evet kasabada – ne diyorum, sade kasabada mı?.. Bütün vilayette, hatta o bölgede – emekli öğretmen Haydar Gürer'in bahçesi ün salmıştı böylelikle!. Çiçek zamanından ta bağbozumuna kadar doyum olmazdı bu bahçenin güzelliğine, çarşıya pazara bir kilo meyve bile çıkarmazdı Haydar Gürer; eş-dost, konu-komşu, ahbap bol bol doyunurdu. Boh-

çasını alan memurlar, çoluk çocuk bahçenin yolunu tutarlardı hafta tatillerinde. Ağaçların altında şen kahkahalar, şarkılar, türküler yükselirdi; sanki her pazar hıdrellezdi!

Mayısın sonlarına doğruydu. Bir gün Haydar Gürer, yine elinde o Almanya'dan gelme çakısı ile bahçeyi dolaşıyor, ağaçları birer birer gözden geçiriyordu. Bahçenin hemen hemen en ulusu olan bir elma ağacının altına geldi. Kaldırdı başını, dallara baktı... Baktı da : "Çok yüklü yine bu yıl da, dedi. Kocadı artık bu, kocadı! Güzel olmuyor meyveleri... Besleyemiyor; hep küçük küçük oluyor. Hem gölgesi de şu frenk elması ile portakalların gelişmesine engel oluyor; dört-beş fidanlık yer kaplıyor... En iyisi güz sonunda kökletmeli artık!"

Sen, bir ağaçsın nihayet! Yalvarsan kim duyar, dur desen kim dinler!.. Beş on, bilemedin çok çok yirmi kere vurdu muydu adam kaldırıp da ağır keskin baltasını koca gövde çatır çatır yıkılıverecekti yere...

Ürperdi, titredi ihtiyar elma ağacı en uçtaki dallarına kadar. Demek şunun şurasında birkaç aylık ömrü kalmıştı. Güz aylarının sonunda bir gün bir adam çıkıp gelecekti elinde baltası ile... İdam hükmünü yerine getirmek için Haydar Gürer'in. Direnemez, karşı koyamazsın!.. Neyinle, nasıl savunursun ki?.. Sen, bir ağaçsın nihayet! Yalvarsan kim duyar, dur desen kim dinler!.. Beş on, bilemedin çok çok yirmi kere vurdu muydu adam kaldırıp da ağır keskin baltasını koca gövde çatır çatır yıkılıverecekti yere... Serin bir güz rüzgârı esecek, öteki ağaçlar sararmış yapraklarını pıtır pıtır dökeceklerdi gözyaşları gibi!

Üzgündü, çok üzgündü ihtiyar elma ağacı! Yalan değildi tabii, gerçekten bahçedeki ağaçların en yaşlısı oydu. Biricik akranı varsa, şu, evin önündeki karaduttu yalnız; hani kocaman bir yeşil çadır gibi evin damını bile gölgeleyen. Bütün öteki ağaçlar ikisinden sonra dikilmişlerdi. Kendisini Niğde'den bir baş parmak kalınlığında, bir buçuk metrecik boyunda bir fidan olarak getirmişti Haydar Gürer. Yani o, aslında Niğdeli idi ama Amasya elması diye övülür, konulurdu tabaklara. Kim bilir belki soyca Amasyalıydı; onun annesi, ya da annesinin annesi Amasya'dan getirtilmişti Niğde'ye!.. Karadut da Tire'liydi galiba. Çünkü meyvaları ermeğe başladığı zaman

Mahmut Özay (1908-1981) ailesiyle birlikte Manastır'dan Nazilli'ye göç etti. İzmir Erkek Öğretmen Okulu'nu bitirdi (1928); Kayseri, Söke, Aksaray ve Merzifon'da ilkokul ve ortaokul öğretmenliği yaptı, müdürlük etti. Kuşadası Ortaokulu Türkçe öğretmeniyken emekli oldu (1965). Kendi sıkıntılı yaşantısından yola çıktığı öykülerinde, küçük kasaba yaşamını ve bu yaşamın mutlu, iyicil insanlarını anlattı. Şimdi adı anılmayan Mahmut Özay'ın suskun, ama ustaca bir öykü dili olduğu belirtilebilir. *Hafsa Hatun, O Mübarek Serviler, Kelile ve Dimne'den Manzum Masallar* adlı kitaplarından sonra yayımlanan *Yorgo* (1964) ile Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı (1965). Daha sonra *İhtiyar Elma Ağacı* (1966), *Babam Babam* (1970), *Deli Dana* (1974) adlı kitapları yayımlandı.

bahçeyi ziyarete gelenler : "Tıpkı Tire'nin karadutları gibi... Ne lezzetli, ne kadar nafis!.. Tire'de şifalı dut... Karadut! diye satarlar," diyorlardı.

"Ya?.. İşte böyle karadutum, kara dostum!.. Sen kal sağlıcakla! Sana da bir gün kökletme fermanı çıkar diye ürpermesin için! Sen o şirin bahçe evinin önünü gölgeliyorsun, kimsenin gelişmesine engel olmuyorsun ki!.. Senin gölgende kurulmuyor mu masalar hep?.. Bütün öteki ağaçların meyvelerini tabak tabak seyredip duracaksın daha uzun yıllar masaların üstünde, övüldüklerini duyacaksın!.. Ama bu ihtiyar dostununkiler eksik olacakmış artık... Ne yapalım, kader bu!.. Genç kızlar dallarına salıncaklar kurup kolan vuracaklar... Dalga dalga saçları, etekleri savrulurken kahkahalar atacaklar... Senin sonun kara dostum, insan eliyle olmayacak; ayakta öleceksin!"

Üzgündü ihtiyar elma ağacı!.. Demek küçük dallarını çalı çırpı gibi kurusun da yakalım diye bir kenara yığacaklardı. Gövdesini bölüm bölüm böleceklerdi; ya askeriyenin müteahhidine, ya da kasaba hamamcısına satacaklardı. O da yanmak, bu da yanmaktı ama askeriyenin mutfağında yanmayı öngörürdü!.

Üzgündü, çok üzgündü ihtiyar elma ağacı. "A Haydar Gürer, ne olurdu şu içinden geçenleri mırıdanmasaydın!.. Sen ağaçların da duyabileceğini, üzülebileceğini hiç düşünmedin mi? Yıllar yılı, hep yavrum, kuzum... dur bakalım şu dalını düzeltelim senin!.. Ooo, bu dalda çok elma var... Bir destek bulup dayamalı; kırılmasın kolun kanadın!.. der dururdun ya!.. Unuttun mu?.. Kararını keşke açığa vurmasaydın da güz sonlarına kadar üzülüp durmasaydı ihtiyar elma ağacı!"

Üzgündü ihtiyar elma ağacı!.. Demek küçük dallarını çalı çırpı gibi kurusun da yakalım diye bir kenara yığacaklardı. Gövdesini bölüm bölüm böleceklerdi; ya askeriyenin müteahhidine, ya da kasaba hamamcısına satacaklardı. O da yanmak, bu da yanmaktı ama askeriyenin mutfağında yanmayı öngörürdü!.. Belki de bazı büyük dallarını herek, destek olarak kullanmak için ayıracaklardı. Masa, sandalye, dolap, etajer olmayı da çok isterdi ama; âdet olmamış, başka ağaçları seçmişler insanlar bu işler için. Varsın olsun; birkaç dalının herek olması da bir mutluluk değil miydi?.. Madem öteki ağaçlara destek olacak, genç arkadaşlarını koruyabilecekti bir süre!.. Küçük küçük filizler almışlardı komşular bir zamanlar ondan, kendi ağaçlarına aşı yapmak için. Elbet tutanları vardır o aşıların!.. Bir avuncaya dalar gibi olmuştu ihtiyar elma ağacı. Zaten Haydar Gürer de : "Varlığımız, yetiştirdiklerimiz ile sonsuzluğa kadar sürüp gider" demez miydi?

Saptamalar, Yönelimler, Buluşmalar

FERİDUN ANDAÇ

YAZINIMIZIN her döneminde öykü üzerinde durulmuş, oluşagelen birikime, şöyle ya da böyle, dönülüp bakılmıştır. Uzunca bir sürede diğer türlerden ayrıcalıklı tutulduğu söylenemez. Ama yazınsal oluşumumuzda, yeni yeni kimliğini bulmaya çalışan bir ülke aydın/yazarının düşünsel gelişimine koşut bir gelişme sağladığı için, bu süreçlere hep global yaklaşılmıştır.

Yazan insanın neyi/niçin/nasıl yazdığı yerine, yazmadığı sorgulanmış çoğu kez. Ya da yazılagelenler koşulsuzca bir yere, bir şeye bağlanılmış. Öylece de adlandırılmıştır. Yapıtın/ürünün oluştu(ruldu)ğu döneme, yazarın konumuna; her şeyden önce yapıta/ürüne dönük kapsamlı çalışmalardan yoksun kalmışızdır. Yazınımızda belli bir estetik okulunun oluşamaması, eleştirel düşünce geleneğinden yoksun oluşumuz, aydınlanma sürecini yaşayamamamız, kalıtı iyi değerlendiremeyişimiz, yöntemsizlik, eski/yeni arasında dönenip durmamız... Ve daha birçok neden bunun önünü almış, yolunu kesmiştir.

Doğrusu, bugün öykücülüğümüze dönüp bakarken; gelinen yerin dün'ünden ise, hep bugün'ü üzerinde sözler söylenip, onların türevlerinin alındığını gözlüyoruz. Şu an öykü yazmaya ya da okumaya yönelen birisi (okur veya edebiyat tutkunu) dün'ü nasıl görüyor? Hatta bunu şöyle sormalıyım : Görüp tanıyabiliyor mu? Kimler neler yazdı, neleri nasıl oluşturdu?

Sanırım günümüz okuru/edebiyat heveslisi (tutkunu), özellikle '80 sonrası bir kopuş sürecini, bellek yitimi/bilinç kaymasını yaşıyor. Burada, "Saptamalar, Yönelimler, Buluşmalar"da, belki yer yer bunların neden/niçinlerine de uzanacağız. Ama her şeyden öte; kotarılmaya çalışılan bir öykü dergisi, bence, bir şeyin de göstergesidir bugün : Yazınsal oluşumumuz her türün kendi rengi/soluğu/sözü olabilecek gerçeği var etmiştir. Şimdi söz bunu oluşturanlar, değerlendirenlerde. Açıkçası, biz her ne kadar öykünün *dönence*'sinde gidegelsek de, bunu bir yolculuk olarak adlandırmak istiyorum : dün'e, bugün'e, yarın'a...

İlk söz, ilk yol arkadaşlarımız Mustafa Balel (1945) Mario Levi (1957). Öykücülüğümüzün iki ayrı rengini, iki ayrı döneminin soluğunu taşıyorlar. Mario Levi, yeni dönem öykücülüğümüzün (1980-90) apayrı bir soluğu. Rengi, dokusu, duyuş ve sezişleri farklı biri. Onun, yazın coğrafyamızın iklimini zenginleştiren kimliği her dem gelişmeye/yenileşmeye açık. Sözlerinin anlamı bu kapıların açılışını da bize gösteriyor diyebilirim. *Bir Sehre Gidememek* (1990), *Madem Floridis Dönmeyebilir* (1990), *En Güzel Aşk Hikâyemiz* (1992) sonrası gelecekleri ilgiyle bekletecek biridir, Levi. Mustafa Balel, yeniden oluşum dönemi (1970-80) öykücülerinden. Balel, *Kurtboğan* (1974), *Kiraz Küpeler* (1977), *Gurbet Kaçtı Gözüme* (1983), *Turuncu Eleni* (1992) ile öykücülüğünü kırsal kesim insanının yöresel gerçeğine bakıştan kente uzanan serüvenlerinin tanıklığına dönüştürüyor. Son kitabında yer alan öyküleri onun kısa öyküdeki başarısını da kanıtlıyor. Balel, bu tutkulu serüveninin tanıklığını/emeğini içeren, yayın yönetmenliğini üstlendiği, "Öykü" (Nisan 1975-Nisan 1976) dergisinin öyküsünü dile getiriyor. Onun dergi serüveni, o günlerde, öykücülüğümüz için umutlu bir çıkıştı. ❍

MUSTAFA BALEL

Neden Öykü Dergisi?

"NEDEN Öykü dergisi?" Bu soru geçmişe, üstelik hayli uzun sayılabilecek bir geçmişe götürüyor beni. Künyesinde 'son baskı tarihi 4.4.1975' notu bulunan "Öykü" dergisine. Sivas'ta bir posta kutusunu yazışma adresi olarak verdiğim bu dergiyi çıkarırken ne büyük heyecanlar yaşamıştım!... Ankara-İstanbul-Sivas üçgeninde oradan oraya koşuşturarak oluşturulan dosyanın yine bir koşu İstanbul'a getirilip sevgili Lütfi Kaleli'nin Sebat Matbaası'nda basılması. Parasının büyük bir kısmını alamadığımız dağıtıcılara teslimi... Ardından yeni dosya hazırlamak için yüzlerce kilometrelik otobüs yolculukları... Kapı kapı öykü, yazı peşi kovalamalar... Ne tatlı yorgunluklarmış meğer!...

Bir başka meğer de para meselesi... O dönemde, bu devlet, bir lise öğretmenine ne maaş ödüyormuş meğer! Yoksa o dönemin parasının bereketi falan türünden diplomatik bir dil mi kullansaydım? Neyse, bütün bunlar bir öğretmen maaşıyla yapılıyor biliyor musunuz! Beş bin tirajlı 96 sayfalık bir dergiyi bu maaşla çıkarabiliyor. Ayda birkaç kez Sivas-Ankara-İstanbul üçgeninde cirit atma fırsatı bulmanız da cabası.

Peki bütün bunlar neden? Evet, biraz önce kendi kendime de sordum aynı şeyi. Hatta kopyacı öğrenciler gibi – eh yirmi beş yıl öğrencilerin arasında kaldıktan sonra başka ne beklenir ki – belki bir ipucu verir umuduyla, yıllardır elimi sürmediğim derginin ilk sayısındaki çıkış bildirgesine şöyle bir göz atayım dedim. İçimde birtakım burukluklar duyarak şöyle bir okudum da neler yok ki! Bugün katıldığım katılmadığım bir dolu şey... 'Yetişecek kuşakların gözlerini açar açmaz soluk alacakları bir dünya, bir öykü dünyası yaratma kaygısı', 'küçük suların denizle bağlantı kurmalarına yardımcı olma isteği' işte bu nedene yanıt verirken bugün de aynen katıldığım noktalar. İşin içinde Fakir Baykurt, Ümit Kaftancıoğlu, Muzaffer Buyrukçu, Osman Şahin, Talip Apaydın vb. O dönemin ünlü imzalarının ürünleri yanında genç kuşak öykücülere yeni yeteneklere sayfalarını açarak bu gençlere okurun ilgisini çekmek vardı. Okura, onların öyküleriyle ünlü yazarların öykülerini karşılaştırma olanağı vermek, böylece bir tür rekabet ortamı yaratmak vardı. Şu hikâye zamanından da hoşlansam bari! Vardı, ederdi gibi sözlerin, neden bilmem bendeki çağrışımı ölümün ardından yakılan ağıtlar olur hep. Eh, pek de kel alaka denilemez hani, topu topu yedi sayı sürebildi...

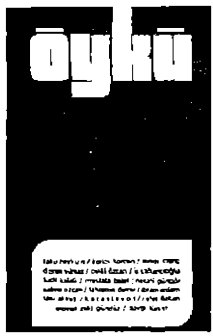

Bugünkü dergilerin öyküye yaklaşımı ise ayrı bir konu. Sorun sadece öyküyle ilgili olsa ne âlâ! Genelde tüm edebiyatın ortak sorunu bu. Av tüfeğinden, meyve kurduna kadar her alanda uzmanlık dergilerinin pıtırak gibi türediği bir dönemde, ne gariptir ki bir öykü dergisi yok. Ondan geçtik, edebiyat dergileri bile kalmadı gibi bir şey. En kabadayı kitapların tirajının iki-üç bine – hatta kulağıma çalındığına göre yedi yüz elliye falan düşmüş – indiği bir dönemde kaç dergi kaldı ki! Olanlar ise bir kısmı sınırlı sayfaları yüzünden, bir kısmı da ilgilerini tümüyle şiire, incelemeye, düşün yazılarına yönelt-

tikleri için, geriye pek bir şey kalmıyor. Sağ olsun, "Varlık" da olmasa hani, dergilerde öykü yüzüne hasretiz demektir.

Buna rağmen üretim sürüyor elbette. Nicelik olarak belki az, ama nitelik bakımından hayli yoğun bir üretimin varlığına inanıyorum ben. Gerçi bu alandaki ilginç çıkışlara baktığımızda, bunların çoğu kez gücünü cinsellikten alan ve belki de bu nedenle medyanın da desteğini kazanan ürünler olduğunu görmekteyiz ama, her fırsatta parmak ısırtan yetkin öyküler okuyacağımızdan umutluyum ben. O

MARİO LEVİ

"Asıl yitirilenin heyecan olduğuna inanıyorum..."

Öykü yazmaya '80 sonrasında başladınız. Bu yöneliminizin ivmesi ne oldu?

– Aslında '30 sonrası değil de '70 sonrası demek gerekiyor belki, ilk öykümü 1975 yılında yazdığım düşünüldüğünde. O günden başlayarak, pek az kişinin tanığı olduğu, 'başkaları'nın bilmediği bir uzun süreç, eğer deyiş yerindeyse, bekleyişlerle anlam kazanan bir karanlık dönem yaşanacaktı. Bir tünelde yürümek : İlk öykümün yayınlanması için çok uzun bir süre beklediğimi söylemeliyim. Enis Batur'un yönettiği "Gergedan" dergisine "Bir Şehre Gidememek" adlı öykümle aradan on üç yıl geçtikten sonra, 1988 yılında başvurmaya cesaret edebildim. Öykü bir yıl sonra "Argos"ta yayımlandı. Bunlar düşünüldüğünde, 80 sonrasında yazmaya, en azından öykü yolunda görünmeye başladığımı düşünmekte haklısınız. İvmenin araçlarıysa ilk günden bugüne hiç değişmedi : Birileriyle bir şeyleri bir yerlerde paylaşma özlemi... Mektupların o öykülerle o 'meçhul adresler'e gönderilmesi bundandı. O buluşma(lar) nasıl olsa gerçekleşecekti. Yürüyüşü anlamlandıran biraz da bu inanç olmalıydı.

Bu süreçte okurla buluşmanız nasıl oldu? Araçlar nelerdi?

– 1990 yılındaki Haldun Taner Öykü Ödülü yıllar süren bir sabrın, bir savaşımın ödüllendirilmesi gibiydi. Kitapların, buna bağlı olarak da başka öykülerin gelmesi o günden sonra pek zor olmadı. Okurla 'buluşma'ya gelince... Birilerinin beni dinlediğini artık çok iyi biliyorum. Elie Wiesel, kendisiyle yaptığım bir söyleşide, "Yağmurun iki bulutun buluşmasıyla oluşmasında değildir gerçek, iki bulutun yağmuru oluşturmak için bir araya gelmesindedir," demişti. Er ya da geç gerçekleşen, istesek de kaçamayacağımız, önleyemeyeceğimiz bir buluşma. Yazgıcı bir yaşam görüşü mü bu? Belki. Ama hayatımızda yer eden tüm ilişkiler için de geçerli değil mi bu? Her şey bir yana, bu buluşmalarla ilgili olarak, daha şimdiden yaşadığım, başka öykülerin kapısını açabilecekmiş gibi görünen yeni öykülerim var. Yolun neresinde olduğumu bilmiyorum. Umutlu olmak için birçok nedenim var, hepsi bu.

Öykü giderek gazetelerden, dergilerden saf dışı edildi. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

– Günlük gazetelerde öykülerin yayımlanmasına bir küçük masalmış gibi bakıyorum şimdi. Bugün yalnızca "Cumhuriyet" gazetesi, "Pazar Eki"nde bu geleneği bir biçimde sürdürmeye çalışıyor bilebildiğim kadarıyla. Dergilerin sayısı, daha da önemlisi işlevi, etkisiyse her geçen gün biraz daha çok azalıyor. Ben bu bağlamda asıl yitirilenin heyecan olduğuna inanıyorum. Okurla dergi, ya da yayın organı arasında var olan yolun bir yerlerinde yitirilen heyecan. Öykü, ses getirir, yaşamda bir şeyleri etkiler, gündemi bir şekilde belirleme özelliğini yitirmiş görünü-

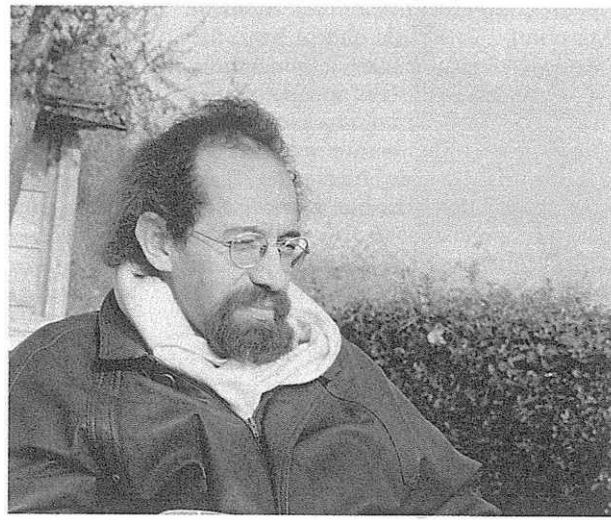

Mario Levi : Hiç kimse birbirini okumuyor, birbirini tanımaya çalışmıyor. Herkes o başkasının, 'Öteki'nin öyküsüne sağır.

yor artık. Bir diğer deyişle, en iyilerden kabul edilen herhangi bir öykücünün yeni bir öyküsünün herhangi bir dergide yayımlanmasının bugün pek az kişi için önem taşıdığı, entelüktüel, ya da entelektüel olma iddiasındaki ortamlarda bir söyleşiye konu olmadığı düşüncesini göz ardı etmemek gerekiyor. Dergi yöneticilerine soracak olursanız, "Öykü vardı da, biz mi yayımlamadık?" diyecekler birilerini anımsatırcasına. Tartışılabilecek bir düşünce bu. Yolun başında olanları düşünün. En zor tür olmasına karşın sayısız, çoğu niteliksiz şiir yazılır da, iş öykü yazmaya gelince durum değişir. Öykü yazmak farklı bir çabayı, daha uzun bir süreyi, en önemlisi sabrı gerektirir çünkü. Şiir için de öyledir elbet. Ama nedense hep öyle olmadığı sanılır. Böyle olunca da öykü çok daha az yazılır. Konuya böylesi bir açıdan baktığımızda dergi yöneticilerinin de bu görüşlerini göz ardı etmemek gerekiyor. Kurunun yanında yaş da yanıyor bazen, işin içine birtakım klikleşmeler de giriyor ya neyse, bu apayrı bir tartışmanın konusu. Ha, bir de öykü şimdilerde eskisi kadar 'moda' değil galiba. Bu günlerde anlayan anlamayan, bir iki kitap karıştıran, 'metin' diye bir şeyler yazıyor. Ben çoğunlukla bunların ne için ve kimler için yazıldığını anlayamıyorum. Ama bazı dergi yöneticilerinin öykünün dergilerden saf dışı edilmesine zemin hazırlayan tavırları konusunda bir diyeceğim daha var. Bunu başka yerlerde de söyledim, burada söylemekten de çekinmeyeceğim : Bugün bir öykü dergisi çıkarmaktan söz edenler, ya da bir öykü dergisinin çıkmasına katkıda bulunanlar, neden on yıl süreyle yönettikleri edebiyat dergisinde tek bir öyküye bile yer vermediler? Giderayak bir diyet ödeme, ya da bir çeşit günah çıkarma çabası mı bu? Eğer öyleyse, onca yıl süresince görmezlikten geldikleri, cesareti kırılan onca genç öykücüyü bu derginin neresine koyacaklar?

Kuşağınızın önündeki açmazlar neler-di?

– Herkes kendi serüvenini kendine göre yaşadı bana kalırsa. '80 sonrasında kendini gösterebilenlerde, en azından birer okur olarak, '70'li yıllardan kalma bir şeyler vardı. Kaçınılmaz bir içine kapanma serüveni yaşandı. Ancak ben bunu yargılamak için değil, sadece bir durumu saptamak için yapıyorum. Dahası, bu yaşananlarda, '70'li yıllara oranla – ki bence Türk öykücülüğünün Altın Döneminin yaşandığı yıllardır – biraz daha çok kendini arama çabası vardı. Bir başka sorunun kapısını aralıyordu bu durum. Herkes kendi yolunda, birbirinden kopuk, hani nerdeyse habersizdi. Tıpkı bugün olduğu gibi. Hiç kimse birbirini okumuyor, birbirini tanımaya çalışmıyor. Herkes o başkasının, 'Öteki'nin öyküsüne sağır.

Bugünkü görünümle ilgili düşüncelerinizi biraz daha açabilir misiniz?

– Az önceki yanıtın devamı niteliğinde bir yanıt olabilir bu. Ben, için için bir hazırlığın yaşandığını, adını şu ana kadar

duyuramamış birçok genç yazarın her şeye karşın öykü yazmayı, daha da önemlisi yazdıklarını başkalarına göstermeyi göze aldığını biliyorum. Ama bir sorun var. Hem de çok önemli bir sorun. Bu yazarların, ya da yazar adaylarının çok büyük bir çoğunluğu öncelikle başarılı birer okur olmamanın çıkmazını yaşıyor. Bu durumda yazma çabası niye diye soruyorsunuz kendinize. Bunları düşününce bugünkü görünüm hakkında oldukça karamsar olduğumu söylemeliyim. Bir de öykü galiba daha önce de söylediğim gibi bugünlerde pek revaçta değil. Anlayacağınız engel çok.

Başlangıç çizginize gelelim. Etkiler, kaynaklar neler oldu?

– 70'li yılları Türk öykücülüğünün Altın Dönemi olarak gördüğümü söylemiştim. Öykü yazmaya başladığım dönemdi de bu aynı zamanda. Yoğun bir okuma sürecini de yaşadığım, hani, alışılagelmiş bir söyleyişle, hem okudum, hem yazdım, diyebileceğim bir dönem. Bendeki yazma gereksinimini daha da artıran yazarlar arasında aklıma o günlerden ilkin, Bilge Karasu'nun, Tomris Uyar'ın ve Selim İleri'nin isimleri geliyor. Başkaları da vardı elbette, dünyaları, tüm kitaplarıyla olmasa da, bir tek öyküleri, dahası tümceleriyle beni derinden etkileyen. Zengin bir öykücülük damarıyla karşı karşıyaydım. Öyküye en yakın tür olarak gördüğüm tiyatro oyunları ile metinleri vardı sonra. Çehov, Arthur Miller, Anouilh ve diğerleri... Bir de o güne dek enikonu ihmal ettiğim şiir... Birbirlerine her zaman yakışmasalar da Turgut Uyar, Edip Cansever, Behçet Necatigil, Attilâ İlhan ve Metin Altıok. Tüm bunların yanı sıra doğduğum günden başlayarak soluduğum, kişiliğimi, kimliğimi çok derinden etkilediğine inandığım Yahudiliğimle her zaman, her yerde karşıma çıkan, çıkarılan o azınlık psikolojisinin göstergeleri vardı. Bir de fakülte yılları... Tahsin Yücel, özellikle de Haldun Taner gibi hocaların öğrencisi olmanın ne denli anlamlı, öğretici olduğunu yıllar geçtikçe daha iyi anlayacaktım.

Yeni yazan bir öykücü için, bir öykü dergisinin anlamı nedir, ne olmalıdır?

– Soru, gizliden gizliye yanıtını da içeriyor bana kalırsa. Bu girişim, öncelikle bir öykü platformu oluşturması açısından, tüm öykücüler için çok yararlı bir girişim. Kalıcı olması, kurumlaşması, daha da önemlisi, klikleşmelere yol açmaması durumunda, gelecekte bir 'Türk Öykücülüğü Tutanağı' olmak gibi çok önemli bir işlevi de olabilir. Ama her şeyden önemlisi, hazırlıkları yapılmakta olan bir diğer öykü dergisine de dediğim gibi, böylesi bir dergi ancak yolun başında olan, adını daha önce duyuramamış, bu yüzden de şu sıralarda yayımlanmakta olan dergilerde öykülerini yayımlamaları hemen hemen imkânsız öykücülere kapılarını gerektiği gibi açabilirse gerçek işlevini yerine getirecek. Yeni öyküler, yeni öyküleri besleyebilecek mi? Bunu şimdiden kestirmek zor. Ama her şey bir şeylere inanmakla başlamıyor muydu? O

Susan Sontag
Böyle Yaşıyoruz Artık

Çeviren : Cem Akaş
Yapı Kredi Yayınları, Mayıs 1995,
21 sayfa

● **Semih Gümüş**

BUGÜN nasıl yaşadığımızı kendimize sormadan yaşayabilir miyiz? Kendimizi sorgulamadan; kendimizle barışık olup olmadığımızı bilmeden; çevremizle bir arada yaşama biçimlerini gözden geçirmeden sağlıklı bir yaşam sürmek olası mı? Sanırım pek çoklarımız için değildir. Ruh durumumuzu sarsmaya koşullu bu denli sayısız dış etken altında kim bilir hangi yaraları alıyoruz; onları koruyor, onlarla birlikte varoluyoruz; geleceğimiz onlardan nasıl etkileniyor...

Dostlarımızla ilişkilerimiz, aslında – ya da öncelikle – onlarla aramızdaki köprülerin sınanması için değil de, kendimizi sınamak için değil midir? En çok da dostlarımızla ilişkilerimiz içinde tanırız kendimizi. Kendimizi eleştirebilir, birlikte yaşamanın kaçınılmazlığı içinde öğreniriz. Bu arada yüzleşiriz öteki ben'imizle. Bazen ürkütücü gelen yanımız ve bilinçaltında koruduğumuz suçlarımızla.

Böyle Yaşıyoruz Artık'ta, Susan Sontag günümüzün çok-sorunlu insanını işte böyle bir bağlam içinde anlatıyor. Onunkine bir durum saptaması da denebilir.

Adı belirsiz bir dostun adı belirsiz bir hastalığı çevresinde bir araya gelen dostlar – yakın dostlar üstelik – öykünün hareket ettirici gücü olan hasta dost karşısındaki durumlarıyla yüzleşirken, ister istemez kendi iç dünyalarını dışa vururlar. Onları korkutur bu dünya. Yalnızca okur mu fark etmektedir bu sonucu? Onların da bu buluşma sırasında enikonu bir kimlik ve kişilik sınavından geçtikleri kuşkusuzdur.

Aileen, sözgelimi, hasta dostuyla ilişkisini, "Bildiğim kadarıyla ben tehlikede değilim, ama insan bilemiyor işte," biçiminde açıklar. Korktuğunu dile getiremez, ama yazar onun korktuğunu apaçık gösterir. Korktuğu için yanına gitmezlik etmediğini söyler Aileen; "ama ne söyleyeceğimi bilmiyorum," diye sürdürür; kendimi garip hissedermişim gibi geliyor, o da bunu farkedecek ve o zaman ona iyilik filan etmiş olmayacağım, değil mi." Aileen durumuna kendince akılcı bir açıklama bulmuştur elbette. Bütün öykü kişilerinin de durumlarına değgin başka benzer açıklamaları gibi.

Betsy, "Herkes herkes için endişeleniyor artık," der; ama bunu daha çok herkesin herkesten uzak durduğu biçiminde anlamak gerekir. Xavier de, "hastalığı hepimizi aynı tutkalla birleştiriyor," der; ama bir araya gelen dostların aralarında kalmış bağların da böylelikle kopmaya başladığı anlaşılmaktadır. Kısacası, aslında ne insanlar birbirleri için endişelenmektedirler, ne de tutkalla bağlıdırlar birbirlerine.

Herkes kendine göre bir bağlılık içindedir hasta dostla. Herkesin bu

bağlılığı kendine göre bir açıklama biçimi olduğu gibi. Kendine göre bir açıklama biçimi, herkes için kaçış yolları da demektir. O herkes, aslında öncelikle kendine bağlıdır, sonra hasta dost gelir, sonra öbürleri... Donny'nin belirttiği gibi, onun yanında herkes nasıl davranması gerektiğini biliyor, oynaması gereken rolü ezberlemiştir. Bu durumda içtenlikten ne ölçüde söz edilebilir?

Dostlarını – belki artık yitirmiş olduğu dostlarını – bir araya getiren hasta dost, öldüğünde de, "O hâlâ yaşıyor," diye anılacaktır. Dostları için belki en iyisi de, böyle yaşamasıdır...

Böyle Yaşıyoruz Artık, son kertede günümüze değgin bir öykü. Susan Sontag'ın "yazdığım en iyi şeylerden biri" olarak nitelediği bu öykü, sanırım okuduğum en iyi öykülerden biri. Şaşırtıcı bir konusu var; yeni bir dili, kurgusu. Sonra iyi bir çevirisi... Edebiyatın ne işe yarayabileceği ve insanı ne denli etkileyebileceğini gösteriyor. O

Süreyyya Evren
Zaman Zeman Öyküleri

Kabalcı Yayınevi/Edebiyat Dizisi, 1995, 107 sayfa

Postmodern, öyküde neyi anlatır? Sizin yaratma sürecinizde postmodern durumlar mı öyküyü hazırlıyor, kaçınılmazlaştırıyor; yoksa öyküyle mi postmodern bir durum oluşturmaya çalışıyorsunuz?

– Benim öyküyle yahut romanla postmodern bir durum oluşturmaya çalışmadığım kesin, ama postmodern durumların öyküyü hazırladığı, kaçınılmazlaştırdığı da söylenemez. Yeni bir şey anlatmaya başlamamıştır belli ki, eskiler neyi anlattılarsa, insanı, şeyleri, doğayı, bilinmezi vs. yine onu anlatmayı sürdürür. Hatta yine eskilerin yaptığı gibi anlatıyı, anlatanı ve anlatmayı anlatmaktadır. Ama bütün bunların 'yaşama'sı değişmiştir. Şuna benziyor. Nasıl postmodern aşk diye bir aşk yoksa, aşk yine o eski bildiğimiz/bilmediğimiz aşksa, ama postmodern 'yaşama'lı âşıklar varsa, bu da böyledir işte.

Benim postmodern öyküler, romanlar yazmaya başlamam da böylesi basittir yine. Ülkemizde postmodern durum çocukluk çağlarını yaşadığı sırada ben de çocukluk çağlarımı yaşıyordum. Ülkemizde postmodern durum büyüyüp reşit olduğunda ben de reşit olmuştum, aynı postmodern durum gibi öteyi beriyi omuzluyordum. Bu çakışma benim neden Knut Hamsun yada Turgenyev gibi şeyler yazmaya çalışırken postmodern kitaplar yazdığıma bir açıklamadır. Ama eksik. Postmodernlik bende bir nahiflik olarak kalmış olsaydı şimdi 'postmodern, öyküde neyi anlatır?' üzerine konuşuyor olmazdım, başkaları konuşurdu. (Bakın İlhami Bekir Tez'in *Herhangi Bir Roman Kitabı*'ı (1965) geleceği benzersizce müjdeleyen, eşi bulunmaz, kadri bilinmemiş, ama hiç şüphesiz ilerde hudutsuz bilinecek bir postmodern başyapıttır. İnanılmaz nahiflikte bir erkendoğumdur. Türk edebiyatında tarihsel bir sıçrama diyorum. Örneğin bizim bu konuşmada arşınladığımız zeminin hâlâ epey önündedir.) Nahiflikten teoriye geçişim, postmodern durumla ilgili hertürlü yazıyı, adında postmodern geçen her kitabı vakum gibi, doyumsuzca ve şaşılası bir yazma arzusuyla içime çekmemle oldu. Bu da, kendiliğinden içinde bulundu-

ğum durumu çözümlemeye çalışmak, onun planlarını okumak, alet edavatına el koymak, kısaca üstüne gitmekti – Hatta üstüne üstüne gitmek, mızrağımı böğrüne saplamak, kalbini parmaklarımla söküp kısa bir haykırıştan sonra dişlerimle parçalayıp kalbinden biraz yemekti, barbarca dürüst bir soyuttan somuta imgeyle.

Şimdi bulunduğum noktadan dünyaya baktığımda her ne kadar postmodern durum öykü, roman, şiir arasındaki sınırları çoktan karıştırdıysa da, müphem bir inatla ürünlerimi öykü, roman, şiir başlıkları altında biriktireceğimi ve kendimce tutturduğum bir Postmodern Sol çizgiyi, ilerleyen yahut dönen yıllarda daha da kalınlaştıracağımı seziyorum. Ama kim bilir belki de zamanla öklid geometrisinden çıkıp bu çizginin aslında bir çemberin yayı olduğunu söylerim.

Zaman Zeman Öyküleri'nde pek çok gerçek kişi adı geçiyor. Onlar gerçekten "gerçek kişiler" mi? Onları yazınsal gerçeklik içine nasıl çekiyorsunuz?

– *Postmodern Bir Kız Sevdim*'den beri yapıttaki kişiler meselesi (uzun cümle meselesi gibi olmayan bir meseledir bu da) ilgimi çekmiştir. Kişileri yazınsal gerçeklik içine çekişim denizde ilerleyen bir balinanın ağzını açıp bütün balıkları ve sularıyla denizi olduğu gibi içine çekmesine benzer. *Zaman Zaman Öyküleri*'nde, örneğin iki işletmeci tarafından dövülüp kolu kırıldıktan sonra yanına gelen bir reklamcının başına ateş ederek öldürdürdüğü *Ahmet Mithat*, öykünün bütçesini artırıp kahramanlara bir tosbağa (volkswagen) alması karşılığı yazarla beraber olduğundan şüphelendiği sevgilisine misilleme yapmak için Fellini'nin karısı Giuletta'yla yasak ilişkiye giren öykü kahramanı gibi gerçek kişilerin yazınsal gerçekliğe geçişlerinin yanı sıra Kafka'nın *Dava*'sındaki Josef K.'nın İstanbul'da öykü dosyalarını kaybeden bir yayınevine dönüşmesi gibi yazınsal gerçeklikten yazınsal gerçekliğe transferler ya da Marcel Duchamp'ın ünlü pisuvarına attığı R. Mutt imzasının parçalanarak iki ayrı kişiye bölünmesi gibi resimsel gerçeklikten(!) yazınsal gerçekliğe geçişler de var. Kısacası balinanın ağzında çeşit çeşit balık bulunabiliyor.

Genç Şairler ve Yazarlar Kitabı'nda tanımladığınız "Genç Bölge" yazarlarından biri olarak, "yukardaki" öykücülerden kendinizi nasıl ayırıyorsunuz?

– *Genç Şairler ve Yazarlar Kitabı*'nın önyazısındaki Bir Günümüz Türk Edebiyatı Şeması'nda üç bölge çizilmiştir : Köşebaşları, tampon bölge, genç bölge... Örneğin son yıllarda ülkemizdeki öykücülerin öykü yayımlatacak dergi bulmakta zorlandıkları söyleniyordu ama aşağıdan zorlama yaratacak hiçbir düşünsel hareketlenme olmadığı için herhalde, köşebaşındakilerin yukardan müdahalesi ve "Bu alan boş, doldurun!" emri beklendi. *Genç Şairler ve Yazarlar Kitabı*, Ayda Erbal'ıyla, Dost Körpe'siyle, Arda Çalık'ıyla, Murat Yalçın'ıyla, Gül Abus Semerci'siyle, Sabri Gürses'iyle (Kitapta 23 genç şair ve yazar olduğu düşünülürse) genç bölgedeki değişik eğilimlere rağmen, bir çeşit aşağıdan zorlamadır. O açıdan kendimi yalıtıp kimlerden nasıl ayrıldığımı söz konusu etmektense, belirli bir mekanizmanın işleyişine işaret etmeyi yeğlerim.

Asıl amacınız olarak görünen, doğrudan okurla buluşmayı gerçekleştirmek, postmodern bir yazının içinde ne ölçüde olasıdır?

– Postmoderni ben, yeni ve ilginç bir sanatsal yöntem olarak değil, modern sonrası yaşamı yakalamak için bir yardımcı terim olarak görüyorum. Edebiyat yaşamdan yine geriye düştü, iktidarlar yeni tekniklerle donandılar, kapitalizm yeni badireleri hızla içselleştirdi, edebiyatçılarımız modern koltuklarına sıkı sıkı sarılmış sarsıntının geçmesini bekliyorlar, benim önerim annelerinin çantalarına sıkıştırdığı naylon torbaları açıp kusmalarıdır. Okuyucu ise çok daha kaygısızdır, telaşsızdır. Samimi bir yenileşme tasarısına her zaman sıcak bakar ve ilgilenir. O

Öykü kitaplarında gençlere yöneliş

YAPI KREDİ Yayınları yeni yayın döneminde genç öykücülerin kitaplarına özel bir önem veriyor. Hemen bu yılın son üç ayı içinde beş ayrı öykü kitabının yayımlanacak olması öykü edebiyatımız için de iyi bir haber olmalı. Yayınevi bu beş kitabı şöyle anlatıyor :

Aşkımumya
103 sayfa, 2. hamur
1970 doğumlu genç bir öykücü olan Murat Yalçın'ın ilk kitabı. Kendisi yazdıklarına öykü yerine anlatı demeyi seçiyor. Kitabındaki on üç anlatının bazıları çeşitli edebiyat dergilerinde de yayımlanmış.

Harranda Dolunay
96 sayfa, 2. hamur
Önceleri tiyatro oyunculuğu ve oyun yazarlığıyla tanınan Yeşim Dorman'ın dört uzun öyküsü. Doğu'nun değerlerine içten bir bakış ve bir dönemin bireysel ve toplumsal sorgulamaları işleniyor.

Gözün Kahverengi Suyu
92 sayfa, 2. hamur
Memet Baydur'un 1974-1994 yılları arasında yazdıklarından seçilmiş on altı öykü. Bazıları daha önceki yıllarda çeşitli edebiyat dergilerinde yayımlandı. Memet Baydur, yaşamdan insanın içine sokulan sessizliğin, durumların, hayallerin öykülerini yazıyor.

İlkgençlik Çağına Dünya Öyküleri
İki cilt, toplam 792 sayfa
İshak Reyna'nın hazırladığı yeni bir öykü antolojisi. Poe'dan Stephen King'e, Asimov'dan Gogol'a, 90 yazarla bir devr-i âlem. Yayınevinin "Doğan Kardeş Kitaplığı" dizisinden çıkacak.

Panayır ve Sur
Adnan Özyalçıner'in, ilk basımları 1960 ve 1963 yılında yapılan bu öykü kitapları o dönem öykücülüğüne getirdiği taze ve yenilikçi soluğu hâlâ koruyor.

Ümit Yayıncılık'tan yeni kitaplar, yeni aşk öyküleri

ÜMİT Yayıncılık da şu sıralarda iki öykü kitabının basımıyla ilgileniyor.

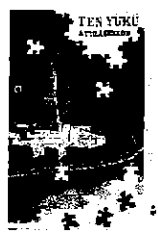

İlki, Atilla Şenkon'un *Her Gün Perşembe Olsa* adlı kitabının ikinci basımı. Şenkon bu kitabıyla Akademi Kitabevi Özendirme Ödülü (1991) almıştı. Şenkon'un *Uykusuz Gece Düşleri* (1993) ile *Ten Yükü* (1995) adlı öbür iki kitabını da Ümit Yayıncılık yayımladı.

Her Gün Perşembe Olsa, "Perşembenin Gelişi" ve Her Gün Perşembe Olsa" adlı iki bölümden oluşuyor. İlkinde altı, ikincisinde on altı öykü var. Bu ikinci basıma, ilk basımda olmayan öyküler de konmuş. Şenkon'un alaysamalı, renkli düşleri, akıcı anlatımıyla da dikkat çekiyor.

Ümit Yayınları'nın yayımlayacağı öbür öykü kitabı Sevgi Özel'in : *Aşk Bir Boncuktur*. Kitapta on üç öykü var. Sevgi Özel'in ilk öykü kitabı *Devrimci-*

ler Âşık Olamaz(dı) da geçen yıl yayımlanmıştı.

Sevgi Özel, "Ben de bu dünyada varım artık," diyor. "Öykülerimin çoğunda, insanların önüne yuvarlanıveren, ama onların rengini,parlaklığını, hangi maddeden yapıldığını bile görüp anlamaya çalışmadıkları boncuklar örneği, kimi değerleri incik boncuklaştırmalarını anlatmaya çalıştım. Bir yakınmalar kitabı olmamasına özen göstererek elbet. Bir halk deyişi, insanlar için 'ad bir boncuktur' diyor, insanın adının değil, nasıl bir insan olduğunun önemini belirtmek için. Yaşama aşkla bağlı olanlar için de 'Aşk Bir Boncuktur', nasıl yaşanacağı, yaşandığı önemli. Boncuğun kristali de var, taştan, camdan olanı da. Güzseli de var, çirkini de."

Mitos'tan ironik öyküler

MİTOS Yayınları Özdilek Erdem'in *Zaman İadesi* adlı kitabını yayımladı. Özdilek Erdem'in 1995 Nasrettin Hoca Gülmece Öykü Yarışması'nda başarı ödülü kazanan "Zaman İadesi" adlı öyküsünün de yer aldığı kitapta, düşle gerçek, ironiyle kara mizah dolaylarında bulunan öykü ve şiirler yer alıyor. *Zaman İadesi* okur için oldukça değişik tatlar getiriyor. Yazarın *Aziz Nesin'i Nasıl Ağlattım* adlı öykü kitabı da Mitos Yayınları'ndan çıkmıştı.

BU SAYININ YAZARLARI

Yaşar Kemal 1922) şu sıralarda yeni bir üçlemenin doğum sancılarını yaşıyor. *Bir Ada Hikayesi* ortak adını taşıyan romanlarının ilki olan "Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana"yı neredeyse tamamlamış durumda. Adam Yayınları'nın Toplu Yapıtları'nı yeni bir anlayış içinde yayımlamaya başlamasının onu heyecanlandırdığı söylenebilir. Uzun yıllardır öykü yayımlamıyor ama, öyküye gene eğildiği biliniyor.

Aziz Nesin'in (1915-1995) ölümüyle ülkenin toplumsal yaşamında bıraktığı boşluğu doldurmak çok güç. Oğlu Ali Nesin onun ardından gerek gün ışığına çıkmamış yapıtlarının düzenlenmesi, gerek Nesin Vakfı'ndaki çalışmaların aksamadan yürütülmesi için yoğun bir çaba içine girmiş durumda. "Demirel'den Şellefyan'a Mektup" öyküsünü de "Adam Öykü"ye Ali Nesin verdi.

Adalet Ağaoğlu (1929) şu sıralarda *Fikrimin İnce Gülü*'nü oyunlaştırmak için yoğun bir çalışma içinde. Kitaplarını Yapı Kredi ve Oğlak yayınlarında yayımlıyor.

Tarık Dursun K. (1931) aynı verimi kararlılıkla sürdüren yazarlardan. "Yeni Yüzyıl"daki yazılarında da yeni yayımlanan kitapların sıkı bir dostu olarak görünüyor.

Fethi Naci (1927) Gerçek Yayınları'nın yönetim yerini Cağaloğlu'ndan Beyoğlu'na taşıdı. Oğlak Yayınları, eleştiriden başka bir yazarlık uğraşı olmayan bir yazarın Toplu Yapıtları'nı yayımlamak için Fethi Naci ile anlaşarak, yayıncılığımızda bir ilki de gerçekleştirmiş oldu.

Demir Özlü (1935) gene Stockholm-İstanbul arasında mekik dokuyor. Can Yayınları'nda yeni romanı da yayımlandı.

Ferit Edgü (1936) hiç kuşku yok ki gene iyi bir anlatı üstündedir. (Onun öykü yazarlığının yeterince değerlendirildiği söylenebilir mi!)

Uğur Kökden'in (1936) verimli bir dönem içinde olduğu söylenebilir. İlk deneme kitabı *Tiksinti Çağı*'nın yeni basımını Yapı Kredi Yayınları yaptı.

Selim İleri (1949) roman ve öyküleri yanı sıra yazdığı denemelerle de ilgi çekiyor. "Cumhuriyet"teki yazılarında,tartışmacı bir tutumla, geçmiş ve gelenek sorunsalının izini sürüyor. "Çocukluk anılarının pusları" içinden doğan yeni romanı *Gramofon Hâlâ Çalıyor*, geçen ay yayımlandı.

Norman Maclean (1902) ülkemizde yeterince tanınmıyor. *Bizi Ayıran Nehir* (1976) Can Yayınları'nda bu ay yayımlanmış olacak. "Tahtacılık, Pezevenklik ve 'Dostun Jim'e Dair" de bu kitaptan alındı. Onu, Amerikan öykücülerinin yaşamla çok sıkı bağlar içindeki geleneğine eklenmiş, seçkin bir yazar olarak değerlendirebiliriz. Çevirmeni Ayşe Gül Güre Bodrum'da yaşıyor.

Zeynep Aliye kendini yenileyebilen bir öykücü. Kitapları Altın Kitaplar Yayınevi'nde yayımlanıyor. Yeni öykü kitabı şu sıralarda gene aynı yayınevinde yayımlanacak.

Feride Çiçekoğlu (1951) özellikle ilk kitabı *Uçurtmayı Vurmasınlar*'ın yayımlanmasından sonra dikkat çekti. Sonraki kitaplarında da aynı yazınsal düzeyi korudu. Kararlılıkla sürdürdüğü bir verimi var. Şu sıralarda yeni öykü kitabını yayıma hazırlıyor. Günümüz İngiliz edebiyatından yaptığı çeviriler "Adam Öykü"de de yer alacak.

A. S. Byatt (1936) günümüz İngiliz edebiyatının önde gelen yazarlarından. Türkiye'de küçük bir kitabıyla tanınıyor. Gerektiği gibi tanındığı söylenemez. "E. M. Forster'ın Öldüğü Gün"ün çevirmeni Ayşe Ünal Boğaziçi Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık bölümünü bitirdi (1995). A. S. Byatt'in bu öyküsünü bitirme projesinin bir parçası olarak çevirdi.

Mehmet Günsür (1955) reklamcı. İlk öykü kitabı *Caïque* Oğlak Yayınları'nın "İlk Yapıtları" dizisinde yayımlanıyor.

Feridun Andaç (1954) 1980 sonrasında gelen eleştirmenlerin en çalışkanlarından. Öyküyü özellikle kendine sorun ediyor. Epeyce uzun bir süredir biriktirdiği yazılarını derlediği kitapları şu sıralarda art arda yayımlanmayı bekliyor.

Mustafa Balel (1945) kısa öyküdeki başarısı yeterince değerlendirilmemiş bir yazar. Eski bir öykü dergisinin ("Öykü") de yöneticiliğini yapmıştı.

Mairo Levi (1957) son dönem öykücülerimiz içinde, denebilir ki yazarlığı en çok ciddiye alanlardan. Başarısı da bu yüzden olmalı.

ADAM yayınları

ÖYKÜ

ÖZDEMİR ASAF *Dün Yağmur Yağacak*
SEVİM BURAK *Afrika Dansı*
MUZAFFER BUYRUKÇU *Şarkılar Seni Söyler*
NURSEL DURUEL *Geyikler, Annem ve Almanya*
LEYLÂ ERBİL *Gecede*
LEYLÂ ERBİL *Eski Sevgili*
NECATİ GÜNGÖR *Bu Sevda Ölmek*
KEMAL TAHİR *Göl İnsanları*
ÜLKÜ TAMER *Alleben Öyküleri*

SHERWOOD ANDERSON *Kasabamız* (Saydam Özel)
ERSKINE CALDWELL *Kuyudaki Zenci* (Memet Fuat)
TRUMAN CAPOTE *Gece Ağacı* (Memet Fuat)
RAYMOND CARVER *Ateşler* (Zafer Aracagök)
ERNEST HEMINGWAY *Denizin Değiştirdiği* (Memet Fuat)
JACK LONDON *Ateş Yakmak* (Memet Fuat)
KATHERINE MANSFIELD *Ölü Albayın Kızları* (Memet Fuat)
EDGAR ALLAN POE *Morgue Sokağı Cinayeti* (Memet Fuat)
WILLIAM SAROYAN *Yoksul İnsanlar* (Memet Fuat)
JOHN STEINBECK *Kasımpatları* (Memet Fuat)
VASİLİ ŞUKŞİN *Yaşamak Tutkusu* (Yurdanur Salman)
MARGUERITE YOURCENAR *Doğu Öyküleri* (Hür Yumer)
ERNEST HEMİNGWAY *Kadınsız Erkekler* (Ülkü Tamer)

değerli kitaplar yayımlar.

İSTANBUL KÜLTÜR VE SANAT VAKFI

ULUSLARARASI İSTANBUL BİENALİ

BİENAL

10 KASIM - 10 ARALIK 1995

PARADOKSAL BİR DÜNYADA SANATIN GÖRÜNÜMÜ

SANAT YÖNETMENİ **RENE BLOCK**

FATMA BİNNAZ AKMAN
ANNIS KOUNELLIS
JAROSLAW KOZLOWSKI
HÜSEYİN B. ALPTEKİN/MİCHAEL D. MORRIS
GHADA AMER
TIONG ANG
SHIGEKO KUBOTA
ABIGAIL LANE
MARIA LASSNIG
HENRIETTA LEHTONEN
GILLES BARBIER
JOZE BARSI
BALASZ BEÖTHY
JOSEPH BEUYS
EL LOKO
MILOVAN DE STIL MARKOVIC
DIEGO MEDINA
OLAF METZEL
SELİM BİRSEL
BARBARA BLOOM
MONTIEN BOONMA
LUCHEZAR BOYADJIEV
SNIEGUOLE MICHELKEVICIUTE
CARLOS MONTES DE OCA
HANDAN BÖRÜTEÇENE
MARCEL BROODTHAERS
JEAN-BAPTISTE BRUANT
AYDAN MURTEZAOĞLU
ANNA MYCA
MAURICIO NANNUCCI
SOPHIE CALLE
DUCK-HYUN CHO
TOM CLAASSEN
MAT COLLISHAW
SHIRIN NESHAT
BJØRN NØRGAARD
FÜSUN ONUR
KIRSTEN ORTWED
ARZU ÇAKIR
CENGİZ ÇEKİL
OSMAN DİNÇ
MIKALA DWYER
KEMAL ÖNSOY
NAM JUNE PAIK
NUSRET PASIC
GORAN PETERCOL
MARIA EICHHORN
MOHAMMED EL BAZ
AYŞE ERKMEN
ESRA ERSEN
HERMANN PITZ
SIGMAR POLKE
IVANOV PRAVDOLIUB
REZA FARKHONDEH
CEAL FLOYER
ZVI GOLDSTEIN
FERNANDA GOMES
YUFEN QIN
ULF ROLLOF
KARIN SANDER
JOY GREGORY
ZAHA HADID
YUSUF HADZIFEJZOVIC
RAYMOND HAINS
CARLES SANTOS
SARKİS
JYRKI SIUKONEN
NEDKO SOLAKOV
FARIBA HAJAMADI
MONA HATOUM
ROMUALD HAZOUMÉ
NORITOSHI HIRAKAWA
PIERRICK SORIN
SERGE SPITZER
ROSEMARIE TROCKEL
SHIRAZEH HOUSHIARY
MURAT IŞIK
ALFREDO JAAR
SANJIN JUKIC
BJØRN-SIGURD TUFTA
MICHA ULLMAN
KEN UNSWORTH
BEN VAUTIER
ROLF JULIUS
ILYA KABAKOV
ANISH KAPOOR
GÜLSÜN KARAMUSTAFA
ROY VILLEVOYE
LAWRENCE WEINER
RICHARD WENTWORTH
MAARIA WIRKKALA
WILLIAM KENTRIDGE
SUCHAN KINOSHITA
PER KIRKEBY
KOMAR & MELAMID
İSKENDER YEDİLER
JINSHI ZHU
STEPHANE MAGNIN
BRUCE NAUMAN
SNIEGUOLE MICHELKEVICIUTE
TONY OURSLER
ANNE SCHNEIDER
MARINA ABRAMOVIC
SVETLANA KOPISTIANSKY
ADEM YILMAZ
HALE TENGER
FINNBOGI PETURSSON
IGOR KOPISTIANSKY
TATSUA MIYAJIMA
MARKUS RAETZ
ZANETA VANGELI
ROSEMARY LAING
HAKAN AKÇURA
RACHEL WHITEREAD

ANTREPO I
Rıhtım Caddesi, Gümrüklü Saha-Salıpazarı/Tophane
Sergi Süresi: 11 Kasım - 10 Aralık 1995
Ziyaret Saatleri: hergün 12.00 - 20.00
(Pazartesi hariç)

AYA İRİNİ MÜZESİ
Sergi Süresi: 11 Kasım - 10 Aralık 1995
Ziyaret Saatleri: hergün 10.00 - 17.00
(Salı hariç)

YEREBATAN SARNICI
Sergi Süresi: 11 Kasım - 10 Aralık 1995
Ziyaret Saatleri: hergün 10.00 - 17.00

AKM, FLUXUS SERGİSİ
Sergi Süresi: 20 Ekim - 25 Kasım 1995
Ziyaret Saatleri: hergün 10.00 - 19.00
(Pazar ve Pazartesi hariç)

ORIENTATION

ADAM öykü

niçin bir öykü dergisi?

Bir öykü dergisi için niçin yıllar boyu yeterince çaba gösterilmedi? Öykü gözden düştüğü için mi? Bu yıllar içinde yayıncıların mı gözünden düştü öykü, okurların mı? Yazarlar da gittikçe uzaklaşmaya başlamadı mı öyküden?

Ellilerde, altmışlarda, gidedek yetmişlerde yazılmış ve yayımlanmış onca öykü, öykü kitabı varken ve öykü edebiyatımız dünya edebiyatı karşısında bir yerlere konmaya çalışılırken, nasıl oldu da birdenbire unutulmaya yüz tuttu öykü?

Diyelim ki '80'lerin kültürel yıkımı öyküyü de yerinden oynatmıştır; yayıncı öykü kitabı yayımlamaktan kaçınmış, okur yaşam kaygıları içinde yitirilmiştir... Peki yazarın yaratma itkisi nasıl durdurulabilir, yazarın düşünsel dünyasında akan öykü gücünün önüne yazardan başka kim geçebilir ki?..

Öyküyü gene kendi dışından birileri canlandırmayacak elbette ama, öykünün ve öykücülerin doğrulacak gücü bulmaları için uygun bir ortam oluşturmanın, araç gereç sağlamanın olumlu yanı yok mudur?

Var denebiliyorsa, bir öykü dergisinin gerekliliğini, giderek zorunluluğunu anlamak da kolaylaşmıyor mu? Bir öykü dergisi için çaba göstermenin, hem de pek çok şeyle doldurulamayacak bir karşılığı yok mu?

Adam Öykü, öykü edebiyatımızın gereksinimlerine kendince bir karşılık vermek için yola çıkıyor. Karşılığını bulacağına inanıyor...

350.000 LİRA (KDV dahil)

ISSN 1300-7556